

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Andra kammaren.

Nr 4.

Onsdagen den 20 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Levinson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 27, med förslag till lag om tvångsuppfostran m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*

Därvid anförde:

Herr **Bagge**: Herr talman! Det är ju mycket naturligt, om man vid början av den här riksdagen efter valet och den nya regeringsbildningen framför allt annat frågar sig, hur förhållandet mellan regering och riksdag, mellan regering och opposition kan komma att ställa sig, och det kan ju också kanske vara lämpligt, att jag säger någonting om detta från mina utgångspunkter som en inledning till vad jag vidare har att anföra.

Den nuvarande regeringen intar ju en ställning inom riksdagen, som endast sällan och då bara helt kortvarigt, har blivit en modern svensk regering beskörd. De partier, som tillsammans bildat regering, ha i både kamrar och utskott majoritet gentemot de övriga partierna och kunna sålunda genom att lämna regeringen sitt stöd driva igenom dess förslag i vilken utsträckning de vilja. Hans excellens statsministern har ju vid upprepade tillfällen framhållit, att en av de väsentligaste, om inte den väsentligaste, anledningen till, att han har försökt åstadkomma en sådan här koalitionsregering, har varit hans uppfattning av nödvändigheten att åstadkomma en stark regering. Inom högern ha vi ju alltid varit intresserade för och önskat en stark regeringsmakt, som kunde utgöra grunden för en handlingskraftig och ansvarsmedveten riksstyrelse. Nu har man på sina håll inte utan en viss skadeglädje frågat: »Ja, hur ställer sig högern nu, då ni ha fått en sådan stark regering?» Ja, jag kan bara säga, att vi komma också i nuvarande läge att intaga alldeles samma inställning i fråga om regeringsmakten som hittills. Man kan emellertid mena ganska olika saker med en stark regering. Det är inte bara majoriteten som ger styrkan utan också sättet att använda majoritetsställningen. Kommer majoritetsställningen att användas med den respekt också för minoritetens rätt och åsikter, som är det naturliga för ett folkstyre enligt svensk tradition och svenskt kynne, och i den anda av sakligt samarbete, som hitintills har kännetecknat den svenska riksdagen, kommer den att användas med respekt för svensk riksstyrelsens bästa traditioner, som innebära, att regeringsmakten är bunden vid lagfäst ordning för dess handhavande och inte får utövas med godtycke och maktfullkomlighet — något vartill det nog uti

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

en del fall har visat sig finnas vissa tendenser på sista tiden — ja, då kommer säkert också högern att göra vad på den ankommer för att ett sådant samarbete och en sådan grund för riksstyrelsen skall kunna genomföras i enlighet med en god sedvänja inom Sveriges riksdag.

I pressen har det ju skrivits mycket om oppositionens ställning vid innevarande riksdag. Det har nästan förts en preliminär remissdebatt i den frågan, som i mycket stor utsträckning har uttömt de synpunkter man kan lägga på spörsmålet. Givetvis har hans excellens statsministerns uttalande där tilldragit sig den största uppmärksamheten. Det är ju också helt naturligt, att också han har anledning att intressera sig för den blivande oppositionen, hur den kan komma att gestalta sig, ty också med hans maktsställning kan ju det ha sitt intresse. Statsministern har önskat sig en skicklig, ansvarsmedveten och saklig opinion. Jag vet inte riktigt vad som kan ligga bakom ett sådant uttalande och en sådan önskan. Att ledningarna för de partier, som nu räknas till oppositionen, skulle kunna tävla med statsministern och hans närmaste grupp i fråga om den skicklighet, som de utvecklade, när de voro i opposition, det får väl anses fullständigt otänkbart. Men när det gäller saklighet och ansvarskänsla, förefaller det ju, som om en sådan möjlighet inte skulle vara alldeles utesluten för den, som har någon hågkomst av vad som skett tidigare i svensk politik.

Högern kommer sålunda att vid denna riksdag liksom vid föregående riksdagar inrikta sig på en opposition i sak och i övrigt på ett samarbete till landets båtnad, som vi anse vara av särskild vikt och betydelse just i nuvarande oroliga och svåra tider, så långt detta är möjligt. Det kunde också förefalla, som om förutsättningar för ett sådant samarbete borde kunna föreligga, om man betänker, att ett av de partier, som utgöra grunden för regeringsmajoriteten, nämligen bondeförbundet, ännu så sent som under förra riksdagen i allt väsentligt befanns kunna föra en politik gemensam med de partier, som nu befinna sig i opposition, och att detta parti också under förra årets valstrid kunde etablera en intim valsamverkan med bland annat högern över stora delar av landet. Då givetvis ett parti inte ändrar uppfattning från det ena halvåret till det andra i viktiga ting, borde vi alltså kunna vänta förslag och åtgärder från den nuvarande regeringen, som icke vila på någon från vår väsentligen olikartad uppfattning. Detta skulle i hög grad underlätta möjligheten till samarbete mellan regering och riksdag — i riksdagen då också inkluderade de partier, som icke deltagit i regeringsbildningen. Nu har man emellertid sett, hur koalitionsregeringen framlagt eller bebadat förslag, till exempel i fråga om dyrortstilläggen inom pensionsförsäkringen och lagstiftning om arbetstiden vid jordbruket, som innebära en fullständig omsvängning i fråga om bondeförbundets tidigare uppfattning i dessa viktiga ärenden. Och dess tidigare hållning i dessa ärenden har ju i hög grad inverkat på den dåvarande riksdagsmajoritetens beslut och bidrog vid förra riksdagen till att störta den dåvarande socialdemokratiska regeringen, dess nuvarande bundsförvanter. Om jag tänker på dyrortsregleringen, var det på det sättet, att år 1935 var det bondeförbundets ledare såsom ordförande i det särskilda utskottet, vilken särskilt gjorde sig till talesman för och fick fram den form av pensionsförsäkringens reformering, som man då kom till, och som uteslöt dyrortsreglering. År 1936 på våren var det bondeförbundet, som bidrog till att regeringens förslag i fråga om dyrortsreglering föll, vilket enligt den dåvarande regeringens uppgift var anledningen till dess fall. År 1936 på hösten bildar bondeförbundet med socialdemokraterna en regering på grundval av genomförandet av denna dyrortsreglering. Ja, det skall bli av verklig stort intresse att få taga del av de sakska, som kunna ha

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

föranlett denna ändrade uppfattning. Den kungl. propositionen om dyrorts-tilläggen är i det väsentliga bara en upprepning av fjolårets, så att där är ingenting i den vägen att hämta.

I detta sammanhang skulle jag vilja erinra om de resultat, som vid förra riksdagen uppnåddes i en del frågor rörande de privatanställda och liknande grupper samt lagstiftningen om föreningsrätt och organisationsväsendet. I skrivelser till Kungl. Maj:t har förra årets riksdag här begärt utredning och framläggande av förslag i anslutning till dessa utredningar. Dessa riksdags-skrivelser tyckas ännu inte ha föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, vilket ju är ganska egendomligt inte minst i betraktande av den roll, som den nuvarande justitieministern spelat vid utformandet av riksdagens beslut, i synnerhet som ordförande i andra lagutskottet. Det vore av särskilt intresse att så snart som möjligt få veta, vad regeringen i dessa frågor tänker åtgöra. Detta gäller också frågan om åtgärder till arbetsfredens främjande. Utskottsförslaget i fjol om den slutliga utredningens utförande föll visserligen på grund av kamrarnas olika beslut, men motståndet mot förslaget gällde inte själva saken utan man hänvisade till Nothinutredningen och förutsatte uttryckligen, att Kungl. Maj:t skulle ägna dessa spörsmål »all den uppmärksamhet, som deras vikt påkallar».

Även det andra regeringspartiet, det stora regeringspartiet, socialdemokraterna, som programenligt har helt andra slutmål för hela samhällsutvecklingen än de övriga större partierna inom riksdagen, tycks ju att döma av uttalanden från deras främsta män vara benägna att föra en politik, som åtminstone för närvarande vill undanskjuta de principiella motsättningarna. Det är ju också otvivelaktigt så, att socialdemokraterna vunnit sina framgångar vid valet genom att för tillfället avsvärja sig sitt principprogram. Det är ett utvecklingsskede, som man känner igen från andra länder. Men i de länderna kan man nog säga, att resultatet i längden inte har varit så vidare glädjande. För vår del hälsa vi med glädje varje *verklig* minskning i partimotsättningarna. Partierna få ju aldrig bli självändamål. De böra bara vara en form för det gemensamma arbetet för landets bästa och för möjligheten för alla medborgare att så långt som möjligt göra sina uppfattningar och åskådningar gällande i ting, som äro avgörande för varje svensk medborgare. Detta betyder emellertid icke, att jag med någon glädje hälsar en sådan politisk skymning, där det icke anses opportunt eller icke tillåtes, att verkligt förefintliga grundläggande meningsskiljaktigheter få komma fram och göra sig gällande vid frågornas avgörande. Ett system, där de politiska striderna sjunka ned till skenfäktningar mellan partimaskiner, vilkas enda uppgift är makten åt olika persongrupper, är inte bara meningslöst utan även — som erfarenheten visat — mycket farligt för folkstyrets bestånd. Ty medborgarna komma i längden — hur vackra röstsiffror partimaskinerna än kunna mala fram — att mista intresset och aktningen för ett sådant styrelsesätt. Högern sökte utan att lyckas att under valrörelsen få fram klara linjer. Den nuvarande situationen, som framstrungit ur en sådan valrörelse och lett till koalitionsregeringen, karakteriseras av parlamentarisk klarhet men politiskt dunkel. Det är ju klart, att ett sådant politiskt dunkel dock måste påverka förhållandet mellan opposition och regering. Oppositionen kan ju ännu inte veta, var den i sak har denna »borgerliga regering med socialistisk inriktning», för att tala med den socialdemokratiska förstakammargruppens ledare, herr Åkerberg.

Den verkliga skiljelinjen i fråga om uppfattningar och allmän åskådning går ju faktiskt i våra dagar mellan dem, som anse, att grunderna för den nuvarande samhällsordningen böra bevaras, och å andra sidan dem, som anse en omdaning i socialistisk riktning av det ena eller andra slaget vara önskvärd

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

eller nödvändig. Detta har sin giltighet, även om man fullt erkänner de förändrade förhållanden, som inträffat sedan tiden före kriget, i denna tids mera liberalt betonade samhällsinstitutioner. Den skiljelinjen finnes, den finnes alltså jämt och den bör icke och får icke utplånas vid de politiska avgörandena, vilket naturligtvis ej hindrar, att det finns områden, där samarbete mellan förståndiga människor dess bättre kan äga rum oavsett sådana grundläggande meningsskiljaktigheter. Vi kunna heller icke förbise, att även vardagens politik och åtgärder, som icke ha någon omedelbart principiellt avgörande innebörd, också kunna få färg av de slutmål för samhällsutvecklingen och de ideal, som olika meningsriktningar hylla. Ett parti, som förklarat sig avstå från att för tillfället yrka på genomförandet av sitt principprogram för samhällets omdaning, kan sålunda i regeringsställning i alla fall sätta sin samhälls-åskådning och sitt slutmåls prägel på dessa vardagens åtgärder, som i och för sig kunna synas vara enbart påkallade av stundens behov. Oaktat all vilja till samförstånd och till samarbete, som vi ha, blir det naturligtvis i sådana fall uppenbarligen en plikt för oss att framhålla denna vår mening; och även då det gäller vardagens praktiska frågor finns det uppenbarligen sådana fall, då man kanske inte kan få ihop meningarna och då det gäller att välja mellan vår uppfattning och den socialdemokratiska i principiellt skiljande frågor, som kunna leda till den ena eller den andra samhällsutvecklingen. Där finns det ju inte några som helst bryggor mellan borgerlig och socialistisk uppfattning.

Det osäkra i den nuvarande situationen och orsaken till att jag besvärat med denna lilla utläggning är ju, att man inte vet, i vad mån man kan räkna med bondeförbundets medverkan i regeringen som en garanti mot sådana åtgärder, som leda bort från en borgerlig samhällsutveckling. I alla sådana fall, som jag nyss talat om, måste vi naturligtvis med alla de medel, som stå oss till buds, framhålla och i sista hand för den allmänna opinionen klargöra vår mening. En sådan levande opposition, som alltid arbetar under känslan av nödvändigheten att skaffa förutsättningar för ett ändrat läge och i känslan av kommande eventuell delaktighet i ett regeringsansvar, är säkerligen oundgänglig, så länge vi ännu kunna tala om folkstyre i nuvarande former här i landet. Däri ger jag hans excellens alldeles rätt, när han har framhållit det flera gånger.

Bland de frågor, där sådana rena principiella meningsskiljaktigheter måste komma att göra sig gällande, ligga de finansiella i främsta rummet på grund av att statsfinansernas handhavande är och alltid varit ett av de främsta medlen att påverka samhällsutvecklingen. Och det är otvivelaktigt detta som är anledningen till att striderna stått så särskilt heta under de senaste åren kring herr Wigforss' budgetpolitik. Och i framtiden kommer säkert det allt mera tillspetsade finansiella läget att icke blott ge anledning till bekymmer — vilket tydligt framgår av finansministerns beräkningar mitt i allt överflödet — utan även till skarpa meningsbrytningar.

Den som i utvidgningen av statens verksamhet och kontroll fram emot ett socialistiskt samhälle av den ena eller den andra typen ser något eftersträfvansvärt har naturligtvis ingenting emot ständigt växande statsutgifter; detta i synnerhet som dessa statsutgifters täckande kan ge anledning till nya åtgärder i samma riktning. När alla direkta skattekällor uttömts för de alltmera ökade inkomstkraven, återstå, som herr Wigforss ofta påpekat, statsmonopolen. Statsmonopolisering och penningvärdesförsämring äro ju de klassiska utvägarna, när andra inkomster icke räcka till för att täcka det allmännas utgifter. Men de betyda också omvälvning och avgörande förändringar i samhällets hela struktur. Marx' gamla katastrofteori har ju icke något vidare gångbart värde för närvarande, men en av socialdemokratiens teoretiker har utvecklat en annan ka-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tastrofteori, som jag för min del tror vara betydligt mera realistisk. Han framhåller, att det i ett demokratiskt samhälle visst är möjligt att föra en aktiv socialistisk politik och att frampressa det ena kravet efter det andra på förändringar i socialpolitiska och andra avseenden. Sådant kostar pengar i allt större och större utsträckning. Man får skaffa sig anslutning än från den ena och än från den andra gruppen, och till sist kommer man till det stadium, då det icke längre är möjligt att klara finansieringen av de växande utgifterna. Enligt hans mening kommer då katastrofen, som gör det nödvändigt att ändra om samhällets utveckling, samhällsbildningen, samhällsskicket i definitivt socialistisk riktning. Ja, det där låter ju bra dramatiskt för oss, som icke äro vana vid dramatiska tankebanor, men jag undrar ändå om det icke ligger åtskilligt av sanning i denna moderna katastrofteori. Den som icke vill gå denna väg har all anledning att ta sikte på detta. Den nu framlagda budgeten är ju endast ett uttryck för hur långt vi kommit på denna väg, och jag undrar, om vi icke litet var måste inför denna budget och inför finansministerns beräkningar för de närmaste åren ställa oss frågan, vart allt detta egentligen skall leda, när den nuvarande högkonjunkturen har förbytts i sin motsats, när utgifterna alltjämt automatiskt öka med flera tiotal miljoner om året och alla tillgängliga skattemöjligheter tagits i anspråk.

Jag skall här icke närmare gå in på en detaljgranskning av den framlagda budgeten — detta tillhör ju utskottsarbetet och det kommande riksdagsarbetet — men däremot vill jag åtminstone i någon mån svara på en invändning, som kan riktas mot mitt resonemang, en invändning som herr Wigforss redan flera gånger gjort då han frågat: »Vad vilja ni då spara på, ni som ju dock önska ökade försvarsutgifter?» Svaret på den frågan kan man icke lämna på rak arm, detta beroende därpå att svaret måste grundas på detaljarbetet under riksdagens gång. Dessutom vore det ju skäligen meningslöst att svara, ty det är alldeles sant som herr Wigforss framhållit, nämligen att just härvidlag förefinnas de stora politiska meningsskiljaktigheterna om vilka utgifter som äro att anse såsom mera nödvändiga än andra, allt saker varom det är ganska svårt att kunna föra ett resonemang i detalj med någon större behållning. Slutligen vill jag i detta sammanhang säga, att det är regeringen och framför allt då finansministern, som måste ta ansvaret för finanserna. En opposition har icke samma möjligheter som en regering, vare sig att kunna framlägga en budget efter sitt sinne eller att på något sätt kunna genomföra att den beaktas, i synnerhet icke i den nuvarande riksdagen med dess sammansättning.

Vad den allmänna finansplanen angår, så är det icke så mycket mera att tillägga från min sida. Jag förmodar, att den i fortsättningen kommer att diskuteras av andra. Mig förefaller det emellertid alldeles riktigt att i dessa tider, såsom herr Wigforss föreslår, fortsätta med avskrivningarna. Det förefaller mig riktigt och nödvändigt att tänka på kommande tider. Men att ännu alltjämt i deras fulla utsträckning bibehålla de »provisoriska» skatteformer, som tidigare nödlägen ha framtvingat, och som i teknisk otymplighet äro skäligen enastående, tycker jag varken bör eller kan i denna högkonjunktur få förekomma. Jag vill genast skynda mig att säga, att det i detta sammanhang endast är fråga om ett provisorium. Det pågår ju en utredning om omläggning av vår beskattning, genom vilken vi hoppas kunna få fram bättre och klokare och rättvisare grunder för den direkta beskattningen. Det är således härvidlag icke fråga om något för framtiden bestående utan helt enkelt fråga om, huruvida man under ett budgetår vill avstå från en del skattemedel för att slippa under detta år och i denna tid ha en skatteform, som i och för sig är otymplig och som drabbar orättvist de enskilda skattebetalare, vilka bli utsatta för den. Någon konjunkturpolitisk betydelse skulle naturligtvis en sådan åtgärd icke alls få.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Jag tror överhuvud taget icke mycket på, att dessa skatter ha någon så stor konjunkturpolitisk betydelse; det har jag för övrigt aldrig någonsin trott. Om en minskning i skatterna skulle kunna påverka konjunkturerna, så vore detta i ännu högre grad fallet med avskrivningarna och deras inverkan på kapitalmarknaden. Ty avskrivningarna äro uppenbarligen ägnade att verka i konjunkturstimulerande riktning. För min del tror jag nu icke, att ifrågavarande skatter ha någon betydelse för konjunkturen utan att de kunna bedömas ur helt andra synpunkter.

Finansplanen innehåller en del konjunkturpolitiska reflexioner, som emellertid förefalla mig ganska litet upplysande och knappast kunna bilda underlag för någon mera givande diskussion. Jag skall därför icke gå närmare in på dessa saker. Det intryck de efterlämnat är, att den socialdemokratiska konjunkturpolitiken, såsom vi från vår sida alltid sagt, ensidigt tar sikte på depressionen och att den därför väsentligen innebär en expansion av den offentliga verksamheten på lång sikt, i all synnerhet som man icke vill ge något komplement också under högkonjunkturer. Under en högkonjunktur är det minst lika viktigt att man bedriver konjunkturpolitik som under en lågkonjunktur. Erfarenheten har nämligen visat, att vissa yttringar av en högkonjunktur komma att medföra en skärpning i den lågkonjunktur, som kommer därefter. För närvarande finnas verkligen åtskilliga mycket oroande symptom på detta. De finnas delvis samlade i en promemoria, som är fogad vid statsverkspropositionen, och som jag ber att få rekommendera till genomläsning. Jag vill säga, att dessa symptom faktiskt skärps, sedan denna promemoria skrevs. Ingenting är osäkrare än att spå i väder och i konjunkturer, men nog förefaller det som om symptomerna vore av den art, att vi ha anledning att ägna denna fråga all uppmärksamhet. För min del hyser jag nu den uppfattningen, vilken jag för övrigt alltid haft, nämligen att det är *penningpolitiken* och vad därmed sammanhänger som är det viktigaste medlet vi kunna använda då det gäller att mildra konjunkturväxlingarna och det tror jag gäller även i det nuvarande läget. Jag förmodar, att vi senare under denna riksdag komma tillbaka till penningpolitiken, och jag skall därför för närvarande icke närmare gå in på denna sak. Jag tror emellertid, att faran för inflation är ganska överhängande, detta i synnerhet om man tar i betraktande förhållandena i England, sådana de där utvecklats. Det kan ju erfordras ett mycket snabbt ingripande, om man härvidlag skall kunna göra något, och man får därför hoppas, att förvaltarna av vår penningpolitik ha sin uppmärksamhet riktad på lägets allvar.

Jag skall icke alls vid detta tillfälle återigen ta upp frågan om den socialdemokratiska konjunkturpolitiken eller vad den nuvarande regeringens ledare med förkärlek brukat kalla »välfärdspolitiken». Av många anledningar kan jag icke på något sätt tillerkänna valutgången det slutliga avgörandet i fråga om de meningsskiljaktigheter och de tvistefrågor, som härvidlag förelegat. Med hänvisning till riksdagens protokoll tror jag mig våga tillbakavisa beskyllningarna för bristande intresse och kunskap rörande dessa frågor och med trygghet kunna överlämna åt framtiden att avgöra dessa tvistefrågor. Anledningen till att jag överhuvud taget berört denna sak är uteslutande den omständigheten att jag undrar, om det icke vore riktigast att redan nu med bortseende ifrån den hittills förda polemiken och så fort som möjligt få till stånd en opartisk granskning av experter ifrån skilda meningsriktningar rörande de erfarenheter, som man kan inhämta av den hittills förda konjunkturpolitiken med hänsyn till framtiden. Jag är nämligen livligt övertygad om, att vi ha all anledning att ta vara på dessa erfarenheter. Det förhåller sig ju nu en gång för alla så, att människorna under en högkonjunktur äro optimistiska och tro att den aldrig skall sluta, medan de under en lågkonjunktur äro pessimistiska och tro att den

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

heller aldrig skall sluta. Att på den nuvarande högkonjunkturen kommer att följa en lågkonjunktur kunna vi emellertid med säkerhet utgå ifrån.

Vad man främst saknar i den framlagda finansplanen är den uppläggning av förberedelserna för en kommande depression och den systematiska plan för dess bekämpande, varom man hört så mycket talas i den socialdemokratiska förkunnelsen, men sett så litet av i verkligheten. På socialdemokratiskt håll har man tidigare talat om dessa utredningar, som skulle framlägga den plan, efter vilken vi skulle kunna arbeta med en större tillförsikt på landets välbefinnande. En sådan utredning försiggick sålunda under herr Wohllins ledning i finansdepartementet, vars resultat emellertid tydligen var av den beskaffenheten att den icke kunde offentliggöras. Vi ha i vart fall icke kunnat få se den, utan den ligger fortfarande i finansdepartementet. Sedan gjordes en undersökning — jag tror inom handelsdepartementet — av några andra herrar om hur man skulle bära sig åt. Den slutade med en utställning i Stockholm, som icke var någon större succé, och så hörde man ingenting vidare om den saken heller. I valrörelsen talade man mycket ofta om att socialdemokraterna, om de kom till makten, skulle på ett planmässigt sätt hindra eller mildra — ordalagen föllo olika — en ny kris. Ja, vi ha icke fått se någonting av allt detta. Det skulle ha varit mycket nyttigt om vi i tid fått en sådan där plan så att man i lugn och stillhet kunnat överlägga om den. När man nu vill ha en opposition av det kynne, som hans excellens statsministern talat om, hyser man väl också den uppfattningen, att denna opposition också kanske kan komma med något litet korn och bidra med någon smula av värde vid en dylik överläggning. Nu lyser en sådan där plan alltså med sin frånvaro. Det har kanske sina naturliga orsaker.

Ja, nog misstänker jag, att vi litet var få tillräckligt med bekymmer i fråga om utvecklingen i olika avseenden på det inrikespolitiska området under kommande år. Det är emellertid klart, att allt som rör våra inre meningsskiljaktigheter mycket lätt kan komma att helt och hållet överskuggas av de väldiga händelser som pågå runt omkring oss ute i världen. Det nuvarande läget i världen och allvaret i situationen har väl numera gripit var och en av oss på ett sådant sätt, att jag knappast behöver vidare uppehålla mig vid den saken. Om det såg hotande ut vid början av förra årets riksdag, så har ju det förflutna året på det hemskaste sätt besannat de farhågor, vilka man då gav uttryck åt. Minst två gånger under detta år lär, om man får tro uttalanden av personer som stått i händelsernas mittpunkt, ett europeiskt krig ha varit ytterligt nära sitt utbrott, och allt ser ju ut att förvärras undan för undan. Särskilt har Spanien kommit att spela sin gamla roll i de europeiska krigens historia. Fanatism och hatstämningar uppeggas och utbreda sig icke minst på grund av de olika världsåskådningar, som funnit sitt uttryck i olika staters inre förhållanden och statsstyre. Ingenting kan vara mera ägnat att förbittra stämningen och till det yttersta försvåra möjligheterna till en fredlig avveckling av konflikter mellan nationerna än detta. Emellertid visar ju i alla fall erfarenheten, att, om icke dylika stämningar på konstlat sätt uppgås och användas för syften, som icke äro förenliga med freden mellan folken, det är möjligt för folk med helt olika styrelsesätt och med mycket stora skiljaktigheter i fråga om levnadssätt, allmänna åskådningar, folkkaraktär o. s. v. att icke blott leva i fred med varandra utan även etablera ett gott samarbete. Och det är detta som är nödvändigt, nödvändigare nu än någonsin. Därtill böra väl också vi i vår ringa mån söka bidra i stället för att på ett lättsinnigt sätt underblåsa svårigheterna. Vi ha icke heller råd här i landet att ta några risker endast för att vissa meningsriktningar av olika kulörer skola få nöjet att genom sina uttågslust lufta sina känslor. För närvarande föres i vissa svenska tidningar ett språk i utrikespolitiska frågor, som

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

måste betecknas såsom minst sagt lättsinnigt och vådligt. Det är mycket svårt att förstå vad denna trafik skulle kunna göra för nytta ens ur deras synpunkt som bedriva den; skadan för land och folk kan under vissa förhållanden bli obotlig. Här i vårt land kunna vi ju närmast vara benägna att betrakta sådant som överdrift och ovederhäftighet, som man icke behöver fästa något större avseende vid. Men utomlands har man naturligtvis svårt att förstå, när ett dylikt språk föres på det sättet, exempelvis i en tidning, som betraktas såsom regeringspartiets huvudorgan. Detta är ytterst beklagligt, och man måste hoppas, att det skall finnas några möjligheter att från utrikesledningens sida kunna få vederbörande att förstå, vilken skada som göres genom att på detta sätt regeringens utrikespolitik motverkas av dess egen tidningspress. Det finns dock i alla fall ämnen, som äro så allvarliga, att man har rättighet att begära en viss återhållsamhet hos pressens män i ett land med vår obegränsade tryckfrihet.

Det har sedan gammalt varit en styrka för vårt lands ställning utåt, att man icke minst i den svenska riksdagen bland ansvarsmedvetet folk från olika partier försökt att hålla samman i fråga om landets utrikespolitik. Detta är även något, som hör till frågan om förhållandet mellan regering och opposition, och som är av den allra största vikt i dessa tider, då vårt lands öde kan komma att bero på den prestige, som utrikesledningen kan få utåt genom ett så allsidigt stöd som möjligt inifrån från alla partier. Denna goda tradition vill den svenska högern nu liksom tidigare för sin del på alla sätt medverka till att den bibehålles. Också här blir emellertid givetvis oppositionens ställning påverkad av regeringens ställning. Oppositionens ställning måste påverkas av i vad mån regeringen söker ge uttryck åt vad som förenar i väsentliga ting och undviker att framkalla meningsskiljaktigheter i onödan. Det är naturligtvis uppenbart, att när det gäller så livsviktiga frågor som dessa *kan* det inträffa, att det blir en plikt för ett oppositionsparti att både framföra sin egen mening i riksdagen och med all kraft söka påverka opinionen. Men om det väsentliga, nämligen att Sverige bör under iakttagande av åtagna förpliktelser söka hålla sig utanför stormakternas kombinationer för att bevara sin neutralitet och sin fred, därom finnas inga meningsskiljaktigheter mellan regeringen och oss, och vi hoppas på det livligaste, att denna enighet i fråga om svensk utrikespolitik också skall fortsätta för framtiden i dessa ödesdigra tider. Jag kan emellertid icke dölja för mig de svårigheter, som beredas genom den nyss omtalade presskampanjen och den privata utrikespolitik, som i olika former bedrivs av regeringens meningsfränder. Här finns en utmärkt användning för en stark regerings handlingskraft.

Önskvärdheten av att i nuvarande tider så långt som möjligt undvika att manifesteras meningsskiljaktigheter beträffande utrikespolitiken har också gjort högern återhållsam i fråga om vår ställning till Nationernas förbund. Vi ha icke heller här velat skapa några svårigheter i onödan, oaktat riktigheten av vår uppfattning om Nationernas förbund i sällsynt grad bestyrkts av erfarenheten. Jag har under föregående riksdag haft tillfälle att framlägga mina synpunkter på Nationernas förbund och på vårt lands ställning till förbundet, och jag kan icke säga, att den gångna utvecklingen kommit mig att ändra min mening därutinnan på något sätt — tvärtom. Om relikterna av sanktionssystemet för tillfället icke skulle kunna formellt avlägsnas ur förbundsakten, ligger det vikt uppå, att Sverige icke bindes vid dessa på ett sätt, som kan bli ödesdigert i uppkommande situationer, och så förefaller det mig icke heller hava tills vidare skett. När man läser debatterna från de dagar, då Sverige beslöt att gå in i Nationernas förbund, måste man förvåna sig över den världsfrämmande optimism, som kännetecknar argumenteringen för det skickelse-digra steg, som då togs. Vi få emellertid icke nu ta ett motsatt steg i en lik-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nande anda av bristande verklighetssinne. Redan det farliga läget manar till att icke i onödan uppkalla en internationell diskussion om Sveriges ställning. Å andra sidan kan i våra dagar läget inom Nationernas förbund snabbt ändra sig på ett sådant sätt, att vi ha all anledning att se till att vi icke den vägen råka in i farliga kombinationer och lägen, som vårt land särskilt under dessa tider icke får utsättas för. En omständighet, som det förefaller mig, att vi ha all anledning att taga i betraktande, och som är mycket viktig, när det gäller vårt lands förhållande till Nationernas förbund, är den samverkan, som vi där lyckats uppnå med andra mindre stater, och den inverkan, som ett isolerat handlingssätt i förhållande till Nationernas förbund skulle kunna föra med sig ifråga om denna samverkan. Denna samverkan mellan de mindre staterna förefaller mig vara en viktig förutsättning för att svensk utrikesledning skall kunna lyckas att hålla sig utanför de hotande stormaktskombinationerna och deras intressen, vilka för närvarande göra läget i vår världsdel så farofyllt. Om utrikesledningen skall lyckas härutinnan, kräves emellertid icke blott en negativ hållning utan även förutseende och positivt handlande i samråd med de makter, som ha likartad inställning och likartade intressen.

I Genève diskuterades i september förra året mycket livligt i en del kretsar och även i förbunds församlingens ekonomiska utskott de möjligheter till ökad internationell handel och nedrivning av skrankorna för denna, som man trodde kunna uppkomma därigenom, att guldländerna devalverat sina valutor. Genom denna devalvering, menade man, skulle kontingenteringen och en hel del andra hinder bli onödiga, och man motsåg den utveckling av den internationella handeln, som under alla förhållanden måste vara den väsentliga grundvalen för att ett varaktigt välstånd skall kunna uppehållas och ökas. Man hoppades mycket på dessa möjligheter, men verkligheten har tyvärr ännu icke infriat förhoppningarna. Att fullfölja och på allt sätt stödja det initiativ, som tagits av Hollands premiärminister, doktor Collijn, att inom Oslostatens sfär söka komma fram till några praktiska resultat på detta område förefaller mig vara just ett sådant handlande, som kan medföra lyckliga konsekvenser i många avseenden. Skulle detta på något sätt kunna underlätta strävandena i Danmark att avveckla dess valutakontroll, kunde härigenom dubbel nytta åstadkommas. Det är nämligen uppenbart, att så länge dylika system finnas, utgöra de ett synnerligen effektivt hinder mot en friare mellanfolklig handel. Att detta initiativ skall kunna bli fruktbärande utan att det svenska jordbruket därigenom försättes i svårigheter, förefaller mig tydligt, men det kräver naturligtvis ett målmedvetet arbete.

I allra främsta rummet gäller vad jag nyss sagt om det, som för oss måste framstå såsom kärnan i denna småmaktsguppering, nämligen det s. k. nordiska blocket. I den offentliga diskussionen har ju frågan om vårt förhållande till våra nordiska grannländer under senare tid på ett enligt min mening mycket glädjande sätt uppmärksamrats. För min del har jag under hösten haft tillfälle att offentligen framlägga min uppfattning härvidlag. Även här påkalla onekligen hänsynen till verkligheten och tidigare gjorda erfarenheter all försiktighet. Framför allt skulle jag tro, att vi allmänt här i landet på grund av tidigare gjorda erfarenheter från skilda håll icke under några förhållanden vilja binda oss till utfästelser, som det sedermera visar sig omöjligt för oss att uppfylla. Men lika oriktigt vore det naturligtvis att sluta till ögonen för det faktiska, ofrånkomliga förhållandet, att de olika nordiska ländernas öden äro på det intimaste sammanbundna, och att ingenting som händer det ena landet kan undgå att på det allvarligaste beröra de andra. Ur dessa synpunkter måste vi på allt sätt i tid bereda de olika former av samarbete mellan de nordiska länderna, som under ett krig kan bli nödvändigt, ej

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

blott på försörjningsområdet utan även i fråga om vissa militära gemensamma beredskapsåtgärder. Vi få icke heller förbise, att dylika förberedelser kunna vara ett viktigt medel även att hålla oss utanför eventuellt uppkommande stormaktskonflikter.

Till sist är det dock i alla fall i denna snöda värld endast respekten för ett allvarligt motstånd och framför allt för viljan att till det yttersta offra allt för frihet och oberoende, som kan föra ett land igenom de omvälvningar, inför vilka vår världsdel, ja hela vår civilisation tycks befinna sig. Givetvis blir i detta läge a och o, att vi själva draga försorg om vårt lands försvar. Göra vi icke detta, är allt annat utan varje betydelse och alla ansträngningar äro förgäves. Hela vår inre blomstring, allt vårt sociala framåtskridande, allt vad vi inom olika meningsriktningar med glädje hälsat i fråga om det svenska folkets höjda levnadsstandard, allt detta är annars av noll och intet värde. Därför måste, såsom vi inom högern alltid förfäktat, försvarets krav gå före allting annat. Jag är för min del, trots uppoffring av mina och mitt partis uppfattningar i vissa mycket betydelsefulla frågor, glad över att jag kunnat medverka till de beslut, som fjolårets riksdag fattade i försvarsfrågan. Jag är också glad över att det socialdemokratiska partiets hållning i våras ändrats, och att den nuvarande regeringen i sin helhet förpliktat sig att genomföra det fattade försvarsbeslutet. Vi ämna icke heller från vårt håll föreslå några ändringar, som kunna avse grunderna för den antagna försvarsordningen, men vi komma givetvis att fullfölja den sakligt motiverade uppfattning, vi givit uttryck åt i våra reservationer om försvarsbeslutets otillräcklighet på vissa viktiga punkter, och ta hänsyn till den försämring i det utrikespolitiska läget, som inträffat även sedan förra årets riksdag fattade sina beslut. Av denna försämring ha till vår stora besvikelse icke några som helst spår visat sig i den framlagda statsverkspropositionen. Det förefaller mig emellertid, som om det i betraktande av den nuvarande situationen och vårt i alla avseenden nu mycket mer än tidigare utsatta läge vore skäl i att man verkligen här söker att gå oss till mötes.

Vad det fattade försvarsbeslutet i och för sig beträffar är det tyvärr så, att det drar mycket lång tid, innan dess resultat verkligen visar sig. Först 1946 uppnår det svenska försvarsväsendet den avsedda effektiviteten. Ansvar för den vanvårdnad, som riksdagens majoritet utsatt svenska försvaret för under så många år, kan under sådana förhållanden komma att visa sig mycket drygt. Vad vi nu kunna göra är framför allt att se till, att de beslutade åtgärderna påskyndas i så hög grad som möjligt, och härvidlag ha vi ju en bundsförvant i de goda tider, som göra det möjligt att finansiera en forcerad verkställighet av besluten.

De mycket betänkliga luckor, som 1936 års riksdags beslut företer i fråga om försvarets reformering, måste även så fort som möjligt och i största möjliga utsträckning fyllas och planerna för detta reformarbete så fort som möjligt påbörjas. Detta gäller framför allt luftvärnet och flottan. Dessa brister äro desto allvarligare, som de gälla försvarsvapen, som äro av vikt vid det moderna terrorkriget, där man genom att avskära befolkningen och näringslivet från råvaror och materiel eller genom anfall från luften vill genom att injaga förskräckelse hos det hotade folket betvinga dess vilja att hävda sin frihet och sitt oberoende. Men det är också på åtskilliga andra punkter, som brister föfinnas. Då man i statsverkspropositionen icke tagit någon som helst hänsyn till dessa ytterst allvarliga förhållanden, som enligt vår mening i vissa mycket sannolika situationer kunna omöjliggöra ett effektivt svenskt försvar, komma vi inom högern att i motioner framlägga särskilda förslag i dessa frågor.

I samband härmed vore jag tacksam att från försvarsministern få litet när-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

mare reda på vad man inom regeringen avser att göra åt frågan om det civila luftskyddet. Den har ju fördröjts genom allehanda utredningskrav; utredningarna äro nu slutförda, men i statsverkspropositionen omnämnes, såvitt jag kan se, saken endast i den formen i finansplanen, att luftskyddets ordnande anges som en av de åtgärder, som först 1938/1939 skulle kräva några anslag. Jag frågar mig: Är det verkligen meningen, att det skall dröja ända till dess, innan vårt land får denna ytterst brådskande fråga ordnad?

Svensk höger kommer alltid, nu som i framtiden, att som en av sina främsta uppgifter sätta omsorgen om landets försvar. Det är för oss en mycket stor glädje, att våra strävanden härutinnan på sistone mötts av förståelse, och att det svenska folkets försvarsvilja kommit att väckas på ett sådant sätt, att vi icke kunna anse vårt långa arbete här ha varit förgäves. Vi vilja på allt sätt understödja denna försvarsvilja och önska icke att ställa oss utanför samarbetet med andra meningsriktningar i den mån, som de förete en ärlig vilja att göra uppoffringar för landets försvar. Det vore emellertid att illa känna vårt ansvar, om vi icke klart och ärligt sade ifrån vad vi anse vara oundgängligen nödvändigt i rikets överhängande fara. Här hoppas vi framför allt, att den nuvarande regeringen skall visa sig att även gentemot sina egna vara en stark regering, som tar hänsyn till sakliga skäl, när det gäller det viktigaste som tänkas kan i dessa tider, och även till oron och till den väl grundade opinionen inom vida kretsar av vårt folk inom alla partier.

Oppositionens ställning till den nuvarande regeringen och de förslag, den framför, blir, vad ankommer på det parti jag representerar, beroende på regeringen själv. Kommer regeringen att föra en politik, som vi anse gagnelig för land och folk, kan jag försäkra hans excellens om vår medverkan och om samarbete. Komma vi däremot att finna, att regeringspolitiken enligt vår mening icke tillgodoser landets trygghet utåt och inåt, och att dess åtgärder föra med sig för framtiden vådliga konsekvenser, ja, då komma vi att med skärpa försöka väcka den allmänna opinionen till insikt om både vad som sker och vad som uraktlåtes.

Häruti instämde herrar *Holmdahl, Skoglund, Liedberg, Lithander, Wallerius, Olsson* i Staxäng, *Gustafson* i Kasenberg, *Larsson* i Hede, *Persson* i Grytterud, *Persson* i Falla, *Sandström, Lindmark, Hansson* i Vännäsby, *Nilsson* i Antnäs, *von Seth, Anderson* i Norrköping, *Andersson* i Lindome, *Thorell, Svedman, Holmgren* och *Lundberg*.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman, mina herrar! Det är tvenne dokument, som rätteligen böra ligga till grund för en remissdebatt. Det ena är till volymen tunt och anspråkslöst, det andra är så mycket tjockare. De åsyftade dokumenten äro, som var och en kan förstå, trontalet och statsverkspropositionen. Jag skall först dröja en stund vid dessa fundamentala utgångspunkter för debatten, innan jag använder mig av det gamla privilegiet att vid detta tillfälle tala även om den politiska situationen och åtskilligt annat, som därmed sammanhänga.

Vad först trontalet angår, är detta, som var och en vid första ögonkastet lätt kan se, en återspeglning av den nuvarande regeringens förklaring vid tillträdet, och dokumentet bjuder därför icke på några egentliga överraskningar. Förslagen om dyrortsgrupperade folkpensioner, om förbättring av lantarbets-tidslagen och om åtgärder till förbättrad mödra- och barnavård ha varit be-bådade. De i utsikt ställda löneregleringarna för lärare och andra befattnings-havare känna vi också igen från statsministerns diktamen vid tillträdeskon-seljen. I denna diktamen berördes emellertid också en del andra angelägen-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

heter, som icke redovisas i trontalet. Nu kan detta givetvis bero därpå, att allt icke medhunnits till denna riksdag utan får stå över till ett annat år. Så väl banad och så rak som regeringens väg ligger med den nuvarande kombinationen, behöver den ju icke heller göra sig någon brådska med realiserandet av sitt program.

Nu liksom så många gånger tidigare är dock trontalet ett aktstycke, som får bedömas icke endast efter vad som står där utan i lika mån efter det, som saknas. Om man håller sig till regeringsförklaringen och jämför trontalet med denna, så saknas tackning för bland annat utfästelserna om förbättring av skogsarbetarnas lönevillkor, om skapande av bättre förutsättningar för bondeskogsbruket ävensom de i utsikt ställda åtgärderna till förverkligande av kravet på nya jordbruk och mera jord åt de ofullständiga jordbruket. Jag förbiser härvid ingalunda, att dessa spörsmål liksom så många andra äro föremål för utredning, ävensom att vissa anslagshöjningar på nionde huvudtiteln kunna redovisas som valuta för vissa av de utställda accepterna, men jag kan ändå icke komma ifrån intrycket, att den sidan i regeringen, som representeras av bondeförbundsinslaget, satt jämförelsevis obetydliga spår i trontalet. Där hör man förvisso herrar P. A. Hansson och Wigforss tala och i hög grad förstås herr Möller, men herr Pehrsson-Bramstorps röst stiger ingenstädes upp ur symfonien.

En sak, som var berörd i regeringens programförklaring, men som icke återfinnes i de dokument, varom vi här skola tala, är angelägenheten att skydda de privatanställdas intressen genom lämplig lagstiftning. När föregående riksdag beslöt införa lagen om förenings- och förhandlingsrätt begärde riksdagen också fortsatt utredning rörande frågan om en verklig avtalslag. Såvitt framgår av för riksdagsmännen tillgängliga handlingar har emellertid ingenting åtgjorts i saken, och dock fanns här en så god grund att bygga på, att förslag i ämnet bort kunna framläggas inför 1937 års riksdag. Ett mycket stort antal av dem, varom här är fråga, ha ringa eller ingen nytta av den i fjol antagna lagen om föreningsrätt, och därför behöver denna kompletteras med ytterligare och mera i detalj gående lagbestämmelser. Eftersom denna fråga har stor betydelse för de folkgrupper, varom här är fråga, vågar jag till herr socialministern rikta en direkt fråga, i vilket läge den av riksdagen begärda utredningen befinner sig och om några åtgärder i saken äro att vänta inom den närmaste tiden. Jag gör frågan i detta sammanhang, emedan av svaret kan bero, huruvida initiativ motionsledes äro erforderliga vid denna riksdag.

När det gäller att efterlysa vad som annars saknas i trontalet, anmäler sig nu som tidigare såsom den föregående ärade talaren även har berört, spörsmålet om vad regeringen tänker göra åt de vilande arbetsfredsproblemen. Man har ju så mycket större skäl att ställa frågan i år, eftersom det ena regeringspartiet, bondeförbundet, tidigare ådagalagt ett positivt intresse för saken, icke minst genom insatser av den man, som nu bekläder justitieministerposten. Det är flera riksdagsskrivelser i detta ämne, som icke blivit effektuerade, den sista av den 7 juni 1935. Enligt den i J. O:s berättelse intagna redogörelsen över riksdagsskrivelsernas öde är ärendet fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Det är en mångtydig term, som kan betyda allt eller intet; i förevarande fall sannolikt det senare.

Att den segrande socialdemokratien av hänsyn till fackföreningsintressena helst vill begrava hela arbetsfredsspörsmålet i stillhet, det kan man förstå efter vad som tidigare har förekommit. Men nog borde det samverkande regeringspartiet härvidlag ha kunnat bidra med en positiv insats redan nu i linje med partiets tidigare strävanden. Skall man sätta någon tro till försäkringen från bondeförbundshåll, att avsikten med deras inträde i regeringen

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

har varit att inverka på den politiska utvecklingen i positiv riktning, har man ju också all anledning att fråga, på vilka punkter detta har skett, och att efterlysa initiativ, om man märker, att sådana ha uteblivit. Nu väntar jag här som eljest, när dessa saker komma på tal, den vanliga invändningen, att man skall avvakta resultatet av de frivilliga närmandena mellan partorganisationerna på arbetsmarknaden och se, om icke det, som man vill vinna genom lagstiftning, kan ernås på annat sätt. Jag vill icke förringa värdet av dessa förhandlingar, men nu liksom vid åtskilliga tidigare tillfällen, när dessa vägar ha beträffs, måste jag bekänna, att jag icke tror mycket på sådana resultat. Jag är för min del övertygad om att även om resultat i vissa hänseenden kunna nås genom dessa förhandlingar, kommer ändå behovet av ytterligare lagstiftningsåtgärder att kvarstå. Den s. k. samhällsfredsutredningen konstaterade också på vissa avsnitt behovet av en *omedelbar* lagstiftning och den verifierade för övrigt på punkt efter punkt de uppfattningar, som vi från vår sida framfört rörande hithörande spörsmål.

Vågar jag i detta sammanhang erinra om ett förolyckat lagstiftningskrav: det om skydd för tredje mans rätt? De båda regeringspartierna ha i denna fråga haft ett gammalt förhållande, och man kan förstå, att det är angenämast att glömma detta just nu, när den nya kärleken blommar. Kvar står dock det faktum, att behovet av en lag till skydd för de enskilda mot övergrepp från de ekonomiska sammanslutningarnas sida alltså är aktuellt, ja, jag vågar påstå, att behovet växer i den mån som dessa organisationer på skilda områden bli allt flera och allt mäktigare. För närvarande pågår en strävan att upporganisera alla näringsgrenar, alla stånd och alla yrken, och därigenom löper man givetvis den risken, att samhället så att säga blir satt i efterhand. Dessa organisationer växa sig så mäktiga, att ett ingripande för att reglera deras stridsåtgärder blir svårare, ju längre tiden lider. Den underliga moral, som vill ge de ekonomiska sammanslutningarna en viss rätt att bruka våld till främjande av sina syften, kunna vi å vår sida icke acceptera. En överdriven känslighet inom arbetareläget ser i kravet på en lagstiftning till skydd för tredje man ett slag mot fackföreningsrörelsen, under det att i själva verket detta krav numera aktualiserats på grund av företeelser på andra områden.

Väl vet jag, att majoriteten inom denna kammare representerar en åskådning, som anser, att statsmakterna skola lämna de ekonomiska sammanslutningarna i en oreglerad frihet till självständig maktutövning var och en på sitt område, men jag vågar påstå, att detta är en mening, som står i dålig överensstämmelse med den på samma håll härskande uppfattningen, att staten är bättre skickad att förstå och leda det ekonomiska livets funktioner än vad de enskilda medborgarna äro. Händelser och förhållanden såväl här hemma som ute i världen visa dock, att lägen kunna uppstå, då ett ingripande från samhällets sida är högeligen nödvändigt. Se till exempel på fabrikssockupationerna i Frankrike och på den passiviteten, som samhällsmakten där nödgats iakttaga, därför att former för ett auktoritativt ingripande från statens sida icke i tid tillskapats! Eller se på konflikten inom automobilindustrin i Förenta Staterna, en strid som hotar att få de mest vittgående följder för landets ekonomiska liv! Några säkra garantier för att icke liknande lägen kunna uppstå även här i landet finnas ej. Vore det då icke skäl att medan lugnet råder ordna en beredskap även på detta område, likaväl som alla äro ense om att vi böra bereda oss till nästa ekonomiska kris? Jo, förvisso, och det vore underligt, om icke de kloka och framsynta män, som sitta i den nuvarande regeringen, skulle se och förstå detta. Men det fattas vilja att handla, kanske fattas det också mod.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Försåvitt trontalet riktigt och fullständigt återger regeringens planer för den kommande riksdagen, skall det villigt medges, att kursen pekar på en relativt försiktig och moderat politik, en karaktärstrik, som från mina utgångspunkter betyder en viss grad av beröm.

Om vi därmed lämna det tunna dokumentet och övergå till den tjocka luntan, så möter man där åtskilligt, som är glädjande och intressant. Med en som jag tror enstämmig tillfredsställelse konstatera vi det rikliga inkomstflöde, som gett finansministern möjlighet att visa en mera flott generositet än någon finansminister på länge kunnat visa. Det är dock i själva verket så, att detta överflöd på pengar i statskassan ytterst betyder ett ökat skatteuttag från landets medborgare. De skatteinstrument, som vi ha, äro konstruerade för att pumpa pengar ur skattedragarnas fickor under ett annat och sämre konjunkturläge än det nuvarande. Undra då på att samma instrument, använt under nu rådande konjunktur, ger ett lysande resultat i fråga om intäkter på de olika titlarna. Bakom de svällande statsinkomsterna ligger naturligtvis det allmänna uppsvinget på snart sagt alla områden. Det är därifrån, som den ökade skattekraften på olika vägar transfereras in i statskassan. Därom är naturligtvis också herr finansministern själv fullt medveten, och det måste för honom te sig rätt underligt att se de ivriga hyllningarna i den trogna partipressen, där man vill räkna det förmånliga budgetära läget regeringen och finansministern till förtjänst. Jag vågar påstå, att herr finansministern knappats har större del i de goda statsfinanserna än vi andra. Han har betalt sin kronoskatt, och det förmodar jag, att vi alla ha gjort. Huruvida hans åtgärder i en föregående inkarnation sträckt sina verkningar in över det finansår, som det nu föreliggande budgetförslaget avser, därom vill jag icke diskutera.

Naturligtvis unna vi gärna finansministern att för en gångs skull röra sig som man gör i ett förmöget hus, så mycket hellre som han varit med även under de sju hungeråren, då det gällde, som vi säga i Dalarne, att »stilla med takhalmen». Under dessa år beundrade vi ofta såväl herr Wigforss' som andra finansministrars förmåga att ständigt leta fram dolda reserver, än små och än stora, som lågo undanstuckna här och var och som kommo så innerligt väl till pass, då skattekon sinade. Nu när kon mjölkar så rikligt, hoppas jag, att något strilar ned i sidokanalerna igen, så att reserverna fyllas, även om det sker mer eller mindre fördolt och omedvetet. Därmed har jag redan uttryckt ett gillande av den föreliggande finansplanen i de delar, som avse betalning av de gamla krisskulder. Förvisso inger det för staten en känsla av ökad solvens att bli fri från dessa påminnelser om gångna tidars bekymmer.

Givetvis kan det diskuteras, huruvida en dylik skuld amortering bör ske i snabbare eller långsammare takt, och huruvida icke det goda konjunkturläget hade motiverat en sänkning av de direkta skatterna. Jag skulle för min del ha funnit det rimligt med en, om än obetydlig sänkning av skatterna i år, även om detta fått ske i någon mån på skuld amorteringens bekostnad. Men om jag för egen del kan acceptera finansplanen även utan skattesänkning, så kan jag under inga omständigheter godkänna finansministerns motivering för sitt program härvidlag. Han har nämligen sagt ungefär så här, att då han i fjol föreslog skattesänkning, hade riksdagen i stället beslutat ökade utgifter. För att vara riksdagen till lags, gör han nu ytterligare utgifter för att slippa föreslå skattesänkning.

För det första var orsaken till att skattesänkningen i fjol uteblev den, att riksdagens majoritet ansåg en viss förstärkning av våra försvarsanstalter oundgänglig. Det var icke de ökade utgifterna i och för sig, som voro an-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

damålet, utan dessa blevo endast en konsekvens av försvarsbeslutet. För det andra tycks finansministern i detta sammanhang helt och hållet förbise, att han och regeringen i år ha en riksdagsmajoritet bakom sig, som väl på en så fundamental punkt som den om skatternas storlek utan vidare följer en från regeringsbänken given paroll. Därför kan jag icke finna annat än att detta, att såsom försvar för en utebliven skattesänkning skjuta den förra riksdagsmajoriteten framför sig, verkar billigt jongleri.

För övrigt kan jag icke förstå, varför kraven på skattesänkning i år anses så fördömliga. I fjol, då läget icke var fullt så bra som nu, framställdes den skattesänkning, som då föreslogs av regeringen, såsom något högst förtjänstfullt. Elaka människor uttryckte då den förmodan, att iveren att rekommenderade en skattesänkning hade sammanhang med de förestående valen. Efter den sortens teckentydning skulle vi kunna vänta förslag om skattesänkning nästa år, då vi ha val, och för min del kan jag ge mig till tåls och vänta till dess, i hopp om att den goda konjunkturen står sig.

Beträffande detaljerna i finansplanen och i statsverkspropositionen är icke så mycket att säga i detta sammanhang, men på en punkt skulle jag vilja göra en liten erinran och kanske också uttala en varning till dem, som i utskotten ha att behandla förslagen. Det har ju varit en, jag vågar säga, åtminstone under de senaste åren tämligen enstämmig uppfattning om behövligheten av att ordna allmänna arbeten för att lindra arbetslösheten. Men samtidigt har det uttalats särskilt från deras sida, som ivrigast propagerat för detta arbetslöshetsprogram, att under en bättre konjunktur de allmänna arbetena borde i högsta grad begränsas. Jag vill icke påstå annat än att så i viss mån är fallet i föreliggande statsverksproposition. Men jag undrar, om man icke i konjunkturutjämnande syfte skulle kunnat sträcka sig längre. I den rätt tjocka bok, som handlar om utgifter för kapitalökning, finnes en hel del ändamål uppräddade. Vissa byggnadsföretag äro redan igångsatta och kunna naturligtvis icke stoppas, andra föreslås för första gången. Skulle icke klokheden bjuda att i så många fall som överhuvud taget är möjligt hushålla med de allmänna arbetena? Det pågår nu en undersökning om vilka möjligheter man har att genom anordnande av offentliga arbeten möta den kommande krisen. Jag är förvissad, att denna utredning kommer att giva vid handen, att vi redan mobiliserat det första uppbådet av arbetstillfällen under den lågkonjunktur, som ligger bakom oss, och att svårigheterna att finna nya lämpliga arbetsobjekt äro ofantligt större, om en ny kris skulle sätta in inom ett antal år. Därför skulle jag — utan att vilja peka på något visst bestämt anslag — vilja uttala den önskan, att man i konjunkturutjämnande syfte och kanske i någon mån med bortseende av ändamålets berättigande i och för sig söker begränsa den offentliga byggnadsverksamheten. Ett ytterligare skäl därtill är, att konjunktursvängningen medfört en enorm stegring i kostnaderna för dessa arbeten, särskilt i vad angår anskaffande av material. Ty såväl järnindustrien som byggnadsindustrien i allmänhet arbeta under goda konjunkturer med höjda priser. Sålunda skulle det, även ur allmänt ekonomisk och statsfinansiell synpunkt vara förmånligt att spara vissa allmänna arbeten till en konjunktur med andra priser på material och förnödenheter.

Det är egentligen två faktorer i årets statsverksproposition, som konstituera den stigande linjen. Det är de automatiska utgiftsökningarna och de behåddade löneregleringarna. I de automatiska utgiftsstegringarna spela de höjda kostnaderna för folkpensioneringen den största rollen. Såvitt jag räknat rätt, kommer under nästa budgetår en ökning på enbart denna post med 52 miljoner kronor och under det därpå följande budgetåret en ytterligare stegring med

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

17 miljoner kronor. För budgetåret 1939/1940 beräknar finansministern, att utgifterna till folkpensioneringen skola stiga till 175 miljoner kronor.

Det kan då hava ett visst intresse att gå tillbaka till riksdagens behandling av frågan om förbättrad folkpensionering 1935 och se, i vad mån de nu aktuella siffrorna korrespondera med de beräkningar, som riksdagen byggde sitt beslut på. Man skall då finna, att vi redan ha ett överskridande på många miljoner kronor. Enligt kalkyler i propositionen beräknades folkpensioneringsreformen, sådan den då föreslogs, under 1940 kosta 160 miljoner kronor. I själva verket kommer den att kosta 175 miljoner kronor. Mot dessa siffror som bakgrund kan man lämpligen se det myckna klandret mot oss under valrörelsen för njugghet mot de gamla pensionärerna, därför att vi tvekat något om vägarna, när det gällt att pålasta statskassan ytterligare bördor för den sociala hjälpverksamheten.

Till frågan om de väntade löneregleringarna får man ju återkomma, när propositioner i sinom tid föreligga. Av de vaga uttalandena i statsverkspropositionen har man nämligen ingen direkt ledning att hämta, hur regeringen kommer att lägga sina förslag.

I en föregående remissdebatt tillät jag mig något raljerande beteckna det då framlagda budgetförslaget mer som ett konststycke än som ett konstverk. Med användande av samma slags vokabulär skulle jag vilja karakterisera det nu framlagda budgetförslaget som en hantverksprodukt, visserligen en solid sådan men utan den originalitet, som lyfter verket upp på en högre nivå. Ty att samla ihop de många penningströmmarna i en stor bassäng och därefter leda flödet ut i skilda banor igen, därtill fordras visserligen rutin och ett visst omdöme; men något underverk kan man knappast säga, att det är.

I pressdebatten omkring 1937 års statsverksproposition har det på sina håll yppats en viss oro rörande perspektiven framåt, oro för att vi på detta sätt komma upp på en så hög statlig standard och skaffa oss så stora behov av skatteinkomster, att vi i en annan och sämre tid få svårt att bära bördorna. Dylika farhågor äro givetvis icke obefogade. Därför måste de goda tiderna användas till konsolidering och till att lagra reserver. Med reserver menar jag då icke endast sådana i statens förvar utan även den sortens reserver, som bestå i samlad och konserverad skatteförmåga hos företagen och de enskilda skattedragarna.

Det förmånliga budgetära läget är ju som sagt en direkt följd av de goda tiderna och det ekonomiska uppsvinget. Den saken är klar och kan på intet sätt bortseoneras. De goda tiderna återigen bero på en allmän ekonomisk återhämtning, en uppåtgående kurva i den vågrörelse, som konjunkturerna alltid beskriva. I så måtto kan man tala om en naturlig återhämtning. Under de värsta krisåren var man från socialdemokratiskt håll mycket ivrig att bestrida möjligheten av en sådan naturlig återhämtning. Det så kallade kapitalistiska samhällsskicket förklarades vara fullkomligt dödsdömt, och allt hopp stod till staten och till de statliga ingripandena. Vi å vår sida voro då fullt beredda att medverka till extraordinära ingripanden för att mildra krisens verkningar, men vi avrådde bestämt från att experimentera med det ekonomiska livet på lång sikt, förvissade som vi voro, att den förkättrade kapitalistiska produktionsordningen nu som så många gånger tidigare skulle visa samma förmåga till anpassning som skett i andra liknande lägen. Nu står finansministern jämte sina meningsfränder vederlagd som socialdemokrat. I stället kan han jämte oss andra glädja sig åt tecknen på den gamla samhällsordningens ekonomiska styrka, en inre motsägelse, som jag förmodar att finansministern icke hyser några större samvetsbetänkligheter över.

Vid tidigare remissdebatter har jag funnit anledning att då och då påkalla

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

diskussion omkring socialiseringsspörsmålen och efterlyst de klara linjerna och de aktuella programkraven hos de ideriktningar, som socialdemokratien representerar och som den väl, förmodar jag, arbetar på att förverkliga. Men sål- lan har det kommit något klargörande svar. Nu utkommer visserligen varje år vid denna tid ett slags lärobok, författad av hans excellens herr utrikesmi- nistern på lediga stunder, med samma regelbundenhet som en viss annan ka- lender. Dessvärre har jag icke hunnit läsa den sista, som kom i går. Därför vet jag icke, om där står att finna större klarhet än i föregående editioner.

Om jag emellertid i år avstår från att närmare beröra den principiella so- cialdemokratiska politiken, så sker det delvis i brist på material — det vill jag erkänna — men i främsta rummet därför, att den svenska socialdemokra- tien, vars teorier i och för sig själva äro rätt vaga, nu genom sin allians med bondeförbundet väl slutit något slags äktenskapsförord, som innebär, att de principiella socialistiska åskådningarna läggas in i kylskåpet.

Naturligtvis kunde det finnas många anledningar att i remissdebatten erin- ra om ett och annat, som hänt under år 1936, om valrörelsen och regeringskri- serna, såväl den första som den andra. Det är ett gammalt visdomsord, som säger, att man ej skall tala om den snö, som föll i fjol. Men dagens situation kan knappast belysas utan en liten återblick i det förflutna.

Nu kanske man har glömt vid det här laget, att striderna mellan regeringen och oppositionen under 1936 års riksdag ytterst bottnade i meningsskiljaktig- heter om försvarsfrågan. Det var den, som var det väsentliga, under det att pensionsfrågan och en del annat, som sedan sköts i förgrunden och kom att spela en mycket betydande roll, från början var andrahandsfrågor, sidoordnade spörsmål. Om alltså en uppgörelse i försvarsfrågan kommit till stånd vid förra riksdagen, hade den första regeringskrisen sannolikt undvikits och där- med väl också den andra. Nu vill jag ju icke i och för sig betrakta bondeför- bundsregeringens korta sejour som någonting, som borde varit ogjort. Jag beklagar bara, att den blev så kort, att regeringen icke hann visa, vad den dugde till. Men i belysning av vad som sedan hände te sig onekligen de båda regeringskriserna under förra året som tämligen onödiga, en uppfattning, som jag förmodar i högsta grad delas av hans excellens herr statsministern och flera kolleger — dock icke alla.

Men — och det var dit jag ville komma — regeringskrisen i fjol vår hade kunnat vara ogjord, om det socialdemokratiska partiet då hade gjort vad som sedan skedde, d. v. s. accepterat den försvarsreform, omkring vilken riksdag- ens majoritet då samlades. Jag vågar konstatera och löper säkerligen ingen risk att bliva emotsagd, att opinionen i landet med enastående enighet slutit upp omkring detta fjolårets försvarsbeslut. Jag tror icke, att det skett av po- litiska skäl utan att det varit av sakliga skäl, insikten om nödvändigheten att taga det steg, som då togs. Följaktligen har den eftertraktade politiska av- spänningen i försvarsfrågan blivit en verklighet. Det hette i fjol, att en dy- lik avspänning allenast kunde nås genom bifall till det då föreliggande rege- ringsförslaget. Jag vågar påstå, att detta var en felsyn. Skulle riksdagen i fjol följt regeringens linje i försvarsfrågan, hade striderna förvisso ånyo blos- sat upp redan vid denna riksdag, och tonen i det anförande, som högerledaren nyss höll, skulle utan tvivel hava varit en annan än den var i dag.

Nu understrykes det i trontalet, att fjolårets försvarsbeslut skall fullföljas, en förklaring, som är tacknämlig och står i full överensstämmelse med för- klaringar från regeringsledamöternas sida under frågans behandling i fjol och i överensstämmelse med vad som förekom från samma håll under valrörelsen. Jag tror för övrigt icke, att denna förklaring kostat den socialdemokratiska re-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

geringens medlemmar någon större självövertvinneelse att avgiva. Till och med skytteanslaget har kommit med. När allt detta sker i år, måste man fråga sig, varför det icke lika gärna kunde ske i fjol till båtnad för det allmänna samförstånd, som statsministern såväl nu som tidigare så många gånger sagt sig vilja främja.

Nu förstår jag väl, att statsministern och hans partivänner i alla fall äro mycket tillfredsställda med den politiska utveckling, som följt på den första krisen. Valutgången förde det socialdemokrattiska partiet helt nära majoritetsställningen i denna kammare. Den gav ett klart flertal för de socialistiska grupperna tillsammans. De parlamentariska perspektiv, som därmed öppnas, äro åtminstone teoretiskt sett av mycket genomgripande natur. Genom en socialistisk blockbildning i riksdagen kan den politiska utvecklingen under nästa fyraårsperiod dirigeras, i varje fall i negativ riktning, i andra kammaren. I första kammaren existerar ännu det gamla styrkeförhållandet i stort sett.

Men till överraskning för många bildades emellertid som en produkt av valet en regering, byggd på en helt annan blockbildning. De ledande krafterna omkring regeringskrisen i höstas, vilka nu dessa krafter voro, föredrogo att åvägabringa en regeringsallians mellan den segrande socialdemokratien och ett av de partier, som på valfältet stått som socialdemokratiens motståndare och som för resten på våren tagit en mycket aktiv del i de riksdagsbeslut, som kommo den förra socialdemokratiska regeringen att avgå.

Det var nog många, icke minst inom de engagerade partierna, som funno kombinationen något underlig med hänsyn till de närmast förut liggande händelserna. Att det sedan bortom dessa nära liggande händelser fanns en viss själarnas sympati mellan kontrahenterna visste alla. Men man vänjer sig ju vid allting och kanske också vid denna regeringskombination.

Nu har emellertid statsministern fått den starka regering, han så länge ropat efter, en regering som numerärt förfogar över ett klart flertal i riksdagens båda kamrar. Så till vida kan han icke gärna mer begära. Men en annan sak är, huruvida denna regering är parlamentarisk i så måtto, att den i sig själv utgör en klar konsekvens av valutgången. Så kan knappast sägas vara fallet, då det samverkande regeringspartiet, bondeförbundet, i flertalet valkretsar gick i kartell med folkpartiet och högern mot socialdemokraterna, alldeles naturligt för resten, då som sagt de borgerliga partierna i samtliga huvudfrågor, som voro grundläggande för händelserna vid den förra riksdagen och alltså borde varit grundläggande för andrakammarvalet, stodo på en gemensam plattform. Någon linjeren parlamentarism är det alltså icke som den gamle ivraren för parlamentariska regeringar här inaugurerat. Naturligtvis kan han svara, att den duger bra som praktisk arbetsform, ett självklart faktum, som jag icke vill bestrida. Jag har många gånger även från denna talarstol hävdat den uppfattningen, att det väsentliga är innebörden och effekten i de beslut, som statsmakterna träffa, och att sättet för beslutens tillkomst och sammansättningen av de majoriteter, som stå bakom avgörandena, är av mindre vikt. Men från socialdemokratiskt håll och icke minst från medlemmar av den nuvarande regeringen har det vid flera tillfällen lagts den största vikt vid förslagens ursprung och beskaffenheten av den majoritet, som vid ett visst givet tillfälle står till buds. Jag behöver bara erinra om försvarsbeslutet i fjol och de utsagor, som fälldes under förhandlingarna före detta.

Med den inställning jag sålunda har kan jag icke fälla någon förhandsdom över den sittande regeringen utan vill i stället avvakta resultaten av dess arbete. Visserligen anser jag liksom kanske åtskilliga andra med mig, att socialdemokratien och bondeförbundet äro ett ganska omaka par, men då de av fri vilja ingått detta resonemangsparti så är det ju närmast parternas eget

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

bekymmer, hur det går i fortsättningen. Däremot ha vi som riksdagsmän och medborgare det allra största intresse av hur avkomman gestaltar sig, d. v. s. regeringshandlingarna, besluten, propositionerna. Korsningsprodukter pläga ju visa stor ojämnhet i kvaliteten. Man kan befara, att så blir förhållandet även i det här fallet.

Nu har i regeringspressen uttryckts en förmodan, att oppositionens främsta strävan skulle bli att söka irritera förhållandet mellan regeringskontrahenterna. Jag svarar endast för *ett* av oppositionspartierna, men för vår del finner jag ett dylikt antagande alldeles ogrundat. Varför skulle vi tränga oss emellan barken och trädet och söka åtskilja det, som den nuvarande statsministern så skickligt har sammanfogat? Ingalunda! Det är bäst, att parterna få regera så länge, som de känna ömsesidig tillfredsställelse i äktenskapet. Vår opposition kommer att, där så behövs, inrikta sig på kritik av regeringens gärningar, och därutöver ha vi sysselsättning nog att hävda våra egna synpunkter och intressen.

Oppositionen, ja! Med landsfaderlig välvilja har regeringschefens omtanke sträckt sig även till oss, de fattiga i hans parlamentariska rike. Vi ha fått råd och förmaningar även från andra håll. Det mest uppmärksammade inslaget i denna debatt var statsministerns önskan om en »skicklig ledning» för oppositionen. Om i detta uttalande skulle ligga en förtäckt insinuation angående de nuvarande ledarnas kvalifikationer, så tar jag min del därav med största jämnmod. Alla kunna inte bli stora män, och storheterna synas ju bättre, om jämförelsematerialet är av anspråkslösare format. Men det är en tongång i det berörda uttalandet, som påkallar en bestämd protest från min sida. Det är, när herr statsministern talar om »ledning» i singularis. Jag ser i detta ett bestämt syfte att framställa de borgerliga partierna i oppositionsställning som något slags block. Vi känna väl igen metoden från valrörelsen. Tydligen ingår det i den socialdemokratiska taktiken att framställa folkpartiet som en osjälvständig vasall. Tillåt mig ge ett råd. Sluta upp med den trafiken, ty den kommer ändå icke att lyckas.

Folkpartiet begär ingen större plats än den vår ställning berättigar oss till, men vi komma alltjämt att hålla på vår självständighet, och vi begära respekt för vår ärliga vilja att stå på egen grund.

Vad så oppositionens uppträdande i allmänhet angår, så vill jag för vår del säga, att vi icke komma att handla ur synpunkten att vara regeringen till lags, och vi komma icke att ödmjukt fråga, om det i nåder tillåtes oss att ha en avvikande mening. Jag förmodar, att hans excellens statsministern med sitt tal om en skicklig opposition också menat en sådan, som orädd förfäktar egna ståndpunkter, även med risk att stöta de mäktiga. Skulle hans ideal vara en opposition bestående av fjäskande tallriksslickare, så har hans begrepp blivit bra mycket annorlunda, än när han själv stod som ledare för oppositionen i denna kammare.

Till sist, herr talman, några ord om våra utrikespolitiska förhållanden. Jag behöver väl icke avge någon försäkran, att folkpartiet enhälligt sluter upp omkring den försiktiga utrikespolitik i fredens och neutralitetens tecken, som denna regering liksom tidigare regeringar visat sig vilja föra. Särskilt är det utrikesministerns person, som därvid inger förtroende och trygghet. Vårt förtroende i utrikespolitiska ting är icke fullt lika grundfast, när det gäller det socialdemokratiska partiet. Därinom förekomma stundom vissa ansatser till en privat utrikespolitik vid sidan om den ansvariga regeringens. Jag behöver endast erinra om L. O.-blockaden mot tyska varor och andra kända förhållanden.

Det ser ut, som om man inom den socialdemokratiska pressen ännu icke

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

fattat sin roll som språkrör för en majoritetsregering och ett majoritetsparti, när det gäller utrikespolitiska ting. Utåt är det i regel pressen, som får representera folkopinionen med rätt eller orätt. Så är det beträffande den opinion i främmande länder, som kommer under våra ögon, och på samma sätt representeras den svenska opinionen inför utlandet av vad som står att läsa i svenska tidningar. Uttalandena i den socialdemokratiska pressen måste därför utomlands uppfattas som uttryck för de officiella tänkesätten här i landet, ett förhållande som borde lägga någon dämpare på iveren att i spalterna ge uttryck åt mer eller mindre välgrundade enskilda meningar. Samma varning kan även riktas åt det andra hållet. Men förhållandet är det, att vad som står att läsa i den extrema högerpressen, tillmätas ej i utlandet någon större betydelse, därför att det är bekant, att denna riktning saknar parlamentariskt inflytande här i landet.

I vår samfällida vilja till fred och i vårt goda förhållande till andra makter ligger en tillgång, som knappast kan nog värdesättas. Det gäller att värda denna och se till att, vad som än händer, Sverige kan stå som ett fredens värn utåt och som en nationell enhet.

Ja, herr talman, med hänsyn till framför allt sistberörda omständigheter och till den goda ekonomiska konjunktur, som är förhanden, kan man se framtiden an med god förtröstan. De inre politiska strider som vi här komma att föra kunna givetvis icke förtaga intrycket av de lugna och lyckliga förhållanden, som råda. Vi kunna här i vårt land fortsätta det samhälleliga uppbyggnadsarbetet på skilda områden i samma eller i ökad takt mot förut, och i detta uppbyggnadsarbete vill folkpartiet, trots sin minoritetsställning, i fortsättningen som förut efter måttet av sin förmåga delta.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Rimforsa, *Carlström*, *Johanson* i Huskvarna, *Barnekow*, *Björling*, *Hilding*, *Danielsson*, *Åqvist*, *Annér*, *Sandberg*, *Bäckström* och *Bergvall*, fröken *Hennings* samt herr *Tengström*.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman, mina damer och herrar! När jag suttit och lyssnat till oppositionsledarnas fridsamma tal här i dag, ha tankarna ganska ofta gått så där fyra, fem månader tillbaka till den valrörelse, vari vi då befunno oss. Jag har ej kunnat undgå att göra en jämförelse mellan tonerna då och nu. Vid det tillfället utmålade man såsom en ofantlig risk för hela vårt fosterlands framtid, om den socialdemokratiska delen av den svenska riksdagen utökades, och man försökte få vårt folk att tro, att en framgång för socialdemokratien skulle innebära etablerandet av en röd diktatur o. s. v. Jag konstaterar naturligtvis med tillfredsställelse, att herrar oppositionsledare finna sig mycket väl i den situation, som skapats genom valresultatet. Jag vågar förmoda, att de ej själva trodde, vad de sade under valrörelsen, utan man får väl mera tolka detta som överord i stridens hetta.

Folket talade, till riksdagen kom tillbaka ett förstärkt socialdemokratiskt parti, och riksdagens andra kammare erhöll i övrigt en väsentligt förändrad sammansättning. Det finns ingen anledning i detta sammanhang att fundera över vad det var som gjorde, att folket talade så, som det talade. Utan tivel spelade den politik, som förts under den gångna valperioden, en betydande roll. Oavsett vilka meningar man har om denna politik, är det alldeles uppenbart, att den i högsta grad tillvunnit sig folkets förtroende, och det kan kanske bero därpå, att just ute i bygderna har man haft praktisk erfarenhet av de mycket goda verkningarna av denna politik. Herr Bagge har funnit en annan förklaring till den socialdemokratiska framgången, då han velat göra gällande, att den vanns därigenom att socialdemokratien avsvor sig sitt principprogram.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Ej heller på den punkten finns anledning att ingå i någon diskussion. Jag vill emellertid påpeka, att till och med i det socialdemokratiska valmanifestet funno vi angeläget att hänvisa till, att vi ej på något sätt ändrat vår uppfattning om den utveckling, som skulle kunna nödvändiggöra ett ökat samhälleligt inflytande på det ekonomiska livet, och de, som följde våra tal under valrörelsen, uppmärksammade nog också, att vi ej funno det vara på något sätt angeläget att sticka under stol med att vår uppfattning alltså var socialistisk. Å andra sidan förfor det socialdemokratiska partiet i detta val som vid andra val på det sättet, att vi presenterade ett program för den situation, vari vi befunno oss, ett program begränsat till vad vi ansågo vara möjligt att nu kunna genomföra och genomföra under en relativt kort period.

Vad som än gjorde, att väljarna slöto upp kring det socialdemokratiska partiet i ökad utsträckning, så blev i varje fall resultatet, att partiet kom tillbaka med sådan styrka, att det var naturligt, att ledningen av regeringen uppdrogs åt det socialdemokratiska partiet. Det kanske för framtiden kan vara av intresse att, innan jag kommer in på hur situationen efter valet löstes, i kammarens protokoll inregistrera ett litet bevis på den skräckstämning, som man hade lyckats skapa på borgerligt håll inför utsikten av en socialdemokratisk valseger. Jag väljer då ett uttalande, gjort efter valet i en liberal tidning.

Den skrev omedelbart efter valet om resultatet av detta: »Verkligheten är den, att den 20:e september 1936 tog Sveriges folk steget över den gränslinje, som skiljer de fritt styrda länderna från de diktatoriskt regerade. Socialdemokratiska partiet kan efter sitt behag betjäna sig av kommunisternas eller av bondeförbundarnas röster. Vägra de ena, så äro säkert de andra villiga. Så är då i verkligheten vårt land numer en diktatur, enväldigt styrd av ett parti, som står fast sammanslutet kring en revolutionär samhällsomdaningsdogm — det är ju vad som kännetecknar de andra diktaturerna. Vårt förra demokratiska folkstyre, som krävde samverkan av sinsemellan mycket olika minoritetspartier, kommer att ersättas av ett enda partis suveräna herravälde. Demokratien har på fullt laglig väg gått över till sin motsats — det är en av dess svagheter att någon spärr mot en sådan utveckling inte finnes. — Och vad kommer nu att hända? Ja, det veta endast våra herrar, socialdiktatorerna, som de hädanefter rätteligen borde kallas.»

Jag har med avsikt valt detta citat, därför att det är ganska belysande för den stämning, i vilken man på sina håll antingen faktiskt levde eller försökte inbilla sig vara motiverad, och jag har också valt det ur en tidning, som ej är vilken tidning som helst utan en tidning med gott anseende, nämligen Karlstads-tidningen. Jag vill endast till detta knyta den reflexionen, att vore det ej skäl, att man även under valrörelser uppriktigt erkände, att socialdemokratien ingalunda företräder några diktatoriska strävanden utan kan berömma sig av att i allt sitt varande ha företrätt en demokratisk åskådning och bringat den svenska demokratien till en starkare ställning och den demokratiska uppfattningen till en fördjupning inom vårt folk.

Denna socialdemokratiens djupt kända demokratiska åskådning kom också till uttryck vid lösningen av den situation, som uppkom efter valet. Det blev en koalition mellan socialdemokraterna och bondeförbundet. Det kunde ha blivit en annan lösning. Det finns ingen anledning att ej också här säga ut, att om socialdemokraterna efter 1936 års val ansett sig böra ensamma övertaga regeringsansvaret, så skulle däremot ej kunnat göras någon allvarlig invändning ur parlamentarisk synpunkt. Många både inom det socialdemokratiska partiet och inom andra partier skulle kanske ansett den lösningen vara den parlamentariskt riktiga. Emellertid valdes den andra vägen, och jag går nu över till att tala något litet om denna koalition.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Jag kan därvid ej följa herr Andersson i Rasjön i hans något erotiska språkbruk, och jag kan det ej helt enkelt därför, att det är så mycket av karlaktighet i den uppgörelse, som träffats mellan socialdemokraterna och bondeförbundet, att den absolut icke leder tankarna hän till några lösa eller fastare förbindelser av det slag, som herr Andersson i Rasjön antydde. Herr Andersson i Rasjön menade, att det ej var någon riktigt ren parlamentarisk princip, som kom till uttryck i den etablerade koalitionen. Jag skall försöka, då detta naturligtvis har intresse just i det ögonblick, då en regering av denna art första gången möter andra kammaren, att se lösningen ur först socialdemokratisk synpunkt och sedan, om det tillåtes mig, även ur bondeförbundets synpunkt.

Ur socialdemokratisk synpunkt är vad som skett nu en regelrätt fullföljd av ett principiellt och praktiskt strävande, som socialdemokratien har företrätt, så länge den har verkat i vårt politiska liv. Det är ej något försök att efteråt konstruera, när jag säger, att om jag skall finna den verkliga utgångspunkten, får jag gå tillbaka ända till 1889, till det socialdemokratiska partiets konstituerande kongress. Denna sammanträdde i en tid, då socialdemokratien saknade makt och var blott en förföljd sekt inom samhället. Den lade dock redan då framsynt linjerna klara för partiets politiska arbete, och kongressen hade bland annat modet att mitt i förföljelsens ögonblick också visa anhängarna av rörelsen vikten av samarbete med andra vid lösningen av folkets frågor. Sedan har socialdemokratien i sin politik ständigt hållit kontakt med andra grupper och partier och ständigt befunnit sig i samarbete.

Detta samarbete utövades under många år, då kampen gällde demokratiens erövring, med den borgerliga partibildning, som då kallades liberaler och sedan kallades frisinnade och nu folkpartiet. Detta samarbete ledde fram till koalitionsregeringen 1917—1920, som gjorde en av de mest betydande insatserna under senare årtionden i svensk politik. Det visade sig därvid, att ej blott socialdemokraterna hade den parlamentariska uppfattningen, att bildandet av en majoritetsregering var den bästa lösningen av det parlamentariska problemet utan att även liberalerna hade den uppfattningen, att det var angeläget att basera den politiska ledningen på en fast majoritet i folkrepresentationen och att, om intet parti ensamt kunde presentera denna majoritet, man måste försöka genom en kombination komma till samma resultat. Det kanske vore anledning för herr Andersson i Rasjön, när han sitter här som Karl Staaffs och Nils Edéns efterträdare och när han gör sina små lustigheter om bondeförbundet, att påminna sig, att en gång även socialdemokrater och liberaler varit allierade i en regering. Då ifrågasattes lika litet som nu, att man på något håll skulle uppgiva sin principiella åskådning, men båda partierna hade även då den meningen, att där praktiska möjligheter funnos till positivt arbete, där skulle man förena sina krafter.

Tyvärr avbröts samarbetet inom regeringen mellan liberaler och socialdemokrater, och det följde en tid av svaghet i vår parlamentariska ordning, en svaghet, som, såvitt jag kan bedöma, innebar det allvarligaste hotet hittills mot vår svenska demokrati. Det var en tid, där regeringens ledande ställning allt mer gick förlorad och, vad värre var, där regeringens auktoritet betänkligt sjönk och man började fråga sig ute bland folket, om det verkligen fanns en möjlighet att i demokratisk ordning skapa en ledning av vår politik, som visade sig handlingskraftig och kunde i sin verksamhet avsätta betydande resultat. Under dessa år strävade återigen socialdemokratien till att få till stånd en kombination, som kunde skapa en bättre parlamentarisk ordning. Trots vad som skedde 1926, då den dåvarande frisinnade ledaren fällde den socialdemokratiska regeringen under omständigheter, som uppväckte — uttrycket är ej för starkt —

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

förbittring inom arbetarvärlden, trädde det socialdemokratiska partiet år 1929 åter i förhandling med det frisinnade partiet, då under Carl Gustaf Ekmans ledning, om bildandet av en samlingsregering, en förhandling som drevs mycket långt och där det visade sig, att om god vilja funnits, kunde man hava presenterat en majoritetsregering på ett program, vars genomförande skulle inneburit stora framsteg. De frisinnades ledare föredrog emellertid, när chansen kom, att taga ansvaret ensam och skapa en ny, svag regering. År 1932, när socialdemokraterna hade gått fram vid valen, vände vi oss åter till det frisinnade partiet. Åter gjordes ett försök att lägga majoritetsgrund för regeringen, att ge åt den demokratiska ledningen den större styrka, som vi alltid ha betraktat såsom nödvändig. Även den gången visade det sig, att man i sakfrågor kunde komma varandra ganska nära, men förhandlingarna kommo i en period, då det frisinnade partiet var lamslaget, och då det icke hade någon egentlig möjlighet att acceptera ett kontrakt rörande gemensam regering.

Den socialdemokratiska regering, som då bildades, fullföljde emellertid vid riksdagen 1933 sin strävan att skapa ett fast underlag för sin politik, och där möttes för första gången socialdemokrater och bondeförbundare i ett samarbete fastare avtalat än tidigare samarbete, lagt på en grund, som visade sig starkt bärig, och genomfört med ett förtroende, som visade, att det för detta samarbete fanns icke bara sakliga utan även personliga förutsättningar. Och, vad som var ännu mera betydande, det visade sig, att det ute hos vårt folk fanns ett ideellt underlag för det samarbete, som vi bruka kalla ett samarbete mellan arbetare och bönder, men som ju i själva verket representerar den bästa svenska samling, som hittills kunnat presteras i detta land.

Med hänsyn till vår hållning under årtionden kan ingenting hava varit naturligare för oss socialdemokrater efter valet 1936 än tanken att utnyttja även de möjligheter detta skapade för att ävägabringa det fasta underlaget för regeringen. Vi kunde naturligtvis ha stött oss på det faktum, att vi ensamma i denna kammare förfoga över majoriteten i förhållande till de tre borgerliga partierna. Vi kunde säkerligen hava räknat med såsom otänkbart, att de tre borgerliga partierna skulle hava samman med kommunister och kilbomare bildat majoritet emot en socialdemokratisk regering. Vi kunde alltså ha uppträtt som ett majoritetsparti i andra kammaren och efter gamla liberala toner återopat denna kammare såsom den utslagsgivande, då det gäller folkrepresentationen. Även om det bildats en rent socialdemokratisk regering, är jag förvissad om att det skulle lyckats i många avseenden åstadkomma ett samarbete med bondeförbundet och, såsom jag hoppas, även med andra partier. Det är mycket möjligt, att även en sådan lösning av situationen efter 1936 års val skulle ha lett till samma resultat som den nu valda lösningen, d. v. s. till en god samverkan mellan regering och riksdag, avsättande betydande positiva resultat.

Det fanns dock också den möjlighet, som herr Andersson i Rasjön antydde, att den borgerliga majoriteten i första kammaren kunnat utnyttja sin ställning till ett maktnissbruk i avsikt att förhindra, att den folkvilja, som talat vid andrakammarvalet, också fick uttryck i riksdagsarbetet. Jag har emellertid svårt att tänka mig, att en borgerlig majoritet i första kammaren år 1937 skulle ansett sig böra förfara på det sättet. Detta gör, att jag drar den slutsatsen, att även en rent socialdemokratisk regering skulle haft betydande möjligheter till ett fruktbarande samarbete med riksdagen. Men den riktiga lösningen var att från början skapa ett majoritetsunderlag, att ge åt regeringen den fasta ställning, som efter vårt förmenande en parlamentarisk regering bör ha. Och då var hänvändelsen till bondeförbundet självklar. Vi hade erfarenhet av en hel riksdagsperiods samarbete av allra bästa slag. Vi hade icke, trots den borgerliga alliansen under valrörelsen, kommit till sådan motsättning, som stört det

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tidigare goda förhållandet. Bondeförbundets ledare hade under valrörelsen varit angelägen markera, att det alltså fanns mycket gemensamt för ett samarbete efter samma linjer som tidigare. Och jag hade själv, långt innan jag visste, huru valet skulle gå, givit uttryck åt den uppfattningen, att valutfallet borde leda till att man åter sökte kontakt mellan de tidigare samarbetande grupperna för att på det sättet försöka att, sedan folket talat, ge stabilitet åt de parlamentariska förhållandena. Genom att gå den vägen kunde jag också få tillfredsställelsen att förverkliga den idé, som fått uttryck i orden »den starka regeringen». Jag hör till min glädje, att högern fortfarande är anhängare av den starka regeringen. Ofta har man dock fått det intrycket, att vad man i vissa borgerliga kretsar fruktade mest av allt var, att det skapades en fast majoritet. Och jag kan ju förstå, om man tycker, att det är mindre roligt, när man icke själv är bestämmande inom denna majoritet.

Om jag nu, som jag nyss nämnde, skulle försöka se denna koalition från bondeförbundets synpunkt, så sker det naturligtvis icke alls för att förekomma våra allierade när de vilja tala för sig själva. Jag skall därför lägga vad jag i detta stycke har att säga såsom ett litet resonemang om förhållandet mellan en majoritet och en minoritet, om majoritetens förpliktelser och minoritetens. Jag har fått god anledning därtill av de utläggningar, som här hava gjorts från oppositionsledarnas sida och icke minst av herr Andersson i Rasjön. Han talade visserligen om att man icke från hans partis sida tänkte på något sätt irritera förhållandet mellan de i regeringen allierade. Förklaringen kom ju litet överraskande efter den verkliga iver, som herr Andersson i Rasjön hade utvecklat för att försöka skapa denna lilla irritation. Det var en rad av frågor till bondeförbundet, och det var en framställning, som egentligen kunde sägas innebära detta: varför bestämmer icke bondeförbundet i alla ting vad regeringen skall göra? Bondeförbundet har sagt det, och bondeförbundet har sagt det, varför har icke allt detta kommit till uttryck i trontalet? Jag fick närmast den uppfattningen, att herr Andersson i Rasjön menade, att det socialdemokratiska partiet icke skulle spela någon annan roll i denna koalition än att vara underlag för en politik, dikterad av bondeförbundet. Detta avspeglar ganska väl den föreställning, som ofta kommer till uttryck både från herr Andersson i Rasjön och andra, att egentligen skall ett samarbete baseras på att den, som är stark och har majoritet, skall gå minoriteten till mötes, under det att minoriteten alltid skall sitta såsom en liten prinsessa på ärten och propa på sitt i alla tider. Minoriteten anses icke ha förpliktelse att gå majoriteten till mötes. Nej, visst icke, det är majoriteten, som för att upprätthålla det goda förhållandet och den goda stämningen skall avstå från att genomföra vad den anser vara riktigt bara för att minoriteten skall känna sig vara med på ett hörn.

Mina samarbetstankar ha aldrig gått i den riktningen. Jag anser, att vi alla, vare sig vi representera minoritet eller majoritet, ha vårt klara ansvar att bidra till samarbetet, och att, liksom majoriteten har skyldighet att visa minoriteten hänsyn, så har också minoriteten skyldighet att medverka till att vad som uppenbarligen är en folkvilja kan genomföras. Såvitt jag förstår är detta vad som sker i detta fall.

Man talar t. ex. om folkpensioneringsfrågan. Bondeförbundet har hävdat en mening, som har underkänts av folket i val. Då vill man, att bondeförbundet skall säga, att det där bry vi oss icke om, de borgerliga ha fortfarande majoritet i första kammaren, vi propa. Man anser tydligen, att det är ett fel, att bondeförbundet har mod att säga: à la bonne heure, vi ha hävdat vår mening, denna har blivit underkänd; läget är sådant, att det finns anledning för oss att även på den punkten låta folkviljan under vår medverkan komma till sitt förverkligande, så mycket mer som man därmed vinner, att man kan i vä-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

sentliga ting åstadkomma en fortsättning på ett samarbete, som har visat sig vara till stort gagn för land och folk och icke minst för de folklager, som bondeförbundet representerar. Men såvitt jag förstår har bondeförbundet, när det velat dela ansvaret med socialdemokraterna i regeringsställning, helt enkelt utgått ifrån den enligt mitt förmenande enda möjliga principen för ett samarbete, nämligen ömsesidighet i hänsyn och tillmötesgående. Liksom man på detta har kunnat basera ett samarbete i regeringen hoppas jag, att man skall kunna basera ett samarbete mellan regeringen och oppositionen på samma princip. En opposition, som bara kommer och propsar på medgivanden från regeringens sida, har säkerligen icke att förvänta sig några större sådana medgivanden. Men en opposition, som vill komma och samarbeta med oss för att göra riksdagsbesluten så goda som möjligt och lägga som bas för dessa en så bred mening som möjligt i riksdagen, den oppositionen kan alltid räkna med ett mycket långt gående tillmötesgående av dess synpunkter.

Sedan jag sålunda tror mig hava nöjaktigt försökt ange, varför man valt koalitionsvägen, kommer jag över till frågan om majoritetens och minoritetens ställning till varandra, när majoriteten företräder en regering och minoriteten är i opposition. Jag kan kanske som utgångspunkt för ett resonemang därom erinra om ett uttalande, som herr Andersson i Rasjön gjorde midsommardagen 1936 i Mariefred. Han yttrade där på tal om försvarsfrågan och de möjligheter som funnits till en uppgörelse i denna på bredare basis: »Det är väl knappast fullt ärligt att kompromissa om saker, där man redan har majoriteten säker på sin sida.» Detta är det verkliga uttrycket för maktfilosofi: varför skall man resonera, när man har majoritet; då är det bara att votera. Tyvärr fick tydligen denna synpunkt alltför mycket bestämma i fjol. När jag erinrat om detta uttalande, så är det för att få tillfälle att mycket energiskt taga avstånd från ett sådant betraktelsesätt. Det är alldeles riktigt, då herr Bagge erinrade om, att det icke är blott majoriteten, som ger en regering styrka, utan det beror också på huru majoriteten handhaves. Han har också alldeles rätt däri, att en majoritet, som missbrukas till maktövertagande, den majoriteten är i själva verket ganska svag i sitt inre. En opposition, som ser till att icke en dylik svaghet uppstår, fyller en god uppgift. Det gör den även genom att säga rent ut och icke som herr Bagge antyda, att det funnits en viss tendens på sista tiden i riktning mot maktövertagande. Att använda den sortens insinuerande talesätt tillhör också de skadegörelser för demokratien, som dagligdags pågå, där man utan att precisera försöker väcka en allmän misstro till att ett parti, en regering eller vissa herrar begå handlingar, som egentligen äro av en ganska tveklaktig karaktär.

Mellan majoritet och minoritet skall samarbetet baseras på den ömsesidiga respekten och hänsynen. Majoriteten har icke rätt att bruka sin makt bara för att bruka den. Men majoriteten har även skyldighet se till, att den basis, på vilken den tillkommit, och den folkvilja den representerar, icke spolieras genom några mjåkiga hänsyn till en alltför anspråksfull opposition.

Därmed tror jag, att jag kan gå över från mera allmänna betraktelser till regeringens politik. Herr Bagge använde det uttrycket, att det skapats parlamentarisk klarhet, men att det alltjämt rådde ett politiskt dunkel. Detta skulle väl närmast betyda, att regeringen icke tillräckligt klart preciserat sitt program och sin politik. Detta har dock skett i en deklaration vid regeringens tillträde, där både motivering för samgåendet finnes och uppgifterna för detta samgående utförligt anges. Det har emellertid talats om den principiella utgångspunkten för regeringens arbete. Innan jag går in på detta, skulle jag vilja säga ett ord om försvarsfrågan, där herr Bagge talade om socialdemokraternas ändrade hållning och där herr Andersson i Rasjön förmenade, att om

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

vi i fjol hade intagit samma ståndpunkt som nu, skulle två regeringsskiften hava undvikits.

Vi intaga i dag samma ståndpunkt i denna fråga, som vi intogo under försvarsdebatten 1936. Vi förklarade oss då villiga medverka till den lösning av försvarsfrågan, som framlagts av försvarsutskottet, under förutsättning att man ville visa samma hänsyn till våra synpunkter beträffande den inre omvårdnaden. Det program, som denna regering företräder, kombinerar också hänsynen till yttre trygghet med den inre omsorgen. Och därför, när jag står här som representant för en regering, som bl. a. framlagt årets fjärde huvudtitel, så känner jag mig icke såsom en man, som har ändrat mening, utan som en man, som fullföljer den mening, jag tidigare ansett vara den riktiga.

Beträffande de principiella utgångspunkterna är det rätt lustigt att höra dessa efterlysningar av klarare preciserande från sådant håll, där man själv aldrig preciserat sig, därför att man icke tycker sig behöva det. Vi ha ett bestående samhälle, en kapitalistisk samhällsordning; har den icke visat sig duga? Icke behöva väl vi borgerliga ange någonting rörande vår principiella syn på den kommande utvecklingen! Herr Andersson i Rasjön försökte i det sammanhanget inkassera en ära för klarsynthet under krisens första år, som han icke förtjänar. Ty det förhåller sig icke på det sättet, herr Andersson i Rasjön, att de frisinnade och högern och andra modigt trädde fram, när krisen kramade vårt folk, och sade: vi behöva icke ha några bekymmer; det kapitalistiska systemet har alltid visat sig så smidigt och elastiskt och starkt, att det klarar sig alltid. Tvärtom var man då förskräckt över att detta system visade sig ha så stora brister. En så förnämlig tidning som Dagens Nyheter skrev t. o. m., att man måste taga hela detta system under omprövning. Det var andra toner då än nu, när man återigen känner sig på den säkra sidan och är beredd att begå samma misstag, som man tidigare begått; så fort man känner sig i lä, så vill man icke göra någonting för att förhindra, att man återigen kommer ut i storm.

Jag blev något förvånad, när herr Bagge efterlyste den där principiella skiljelinjen mellan vad som brukar kallas en borgerlig samhällsutveckling och en socialistisk. Under valrörelsen höll nämligen herr Bagge ett tal, som jag läste med särskilt intresse, därför att det var lagt ungefär som jag brukar lägga mina tal. Det rörde sig bl. a. om frågan om rätten för samhället att gripa in på det ekonomiska området. Herr Bagge gjorde då den mycket betydelsefulla deklarationen, att ett samhälle utan varje statlig reglering av den mänskliga sammanlevnaden, också i ekonomiska ting, är helt enkelt otänkbart. Uttalandet var så mycket intressantare, som herr Bagge från denna utgångspunkt sedan visade, hurusom samhället har ansett sig böra ingripa mer och mer i det ekonomiska livet. Han hänvisade till hela vår skyddslagstiftning för bevarande av arbetskraften, han hänvisade till vår kontrollagstiftning, t. ex. beträffande bankerna och annat, han hänvisade till vår omvårdnad om människorna i alla avseenden, och han skisserade upp på så sätt ett samhälle, som jag närmast skulle vilja beteckna som ett socialiserat samhälle, där man genom de samhälleliga ingripandena hade mer och mer ordnat för människorna och där man framför allt erkänt samhällets icke bara rättighet utan skyldighet att i medborgarnas intresse tillvarata och reglera förhållandena. Var slutar nu ett resonemang från den utgångspunkten? Det är mycket möjligt, att herr Bagge kommer att förklara, att nu är samhället som det skall vara, nu ha vi från den utgångspunkten gjort alla möjliga och nödiga ingripanden. Men det är också lika möjligt, att om tio år herr Bagge eller en annan högerledare kommer att från samma utgångspunkt prisa vad som ytterligare skett av samhälleliga ingripanden och säga som i höstas, att allt detta har ju högern

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

varit med om — vilket dock herr Bagge icke hade full rätt att säga, ty det är mycket av detta samhällsordnande som högern fått tvingas till eller icke alls varit med om. Men om det är riktigt att betrakta som det väsentliga att samhället sörjer för människornas frihet och trygghet, att enskilda privilegier, enskild maktställning, enskild egendom icke få gå före människornas rätt, då har samhället bara att avväga, när den konflikt uppstår, då gentemot dessa intressen, som icke ha berättigande, samhället skall skrida in reglerande, för att de berättigade intressena skola skyddas. Vi ha för vår del aldrig sagt, att vi måste under alla förhållanden ha statsägda företag, att vi måste socialisera här och socialisera där; vi ha sagt: det och det måste göras, för att allmänna intressen skola tillgodoses. Finns det en annan metod än socialiseringen för att lösa de problem som den tekniska utvecklingen efter hand skapar, så ha vi icke därvidlag några fördomar. Vi ha också visat, såsom vi för resten uttryckte det i vårt valprogram, att vi vilja inrikta oss på att till varje tid utnyttja de möjligheter som finnas för att vinna den bästa produktiviteten och därmed den bästa försörjningen för folket. Och vi ha aldrig förnekat, att det kapitalistiska systemet under sin tillvaro mäktigt har ökat möjligheterna för människornas utkomst, även om jag icke vill säga, att det på samma sätt har ökat människornas trygghet. Det är på den punkten svagheten kommer fram, att samtidigt som tillgångarna blivit så mycket rikligare, har man ändock icke trygghet för att alla människor skola få leva och få en rimlig andel av de rikligare tillgångarna.

Om nu herr Bagge menar något med sin utgångspunkt, så bör ju också en borgerlig samhällsutveckling betyda, att överallt där det allmänna intresset och medborgarnas trygghet kräva ett samhällsingripande, är detta samhällsingripande befogat. Om herr Bagge erkänner detta, måste jag göra honom den smärtsamma förklaringen, att då befinna vi oss på samma utgångspunkt. Sedan är det en annan sak, att vi börja tvista här och var om när det är berättigat att ingripa. Men hela denna förskräckelse för socialismen tycker jag man kan släppa i samma mån som man själv tänker och resonerar socialistiskt, fast man kallar det för borgerligt.

Det är icke behövt att genom uppläsning här införliva regeringsförklaringen med kammarens protokoll. Den finns tillgänglig i många andra former, och jag skall blott understryka, att denna förklaring innebär, att de allierade partierna äro medvetna om, att det på vissa punkter finnes principiellt olika uppfattningar, men att vi ha funnit situationen vara sådan, att det finns tillräckligt mycket gemensamt för att motivera ett samarbete och att man är beredd att genomföra detta efter den grundtanke som anges på följande sätt: »Grundvalen för denna samverkan är en gemensam övertygelse, att vårt land har möjligheter att åt breda folklager skaffa bättre och tryggare levnadsförhållanden, och en gemensam strävan att omsätta denna övertygelse i praktiska åtgärder. Regeringens politik kan därvid icke bygga på någon annan förutsättning än att medborgarna, som arbeta inom olika näringsgrenar, ha lika stor rätt till uppmärksamhet och omsorg från det allmännas sida, på samma gång som de eftersatta folkgrupperna självklart måste i första rummet få sina behov tillgodosedda.»

I detta ligger en deklaration om en demokratisk framstegspolitik inom ramen för gemensam demokratisk åskådning, tillräckligt omfattande för den tid, på vilken koalitionen till en början måste byggas. Fastän jag icke säger något om den tid varunder koalitionen kan räcka, hoppas jag för egen del att den skall gå vida utöver den nuvarande riksdagsperioden.

Beträffande regeringsprogrammet ha en del förfrågningar framställts på särskilda punkter. Man har varit särskilt angelägen om att få veta, huru regeringen tänker förfara beträffande de privatanställda. Jag vill fästa kam-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

marens uppmärksamhet på att denna fråga hänför sig icke bara till en skrivelse om arbetsavtal utan att den också berör åtskilliga ting som redan äro under arbete. Jag tänker därvid på butiks- och kontorsanställdas arbetstid, som är föremål för utredning, jag tänker på semesterfrågan, som är föremål för utredning, jag tänker på frågan om pensionsfondernas trygghande, som också är föremål för beredning inom justitiedepartementet. Förhållandet är sålunda icke alls, att regeringen har lämnat dessa ting obeaktade; vi syssla med dem, och riksdagen skall också efter hand som prövningen hinner genomföras få sig förelagd förslag i dessa frågor.

Beträffande arbetsfredslagstiftningen vill jag gärna göra en ganska frank deklaration. Det socialdemokratiska partiet, som vann segern vid fjolårets val, har icke motsatt sig en laglig reglering av förhållandena även på arbetsmarknaden. Liksom vi utgå från att samhället har rätt till kontroll i andra fall, erkänna vi samhällets rätt till kontroll över den betydande ekonomiska makt, som fackföreningsrörelsen representerar. Men här som i andra fall vilja vi icke lagstifta i onödan, och kan man på enskild väg ordna förhållandena på arbetsmarknaden, skulle jag tro att det är för samhället lyckligast. Regeringen kommer icke att företaga någonting som kunde verka störande på de överläggningar rörande arbetsfreden som för närvarande pågå mellan å ena sidan arbetsgivarnas och å andra sidan arbetarorganisationernas huvudorganisationer. Riksdagen har alltså icke att förvänta något förslag i år från regeringens sida rörande arbetsfredsproblemet. Någon särskild anledning härtill föreligger icke. Utvecklingen har gått till bättre förhållanden på arbetsmarknaden, och det enda jag har att tillfoga är, att det är självklart, att skulle sådana förhållanden uppstå, som göra ett ingripande till ett samhällets intresse, så har vilken regering som helst skyldighet att ägna dessa frågor uppmärksamhet. Men det är rätt orimligt att begära, att en regering av denna art med sina relationer till en arbetarvärld, som i hög grad representeras av fackföreningsrörelsen, just nu skulle känna en större benägenhet att tillmötesgå önsknings om en lagstiftning, som man från de håll där man starkast stödjer kravet därpå, vill ge en karaktär, som vi från socialdemokratiskt håll icke kunna erkänna vara till gagn för arbetsfreden.

Beträffande budgeten kommer väl finansministern att yttra sig. Herr Andersson i Rasjön konstaterade, att här icke gjorts några underverk. Jag tror icke heller att någon kommer att framträda med anspråk på att hava gjort det. Vi äro fullkomligt nöjda om ett gott arbete blivit gjort, och det tror jag finansministern har gjort i detta fall, ett gott arbete, där man på ett förståndigt sätt har använt de inkomster, som flödat, och där man har planerat så, att vi kunna möta kommande svåra år bättre rustade än vi voro, när vi mötte den kris, som en frisinnad regering hade haft att bereda samhället för. Vi möta en ny kris, om den kommer, med betalda skulder, med en god kassafond, i stället för att vi vid den senaste krisen hade att gå till verket ganska tomhänta.

I övrigt vore det naturligtvis frestande att här fråga än en gång: Vad är det herrarna vilja spara på? Herr Bagge säger: Det där kan jag icke yttra mig om här, det förutsätter utskottsgranskning, för resten är det nästan omöjligt för en opposition att giva anvisning för sparandet, det tillkommer regeringen att göra detta. Men samtidigt säger han, att det beror på ett allmänt politiskt bedömande, hur man konstruerar utgifterna, och då bör det väl icke ha berett herr Bagge någon större svårighet att bilda sig ett omdöme, ty för det allmänna politiska bedömandet behöver man icke sitta i utskott och heller icke i regering. Alltså framställer sig självklart frågan: Vad är det herrarna vilja spara på? Herrarna vilja icke spara på försvarsutgifterna — jag förmodar att förslag i stället framkomma om ökning av dessa; herrarna vilja

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

icke spara på lärarelönerna eller på de statsanställdas löner i övrigt. Är det de sociala utgifterna, som herrarna fortfarande vilja komma till livs, så låt oss en gång få veta detta! Jag skulle emellertid bli mycket överraskad, om man just i detta ögonblick och vid en riksdag, till vilken väl högern går med en viss känsla av att den behöver en förnyelse i sin politik med större förståelse för vad som rör sig i tiden — om man just då skulle komma med en deklaration, att nu är det angeläget att begränsa omsorgerna om dem som ha det sämst här i samhället. Men om man icke vill eller kan angiva några utvägar, så tycker jag att man när som helst kunde upphöra med detta allmänna tal om sparsamhet. Det är icke på det sättet, att finansministern, som herr Andersson i Rasjön antydde, bara har sett till att leda ut penningströmmen åt olika håll. Denna budget har liksom alla andra krävt sitt omsorgsfulla övervägande rörande medlens användning, sitt sparande på den ena punkten efter den andra för att få den riktiga avvägningen, så att det nödvändigaste i första hand blivit tillgodosett.

Från oppositionsledarnas sida ha också i dag sagts några ord om vår utrikespolitik. Jag inkasserar med stor tillfredsställelse det konstaterande som både herr Bagge och herr Andersson i Rasjön gjorde om enighet kring de allmänna linjerna för vår politik utåt. Jag understryker också gärna maningen till folket utanför riksdagen att iaktta varsamhet vid behandlingen av utrikespolitiska frågor. Jag tror emellertid icke, att denna adress bör ges en ensidig karaktär. Man kan alltid diskutera vad som är lämpligt och olämpligt. Jag t. ex. blev ganska överraskad, när jag fann hurusom en svensk politisk partiledare reste ned till Köpenhamn och deltagit i en ganska våldsam demonstration mot den danska regeringens politik och t. o. m. själv yttrat sig om denna regerings politik. Men det skulle icke föranleda mig att utan vidare säga, att sådant får icke ske, ty det skadar vårt land. Det bör emellertid undvikas, att man yttrar sig ovarsamt om andra länders förhållanden, därför att det i varje fall icke är nyttigt. Jag tror att det är mycket som borde undvikas ur synpunkten av att det icke är nyttigt, och det är också en del som bör undvikas därför att det är positivt skadligt för vårt folk i allmänhet. De som föra pennan och ordet böra tänka litet mera, när de tala och skriva, på att det icke är bara de själva och deras egen lilla mening som är det väsentliga, utan att det finns något gemensamt, till vilket man alltid bör ta hänsyn. Jag tror, att dylikt hänsynstagande skulle vara till båtnad både för våra förbindelser utåt och för trevnaden bland oss själva.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag skall upptaga en punkt, som är berörd i senare delen av herr Bagges anförande. Jag kan icke direkt taga avstånd från honom, men jag kan icke heller instämma med honom. Det förefaller mig, som om han representerade en halvhetslinje, som icke kan leda till någonting effektivt i den uppenbarligen även av honom önskade riktningen. Detta gäller kanske i ännu högre grad herr Anderssons i Rasjön deklarationer i fredsfrågan. Jag skulle vilja kalla dem fredsdeklamationer. Det var vackra ord, men de synas mig icke träffa sakens kärna.

Jag hör till dem, som prisa vårt land såsom tillhörande de lyckligaste i världen. Vad som höjer detta land över de flesta andra är den demokratiska anda, som länge hos oss varit rådande och i vars hägn vårt samhälle utan mera avsevärda störningar nu fått utveckla sig socialt och ekonomiskt under en följd av decennier. Denna anda går så djupt och har småningom under styrelsen av kloka regeringar, biträdda av en demokratiskt genomsyrad riksdag, vuxit sig så stark, att den kan anses utgöra fullt skydd mot alla slags inifrån kommande antidemokratiska påfrestningar.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Men sådana påfrestningar kunna komma utifrån. Man måste beakta, att våra demokratiska inrättningar i och för sig icke äro något värn mot vårt indragande i ett europeiskt krig. Jag är ingen krigsprofet. Jag varken tror eller icke tror, att ett sådant krig kommer att utbryta. Men, jag tror inte heller, att mitt hus skall brinna upp; likväl håller jag det brandförsäkrat. Ett stormaktskrig i Europa är emellertid icke *otänkbart*. Det är icke heller otänkbart inom en sådan tidrymd, att vi redan nu med hänsyn till vår utrikespolitik böra ha uppmärksamheten riktad därå. Det är detta jag vill säga, och jag kan tillägga, att ett dylikt krig är betydligt mera sannolikt, än att eldsvåda bryter ut i mitt hus. Spänningen mellan stormakterna har under det sistförflutna året tidtals varit mycket stark. Det synes framför allt vara två faktorer, som verka återhållande på denna spänning. *Dels* har man ännu icke riktigt nått den högsta möjliga rustningseffekten. *Dels* bävar man för de kanske förintande krigsföljder, som kunna drabba t. o. m. själva segraren. Den förra faktorn försvinner enligt sakens natur med tiden. Den senare faktorn kan icke heller i längden vara en absolut säker barriär emot kriget. Antag därför, att ett europeiskt krig blossar upp inom några år — vad gagn ha vi väl av våra demokratiska inrättningar, vad betyder väl vår samhällseliga lycka, om vi bliva indragna i detta krig och ett blodigt streck drages över hela vår nutida välfärd? Det är härvid icke endast fråga om krigets tillfälliga förödelse. Det rör sig framför allt annat därom, att vi kunna bli urständssatta under generationer, kanske för all framtid, att återuppbygga vår tillintetgjorda demokrati.

Det förefaller, som om denna triviala sanning föga berörde just sådana politiker i vårt land, som mera både entusiastiskt och effektivt än andra beflitat sig om Sveriges demokratiska utveckling. Detta påstående grundar jag på den utrikespolitik, som föres hos oss, trots det att omständigheterna med ständigt tilltagande klarhet giva vid handen, att denna politik *kan* vara krigsfarlig för landet. Det är sannerligen icke folkförbundsmedlemmen Sverige, som bidragit till att motverka uppkomsten av ett europeiskt krig under de båda sistförflutna åren, Sverige hör icke till de länder, som motarbetat tillämpningen av den s. k. kollektiva säkerhetens maximer, vilka — om de icke inhiberas — slutligen med obönhörlig konsekvens skola draga en fruktansvärd katastrof över Europa. Det är England och Frankrike, som lyckligtvis förhindrat dessa ödesdigra maximers tillämpning. I dessa båda länder har man icke kunnat undgå att inse, att sanktionerna kunde bliva orsak till ett europeiskt krig med dettas för närvarande katastrofala konsekvenser, beträffande England för det brittiska imperiets krossande, beträffande Frankrike för dettas underkuvande av Italien och Tyskland, i allt fall för dess förlust av prestige på Medelhavet. En effektiv sanktionspolitik kommer därför icke att hävdas av England och Frankrike, förrän antingen dessa länders indragande i ett krig är absolut nödvändigt eller ock situationen är sådan, att man icke anser sig behöva räkna med de nyss antydda konsekvenserna.

Det är sant, att England och Frankrike icke *erkänna* sanktionspolitikens principiella krigsfarlighet. Likväl torde det icke vara möjligt, att de efter vad som förekommit under alla dessa år icke skulle *begripa* dess krigsfarlighet och förty oduglighet som fredsmedel. Varför uppgiva de då icke sanktionerna såsom politisk princip? Svaret på den frågan synes genom sin uppenbarhet helt ha undgått sanktionsivrarna. I de kritiska situationer, som för närvarande kunna uppkomma, ha självfallet Frankrike och England makt att allt efter sina egna intressen antingen igångsätta eller förebygga sanktionerna. Dessa synas därför i det hela icke kunna bli till annat än gagn för dessa länder. Meningen är ju, att man genom sanktionspolitiken skall få

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

alla småstaterna på sin sida. När det ändock en gång brakar löst, måste naturligtvis segerutsikterna bli större, ju mera omringad fienden kan bli. Detta är den verkliga motiveringen för stormakterna att omhulda sanktionsprincipen. Men därmed är det ju enfaldigt av småstaterna att ansluta sig till denna princip. Om stormakternas syn på saken ens för deras egen del kan vara riktig eller om icke trots deras maktställning även för dem en särskild fara uppstår genom sanktionsprincipens omhuldande, kan jag nu lämna därhän. *Säkert är att sanktionsprincipens tillämpning från de små nationernas sida innebär den rena livsfaran för dessa.* Benämningen princip är f. ö. fullkomligt omotiverad. Ty denna s. k. princip är i själva verket intet annat än en inbillad, in absurdum dragen konsekvens ur en folkrättslära, som vilar på begreppsförvirringar och genom sin motsägelsefullhet har den egenskapen att kunna utnyttjas för snart sagt vad som helst, för krigssyften likaväl som fredssyften.

Allt detta är utrett sedan årtal. Jag tänker icke nu belasta kammaren med en upprepning av denna utredning, som för 6 år sedan till avsevärd del lades på riksdagens bord. De mest väsentliga synpunkterna har jag vid en mängd tillfällen offentligen framfört inom min valkrets. Mitt mandat grundar sig bl. a. just på den utrikespolitiska ståndpunkt, som jag förfäktar. Mitt anförande i detta ämne i förra årets remissdebatt föranledde visserligen i våras en opposition emot mig i viss del av min valkrets. Men sedan jag i ett föredrag å oppositionsorten närmare utvecklat saken, förklarade man sig ha fått det hela om bakfoten och nedlade oppositionen i fullt förtroende för min inställning i frågan. Det kan näppeligen råda något tvivel därom, att hela vårt folk — därest upplysningen i denna sak hade hunnit tränga igenom — skulle fylka sig kring kravet på den hittillsvarande svenska folkförbundspolitikens fullständiga utdömande. Men man har varit föga angelägen om att hos vårt folk sprida verklig upplysning i denna — jämte frågan om vår demokratiska och sociala utveckling — den största av alla politiska frågor.

Ett reflekterande svenskt folk, som icke har sympatier för vare sig röda eller bruna diktaturer, kan icke annat kräva än absolut neutral utrikespolitik, utan alla sidoblickar åt vare sig öster, söder eller sydväst. Att härvid samförstånd bör sökas med övriga småstater, framför allt med Nordens övriga länder, är självfallet och behöver icke närmare motiveras. Men man bör göra klart för sig, att uppnåendet av ett sådant samförstånd icke får utgöra någon betingelse för en strängt genomförd neutralitetspolitik från Sveriges sida. Denna obrottsliga neutralitetslinje framstår såsom rent axiomatisk, när man beaktar två saker. *Å ena sidan detta:* med en strikt neutralitetspolitik och ett ordentligt försvarsväsen ha vi stora utsikter att förebygga vårt indragande i ett eventuellt uppfammande europeiskt krig. I nämnda avseende kan åberopas vår erfarenhet från världskriget. *Å andra sidan detta:* vårt deltagande i folkförbundets på sanktionsprincipen vilande politik har den effekten, att vi med nära nog logisk nödvändighet måste indragas i ett blivande stormaktskrig i Europa. I vederlag för denna ohyggliga risk, att nödgas uppoffra vårt vitalaste intresse, vår fred, erbjuder oss sanktionspolitiken i verkligheten ingenting. Den s. k. kollektiva säkerheten är blott en optimistisk fantasi. Har man redan kunnat glömma fallet Abessinien? Antingen lämnas det angripna landet åt sitt öde, eller ock fungerar den s. k. säkerhetsapparaten med påföljd, att ragnarök sveper över en hel världsdel. Den kollektiva säkerheten är en legend som har sin grund i ingenting annat än de folkrättsliga begreppsförvirringar, som jag förut antydde.

Frågan, hur Sverige snabbast möjligt skall kunna slå in på den rena neutralitetspolitiken och slita sig loss från resterna av det nuvarande folkförbundet, den frågan har jag ingen särskild kompetens att närmare dryfta. Det förefal-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ler mig emellertid, som om det icke kunde anses nödvändigt, att vi här underkasta oss den överenskomna uppsägningstiden. Tager man det, som det heter, rent *juridiskt*, så synes det vara meningslöst att känna sig bunden av en överenskommelse, vilkens främsta och uppenbara förutsättningar — förbundets universalitet och dess effektivitet för freden — ha brustit och mot vilken den ena stormakten efter den andra på mest ostentativa sätt har brutit. Av ett så skamfilat avtal kan man icke ens enligt privaträttens normer vara bunden. Härtill kommer ytterligare, att talet om juridiskt bindande fördrag mellan folken är något, som för en var, som sätter sig närmare in i den s. k. folkrätten, visar sig vara den rena fiktionen. Här kunna i realiteten inga andra än *moraliska* grunder ha någon betydelse.

Gå vi nu därför till den *moraliska* sidan av saken, så är det visserligen sant, att det måste anses moraliskt högst förkastligt att med berätt mod bryta ett vanligt privat avtal. Men det ställer sig icke alltid på samma sätt, när fråga är om fördrag mellan folken. Då *kan* det vara omoraliskt att hålla avtalet, och moraliskt ljust att bryta detsamma. Att här utan vidare draga slutsatser från privaträtten är förhastat. Styrelsen för ett land måste bära ansvaret för miljoner människors välfärd. Just landsstyrelsens känsla av moraliskt ansvar måste därför — när så kräves av hänsyn till medborgarnas lycka — leda densamma till brytandet av tanklöst ingångna överenskommelser. Detta borde besinnas av dessa godtrogna själar, som fabla om nödvändigheten för ett lands heder och ära att till varje pris stå för sina sanktionsåtaganden. Alldeles som om det hörde till landets heder och ära att bidra till oskyldiga människomiljoners nedslaktande! Det nu sagda gäller i avseende å det »juridiskt» mest perfekta internationella fördrag. Det moraliska ansvaret för vidblivandet av ett för folket livsfarligt fördrag blir om möjligt ännu större i förevarande fall, där också de s. k. juridiska grunderna för fördragets hävande, såsom jag nyss visade, måste anses vara för handen.

Så ligger denna sak till. En annan fråga är givetvis, om England och Frankrike äro tillgängliga för nu angivna synpunkter. Denna fråga är bl. a. beroende på våra diplomaters både kunskaper och taktfullhet. Vilken metod, som är den bästa för vårt insläende på en klar neutralitetspolitik, tillkommer det emellertid icke mig att avgöra. Må det blott ske så på samma gång snabbt och taktfullt som möjligt. Till undvikande av missförstånd önskar jag endast tillägga, att vår neutralitetspolitik självfallet icke strider emot ett deltagande från vår sida i en allmän samverkan mellan folken till förebyggande av krigsutbrott. Sverige bör tvärtom — om möjligt i samförstånd med Nordens övriga länder — arbeta för uppbyggandet av ett folkförbund, som är organiserat på förnuftiga grundsatser och frigjort från vissa dödsbringande folkrättsliga chimärer. Ett närmare ingående på den saken kan dock icke här komma i fråga.

Herr talman, mina damer och herrar! Jag har här talat delvis som fackman, delvis som en man i ledet. Men jag har hela tiden talat såsom svensk medborgare, ja jag har i verkligheten talat å hela det svenska folkets vägnar. Ty att hela vårt folk vill freden och icke en — låt vara under sköna slöjor dold — äventyrspolitik, som förr eller senare måste draga oss in i en världskatastrof och kasta oss in i det rena fördärvet — det finns det förvisso ingen, som vågar bestrida. Jag har icke särskilt riktat mina ord till regeringen. Jag har framför allt vänt mig till eder, ärade ledamöter av riksdagens andra kammare. I ären de, som bära det slutliga ansvaret, ty I haven i eder hand att intvinga utrikespolitiken på den enda väg, som är gångbar, därest vi skola nedbringa riskerna för den svenska demokratiens undergång till det minsta möjliga. Så länge vi äro indragna i den s. k. kollektiva säkerhetens system, vilat vår stolta demokrati, trots allt, på osäker grund. Knappt en dag förgår, utan att den redan

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

olidliga spänningen mellan stormakterna tillföres nytt bränsstoff. I denna explosiva atmosfär har vårt land låtit sig indragas! Hjälpom oss utur densamma — *innan* det är för sent! Skall också denna, den grundläggande frågan för vårt land och folk söndermalas i partikvarnarna? Har överhuvud svenska *folket* ingen representation i detta land? Är riksdagen endast och allenast en representation för politiska partier? Med främmande länder agerar vi dock som nation och icke som en samling partier! Må då också denna fråga, frågan om den yttersta grunden för vår demokratiska existens, avgöras, icke av partislavar utan av fria representanter för folket!

Dixi, herr talman!

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Kilbom: Herr talman! Finansministern gör i finansplanen uttalandet, att ingen avmattning i konjunkturerna kommer att ske under kommande budgetår. Arbetstillgången och därmed statens inkomster skulle bli lika goda som nu eller till och med ökas. Det är ju synnerligen angenäma perspektiv, men jag undrar, om man inte förbiser, att högkonjunkturen i mycket stor utsträckning vilar på rustningspolitiken ute i världen. Man börjar för övrigt — de sista dagarna ha ju vittnesbörd därom givits av engelska ekonomer — på allvar räkna med att vi snabbt närma oss toppunkten. På visst håll har man till och med påstått, att ett omslag är nära förestående. Pressar man vissa yttranden riktigt, böra de kanhända tolkas så, att omslaget just nu äger rum. Därmed må vara hur som helst. Så mycket bevisar alla dessa uttalanden att hela det nuvarande systemet är osäkert. Nog måste man också säga, att det är underligt, att folk skall få arbete och försörjning genom de förberedelser, som överallt i världen göras för nästa stora masslakt. Vittnar det icke om hur riktig den politik är, som kräver, att man med alla medel gör slut på den kapitalistiska ordningen och bygger upp en socialistisk ordning? För Sveriges del lär väl ingen kunna bestrida, att den, givetvis relativt, enorma exporten av malm, järn, stål, visst slags pappersmassa, vissa slag av byggnadsvaror och textilier m. m. i stor utsträckning är att återföra på de militära rustningarna ute i Europa. Dessa rustningar kunna emellertid icke fortsätta i evighet. De sluta förr eller senare med en sammandrabbning, med nästa stora världskrig. Motsättningen mellan de imperialistiska staterna blir allt större. Deras gruppering för det kommande kriget kan allt tydligare konstateras. Om sålunda kriget är en följd av den kapitalistiska ordningen, är den *akuta* krigsfaran — det kan man icke underlåta att konstatera, professor Lundstedt — en följd av främst de fascistiska staternas politik. Herrarna i Rom och Berlin ha påtagligare än någonsin förut i politiken infört gangstermetoder. Bildligt talat med revolvern i högsta hugg utföra de det ena fördragsbrottet, det ena överfallet efter det andra. Belysande i senare avseende är anfallet på Abessinien och nu senast vad som inträffat i Spanien. Beklämmande nog måste man konstatera, att dessa gangstermetoder lyckats främst till följd av de demokratiska staternas undfallenhet och brist på handlingskraft.

Alldeles särskilt upprörande men också belysande för tillståndet i kapitalismens värld är behandlingen av den lagliga regeringen i Spanien. Madridregeringen eller Valenciaregeringen, hur man nu vill kalla den, tillkom för omkring ett år sedan efter regelrätta och i laga ordning pålysta val. Glöm icke, att den *överjölles* av fascistiska officersjuntor, understödda av ett medeltida klerikalt godsägarvälde! Glöm framför allt icke, då vi nu tala om utrikespolitik, att dessa krafter organiserades och understöddes i synnerhet av her-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

rarna i Berlin men även av herrarna i Rom. Gällande internationella bestämmelser gävo Madridregeringen rätt till handel med andra länder. Den ville på fullt legala vägar avskaffa sociala missförhållanden, som voro en skam för hela Europa. Madridregeringen borde självfallet haft alla demokratiska staters stöd. Vi veta, att den icke fått det, trots att fascisterna genom sin ohämmade hjälp åt Franco förlängt inbördeskriget och mördat tusentals värnlösa kvinnor och barn. I den situationen är det, herr talman, betecknande vilken inställning stora grupper av borgerliga intagit till arbetarklassen. Arbetarklassen har med stöd, det skall gärna erkännas, av vissa klarseende borgerliga minoriteter gått i spetsen, när det gällt att lämna bistånd åt den kämpande Madridregeringen.

Herr Bagge riktade nyss en maning till arbetarpressen att vara försiktig i sina uttalanden om utrikespolitiska frågor. Statsministern underströk vikten härav, dock med tillägg att en sådan maning icke borde riktas ensidigt. Det förefaller mig, som om herr Bagge såsom representant för högern och dess press vore den sista, som hade rätt att härvidlag framställa några maningar. Det uppträdande, som just denna press och en stor del av den s. k. folkfrisinade pressen låtit komma sig till last gentemot den regering, vilken kämpar för de idéer herrarna själva hycklande förklara sig representera i Sverige, har väckt förtrytelse på många håll. Dag efter dag kunna vi i dessa tidningar läsa, hur de göra allt för att hjälpa gangsterherrarna till seger. Då de intaga en sådan hållning i utrikespolitiskt avseende, vad kan man icke vänta av dem då det gäller den svenska inrikespolitikens problem?

I Spanien liksom tidigare i Österrike är det främst arbetarna, som stå i spetsen för försvaret av den lagliga ordningen, samtidigt som de kämpa för en utsträckt omvårdnad om de fattiga. Hela min sympati är på våra spanska kamraters sida. Dem vilja vi på alla framkomliga vägar hjälpa. Deras kamp är ingalunda någon isolerad spansk företeelse. Det är icke fråga om en strid mellan stormakter. Här gäller ordspråket: I dag dem, i morgon oss. Den som icke förstår detta, är en dålig representant för demokratin. Samtidigt som vi konstatera den obrottsliga samhörigheten med Spaniens folk, måste vi emellertid konstatera också en annan sak: de fascistiska staternas uppträdande inom och utom egna gränser har för många av oss givit demokratiens problem en ny belysning. Flera än jag ha säkerligen allt starkare befästats i vår åsikt om nödvändigheten att slå vakt om demokratin både som arbetsmetod och samhällsprincip.

Demokratiens anhängare skulle emellertid varit ännu flera, om demokratin visat sig mer handlingskraftig i kampen mot olika reaktionära grupper och stater ävensom i arbetet för likviderandet av samhällsformer, vilka obönhörligen dömts av utvecklingen. Är det, herr talman, i detta sammanhang förmåtet att vädja till den sittande regeringen om en starkare accentuerad utrikespolitik till stöd åt *demokratiens, framstegets, socialismens* alla *verkliga* krafter i världen? Naturligtvis med önskemålet i sikte att bibehålla vårt lands neutralitet vid en kommande stormaktsuppörelse.

I det sammanhanget kan jag inte underlåta att hälsa med tillfredsställelse den anslutning, som regeringen genom ett uttalande av statsministern givit det initiativ, vilket tagits av den holländske regeringschefen, ett initiativ, som gått ut på att bryta ned de ekonomiska skrankorna åtminstone mellan vissa mindre stater. Jag gör detta, väl vetande, att man, om man bryter ned hindren för den internationella handeln, så har man banat en väg, på vilken man kan bygga vidare för fredens säkerställande.

Valen föregående höst gävo det parti jag representerar, icke de av oss och av *alla* andra beräknade framgångarna. Men det var inte den enda överrask-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ningen som valet medförde. Jag är övertygad om att de som efter valen stodo såsom segerherrar, voro minst lika överraskade som vi. Utgången hälsar jag emellertid med tillfredsställelse såsom givande möjlighet till genomförandet av en rad åtgärder till förmån för de fattiga folkklasserna. För första gången finns nu en majoritet för arbetarpartierna i denna kammare, och man må hoppas, i vart fall är det min livliga önskan, att en liknande majoritet i en framtid, ju förr dess hellre, skall komma till stånd även i medkammaren. Samhällets socialistiska gestaltning borde därigenom flyttas närmare. Det är emellertid min fasta övertygelse, att ett längre gående gemensamt uppträdande från hela arbetarklassens sida skulle ha placerat en ännu starkare grupp i denna kammare.

Genom regeringsbildningen kommo icke — detta har ju nyss erkänts — till uttryck de parlamentariska konsekvenser, som valen borde ha medfört. Mången har sagt, att utgången av regeringsbildningen likväl innebär ökade möjligheter till förändring av framstegspolitik. Det är ingen anledning för oss att nu — vi ha ju hävdat samma uppfattning tidigare — säga annat än att industriarbetare och arbetande bönder ha mycket, för att icke säga det allra mesta gemensamt, reellt sett. Alla som stå på vänsterkanten inom arbetarrörelsen, ha sedan årtionden tillbaka framhållit, att dessa två stora grupper borde och måste finna varandra, om kapitalismens oordning skall kunna brytas. Vi kunna ej heller bestrida, att det inom bondeförbundet finns tusentals fattiga män och kvinnor, långt fattigare och ekonomiskt sämre ställda än många industriarbetare, vilka på sina ryggar fått känna de mest ödesdigra verkningarna av kapitalismens system. Marschen från jordbruket uppe i våra skogsdistrikt ner till industrien, är i sitt slag ett förfärande vittnesbörd härom. Det löper tusentals trådar mellan bondehem och industriarbetarehem. Son och dotter i det senare föra kunskap hem till fars och mors bondgård, arrendegård eller torpställe om stämningar och förhållandena bland industriarbetarna. I den mån egna intressen komma till uttryck i vederbörande gruppers politik, är det intet tvivel om, att arbetar- och bondeklasserna måste kämpa på gemensam front.

Då vi likväl ställa oss kritiska och frågande till nuvarande regeringspolitik, sker detta i medvetandet om, att det också finnas andra krafter inom bondeförbundet. Det finns två själar i denna politiska kropp; godsägarnas och storböndernas intressen äro icke desamma som de medelstora och småböndernas intressen. De äro icke heller desamma som arbetarnas intressen. Det kommer att visa sig i fortsättningen, vilken av de två grupperingarna i bondeförbundet som blir den utslagsgivande. I det långa loppet frukta vi, att det blir storbönderna och godsägarna som komma att bestämma bondeförbundspolitik. Därmed omöjliggöres för regeringen att föra en politik enligt valutslagets anvisningar. Ur den synpunkten ha vi ställt frågan, om det inte hade varit riktigare och för framtiden säkrare, huruvida den icke haft större handlingskraft om valutslaget helt fått göra sig gällande vid regeringsbildningen. Därigenom hade även banats väg för den arbetarsamling, i vars tecken den slutliga ekonomiska omändringen av samhället dock främst måste ske.

Med vår lilla styrka äro vi självklart — vi ha deklarerat detsamma många gånger förut — beredda att lämna regeringen stöd i en politik, som blir till gagn för arbetarklassen. Vi hälsa med tillfredsställelse en del av de bebadade förslagen, exempelvis förslaget om dyrortsgraderade folkpensioner — vi hälsa det såsom ett litet framsteg, men vi tro att det icke skall visa sig tillfyllest. Beträffande den punkten återkommer jag emellertid senare. Vi hälsa även regeringens signalerade ändringsförslag beträffande lantarbetstidslagen och dess förslag till lönereglering för lärarna — även om vi beträffande detta sistnämnda måste säga ifrån, att det icke motsvarar vår uppfattning.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Vi kunna icke frångå principen om lika lön för man och kvinna, då de utföra lika arbete. Vi frukta, att man här låser sig fast vid en ståndpunkt, som är djupt orättvis emot kvinnorna, och som är absolut osocialistisk.

Vi äro också glada över, att det blir en provisorisk avlöningsförstärkning för de lägre statsanställda, men vi måste understryka faran för att densamma kommer att undanskjuta en *effektiv och ordentlig lösning* av de lägre statstjänarnas lönefråga, vilken stått på dagordningen i många år. Jag erinrar om, att redan 1920 års riksdag lovade full compensation för dyrtiden. Det löftet har aldrig infriats. 1923 genomförde man tvärtom en försämring i statstjänarnas löneförhållanden. Denna försämring kostade dem 300 miljoner kronor. 1931 framlade 1928 års lönekommitté ett betänkande. Regeringen har ingenting gjort åt detta. 1935 sade man, att statstjänarnas och lärarnas lönefrågor skulle lösas samtidigt, och att statstjänarna därför finge vänta tills frågan om lärarlönerna kunde framläggas. Nu få vi i år upp frågan om lärarlönerna, men när kommer frågan om statstjänarnas löner? 1936, alltså i fjol, tillsattes en ny kommitté, vilken emellertid inte blir färdig med sitt förslag till årets riksdag. Statstjänarna frukta med all rätt, att det hela kommer att förhalas till dess en ny lågkonjunktur inträder. Denna dröjer kanske bara 2 à 3 år, och var stå de då? Jag vill uttala den bestämda förväntan, att man inte stannar vid en provisorisk avlöningsförstärkning utan genomför en lösning av de lägre statstjänarnas lönefråga.

Vi äro också mycket glada över löftet om utvidgat mödrastöd, om förbättrandet av barnens vård och fostran, glada över löftet om ett förbättrat bostadsbestånd i städer och på landsbygd och om vissa åtgöranden för fortsatt skapande av arrendeeignahem. Med avseende å arbetarsmåbruken lär det bli nödvändigt — åtminstone har jag fått den uppfattningen efter besök på skilda orter att öka möjligheterna att erhålla lån. De nuvarande räcka icke till för dem som bäst behöva arbetarsmåbruk. — Vi äro vidare glada över de signalerade förslagen om ändrade grunder för den norrländska jordbrukshjälpen. Om någon härvidlag vinner en seger, så är det socialistiska partiet, som år efter år framhållit hur orättvist denna historia verkat. Vi vilja inte ett ögonblick förneka, att det innebär ett framsteg att regeringen nyligen har sänkt skatten på vissa fodermedel, däribland linfrökakor och linfrömjöl, men detta är inte tillräckligt.

Vi måste i detta sammanhang ställa en fråga till regeringen: Ha inte förhållandena på livsmedelsmarknaden och prisläget för animaliska och vegetabiliska produkter nu fört till ett ofrånkomligt upptagande av frågan om en omläggning eller helst ett fullständigt avskaffande av hela den härva av regleringar, som genomförts under de senaste åren? —

Men, herr talman, alla dessa åtgärder, som jag nyss berört, äro dock inte allt som utlovades i valprogrammet föregående höst och varom det finns en utbredd och stark opinion ute i arbetarvärlden. Låt mig till att börja med se ett ögonblick på arbetslöshetspolitiken.

Denna har nyligen ånyo fått dåligt betyg av verkligheten, dels genom en händelse som inträffade för några månader sedan och dels genom en händelse varom, så vitt jag inte är illa underrättad, socialministern fick vetskap genom en uppvaktning under gårdagen. I förstnämnda avseende syftar jag på händelsen uppe i Gimo, där en hel bygds befolkning ställdes i oöverskådliga svårigheter — jag har av flera skäl personlig kännedom om förhållandena där uppe — där man under de gångna månaderna undan för undan har lovat det ena efter det andra, men där i realiteten ingenting annat gjorts än några landshövdingebesök och några besök av skilda kommitterade — det lär ju också bli en skola för denna ungdom, som blivit arbetslös. Vad har gjorts för att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

hjälpa exempelvis egnahemsbyggarna ur de svårigheter, vari de kommit på grund av försäljningen av Gimoskogarna? Vad har det gjorts för att bringa effektiv hjälp åt alla de gamla som inte ha någon nytta av de skolor eller den skola som möjligen kommer att upprättas i Gimobygden? Jag vet väl att det i Karlholm skall bli en industri, men det är Kooperativa förbundet — heder åt det förresten! — som tagit initiativet härtill och även främst förverkligar det.

Den andra händelsen jag syftar på är skildringarna av tillståndet i Sköns kommun uppe i Medelpad som publicerades i gårdagens tidningar i samband med den av mig förut nämnda uppvakningen inför dels socialministern och dels arbetslöshetskommissionen. Jag har varit i tillfälle tala med denna delegation. Som herrarna måhända sett av pressen, finns det bara i denna kommun mellan 700 och 800 arbetslösa, som i ena eller andra formen åtnjuta understöd av det allmänna. 13 kronor per skattekrona gå till fattigvårdshjälp. Vissa arbetslösa ha varit i den situationen i fem år oavbrutet. Och resultatet? Resultatet har blivit att man — jag höll på att säga upphävt partibildningarna. Eller rättare sagt, man har i denna fråga utplånat partigränserna och enhälligt beslutat att nu må det vara nog, »nu vill vi inte längre bli misshandlade av arbetslöshetskommissionen». Bli vi »på nytt hänvisade till dess arbeten, komma vi att vägra, hur det sedan går. Situationen blir bara sämre för oss.»

Lovade vi inte ändå att A. K. skulle avskaffas? Kan det verkligen vara sant som det viskas, att bondeförbundets motstånd därvidlag varit utslagsgivande för regeringens ståndpunkt att inte framlägga förslag om A. K:s avskaffande? Det är ju dock inte bara i vänstergrupperna inom arbetarvärlden som det råder en absolut enhällig mening härom. Åtminstone de kammarkamrater som tillhöra socialdemokratiska partiet veta mycket väl, att det på landsorganisationens sista kongress praktiskt taget var en enhällig uppfattning som kom till uttryck i denna fråga, nämligen att A. K. måste bort. Det anfördes en rad exempel på hur kommissionen verkar, exempel som vi förut åtminstone på arbetarsidan äro förtrogna med. Och detta tycker jag borde vara en tankeställare för de borgerliga partierna. De borde inse att den nuvarande arbetslöshetspolitiken är djupt orättvis emot de arbetslösa, att A. K.-systemet bryter ned människornas motståndskraft, att det bryter ned viljan hos dem att komma ur eländet, inte jämnar vägen för dem, när de sluta på A. K.-arbetsplatserna, att komma ut i den ordinarie produktionen. Jag har exempelvis hört hur svårt det är för arbetslösa från Stockholm, som kommit på arbete vid Laxåvägen, att få möjlighet att komma tillbaka och söka en plats, möjlighet ekonomiskt, möjlighet att få permission o. s. v., om de inte förut ha en plats garderad. Det är möjligt att detta är en följd av ogena underhuggare, men systemet ger dessa ökade möjligheter till uppträdande som de arbetslösa med all rätt kritisera.

Om man å ena sidan säger att man vill ha bort de arbetslösa som understödstagare, borde man väl göra allt möjligt för att underlätta för dem att söka arbetstillfällen, men det gör man inte med det nuvarande systemet. Men än vidare, om man talar om sparsamhet — och vi ha hört det talet här också i dag, inte minst från folkpartiet — varför då upprätthålla en arbetslöshetspolitik, som bevisligen är onödigt dyr. Det är dock ingen hemlighet att de arbeten som A. K. utför, äro dyrare, högst avsevärt — själv räknar den visst med 10 procent högre kostnader än för arbeten utförda i den fria marknaden. Är det sparsamhet att fortsätta med ett sådant system?

En annan fråga som jag ber att få säga några ord om, är folkpensioneringen. Vi äro, som jag tidigare sade, glada över att regeringen har återkommit med förslaget om dyrortsgraderade folkpensioner, men vi tro inte att de

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

praktiska resultaten därutav bli så fördelaktiga som man påstått. Vi anse våra tvivel bestyrkta framför allt om vi ta hänsyn till hur redan under de senaste två åren beslutade förbättringar av ålderdomspensioneringen verka i praktiska livet. Var det verkligen riksdagens mening, att denna förbättring av ålderdomspensioneringen från statens sida skulle bli ett medel för arbetsköparna att befria sig från sina av arbetarna tidigare under årtionden intjänta små pensioner? Vore det inte på tiden att riksdagen nu, då försummelse därvidlag begicks från majoritetens sida, när beslutet om förbättringen genomfördes, bestämt sade ifrån, att vad som härvidlag beslutats — från tändsticksindustriens och från andra industriers sida ingenting annat är än ett oförskämt försök att tillskansa sig frukterna av de samhälleliga myndigheternas beslutade åtgärder. Jag kan inte finna ett annat ord än oförskämt, då man ser hur industrier, som under årtionden ha svältavlönat sina arbetare, under motivering, vid avtalens uppgörande, att de dock ha sört för deras ålderdom, nu, så fort samhället går in för en liten förbättring av arbetarnas villkor, passa på att draga in de där små pensionerna för att väl i sinom tid stoppa pengarna i aktieägarnas fickor. Detta förfaringssätt är ett utomordentligt exempel på hur under nuvarande förhållanden åtgärder för de mest eftersatta folkgrupperna utnyttjas av de privatkapitalistiska intressena. Det är samtidigt också ett bevis för nödvändigheten att gå åtskilligt mycket längre då det gäller ingripande och vingklippning utav de storfinansiella och kapitalistiska intressena.

En annan omständighet som föranleder mig att titta litet närmare på folkpensioneringen, är det förhållandet, att också ledningen för en rad av fattigvårdssamhällen handlat på samma sätt som arbetsköpare. Det är riktigt att vederbörande till nöds kunna falla tillbaka på ett uttalande i samband med beslutet, nämligen att när staten höjer bidragen till ålderdomspensioneringen, skola samtidigt kommunernas bördor i detta avseende lättas. Men det är ju ändå underbart att man i en rad kommuner är så ofantligt kvick att tillgodogöra sig statens ökade bidrag till de gamla och fattiga. Avsikten var väl ändå att man skulle hjälpa dem till en högre standard och ökad försörjning.

Därutöver vill jag framhålla, att om man nu genomför dyrortsgradering av ålderdomspensionerna, så är frågan om ålderdomspensioneringen därmed icke löst. Jag medger att under nuvarande högkonjunktur är vad jag här syftar på inte så aktuellt, men pass upp, om det inte under kommande lågkonjunktur på nytt framstår i all sin påtaglighet. Jag syftar på nödvändigheten av att *sänka pensionsåldern*, så att man bereder plats i produktionen för de unga armarna, de friska krafterna.

Utöver detta, herr talman, måste jag även erinra om att det i arbetarvärlden råder en mycket stark och bred opinion, krävande avskaffande av gällande klasslagstiftning, Åkarpslagen och alla de lagar som förhindra de fackliga organisationernas rörelsefrihet. Den har ju framförts av en avsevärd facklig opposition, och så långt ifrån att herr Anderssons i Rasjön önskemål om nya dylika lagar böra tillmötesgå, bör regeringens åtgärder gå i motsatt riktning. Till dessa lagar räknar jag för övrigt också preventivlagen. Vi som varit i kammaren under några perioder, erinra oss att detta krav en gång avslagits i denna kammare, om jag inte misstar mig, med endast ett par, tre rösters majoritet.

Den lagstiftning jag härvidlag främst syftar på, är till obestriddlig hjälp för arbetsköparna. Visserligen talar man om att dessa numera äro behärskade av samförståndsvilja. Vad som utspelats inom textilindustrien och den nya medling som ju skall sätta in i övermorgon, om jag inte misstar mig, visar att det är bra dåligt ställt med samarbetsviljan hos åtminstone en del arbetsköpare. Textilarbetarna ha arbetat efter ett avtal, som ingicks 1924,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

vill jag minnas. Deras löner ha icke förbättrats sedan den tiden. År 1931 var man ute i en lång strid för att få lönerna förbättrade. Resultatet blev tyvärr, ett nederlag med åtföljande försämring, visserligen inte av lönerna, men väl av en del andra bestämmelser. Nu är det väl ostridigt att också textilindustrin under en del år haft mycket goda konjunkturen. Det är väl likaledes ostridigt, att dess aktier undan för undan stigit och att textilbaronerna för visso ha tillgodogjort sig mycket av högkonjunkturen. Likvisst förklara dessa arbetsköpare att något tillmötesgående av arbetarnas krav vill man inte vara med om. Jag undrar just om ett dylikt uppträdande inte är av den art, att det borde behandlas på helt annat sätt än med tillmötesgående, om det inte borde klargöras för sådant folk, att det är nödvändigt beskära deras maktbefogenheter genom ingripande mot de storfinansiella intressen de representera.

Jag vädjar till regeringen att verkligen ta under omprövning, huruvida icke dessa frågor måste föras fram dels på grundval av det valprogram, som det största regeringspartiet hade i höstas och dels också med anledning av den opinion som härvidlag finns inom arbetarvärlden.

Slutligen, herr talman, ett par ord om militärfrågan. Det är i detta samband tillräckligt att konstatera att våra förutsägelser angående kostnaderna så långt ifrån visat sig oriktiga nedåt, att de tvärtom visat sig oriktiga uppåt, d. v. s. kostnaderna äro nu större än vi förutspådde vid föregående års riksdag. Vi äro med årets förelagda budget för fjärde huvudtiteln uppe i, om jag räknar med pensionskostnaderna, en summa på bortåt 200 miljoner kronor om året. När herr Andersson i Rasjön nyss ställde frågan, hur man tänkte balansera statsbudgeten under kommande lågkonjunktur och därvid urskilde militärutgifterna, så är det på nytt detta dubbelspel, som jag hade tillfälle brännmärka föregående riksdag. Man pratar om sparsamhet, men så fort det gäller militärutgifterna, säger man att de stå vid sidan om. Herr Bagge gick ju t. o. m. nu så långt, att han förklarade, att kostnaderna för det militära försvaret skulle gå före allting annat. Vid ett tal i första kammaren för ett par år sedan gick ju inte ens herr Trygger så långt. Beslutet skall emellertid nu stå fast, regeringspartiet, det största, lovade i valrörelsen att det skulle lojalt genomföra detsamma. Men vad man samtidigt lovade var att det militära försvaret skulle användas till skydd för demokratin. Vi ha tidigare så ingående diskuterat frågan, huruvida militärväsendet överhuvud taget kan bli ett skydd för demokratin, att jag i dagens debatt inte skall gå in på densamma. Men då man nämnt nazismen som den stora faran, kan jag inte underlåta att ställa frågan: skyddar man oss mot nazismen genom att förse det svenska flygvapnet med bombplan från nazistaten Tyskland? Såvitt jag förstår, jämnar man därmed vägen för ett samarbete med denna nazistiska stat. Var det verkligen så oerhört bråttom med att inköpa dessa bombplan, sedan man förut i två års tid hållit på med förhandlingar med ett annat land angående leverans av dylika, att man måste köpa dem från Tyskland.

Jag har för några dagar sedan haft besök av en person, som är bosatt i Eksjö i Småland. Han berättade för mig, att på den militära förläggningen äger en mycket stark nazistisk agitation rum bland de lägre befälskadreerna. Han anförde ett yttrande, som visar huru dessa officerare och underofficerare betrakta plikten mot det s. k. fosterlandet vid ett eventuellt krig. Vederbörande hade i fleras närvaro yttrat, att om Sverige skulle komma i krig med Tyskland, skulle de naturligtvis göra sin plikt, men »ingen kan begära, att vi skola göra det annat än med händerna i fickorna». Jag tror, herr talman, att det icke finnes någon anledning att överdriva innebörden av det yttrandet,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

men å andra sidan finnes det ännu mindre anledning att underskatta detsamma. Det är obestriddigt, att i vissa lägre befälskadrer gör sig gällande en stark nazistisk stämning. Är det nu att begära för mycket, att den socialdemokratiska delen av regeringen verkligen kommer med förslag till åtgärder, som åtminstone innebära ett försök till en demokratisering av militärväsendet? För min del tror jag inte ett ögonblick, att man skapar ett försvar för demokratien bara genom att ösa på militärerna vad de begära.

Det bästa försvaret för demokratien är de breda folklagens allt bestämmande uppslutning till en politik, som med allt sitt görande och låtande siktar till fred, till svensk neutralitet i stormaktskonflikter men icke, i vart fall icke när det gäller arbetarklassen, till neutralitet, i den kamp mellan demokrati och reaktion, som försiggår ute i världen. För mitt vidkommande måste jag bestämt säga ifrån, att i den punkten kan jag icke vara neutral. Där är det min plikt att vara aktiv i högsta måtto. Det finnes några små ljuspunkter till gemensamt uppträdande från arbetarlagren här och var i världen. Det är beklagligt, att dessa ljuspunkter äro så små. Men det är ändå, tror jag, en plikt att konstatera ljuspunkterna, så mycket mera som vi ha skyldighet medverka till genomförandet av arbetarklassens samling till socialistisk gärning, för likviderandet av den kapitalistiska ordningen för organiserande och grundläggande av freden.

§ 3.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 38, med förslag till förordning om moderskapspenning m. m.;

nr 41, angående främjande av planmässigt sparande samt inrättande av en statens bösättningslånefond m. m.; och

nr 42, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 4 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Fortsattes föredragningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1; och yttrade därvid:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Sveriges arbetande folk väntar sig mycket av den nya riksdagen. Den stora arbetarmajoriteten här representerar folkets vilja till fred och frihet, och dess längtan till ett förnuftigare och rättfärdigare samhällsstyre. Den är som sådan en protest mot vrånghet och klassförtryck, mot alla de oräkneliga orättvisorna, mot all den nöd och bitterhet och mot det hopplösa och glädjelösa liv, som baserats på de sociala missförhållandena. Den är ett besked till den av professor Bagge representerade överklassen liksom till den bleka kvarleva av gammal liberalism, som fylkats under herr Anderssons i Rasjön något skamfilade fälttecken. Den är också ett svar, som inte bör missförstås av det bondeparti, som i valrörelsen slöt förbund mot Sveriges arbetare med deras hundraårige dödsfiende.

Det är 40 år sedan Hjalmar Branting som förste arbetarrepresentant trädde in i Sveriges riksdag. Nu omfattar den klass, som han representerade, majoriteten av Sveriges folk och flertalet i denna kammare. Detta förhållande skänker varje arbetare glädje och tillförsikt, och det är ett talande vittnesbörd om styrkan hos den klass, som svensk borgerlighet i det längsta förnekade de mest elementära medborgerliga rättigheter.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Arbetarklassens valseger innebär stora förpliktelser för samtliga dess representanter i allmänhet, men naturligtvis för regeringen i synnerhet. Vi hade nog för vår del tänkt oss att socialdemokraterna själva skulle ha bildat regering, och vi delade den första besvikelsen med de socialdemokratiska arbetarna över att Per Albin Hansson valde koalitionen med bondeförbundet. Men vi erkänner också, att det i nuvarande läge gives goda skäl för en sådan koalition, därest den vill respektera den vilja, som folkflertalet gav uttryck för vid senaste valet. Gör regeringen detta, så skall den finna en nästan enig arbetaropinion bakom sig. Ätminstone kommer det parti, jag representerar, i enlighet med sin uppfattning om den nuvarande situationen, att efter måttet av sina krafter giva regeringen sitt stöd.

Koalitionen är icke gjord på basis av ett socialistiskt program, den representerar en åskådning, som bör kunna samla även borgerligt demokratiska vänstermän bakom sig. Den har satt omsorgen om de ekonomiskt sämst ställda i förgrunden, och den säger sig vilja på det politiska planet värna den borgerliga demokratiens friheter och de aktuella fredsintressena.

Om man vill vara elak, skulle man nu kunna presentera alla tidigare av socialdemokraterna utställda växlar till inlösen. Det märkliga har ju genom fjolårets val inträffat, att den av många ledande socialdemokrater i deras propaganda uppställda förutsättningen för socialismen skapats. En del vill väl nu helst glömma bort det verklighetsfrämmande talet om att man med en socialdemokratisk majoritet bakom sig skulle kunna åvägabringa en samhällelig omvälvning på fredlig och naturligtvis mycket laglig väg. Republiken, enkamarsystemet och socialiseringen, för att nu icke tala om allt det andra skulle ju ordnas så lätt. Tyvärr tvingas nog socialdemokraterna själva med sitt praktiska ställningstagande erkänna, att av all politisk demagogi var ändock läran om den parlamentariskt genomförda socialismen den grövsta. Vilja de sedan dra konsekvenserna av sitt praktiska erkännande, vilja de vara socialister, så måste de nu också inför arbetarklassen erkänna, att vägen till socialismen är åtskilligt annorlunda, än vad man tidigare uppgivit.

Jag undrar, om det är livet självt och många bittra erfarenheter som gjort, att Kungl. Maj:ts regering upptäckt att teorien kanske ändå icke, när allt kommer omkring var så grå, som den framställts i den borgerliga poesien. Vår litteraturprofessor nummer ett har ju upptäckt Marx på sistone, och inom socialdemokratien uppstå i dag allt flera, som tappert sträva efter att åter låta Marx komma till heders. Regeringen själv har i sin proposition som av ett osaligt spöke jagats av Marx kristeori. Jag vet icke hur många gånger socialdemokraterna tidigare vederlagt Marx, jag kan i varje fall icke glömma med vilken frenesi man på den kanten, så sent som 1929 sjöng »den mogna, organiserade» och naturligtvis »krisfria kapitalismens» lov. Nu marrider krisfruktan finansministern i alla hans mångordiga funderingar om budgetarbetets förutsättningar. Det är emellertid, tyckes det mig, inte en artskillnad mellan det tidigare talet om krisfri kapitalism och det nya talet om, jag citerar, »en aktiv politik till förebyggande av kriser». En sådan politik gives icke inom kapitalismens ram; bara ett land, Sovjetunionen, har löst den uppgiften. Jag tillåter mig föreslå herr Wigforss, att han lägger sina funderingar på att »dämpa högkonjunkturen» på hyllan tillsammans med det övriga från socialiseringsnämnden över vilket historiens damm nu lägrar sig. Jag fick visserligen av herr statsministern höra, att de statsingripanden, som gjorts i form av bekvämlighetsinrättningar av olika slag, kommunalisering av bussar, byggnad av statsbanor m. m., skulle vara ett uttryck för socialisering. Jag har icke samma uppfattning som han om socialisering, och jag vill främst peka på den svenska storfinansens avgörande inflytande över svenskt ekonomiskt liv. Där

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ha vi en väsentlig punkt, där »socialiseringen» icke har kunnat genomföras. och där den säkert icke kommer att genomföras på några sådana här automatiska och självreglerande vägar. Talet om att dämpa högkonjunkturen är så mycket underligare, som vi fortfarande torde ha bortåt 75,000 arbetslösa här i landet förutom alla deras anhöriga. När man talar om i propositionen att ett antal av 40,000 arbetslösa kan betecknas såsom normal arbetslöshet, så ger ju det en ganska god bild av det kapitalistiska systemet, vilken borde tvinga dess trubadurer att stämma ned lovsångerna en smula.

Herr Andersson i Rasjön uttryckte sin förtjusning över det kapitalistiska systemet. Jag tycker icke, att det är värst stabilt. Jag behöver i det sammanhanget bara peka på paniken och farhågorna för en ny kris och på den krigsfruktan, som varje politiskt medveten människa måste känna och som är en följd av det kapitalistiska systemet. De borgerliga leva så lyckliga i den nuvarande högkonjunkturen att de för sitt vidkommande låtit alla sina bekymmer för socialisering och dylikt flyga sin kos. Det gamla socialiserings-spöket har alldeles tappat bort sig i konkurrensen med spökflyg och annat spökeri. Ja, den borgerliga oppositionen duger inte ens till litet demagogi kring socialiseringen. Jag undrar icke alls på att Per Albin Hansson åtminstone begär litet skicklighet av denna opposition. Men denna borgerliga tamhet inför regeringen vilseleder icke Sveriges arbetare, och orsaken härtill är känd. Den svenska överklassen känner sig trygg i sin besittning av de viktigaste kommandoposterna, med undantag av regeringen, i Sveriges ekonomiska och politiska liv. Storfinansen har icke gått och lagt sig. Men det har ju icke revolutionen heller, även om herr Hansson trodde det 1926. Den borgerliga pressen, officerskåren och byråkrationen är icke precis dåliga tillgångar för överklassen. Just därför att borgarklassen besitter sådana viktiga kommandohöjder, anse vi, med de spanska händelserna för ögonen, att koalitionen med Sveriges bönder icke bara till nöds kan föredragas utan även kan bli mycket nyttig. Ja, vi utsträcker våra förhoppningar till att även den borgerliga vänstern skall inse, att den har flera intressen gemensamma med arbetarna än med överklassen.

Den svenska överklassens intresseparti har redan inlett sin politiska kampanj. Den klagar över reformhets — det passar bra för de herrskap, som aldrig varit blygsamma, när det gällt att tillgodose sina egna klassintressen. Det är ju också nästan symboliskt, när den inleder sin riksdagssession med en stor sympatidemonstration för de spanska landsförrädarna, för dem, som med färgade legoknektar, med tyska och italienska trupper härja sitt fosterland och jämna det gamla Madrid med dess kulturella skatter med marken och utrota dess civila befolkning, dess åldringar, kvinnor och barn. När den gamla feodalismens vålnader under fascismens ledning marscherar in på historiens arena, kunde de ju icke få en lämpligare företrädare här än svensk höger och dess avkomma. Denna överklass försöker i dag dränka de fattigas förhoppningar om litet social rättvisa i den parlamentariska kompromissens iskalla vatten.

Den litar till halvheten och undfallenheten, den ser bundsförvanter i den strömning, som även finnes företrädd bland socialdemokraterna för att begränsa regerandet till blott och bart ett förvaltande i den härskande klassens intressen. Skulle sådana stämningar få överhand, så betyder det, att man i stället för att bemästra reaktionen, skulle ge den luft under vingarna. Det gives icke bättre jordmän för fascism och reaktion än den dova förtvivlan, den pessimism och bitterhet, som skapas av gäckade förhoppningar.

Sådana farhågor borde man kanske icke behöva uttala. Vi ha ju så många exempel från Mellaneuropa på vart det leder med undfallenhet gentemot reak-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tionen. Fängelse, dödsceller och koncentrationsläger, för att nu icke tala om den fruktansvärda kapprustningen, allt talar sitt tydliga språk. För att förhindra en sådan utveckling behövs det först och främst en aktiv reformpolitik. Hur mäktig än den svenska överklassen är, kan den icke förhindra att en sådan politik genomföres i vårt land, därest småfolkets representanter i riksdagen vill göra sin plikt och vågar stödja sig på de arbetande massornas egen makt. Sveriges arbetare, vilka tidigare med långt svagare parlamentariska representationer avtvingat överklassen så många reformer, har rätt att kräva av den nya riksdagen att den icke längre saboterar dess aktuella reformkrav. Samtliga arbetarpartier ha burit fram dessa krav i valkampen. Löftenas tid är lyckosamt passerad, nu börjar *handlingens* tid. Riksdagen kan och bör giva lantarbetare, skogsarbetare, handelsanställda och andra eftersatta folkgrupper den efterlängtdade 48-timmarsveckan.

Den bör följa exemplet från Sovjetunionen, Frankrike och Amerika och genomföra 40-timmarsveckan för industriarbetarna.

Den måste giva bättre bostäder, billigare förnödenhetsvaror och skattelindringar för de lägre inkomsttagarna.

Den måste ge gamlingarna sådana pensioner, som höja dem åtminstone en liten bit över den nuvarande fattigvårdsgränsen, den måste bringa ur världen det komplex av för arbetarvärlden förhatliga klasslagar, som ännu bestå.

Den måste vidare utveckla de demokratiska fri- och rättigheterna, försvara fredens intressen och beskära storfinansens maktställning. Därmed skulle bringas ur världen åtminstone en del av de skönhetsfläckar, som skämmer vårt vackra land.

Vårt land är rikt nog att kunna bjuda sin befolkning ett liv, som bevarar dess folk och avlägsnar rötan ur folkstammen. Den nu valda riksdagen kan åstadkomma åtskilligt för att bjuda svenska familjer ökad trygghet.

Om vissa av dessa saker talar också årets trontal. Vi ställa oss inte på den ståndpunkten att allt måste göras på en gång, vi förstå svårigheterna. Men när regeringen år 1933 kunde föreslå A. K:s avskaffande, så har den dubbel anledning att göra det år 1937. Den har icke meddelat vare sig det ena eller det andra. Men regeringsorganet Ny Tid har avgivit en förklaring, som säkert kommer att mottagas med mycket blandade känslor. Möller vill slopa A. K., säger Ny Tid, men bondeförbundet vill inte. Jag uttalar mig inte om Möllers goda vilja. Jag protesterar emellertid mot att bondeförbundet redan i denna fråga skall få spela rollen som bromsfinka. A. K. är sakrosankt för de borgerliga, hävdar Ny Tid. För Sveriges arbetare är A. K:s slopande en hjärtesak, och de representera i denna fråga svenska folkets majoritet. De vilja inte veta av de borgerligas heliga relik, om dessa bara kunna underhållas på bekostnad av samhällssolidariteten och många tiotusenden svenska arbetares dagliga bröd.

Jag vill uppriktigt sagt inte förstå kapitulationen. Många gånger har A. K. stuckit pinnar i hjulen för socialdemokratiska regeringar, senast 1934. Den störtade en regering i Stripa gruva, och dess envetna sabotage av de blygsammaste strävanden att göra det litet ljusare för grotteslavarna är skäl nog för initiativ.

Det är det märkliga med A. K., att även när den säger sig vilja genomföra en förbättring, blir resultatet motsatsen. Strax före jul lovade A. K. att höja timlönerna på grund av de fördyrade levnadskostnaderna. Men där den nominella timlönen höjdes till 37 % höjdes ackordslönen bara 20 %. Och timlönerna praktiseras som bekant inte i någon egentlig utsträckning. Sin förståelse för befolkningskommissionens strävanden demonstrerade A. K. genom att reducera de s. k. familjebidragen med samma belopp varmed de nominella timlönerna

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

höjdes. Resultatet av löneförhöjningen blev alltså för familjerna en effektiv lönesänkning. Sådant håller arbetarhatets låga brinnande.

Det har talats om en stark regeringsmakt, och meningarna skifta naturligtvis om vad som är att betrakta som stark regeringsmakt. De flesta regeringar ha låtit sig regeras av byråkratien. Jag tar ett exempel. Det gäller ett område, som i fjol förvaltades av den numera från politikens smuts lyckligt frälste Ivar Vennerström, men de kunde lika gärna vara tagna från andra områden. Det gäller spökflyget.

Ju mer primitivt ett folk är, dess större behov har det av allsköns vidskepelse. Förr brände man häxor, det gör man ju inte numera sedan häxorna tagit anställning vid den borgerliga nyhetsförmedlingen. Berättelserna om Blåkullafärderna voro ungefär lika sannolika som de märkliga berättelser om hur spökflygare, som i mörker och dimma, alltid i mörker, flyga hundratals mil utan att någon gång behöva ens nödlända. Det är något så fenomenalt, att jag förstår de borgartidningar, som hugga till det värsta de kunna tänka sig, hederstiteln Sovjetunionens hjältar, för att beteckna de märkliga fantomer, som sätta deras fantasi i rörelse. I Finland och Norge tyckas myndigheterna definitivt ha avlivat spökflygsromantiken, men i vårt land finns det ännu en general och en del dumbommar, som på fullt allvar säga sig tro. Och tron kan ju försätta berg, heter det. Tron behöver inga bevis.

Vi ha exempelvis i övre Norland en militärbefälhavare, general Reuterswärd. Jag har inte trott på spökflyget förut, sade han för några veckor sedan, men nu tror jag på det. Orsaken till hans tro lär vara, att ett par Byskebor tro sig ha sett något mystiskt. Det kan vara en örn eller en synvilla. Något ljud hade de inte hört, och ljudlösa flygmaskiner ha inte särskilt utsträckt aktionsradie. Men general Reuterswärd trodde, äntligen! Han skickade kunskapare, sedan blev det rapport. Man hade intervjuat halva befolkningen. Men ingen hade sett någonting. Så får man äntligen tag i landsfiskalen, som ligger sjuk och i sin säng i andra eller tredje hand har hört talas om några som, för att tala västerbottniska, tro sig ha sett »skrömt» i skyn. Och så är saken klar.

Jag vill påminna riksdagen om att denne Vennerström auktoriserat ett uttalande från generalstaben, som sökte ge skenet av sannolikhet åt spökflygslögnerna. Hans partivän herr Lindberg har sedan avslöjat att Vennerström var i god tro, han hade inte ens tittat på generalstabens papper, och dessa ha överhuvud taget inte varit tillgängliga utan säkert varit inlåsta i generalstabens arkiv och försedda med hemligstämpel. Först något år därefter har general Reuterswärd börjat tro på spökflyget. Då det inte behövdes mer än den skrattretande Byskehistorien för att väcka generalens tro, kan en var göra sig en föreställning om arten av det sakmaterial, till vilket regeringen tidigare lydigt yrkat bifall.

I Norrbotten ha vi en högertidning, som publicerat spökflygsreportage, ordentligt undertecknade med namngivet folk, som vid närmare undersökning icke existerar!

Den tidningens kusin i nabolänet har äran av att först ha uppfunnit spökflyget. Det var den tidningen, som först lät skicka ut meddelandet om ryska spökflygare och sedan avslöjade sig själv. Men den stackars regeringen lät sätta i gång med en väldig undersökning, så att skyn förmörkades av svenska militärmaskiner, som jagade Umeåbladets fantasiprodukt. Det skulle förresten vara roligt att veta, huru många flygmaskiner, som förstördes på den kuppen, och huru mycket pengar, som svenska folket redan fått betala för dylika efterforskningar. Det kan ju vara en tröst för lappmarkssocknarna — de få skatteobjekt. Det är många deklarationsblanketter från fattiga män-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

niskor uppe i skogsbygderna, som ståta med både två, tre och fyra hundra kronor som inkomst för spökflygsvakt. Men regeringen fick bara otack, och samma Umeåblad, som »upptäckte» spökflygarna, krävde några dagar senare Vennerströms huvud på ett fat, för att han inte lyckades upptäcka det »skrömt», som Umeåbladets fantasifulle reporter fabricerat.

När jag ändå är inne på detta kapitel vill jag peka på en annan sak. Våra myndigheter sänka sin andliga horisont till medeltiden för att kunna hetsa folket mot det land, med vilket Sverige under mer än ett och ett kvarts sekel levat i fred. Men de blunda på båda ögonen, när det gäller vårt södra grannland. Sverige översvämmas nu av element, som tydligen stå i den tyska regeringens tjänst. Våra hamninlopp fotograferas, det uppges till och med med svenska militärers benägna bistånd. Den tyska flygaren Wiese kan med myndigheternas välsignelser ta ett 60-tal fotografier av lapplandsgruvorna, som Tyskland älskar mer än allt annat. Och det är lika svårt för myndigheterna att se något konstigt i tysken Heintz' intresse för gruvorna och Bodens fästning. Att vederbörande för spionage utvisats av norska polisen stör inte det bastanta lugnet. Att Heintz hade två hundra adresser på svenska nazister tycks vara helt i sin ordning. Jag undrar just, hur det skulle ha låtit i den svenska borgarpressen och hur byråkratien skulle ha handlat, därest en ryss blivit tagen i Boden och haft två hundra adresser på svenska kommunister.

Nej, man är så lugn, så lugn, ett lugn, som inte störes av sådana bagateller som att sex tyskar under lång tid lägga sig i Boden för att — studera filosofi.

Enligt ett av aftonspökerna i Stockholm har den tjänstgörande överbefälhavaren i Boden varit helt tillfredsställd med Heintz' avklaringsförsök, men generalen själv har senare förklarat, att hans uttalanden blivit så grundligt förfalskade av tidningen, att han hädanefter kommer att vägra varje tidning ett uttalande. Ty en herre, som uppträder inom fästningsområdet, rikligt försedd med pengar, och förklarar, att han lever av att ge tyska språklektioner men inte kan uppge mer än en enda elev, nämligen en skånsk godsägareson, som vid något tillfälle haft kontakt med honom, en sådan måste vara miss-tänkt.

Vi fråga, varför den byråkrati, som jagat de antifascistiska flyktingarna och flera gånger försökt skicka flyktingar direkt till dödscellerna, försummar kampen mot det tyska spionaget.

Vi fråga också, vad det är för underlig patriotism, som besjälar den svenska högerpress, som med sina spökbrigader försöker skrämma enfaldigt folk, men till och med går längre än byråkratien i försöken att bagatellisera det tyska spionaget.

Detta är ingen hets mot tyska folket. Ty tyska folket är inte synonymt med dess nuvarande företrädare. Tyska folket har skänkt världen odödliga skatter och vi glömma inte, att det har Thälmann och Ossietzky, Thomas Mann och Einstein och miljoner namnlösa hjältar, som ge allt i kampen mot fascismens blodsprängda barbari. Men de fascistiska äventyrare, som i vanvettig maktsträvan förbereda ett världsblodbad och skicka sina lakejer för att kartlägga vårt land, fascismen, världsfredens fiende nr 1, den kan inte nog kraftigt brännmärkas.

Men för att återgå till regeringen, så visar mitt exempel en viss benägenhet att ta för kontant vad byråkratien gör. Jag hoppas att den nuvarande sammansättningen av regeringen och kanske främst dess starka parlamentariska underlag skall befria densamma från nesan att alltid utåt få framstå som den obstinata byråkratiens undergivna tjänarinna.

Byråkratien är en makt i staten, som gärna följer sina egna lagar. Den

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

organisera sin speciella åsiktsförföljelse, den sätter lagar ur funktion ibland, den tolkar dem rigoröst eller också stryker den över med hartassen, alltefter som det faller sig lämpligt, den saboterar i överklassens intresse viktiga frågor, kort sagt, byråkratien är en makt, mot vilken Sveriges arbetare och bönder hysa ett gammalt misstroende. Det vore inte så dumt, om riksdagen skulle ta fasta på bondeförbundets eget program i frågan och knyta upp svansen på byråkratien en smula.

Det är anledning att säga några ord om regeringens utrikespolitik, som med var dag träder allt mera i förgrunden för den allmänna uppmärksamheten. Herr Sandler är den enda av Sveriges ministrar, som i regel brukar hugnas med ett nästan enstämmigt bifall från den borgerliga pressen. Hans föredrag refereras flitigt och kommenteras med förtjusning. Även hans partipress refererar och applåderar — ibland. Men oftare polemiserar den, låt vara indirekt. Den bockar sig för Sändlers »statsmannaegenskaper», som ägnas många ord, och sedan slåss den för fullt mot hans teser. Eller också tolkar den Sandler efter sitt huvud och beskyller borgarpressen för vantolkningar. Det är ett fröjdefullt skådespel. Det påminner något om fataliteten vid Musolinis senaste tal, när folkmassan hurrade på fel ställe och buade mot Jugoslavien, allt på grund av en misslyckad likriktning.

Herr Sandler har som utrikesminister upplevat att Tyskland från att vara ett halvt nedrustat land blivit en fara för hela Europa på grund av sin våldsamma upprustning. Sandler har mer eller mindre direkt tagit ställning mot förslag om de fascistiska organisationernas stämplande som militär makt, mot förslag om att åtminstone få ut något positivt av den bedrövliga nedrustningskonferensen och till förmån för Tysklands upprustningskrav.

När den danske utrikesministern Munch av Völkischer Beobachter betecknades som Tysklands ombud genom sitt försvar av de tyska rustningarna, så höll Sandler honom om ryggen. Den danska utrikespolitiken har inte utan orsak av den socialdemokratiska pressen karakteriserats som inspirerad i termer av fläsk och smör. Den har icke varit lyckosam mer än i ett avseende: Den har erhållit överklassens välsignelse.

Även om herr Sandler önskar beteckna sin politik som försiktig statskonst, blir den i historiens ljus ett vågspel. Demokratiernas ställningstagande till de s. k. hungriga staternas expansion har jämnat vägen för desamma, även om man icke velat detta.

Den nya triumfen för demokratiernas utrikespolitik är noninterventionskomedien. Det är inte bara det bedrövliga, att man kränker folkrätten och jämställer fascistiska upprorsmän med den lagliga ordning, som stöder sig på folkflertalets klart uttalade vilja. Det är inte heller tillräckligt, att man avstänger och isolerar den lagliga spanska regeringen från krigsmaterial och andra behovsartiklar. Man genomför detta för att de fascistiska stormakterna så mycket lättare skola kunna förverkliga sina avsikter. Demokratien göres vapenlös, medan den fascistiska reaktionen är rustad till tänderna. Folkfrihetens soldater skola kämpa mot kanoner och kulsprutor med luftbössor och hagelgevär. Det är modern statskonst! Och när Marocko, Tyskland och Italien översvämma det arma Spanien med sina legohärlar, skola demokratierna ordna reseförbud för de människor, som helt frivilligt, av kärlek till demokratin, ansluta sig till den spanska folkmilisen. Det är tur för demokratin, att inte alla stater äro lika ynkliga. Det ger ändå en viss känsla av stolthet att kunna säga, att det spanska folkets hjältekamp hittills värnat de viktigaste områdena av dess hemland, bland annat tack vare några folks insatser med krigsmaterial och tack vare den internationella brigadens ovanskliga insats.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Med denna noninterventionskommitté, som hittills inte upptäckt några tysk-italienska truppsändningar, är Sveriges regering solidarisk. Den statskonst, som blundar, nej medverkar till historiens förfärligaste förbrytelser, har även svensk sanktion — det är lugnast så. Kanske vår ankdammskyddas, så att ingen bomb slår ned, kanske vi i lugn och ro kunna sjunga Fridas visor och teoretisera om konjunkturykelns reglering, medan fasciststaterna göra det ena landet efter det andra till sina jaktmarker. En sådan politik får alltid överklassens välsignelse, ty överklassen har snart bara kvar ett ideal — jag citerar Fabian Månsson — nämligen landsförräderiets.

Det skulle inte alls skämma herr Sandler med ett klarare språk, så att svenska folket inte behövde göra tipstävlan om vad han menar med sina kringblickar, en tipstävlan förresten, där den socialdemokratiska pressen aldrig når ens 5 rätt. Det fagra snacket om att vi inte skola vara med i några ideologiska frontbildningar behöver inte lura någon. I dag existerar bara en ideologisk frontbildning: Tyskland, Japan, Italien, d. v. s. de fascistiska staternas. De andra staterna äro i ideologiskt avseende en synnerligen heterogen samling, som tvingats förena sina krafter inom folkförbundet för värnandet av sin säkerhet och freden. Tyvärr låter en hel del av dessa stater sin överklass bestämma över utrikespolitiken; inte ens folkfrontens Frankrike kan ignorera överklassens tryck. Landsförrädare, som stödjä sig på överklassens alla resurser, äro lika farliga för ett hotat land som arbetsgivarföreningens strejkbrytarband äro för arbetarna vid en arbetskonflikt.

Just detta storfinansens avgörande inflytande över utrikespolitiken måste avvecklas, ty endast därigenom kan det nya kriget förhindras. Man gagnar inte fredssaken med dunkelt tal om neutralitet gentemot ideologiska blockbildningar eller genom att misstänkliggöra de stater, som, piskade av självbevarelens drift, tvingats avsluta särskilda fördrag inom folkförbundets ram för att freda sina gränser.

Man gagnar den inte heller genom att missbruka ordet neutralitet. Neutralitet är dock i dag något negativt — det har herr Sandler alldeles rätt i. När i dag mänskligheten söker en utväg för att förhindra det stora kriget, den kollektiva säkerhetens väg, måste Sverige vara med i dessa strävanden. Herr Lundstedt har redan signalerat sitt missnöje med dem. Han meddelade riksdagen, att han av någon oförklarlig anledning fick förtroendevotum i sin valkrets, sedan han närmare klarat ut vad han egentligen menade med sitt senaste tal, fjolårstalet i riksdagen. Jag vill bara nöja mig med att säga, att under de fyra riksdagar, som jag haft äran att vara närvarande här, och under denna — den femte — jag hört herr Lundstedt använda remissdebatten för att år 1933 hetsa mot Sovjetunionen och beteckna den som den farligaste krigskraften i vår tid, år 1934 hålla ett försvarstal för Kreuger, år 1935 hetsa mot folkförbundet, år 1936 försvara Italien och dess överfall på Abessinien och i dag hetsa mot den internationella solidariteten. Det är karakteristik nog.

Den politik vi förordar strider inte mot en neutralitetspolitik. Vi anse däremot, att passiviteten inför de fascistiska staternas krigsprovokationer berövar varje land möjligheterna att skydda sig för krig. Ingen arbetare i vårt land — ingen kommunist — vill någonting annat än att vårt land skall skyddas för krig. Jag tror inte heller ett ögonblick, att regeringen vill krig. Men jag vill erinra om hur herr Sandler i ett föredrag för några år sedan förklarade, att Sverige inte längre kunde sitta på parketten och titta på. Varför försöker då herr Sandler nu placera sig på parketten med tal om ideologiska blockbildningar, som man måste hålla sig ifrån? Varför ens ge skenet av berättigande åt det lögnaktiga talet om att Sovjetunionen och kommunisterna skulle försöka skapa en ideologisk krigsfront, när det är fullständigt påtag-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ligt, att en sådan tanke är dem alldeles främmande? Liksom småstaterna vilja freden, vill Sovjetunionen den, och det vore dårskap, om inte de krafter, som vilja tjäna fredens sak, skulle förena sina ansträngningar.

Ingen skall emellertid från detta resonemang eller från Sveriges arbetares anslutning till neutralitetstanken i händelse av krig inbilla sig, att Sveriges arbetare vilja stå neutrala gentemot fascismens förbrytelser. Hela det djupa hat, som de skänkte den italienska fascismen vid överfallet på Abessinien, rikta de också mot den tyska fascistregimen. De äro inte och bli aldrig neutrala mot de skurkar, som med gas och sprängbomber döda Madrids oskyldiga barn. De äro inte neutrala gentemot den kamp, som Tysklands, Italiens och Spaniens arbetare föra mot fascismen. Nej, överallt, där förtryckta kämpa för rätt och människovärde, ha de Sveriges arbetares broderliga sympati, och inte bara sympati: svenska arbetare kämpa i den legendomspunna internationella brigaden utanför Madrid. De kunna ge, som Olle Meurling, sitt liv i den kampen. De sända tåg på tåg med mat, kläder och läkemedel till sina bröder — sådant är inte neutralitet.

Högern klagar över detta partiska ställningstagande. Naturligtvis, den är ju inte dummare än att den förstår, att detta ställningstagande också är ett inrepolitiskt ställningstagande mot överklassen.

Högern är ledsen över de svenska antifascisternas penninginsamlingar. Naturligtvis vill den också i neutralitetens missbrukade namn stifta lagar därderemot. Att den inte skäms!

Högern vill införa censur, så att arbetarpressen inte skall skriva något, som stöter de internationella stråtrövarna. Den är så känslig, den tycker det är opassande och taktlöst att prisa de antifascistiska hjältarnas bragder. Men när högerpressen öppnar sin stinkande kloak över det folk, som försvarar hem och härd mot landsförrädarna, då är det alldeles på sin plats. Må Francopressen veta, att inga lagar, ingen censur i världen skall kunna hindra den svenska arbetarpressen från att vira lagern kring de antifascistiska hjältarnas pannor!

Detta är kanske icke neutralt, men det är solidaritet och praktisk fredspolitik. Sveriges arbetare vilja ge vapen åt Spaniens folk, de äcklas över demokratiernas ynkliga undfallenhet gentemot fascismen, och de ha bara förakt till övers för de politiska tanter, som använda sköna slagord för att bemantla sitt svek mot den internationella solidariteten.

Vi glädja oss åt det nordiska samarbetet i den mån det lättar det fascistiska trycket över våra grannländer Danmark och Finland och korsar Hitlertysklands beräkningar. Vi glädja oss i den mån ett sådant samarbete stärker fredens krafter — och det borde det göra, ty Nordens folk vilja freden och vilja ge sin tribut för fredens sak. Vi anse, att Nordens fredsälskande folk skola använda sin ställning för att formulera de fredsälskande folkens önsknings.

Detta betyder, att Sverige, om det än inte vägrar att medverka till noninterventionskommittén, dock ställer sig på den ståndpunkt, som Sovjetunionen formulerat, d. v. s. inte betraktar sig mer bundet av den tragiska traktaten än andra stater. I den riktningen skulle vi också önska, att Sverige påverkade de övriga nordiska länderna. Ty fortsätter Sverige att spela med i den falskspelande noninterventionsorkestern, blir inte ens den nordiska melodien njutbar.

Sverige är en del i det stora världshushållet. Sveriges historia har en djup demokratisk ådra, som sträcker sig långt in i medeltiden. Sveriges arbetande folk har slagits och blött för friheten och vunnit många segrar därvid. Men det berättigar inte socialdemokraterna att konstruera en särskild utvecklingsteori för Sverige. Ty Sverige har inte bara haft demokratiska epoker — dess folk har många gånger suckat under tyrannens stövlar. Vi ha haft många stats-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

kupper även i vår senare historia. Varför då det fariseiska försöket att framställa Tyskland, Österrike och Spanien som undantag?

Sveriges arbetare äro bekymrade inför den svenska överklassens politik. De se dess sympatier för de fascistiska staterna och dess envetna kamp mot frihetssträvandena. De se, huru t. o. m. liberala organ hissa reaktionära signaler. De höra, huru ett halvstatligt organ som radion betecknar de spanska landsförrädarna som nationalister. Nationalister skulle alltså de skurkar vara, som sålt sitt fosterland åt Tyskland och Italien och som med färgade trupper liksom med tyska och italienska arméer förvandla det soliga Spanien till ett rykande helvete! Den mentalitet, som framträder bland den svenska överklassen, är fascistisk, och detta väcker de svenska arbetarnas oro.

Jag kan inte neka mig nöjet att berätta en liten historia. För några dagar sedan hade jag resällskap med ett par herrar, som i vart fall ansågo sig för fina att räknas till arbetarklassen, även om de inte tillhörde det övre tusendet i samhället. De kommenterade min tappre partikamrat Olle Meurlings död som frivillig kämpe i den spanska milisarmén. »Hur kunde Meurling, som dessutom är en ättling av en av Sveriges äldsta prästsläkter», sade den ene, »ta värning hos regeringen, vars nederlag ju ändå är oundvikligt? Om han gått till Franco, som måste segra, kunde man ha förstått det.» Denna kommentar blottar en underlig moral. För min del är jag övertygad om att Franco kommer att förlora kriget, men alldeles oavsett detta är det ju en konstig moral, som finner hjältekampen oförståelig, när den göres för frihetens heliga sak, men kan förstå densamma i tjänst hos banditer, när dessa antagas ha möjlighet att vinna seger. Denna mentalitet är den borgerliga pressens förtjänst — inte hela men en del av den borgerliga pressen.

Den svenska officersskåren hyser ett djupt förakt för både demokratin och fredssträvandena. — Att den föraktar riksdag och regering är ju ingen nyhet. — Ett typiskt exempel härpå har jag i en artikel i Landstormsmannen nr 6 förra året av major Sven Karlsson vid generalstaben, där han säger: »I verkligheten, d. v. s. inför fienden, påvilas dock ansvaret ovillkorligen den militära chefen, och därför kan icke någon ansvarskännande militär myndighet i fredstid slå sig till ro inför de begränsningar i fråga om medlen för krigsduglighetens uppbyggande och vidmakthållande, som statsmakterna kunna finna för gott att vidtaga.» Det är respekten för de demokratiska och lagliga institutionerna! Det är i sådana officerars händer de utomordentliga militära maktmedel, som riksdagen voterat, skola läggas. Sveriges arbetare fråga sig, om inte bland dessa finnas åtskilliga Francoelement. Eller känna sig socialdemokraterna själva trygga? Det skulle vara roligt att få en uppgift om huru många organiserade socialdemokrater, som finnas i den svenska officersskåren. Ha socialdemokraterna överhuvud taget någon aktiv officer? Inte ens de borgerliga mellanpartierna ha några politiska bundsförvanter bland officerarna. Där finnas bara fascister och rättroga högermän, som hurra för Hitler, stå i givakt vid Horst Wessel-sången och se sitt ideal i det fascistiska Tyskland — det kanske finns undantag, men de bekräfta i så fall bara regeln. För den som i Tyskland ser en fara för demokratin och freden, ter det sig med ett milt ord sagt riskabelt att överlämna de militära maktmedlen i den tyskorienterade officersskårens händer.

Jag är härmad vid slutet. När vi kommunister i dag vilja en *aktiv vänsterpolitik*, en folkfront av svenskt småfolk, och när vi för demokratiens och fredens värnande vilja underordna alla andra uppgifter och önskemål, företräda vi vårt *världspartis* linjer. Vi värdera kallt förutsättningarna och äro på det klara med att på dagens brytningar mellan gammalt och nytt formeras de krafter, som skola låta den kapitalistiska epoken efterträdas av socialismens

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ordning. I föl ville man undantagslagar mot oss med den föregivna motiveringen, att vi voro demokratiens fiender. Men se er omkring världen runt, och ni skola finna att överallt stå kommunisterna i främsta ledet för demokratiens försvar. I Spanien har den hårda nödvändigheten rivit skrankorna mellan den borgerliga vänstern, socialdemokraterna, anarkisterna och kommunisterna. I de hårda strider, som där föras för demokratin, ha kommunisterna visat, även de svenska, att deras bekännelse till folkväldets sak inte är ett tomt talesätt. I dag, när borgarklassen inte längre har kraft att stå kvar vid sina gamla demokratiska ideal, när de borgerliga kretsarna öppet kurtisera fascismen i hopp om att öka sin profit och rädda sina privilegier, i dag reser arbetarklassen i främsta ledet den fallande demokratiens och frihetens banér och för det vidare.

Det är en sak till, som här bör sägas till dem, som i Engelbrekts Sverige drömma om att korsfästa friheten på hakkorset. Strax före valet hotades i svensk högerpress med att därest det bleve arbetarmajoritet, Sverige kunde bli ett Spanien nummer 2. I sin skräck för arbetarklassens stigande makt glömmmer denna borgerliga press, att den med ett sådant talesätt gör sig värdig de invektiv, som den alltid kastat i ögonen på oss, ja på hela arbetarklassen. Ty hotet om att upprepa Francos bravader är ett hot om landsförräderi och lagbrott. Låter den svenska överklassen hotet bli allvar, beträder den landsförräderiets väg, skall den mot sig finna en klass, som inte skall lämna sten på sten kvar av borgarklassens privilegier. Den skall få erfara, att den svenska arbetarklassen som ordningens värnare inte skall svikta ett ögonblick, och i dess spets skall det parti vara, som skänkte Olle Meurling och många, många flera till det folk, som kämpar sin hjältekamp för friheten. Den skall få erfara, att Sveriges arbetare inte bara kunna vinna valsegrar.

Herr Nylander: Herr talman! När jag nu efter statsministerns förut kända förmaningar till oppositionen tar till orda såsom medlem av denna opposition, så ringer i mina öron den gamla psalmen »Förfäras ej du lilla hop», och det ger mig mod att nu ge mig in på några reflexioner angående det statsfinansiella läget och den ekonomiska utvecklingen.

Jag ber då först att få lyckönska herr statsrådet och chefen för finansdepartementet till den lyckosamma situation, i vilken han befunnit sig, då budgeten uppgjordes. De små inkomstpullyorna ha värpt guldägg som riktiga kulsprutor, och herr statsrådet har bara haft att gå omkring i hönsgården och med glädje plocka in dem i sina korgar. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om en passus i herr statsministerns anförande vid fjolårets remissdebatt, då han yttrade följande: »Den goda utveckling, som ägt rum och som har givit oss möjlighet att presentera riksdagen en budget, som tycks, med litet grand meningsskiljaktighet i detaljerna, mottagas med allmän tillfredsställelse, gör, att lockelsen kan vara nära att man nu försjunkar i den goda tilliten att uppsvinget i fortsättningen kan gå av sig självt. Det är därför anledning att ta detta tillfälle i akt och diskutera frågan om det verkliga läget och vad detta kan kräva av oss.» Jag vill till dessa statsministerns ord för min del tillägga: Även vad framtiden kan komma att kräva. Med de starkt ökade inkomsterna som bakgrund finner jag det i likhet med ett par andra talare här i dag mycket tacknämligt, att finansministern begagnat tillfället att sopa bort en del rester från föregående kriser.

Men när jag sedan övergår till utgiftssidan, måste jag säga, att man blir mycket betänksam, då man nu ser, hur utgifterna ånyo starkt ökas. Finansministern räknar för sin del med en gynnsam ekonomisk utveckling under den närmaste tiden, och jag hoppas uppriktigt, att han får rätt. Men som av

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

bilaga B. till statsverkspropositionen rörande den ekonomiska utvecklingen under 1936 framgår, föreligga, bortsett från det instabila politiska läget, vissa omständigheter, som innebära en del riskmoment, värda ett allvarligt beaktande. Bl. a. med hänsyn härtill får det, som jag nyss nämnde, anses lämpligt, att staten konsoliderar sin ekonomiska ställning. Men från min utgångspunkt sett finner jag det synnerligen angeläget, att skattedragarna — det må nu gälla näringslivet eller enskilda personer — också få tillfälle att konsolidera sin. Sådana strävanden måste givetvis motverkas av en alltför hög beskattning, och det är därför med bekymmer man ser, att utgifterna nu stigit så, att trots de starkt ökade inkomsterna finansministern ej ansett sig kunna föreslå en skattesänkning. När så nu ej kan ske under denna högkonjunktur, uppställer sig den fråga, som här i dag förut berörts av herr Bagge, hur det kommer att gå, när lågkonjunktur inträder, då det nu visar sig så svårt att minska utgifterna. Jag förstår herr finansministerns svåra ställning i det fallet — det vill jag öppet erkänna. Så vitt jag kan förstå, kommer emellertid genom denna utveckling den enskilda motståndskraften mot kommande krisers verkningar att undan för undan försvagas. I stället måste följderna bli den, att statens åtgärder för avhjälpande av svårigheterna bli allt mer och mer omfattande och mer och mer ingripande i näringslivets funktioner. Härtill kommer givetvis, att en skatteökning så småningom måste träffa i ökad omfattning även de skikt i det svenska samhället, som nu äro förhållandevis mindre beskattade än andra. Skola utgifterna fortfarande svälla i samma utsträckning som hittills, komma, trots en dylik utbyggnad för dessa skikt, skatteintäkterna förvisso icke att räcka, utan så följa väl, som ett brev på posten, monopolen, varom nu icke ett ord talas i nu föreliggande statsverksproposition. Och så småningom glida vi väl in i det socialiserade samhället.

Men det är även en annan fara, som här berörts av professor Bagge, och det är risken för en myntförsämring. Från denna utgångspunkt föreligger det sannerligen all anledning redan nu att nogsamt följa den pågående starka prisstegringen, som också beröres i finansplanen med åtföljande bilagor.

När nu emellertid finansministern icke velat vara med om någon sänkt beskattning, så motiverar han detta även därmed, att en sådan åtgärd får antagas ha inflytande i expansiv riktning. Gent emot detta vill jag, åtminstone vad industrien beträffar, anföra vad som finnes återgivet i den av mig nyss omnämnda bilagan till statsverkspropositionen, nämligen följande: »Inom industrien är nyanläggningsverksamheten visserligen betydande, men man torde kunna konstatera, att industriföretagen i detta avseende driva en mycket försiktig politik. Osäkerheten i läget manar till återhållsamhet i fråga om kapacitetsutvidgningar.» Såvitt jag kan bedöma Sveriges industri, så är detta också alldeles riktigt, i det att det generellt sett icke föreligger någon så omfattande expansion, att den kan ge anledning till några större farhågor. I stället söker man att genom rationalisering, modernisering och konsolidering stärka sin ställning. Om en skattesänkning nu hade gjorts, tror jag för övrigt knappast, vad konsumtionen beträffar — och naturligtvis även produktionen — att den fått de konsekvenser, som finansministern antyder, ty en skattesänkning av sådan storleksordning hade inte heller jag vågat hoppas på.

Jag nämnde nyss, att om vi fortsätta som hittills, måste vi småningen löpa in i den socialiserade staten, utan att många tänka på detta, även om monopolen kanske en vacker dag åter skulle hoppa upp som gubben ur lädan. Men jag omnämnde också faran för en myntförsämring, och inför en sådan eventualitet måste väl varje svensk, i vilken ställning han än befinner sig, göra sig den frågan: Vad får svenska folket för verklig och varaktig glädje av

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

alla de sociala åtgärder vi undan för undan vidtaga, om en sådan situation skulle inträffa? Skulle detta inträffa — vilket vi alla givetvis hoppas ej skall bli fallet — så kommer man förvisso i framtiden att göra den reflexionen: Hade det icke varit bra mycket bättre att under de gångna åren gå mera försiktigt fram och såvitt möjligt söka skapa en säker garanti för, att man även i det långa loppet skulle kunna hålla vad man en gång beslutat?

Jag förstår, att anklagelser komma att riktas mot mig för att jag ser situationen för mörk och konstruerar, men jag kan försäkra, att jag inte alls har någon önskan i den riktningen utan att det i stället är min förhoppning att från regeringsbanken få höra, hur man där tänker bemästra de framtida svårigheter, som jag tillåtit mig beröra. Med den parlamentariska makt, som regeringen nu har, kan den ju, praktiskt taget, genomdriva vad som helst. Desto viktigare är det då att få höra något om regeringens planer i ekonomiskt avseende.

Jag har desto större anledning att taga upp detta spörsmål som hans excellens statsministern i fjol, i sitt anförande gentemot herr Andersson i Rasjön, yttrade: »Det är gott och väl att kunna läsa valda stycken ur det socialdemokratiska partiets program, men det är nyttigare att studera sitt eget förtju-sande samhälle och dess system och överväga, om det icke kan krävas vissa bestämda åtgärder för att skapa en tryggare ordning.» Ett ytterligare skäl för att jag vågar begära ett uttalande om regeringens blivande ekonomiska politik finner jag i ett annat yttrande av herr statsministern vid samma tillfälle, nämligen: »Vi veta att man tänker på valen inom alla partier. Ingen kan träda fram och säga, att hans parti är fullkomligt fritt från varje spekulation i vad som kan hända i höst. I det avseendet äro vi lika goda kålsupare.» I detta excellensens resonemang vill jag ge honom alldeles rätt, men när nu valen äro över, så hoppas jag, att man utan några sidoblickar ur valtaktisk synpunkt från något parti skall kunna i lugn och ro diskutera denna fråga. När nu regeringen är inriktad för långsittning och har sin starka parlamentariska makt, är det bl. a. för mig såsom representant för näringslivet av största intresse att erfar, hur regeringen tänkt sig att undvika framtida ekonomiska kriser. Skulle det lyckas, skulle mina och många andras bekymmer givetvis bortfalla. Jag är övertygad om att regeringen väl vet, hur intresserad man är överallt av detta spörsmål, som ju i dag hans excellens statsministern något berört. Han påpekade, hurusom man konsoliderat statsverkets ställning och hur man räknar med statens ingripande vid kommande kriser. Han gick även in på en satirisk kritik av vad vi på borgerligt håll sagt i dessa frågor. Men något klarare besked om hur man tänkt sig ett undvikande av dessa kriser framkom icke i detta excellensens anförande. Han påpekade, att man ofta skrutit om näringslivets styrka o. s. v. Jag kan försäkra, att jag inte sällat mig till deras skara, om det finnes några som gjort det, utan att vara medvetna om att sämre tider komma. Jag vill endast ödmjukt konstatera, att det är tack vare näringslivet vi befinna oss i den situation, där vi nu äro. Men samtidigt måste man förstå, att andra tider stunda med många bekymmer.

Kan emellertid regeringen ordna det så, att det är möjligt att undvika dessa kriser, vore det utomordentligt tacknämligt, men jag tror för min del, att det kommer att erbjuda stora svårigheter. Ty det förhåller sig nog så som det i regeringsorganet »Social-Demokraten» så sent som i går skrives, nämligen: »En kris kommer ofta över människorna som en tjuv om natten. Allting förefaller vara i den bästa ordning, och så plötsligt står man inför minskad produktion, avskedanden, arbetslöshet, inkomstminskning och allt vad en kris kan ha i släptåg. Hade man något säkert medel att någon tid i förväg varsna den tendens som råder, skulle åtgärder i tid kunna vidtagas och i varje

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

fall nedgången mildras. Längre har man försökt att göra upp tabeller och räkna ut index, som kunna ge nödig upplysning, men tyvärr ha de ofta visat sig ofullständiga och inte helt tillförlitliga. Olika delar av näringslivet reagera också olika hastigt.» Så står det som sagt i »Social-Demokraten» för i går.

Man frågar sig då efter detta — och ännu en gång vill jag göra det — om regeringen sitter inne med lösningen av detta problem. Då jag emellertid inte tror, att den gör det, vill jag som min enkla åsikt framhålla, att en hänsynsfull behandling av näringslivet från statsmakternas sida, så att man låter våra näringar inom gällande lag fritt få utveckla sig, utgör den naturligaste vägen för bekämpandet av kriser, även om man ej kan undvika dem. Detta har erfarenheten hittills visat, och jag hoppas trots allt, att en sådan politik skall kunna fortsättas, ty annars lär i längden ingen finansminister, vem det vara må, kunna framlägga en budget sådan som den nu föreliggande.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr förste vice talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande proposition till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 48, angående förstärkning av sjunde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Denna proposition bordlades.

§ 6.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Carlström m. fl.*, nr 68, angående revision i visst avseende av fattigvårdslagens hemortsrättsbestämmelser m. m.;

herr *Norling*, nr 69, angående ändring i visst avseende av gällande bestämmelser för arbetaresmåbrukslån;

herr *Norling m. fl.*, nr 70, om sänkning av räntan å lån från egna hemslånefonden;

herr *Norling*, nr 71, angående inrättande av en fond för inlösning av egna hem å orter med utpräglad arbetslöshet;

herr *Persson* i Tidaholm *m. fl.*, nr 72, om tillvaratagande av vissa arbetsplatshygieniska synpunkter vid en eventuell omorganisation av yrkesinspektionen;

herr *Lindberg* i Stockholm, nr 73, angående uppförande å ordinarie stat av redaktörsbefattningen vid tidskriften »Underrättelser för sjöfarande»;

herr *Gustafson* i Kasenberg, nr 74, om anslag till täckande av viss förlust för Allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet;

herr *Lovén*, nr 75, om organisationen av musikkåren vid Livregementet till häst;

herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, nr 76, om anslag till bidrag för främjande av bostadsbyggande på landsbygden;

herr *Holmgren*, nr 77, om anslag till införande av värmeledning i Amiralitetskyrkan i Karlskrona;

fru *Nordgren*, nr 78, om rätt till semester för sjuksköterskan vid statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona;

herr *Lindberg* i Umeå *m. fl.*, nr 79, om höjning av anslaget för ersättning åt statens järnvägar för av Kungl. Maj:t medgivna lindringar i befodringsavgifterna för vissa resor;

herr *Jacobson*, nr 80, om ändring i visst avseende av gällande bestämmelser för beviljande av statsbidrag till vissa skoldistrikt inom Västerbottens och Norrbottens län för inackordering av skolbarn i skolhem och enskilda hem;

herr *Hagberg* i Malmö:

nr 81, om höjning av tullen å s. k. stativstämplar och delar därtill; och

nr 82, om ändring av gällande bestämmelser för tull å ackumulatorer;

herr *Isacsson m. fl.*, nr 83, om avskaffande av tullen å nikotin;

herrar *Olsson* i Mellerud och *Larsson* i Mörlanda, nr 84, om årligt understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten J. Karlsson Kullberg;

herr *Olsson* i Mellerud:

nr 85, om årligt understöd åt förre järnarbetaren E. A. Olovsson-Mattsson; och

nr 86, om årligt understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten C. O. Carlén;

herrar *Olsson* i Mellerud och *Hult*, nr 87, om årligt understöd åt anläggningsarbetaren J. A. Karlsson Roth;

herr *Persson* i Tidaholm, nr 88, om årligt understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten P. J. Käll;

herrar *Lundstedt* och *Wallerius*, nr 89, om fyllnadspension åt sjökaptenen H. Skantze;

herr *Brädefors m. fl.*:

nr 90, om pension åt förre ban- och byggnadsarbetaren F. F. Nyström; och

nr 91, om pension åt förre fortifikationsförmannen J. A. Johansson;

fröken *Hesselgren m. fl.*, nr 92, om tilläggspension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt, född Petersson;

herrar *Johanson* i Huskvarna och *Carlström*:

nr 93, om årligt understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre grenadjären C. A. Claesson Tilly;

nr 94, om årligt understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre grenadjären E. Mård; och

nr 95, om årligt understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten J. A. Lindqvist;

herrar *Anderson* i Norrköping och *Bergquist*, nr 96, om tilläggspension åt f. d. landsfogden Bengt Falk;

herrar *Olsson* i Mellerud och *Hult*, nr 97, angående vidgad rätt för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område;

herr *Lundstedt*, nr 98, med förslag till vissa lagbestämmelser angående återbrytande av dom som vunnit laga kraft;

herrar *Tengström* och *Dahlbäck*, nr 99, angående införande av en allmän naturskyddslagstiftning m. m.;

herrar *Sundström* i Skövde och *Norling*, nr 100, om höjning av nu utgående blindersättning;

herr *Westman m. fl.*, nr 101, angående lagstiftning i visst avseende om saluhållande av gödsel- och fodermedel;

herr *Liedberg*, nr 102, om höjning av det under rubriken Nötboskapsavelsns befrämjande i statsverkspropositionen begärda anslaget till statsbidrag för anställande av överkontrollassistenter;

herr *Danielsson m. fl.*, nr 103, om anslag för gödselvårdsanläggningar;

herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*, nr 104, om lönevillkoren för de hos lantmätnarna förordnade tekniska biträdena;

herr *Lövgren m. fl.*, nr 105, om anslag till en experimentverksamhet i syfte att ur skogsavfall utvinna motorbränsle;

herrar *Sjögren* och *Gustafson* i Kasenberg, nr 106, om anslag för ersättning åt vid hushållningssällskapen anställda byggnadssakkunniga;

herr *Hoppe*, nr 107, om införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn m. m.; samt

herr *Norling*, nr 108, angående centralisering hos länsnämnder av ärenden av bostadssocial och bostadshygienisk natur m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,34 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 20 januari.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition, *Vid remiss av statsverkspropositionen.* nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

(Forts.)

Herr *Norén*, som anförde: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att framföra några synpunkter beträffande jordbrukshjälpen, varvid det är naturligt, att jag särskilt skjuter några norrländska önskemål i förgrunden. Visserligen bebådas enligt trontalet särskild proposition i detta ämne, men jag har ändock ansett det angeläget att redan nu anmäla några av de önskemål beträffande jordbrukshjälpen, bakom vilka det förvisso står en stark norrländsk jordbrukaropinion. Jag skall här inskränka mig till att särskilt beröra tre områden, där åtgärder böra vidtagas till ytterligare stöd och uppmuntran åt Norrlands jordbrukare.

För det första anser jag, att, därest margarinnaccis alltjämt skall utgå som stöd åt mjölkproduktionen, denna bör fördelas efter andra grunder än som hittills tillämpats. Det är enligt min mening icke riktigt, att på samma gång som de norrländska margarinkonsumenterna betala omkring 20 % av margarinnaccisen, de norrländska jordbrukarna erhålla endast 4.7 % av ifrågavarande accis, och detta t. o. m. under en tid, då mjölkpriserna i Norrland gått i en för den norrländska jordbrukaren ogynnsam riktning, under det att de för jordbruket i övriga delar av landet gått i en gynnsam riktning. Jag vill också meddela, att under tiden $\frac{1}{7}$ 1935— $\frac{30}{100}$ 1936, från vilken tid dessa siffror äro hämtade, ha förhållandena faktiskt varit såsom jag här anført, och jag vill också påpeka, att efter den tiden enahanda principer beträffande margarinnaccismedlens fördelning tillämpats. Härmed har jag icke angripit mjölkregleringen i stort, vilken enligt min mening varit till stor nytta jämväl för Norrlands jordbrukare, utan jag har endast velat peka på en detalj i tillämpningen, vari jag hoppas, att rättelse skall kunna vinnas. En omläggning

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

av fördelningen av margarinaccisen med hänsyn till margarinkonsumtionen inom utjämningsdistrikten vore till stor fördel för Norrlands jordbrukare, men skulle icke medföra motsvarande nackdelar för landets övriga jordbrukare.

Det andra område, som jag vill beröra, är förhållandet på slaktdjursmarknaden. Såvitt jag kan bedöma, finns ett mycket stort intresse för slaktdjursföreningarna i Norrland. Men detta har icke givit positiva resultat i byggnad av andelsslakterier. Från statens slakterilånefond har intet lån beviljats till Norrland, ehuru denna fond tillkom för fyra år sedan, närmare sagt år 1933. Att rantan å lån från ifrågavarande fond nu föreslås sänkt med $\frac{1}{2}$ % från $4\frac{1}{2}$ % till 4 %, torde icke vara tillfyllest för att stimulera intresset för andelsslakterierna i önskad omfattning. Min uppfattning är den, att det intresse, som nu finns bland Norrlands jordbrukare för bättre organisation av slaktdjurshandeln, borde uppmuntras med kraftigare stöd än det, som ges genom slakterilånefonden.

Till sist vill jag beröra det tredje område, där det skulle betyda mycket för Norrlands småbrukare, därest staten i större utsträckning än hittills gäve sitt stöd. Härvid syftar jag på ladugårdsförbättringarna. Det är glädjande, att mejerisakkunniga beaktat detta spörsmål. Det är också glädjande, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet nu föreslår, att ifrågavarande anslag förhöjes till 250,000 kronor mot 100,000 kronor innevarande år. Mot att direktiven för medlens fördelning mellan länen föreslås att få en vidare ram än hittills, har jag ingenting att invända. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har också anfört, att hjälpåtgärder av ifrågavarande slag synas i hög grad värda beaktande. Frågan är emellertid nu hänskjuten till 1936 års utredning angående beredskapsarbeten, vilken torde komma till enahanda resultat beträffande åtgärdens nödvändighet, som mejeriutredningen och jordbruksministern kommit.

Jag anser för min del det emellertid såsom mycket önskvärt, att ifrågavarande stödåtgärder, vilka dels lämna hjälp åt jordbrukarna och dels motverka arbetslösheten, i görligaste utsträckning komma till användning mot det krisläge, som alltjämt råder inom vissa delar av landet. För det län, jag representerar, Västernorrlands län, och Norrland i övrigt skulle sålunda de här framförda önskemålen beträffande mjölkregleringen, slaktdjursmarknaden och ladugårdsförbättringarna vara synnerligen välkomna.

Min uppfattning är slutligen den, att bättre bärgning för Norrlands jordbrukare också innebär en värdefull motverkan mot arbetslösheten. Härmed vinnes, att jordbrukarna icke nödvändigtvis behöva tävla med lönearbetarna om arbetstillfällena.

Vidare yttrade:

Herr Närlinge: Herr talman, mina damer och herrar! De vindar, som blåst från opponenternas sida här i dag, kan man, icke minst till opponenternas egen heder, beteckna såsom milda västanfläktar. Såväl herr Bagge som herr Andersson i Rasjön förundra sig en smula över att bondeförbundet, som vid förra årets riksdagsmannaval gick tillsammans med de borgerliga partierna i övervägande antalet kretsar, så snart som valet var över, bildade en s. k. koalitionsregering tillsammans med socialdemokraterna. Jag tycker, att herr Bagge själv svarade tillfredsställande på sin fråga, när han förklarade, att ett samarbete mellan förståndiga människor kan äga rum trots olika grundåskådning. Han ställde vidare den frågan, huruvida man kunde räkna med bondeförbundets medverkan i regeringen till att hålla tillbaka förslag, som icke sammanfalla med borgerlig uppfattning. Ja, herr talman, på den frågan

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

skulle jag vilja svara på samma sätt, som herr statsministern gjorde, när han sade: »Vi ha varit och äro allttjämt socialdemokrater.» Vi kunna svara precis lika bestämt och kunna försäkra, att vi allttjämt vidhålla vår borgerliga grundåskådning.

Herr Andersson i Rasjön bestod sig med några små lustigheter om det omaka par, som nu bildat denna koalitionsregering. Härpå har statsministern svarat på ett så kvickt och övertygande sätt, att jag alls icke behöver gå in något vidare på den saken. Men när jag hörde herr Andersson i Rasjön speciellt klandra bondeförbundarna för att de gått in i en regeringskoalition med socialdemokraterna, kunde jag icke undgå att tänka på den gamla sentensen: När jag super, så är det rätt. Vi erinra oss litet var, att det icke är längre sedan än 1917—1920, som det liberala partiet intog samma ställning i svensk politik. Vi hade då en koalition mellan socialdemokraterna och det liberala partiet. Man förstår emellertid, att det kan kännas litet bittert för de folkfrisinna, som från denna tid ända fram till 1933 varit vana att vara vågmästare i svensk politik, vilket jag tror, att ni själva uppskattade som en synnerligen stor förmån, men jag vill härtill anknyta den reflexionen, att jag icke tror, att landet och folket lidit någon skada av att ni den gången själva ställde er på sidan om det inflytande ni tidigare haft. Jag tror, att det var lyckligt för hela vårt folk och för hela vårt näringsliv, att en uppgörelse år 1933 kom till stånd mellan den dåvarande socialdemokratiska regeringen och bondeförbundet genom den s. k. krisuppgörelsen. Man kunde ge folket ute i landet en förhoppning om att det skulle vara möjligt att hejda den våldsamma kris, som vi då hade. Man vet icke, vilka olyckor som skulle kunnat hända, om ingenting gjorts för att hejda priserna från att rutscha ned ända till botten. Jag hade redan vid remissdebatten år 1933, när statsverkspropositionen diskuterades, den uppfattningen, att den väg, som man då rekommenderade för att hejda priset, med att försöka »sätta hjulen i gång», sätta folket i arbete, var den enda framkomliga vägen. Det har också visat sig, att den överenskommelsen lett till nytta för både land och folk. Om dessa båda partier i en mycket svår kris kunde enas, och om detta samarbete gjort landet och folket stor nytta, är det väl icke så underligt, att man nu på grund av valresultatet sökt att i regeringsställning komma fram till en överenskommelse om ett sådant samarbete. Herr Andersson i Rasjön medgav dock, att det icke vore så underligt med hänsyn till den själarnas sympati, som möjligen fanns vid ifrågavarande samarbete, att nu också ett samarbete i regeringsställning kommit till stånd.

För övrigt vill jag säga, att denna samarbetsvilja ingalunda är någonting nytt för bondeförbundet. Jag tar mig friheten att citera ett yttrande av den gamle och kloke ledaren för bondeförbundet, herr Olsson i Kullenbergstorp, då han i sin krafts dagar yttrade i en debatt: »Jag önskar för egen del att samarbeta med vilken riksdagsman som helst och med vilken riksdagsgrupp som helst, som vill göra något effektivt för jordbruket.» Sedan fortsatte han i samma stil. Alltså är detta ingenting nytt, utan det är en grundåskådning hos vårt parti, som blivit en verklighet.

Jag glädde mig verkligen åt statsministerns ord på förmiddagen, när denne bestämt förklarade, att ömsesidig hänsyn måste vara en grundförutsättning för allt samarbete. Detta är fullkomligt riktigt. Och när jag, herr talman, hört statsministern försäkra detta, inger det mig den tillförsikten, att regeringen kommer att så långt som det är möjligt försöka att skapa rättvisa på alla håll. Den förklaring, som avgavs av regeringen vid dess tillträde, torde väl också vara av den art, att ingen svensk medborgare borde känna någon som helst ledsnad utan i stället endast tillfredsställelse med denna förklaring.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Och jag är övertygad om att vad som däri utlovats kommer att så långt, som det är möjligt, infrias av regeringen. Man känner de mannarna från tidigare tillfällen.

Man har frågat, hur vi skola ställa oss till den bebadade förbättringen av lantarbetstidslagen o. s. v. — Innan jag emellertid går in på den saken, måste jag först säga några ord i anledning av herr Anderssons i Rasjön, som han väl själv tyckte, finurliga påpekande, att bondeförbundsinslaget märktes bra litet i statsverkspropositionen. Herr Pehrsson-Bramstorps röst steg icke upp någonstades, sade han. Jag skall icke här försöka svara för herr Pehrsson-Bramstorp, ty det kan han säkerligen göra själv, men jag gjorde mig själv den frågan i mitt stilla sinne, hur skulle det ha sett ut, om exempelvis Dagens Nyheters röst stigit upp ur propositionen? Jag tycker, herr Andersson i Rasjön, att vi kunna ge oss till tåls en smula och se vad som föreslås i den jordbruksproposition, som jag väl hoppas skall komma även i år. Även tidigare år har man i förväg vetat synnerligen litet om vad som skulle komma att föreslås i denna proposition.

Vad sedan beträffar arbetstidslagen för lantarbetare, vill jag säga, att från jordbrukarhåll har man, som framgår bland annat av bondeförbundsgruppens motion vid föregående riksdag, intet att erinra mot en lönereglering för lantarbetarna eller mot arbetstidens reglering för dessa arbetare, blott det sker en sådan prisförhöjning för jordbrukets produkter, att de höjda lönerna eller kostnaderna kunna betalas. Det är tvärtom önskvärt, att lantarbetarnas löner, i anslutning till en höjning av produktpriserna, komma i nivå med industriarbetarlönerna. Därigenom skulle svårigheten att erhålla arbetskraft till jordbruket till väsentlig del försvinna, och därigenom skulle en bättre betalning vinnas även för dem, som själva deltaga i jordbruksarbetet ävensom för deras hemmavarande barn. En ofrånkomlig förutsättning för en ytterligare höjning av arbetskostnaderna inom jordbruket är emellertid, att produktpriserna bringas att stiga i den utsträckning, som är erforderlig till erhållande av medel till dessa ökade utgifter.

I trontalet bebadades en omläggning av stödåtgärderna för det norrländska jordbruket. Det har ju upprepade gånger under de senare åren gjorts gällande, att de genomförda jordbruksregleringarna icke varit till samma gagn för de norrländska jordbrukarna som för jordbrukarna i övriga delar av landet. För var och en, som är bunden till modernäringen, torde de i trontalet bebadade åtgärderna för höjning av det norrländska jordbrukets bärlighet hälsas med tillfredsställelse.

Jag har endast kort och gott velat göra dessa små reflexioner angående vad som har sagts i trontalet om dessa frågor. I övrigt få vi naturligtvis avvakta vad som kommer att föreslås, när propositioner sedermera läggas på riksdagens bord.

Den debatt, som föres i dag, är ju egentligen avsedd att vara en granskning av den utav regeringen framlagda statsverkspropositionen. Jag sade redan inledningsvis, att det i dag varit ganska milda fläktar, och kritiken har icke varit särskilt markerad. Jag förmodar, att finansministern själv kommer att svara för propositionen i de punkter, där anmärkningar blivit framställda, men jag skulle såsom min uppfattning vilja uttala, att den framlagda statsverkspropositionen är mycket väl genomtänkt. Det har ju gjorts vissa erinringar mot att nu, när statsinkomsterna flöda kanske särskilt rikligt, har man ändå icke kunnat åstadkomma några sänkningar av skatterna. Särskilt har man påtalat, att ingenting har gjorts för att lätta de s. k. krisskatterna. Från herr Bagges sida fälldes det omdömet, att dessa skatter voro otympliga. Jag kan till viss del instämma med herr Bagge däri, att det är ett synnerligen

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

stort önskemål, att dessa krisskatter, såsom också framhölls i propositionen till förra årets riksdag, läggas till rätta, så att det icke blir så besvärligt för skattemyndigheterna, som det för närvarande är, att räkna ut hur olika personer skola beskattas. Men å andra sidan måste jag säga, att för mig står det fullkomligt klart, att den väg, som regeringen har valt, nämligen att i första hand återbetala de s. k. krisskulder, är en förståndig sådan. Man bör givetvis i första hand försöka att betala av sina skulder, innan man ger sig in på att sänka skatterna.

Jag skulle för min del kunna vara ense med opponenterna därom, att det är önskvärt att kunna sänka skatterna, men, mina damer och herrar, då får man också försöka anvisa de punkter, där det är möjligt att sänka utgifterna. Jag har icke hört, att vare sig herr Andersson i Rasjön eller herr Bagge rekommenderat någon sådan framkomlig väg att spara på utgifterna. Man frågar sig, om dessa partier vilja spara på utgifterna till försvaret. Nej, från herr Bagges sida hörde vi på förmiddagen, att man på högerhåll icke är belåten med det försvarsbeslut, som åstadkoms vid föregående års riksdag. Man skulle lojalt böja sig för detsamma, men det hade anförts vissa reservationer på väsentliga punkter från högerns sida i fjol, som man ånyo skulle taga upp i år, och man kunde förstå av hans uttalande, att man ämnade äska ytterligare pengar för att förbättra fjolårets riksdagsbeslut i försvarsfrågan. Från herr Anderssons i Rasjön sida hörde jag icke heller något förslag om att spara på den punkten. Man frågar sig vidare, om herrarna åro villiga att spara på de behåddade lönerregleringarna för lärare och andra befattningshavare, men det sades icke ett ljud om den saken. Vad vill man då egentligen spara på? Såvida man icke kan rekommendera några vägar att spara och hålla tillbaka utgifterna, är det enligt min uppfattning inkonsekvent att säga, att vi böra sänka skatterna.

Man har här också varit inne på det utrikespolitiska läget, och det har deklarerats från de övriga partiernas sida, att det är lyckligast för gamla Sverige att försöka hålla sig neutralt. På den punkten är jag fullkomligt överens med samtliga övriga partier. Det har också påtalats, att det från vissa pressorgans sida gjorts uttalanden, som äro mindre lämpliga, och att detta skulle kunna skada vårt land i utrikespolitiskt hänseende. Även på den punkten är jag fullt enig med de föregående talarna. Dylika uttalanden, de må vara gjorda från vilket pressorgan som helst, kunna innebära en fara. Vi böra enligt mitt förmenande ställa oss fullt neutrala i den inbördesstrid, som för närvarande pågår i det arma Spanien. Jag behöver icke vidare utveckla dessa synpunkter utan vill endast mana dessa pressorgan till försiktighet, ty det är säkert det lyckligaste för oss.

Här ha också framhållits vissa synpunkter på vårt förhållande till Nationernas förbund. Jag var med här i riksdagen, när striderna stodo om vårt inträde i förbundet, och jag kan ju nämna, att jag då icke röstade för Sveriges inträde. Jag vill emellertid på den punkten liksom högerledaren herr Bagge säga, att ha vi en gång anslutit oss till förbundet, skulle det för oss vara synnerligen farligt att nu, sådan ställningen för närvarande är, intaga en annan ståndpunkt än vi tidigare ha gjort. Vi få försöka se till att göra det bästa möjliga av Nationernas förbund för att om möjligt på den vägen kunna befrämja freden i världen. Det är den enda rekommendation, som jag på den punkten kan göra.

Ja, herr talman, jag skall icke förlänga debatten mera utan sluta med att upprepa, att jag har ingenting att invända mot besparingar, vilket ju alltid varit en av vårt partis huvudpunkter. Om det är möjligt att på den vägen åstadkomma skattesänkningar, är jag den förste att biträda detta, men då

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

måste man också försöka anvisa utvägar för att kunna åstadkomma denna sparsamhet.

Herr Höglund: Herr talman! Denna remissdebatt har ju varit så sedesam och sedelärande, att jag nästan drar mig för att kasta mig in i densamma. Det har särskilt från högerledarens sida givits prov på så goda föresatser och skänkts oss så många fromma förmaningar i fråga om det sätt, varpå vi från vår sida böra sköta vår politiska verksamhet, att det kanske kan vara onödigt att blanda smolk i mjölken, som det heter, genom att säga några mera kritiska ord om innehållet i dessa uttalanden. Jag kan emellertid ändå icke underlåta att speciellt i anledning av herr Bagges apostrofering av den tidning, vars redaktör jag är, något gå in på vissa av hans yttranden.

När man hörde herr Bagge, måste man emellertid erinra sig, såsom även statsministern påpekade i sitt anförande, att det var helt andra toner från högerens sida i valrörelsen än i dag i remissdebatten. Man kommer att tänka på den, som spelar rövare i första akten men präst i den andra. Det är ju icke alltid en sådan hållning inger alltför mycket förtroende. Naturligtvis förmodar jag, att den socialdemokratiska regeringen eller vi få numera säga den demokratiska regeringen med tacksamhet inkasserar varje sådant närmande, varje sådant bevis på en modest hållning, som herr Bagge gav uttryck åt i sitt anförande, men man bör kanske i alla fall icke prisa högern alltför mycket för denna sinnesändring, om det nu verkligen är en sådan, eftersom högern blott gör en dygd av nödvändigheten. Man skall komma ihåg icke blott att den svenska högern blev i grund slagen vid valen och återkommit till riksdagen såsom ett mycket decimerat för att icke säga stympat parti. Något sådant kan ett parti överleva. Det kan skaffa sig nya krafter och kanske bli betydande på nytt, om det har ett program och en uppgift att fylla och verkligen ställer ett sådant program på den politiska dagordningen. Men vad intryck får man av det anförande, som herr Bagge höll på förmiddagen? Vi väntade alla icke utan en viss spänning på vad som komma skulle, när högerledaren för första gången debuterade i denna kammar, och det i en alldeles säregen situation, som enligt högerens egna uttalanden hela den gångna hösten i pressen kommer att ställa nya krav på detta parti och kommer att förmå det till en politisk nyorientering.

Herr Bagge hade ingenting att säga positivt i de väsentliga ting, som budgetdebatten skulle röra sig om. Han sade detta i ett timplågt anförande med många skickliga ordvändningar för att dölja de obefintliga politiska tankarna. Jag trotsar vem som helst att uti herr Bagges tal finna några som helst ledande nya idéer, något politiskt program, en nyorientering, som skulle innebära en självständig politik för högern att ställa mot den politik, som den socialdemokratiska arbetare- och bonderegeringen företräder. Varken utrikespolitiskt eller inrikespolitiskt hade herr Bagge något eget program. Varken socialt — det skulle då vara hans små interpellationer om hur det är med frågan om de anställda, om arbetsfreden o. s. v., där han dock icke närmare utvecklade någon ståndpunkt — eller ekonomiskt ställde han upp någon självständig politik gentemot regeringens proposition. Icke ens militärt, där han visserligen uttalade vissa önskemål att forcera försvarsreformen och sådant, finnes det någonting, som markerar någon alldeles speciell ny politik. Icke heller finnes det någon gammal politik, som skulle väsentligen kunna ställas mot den, som riksdagsmajoriteten och regeringspartiet här omfattar.

Herr Bagge framhöll, att det var av stor vikt att trots detta närmande från högerens sida eller detta försök till samarbete eller vad det nu kallas dock de verkligt grundläggande skiljaktigheterna mellan partierna komme fram. Det är gott och väl. Det är en ståndpunkt, som jag från mina utgångspunkter myc-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ket respekterar. Ja, icke blott det, utan jag anser önskvärt ur nationens synpunkt, att de politiska partiernas grundläggande skiljaktigheter komma fram i riksdagsdebatten. Men var det någon, som kunde finna ur detta anförande, vari de grundläggande skiljaktigheterna mellan högerens politiska program i detta nu och den föreliggande regeringspropositionsbudgeten skulle bestå?

Herr Bagge talade om, att det förelåg en parlamentarisk klarhet i och med alliansen mellan bondeparti och arbetarparti, men det vore ett politiskt dunkel. Jag vet icke, vari det dunklet består. Regeringen har framlagt sitt program inför nationen. Konungen har hållit sitt trontal. Här föreligger en stor budget, som vi just skola diskutera, angivande de ekonomiska riktlinjerna för regeringens politik. Herr Bagge talade om dunkel. Vad som är dunkelt är just högerens egen politik. Det är den vi efterlysa och vilja hava fram i dagens ljus. Det är icke bara dunkelt; det är ganska mörkt. Det var ett nästan ogenomträngligt mörker i detta anförande, vart högern egentligen syftar. Det är icke säkert — för att använda Nietzsches ord — att ur detta mörker kommer att födas en dansande stjärna, en politisk stjärna.

Herr Bagges tal bestod till största delen av allmänna politiska banala talesätt, som nästan vem som helst av oss kan underskriva. Herr Bagge underströk t. ex. vad statsministern ofta talat om: betydelsen av en stark regeringsmakt. Det är också en gammal högerpunkt, en stark regeringsmakt. Herr Bagge vidhöll, att högern fortfarande var anhängare av densamma, men kom genast naturligtvis med några små reservationer. Denna regeringsmakt finge icke representera någon maktfullkomlighet, och den måste vara bunden genom lagfäst ordning.

Ja, det är ju självklara saker. Jag förmodar, att herr Bagge icke ett enda ögonblick inbillar sig, att den nuvarande arbetare- och bonderegeringen skulle vilja bryta den lagfästa ordningen i vårt land. Det är en fullkomlig överloppsgärning att komma med sådana självklara uttalanden, såvitt man icke avser att med detta insinuera, att det i alla fall kan vara litet tvivelaktigt, om man kan lita på denna regerings följande av lagfäst ordning.

Herr Bagge talade också om nödvändigheten att taga hänsyn till minoriteten. Ja, det erinrar om det gamla preussiska ordet, att kungen skall vara absolut, allenast så länge han gör vår vilja. Är herr Bagge anhängare av en stark regeringsmakt, endast om den tar hänsyn till högern? Det är gott och väl. Man skall taga sådana hänsyn. Det har också statsministern sagt, och det är självfallet. En demokratisk majoritet bör och kommer självfallet att taga vissa hänsyn till minoriteten. Men en sådan sats får icke drivas därhän, att minoriteten skulle kunna få på avgörande punkter diktera den politik, som skall föras, och att, om majoriteten icke faller undan för sådana anspråk, det utan vidare skall stämplas som utslag av maktfullkomlighet. Det är klart, att den makt, som väljarkåren givit i de nuvarande regeringspartiernas händer och som nu innehas närmast av regeringen, måste brukas för att genomföra det program och de vallöften, som hava uppburit detta flertal inom väljarkåren. Den saken är alldeles självklar, lika väl som det är självklart, att icke den rådande majoriteten vill förhindra, att inom denna demokratiska ram minoriteten med de parlamentariska möjligheter, som stå den till buds, utvecklar sina skäl och söker påverka majoriteten uti kamrarna.

När herr Bagge talade om — som det står med fetstil i något referat i tidningarna — att det skall vara en vaksam och saklig opposition, är det också en sådan där banal sanning, som icke gäller bara högern, icke bara folkpartiet, utan som gäller oss alla. Vi skola vara mycket vaksamma, hoppas jag, och mycket kritiska på sakliga grunder. Varför skola icke också vi vara det? Det är alldeles självfallet, att även regeringspartierna komma att vara vaksamma och

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

kritiska på sakliga grunder. Det är icke heller något, som skiljer högern från oss andra och kommer att ställa den i en förmånligare ställning i den allmänna opinionen såsom den enda väktaren på saklig grund mot politiska misstag, sakliga misstag, som kunna begås av regeringen.

Herr Bagge yttrade i sitt varma förord för samarbetstanken, att en sådan nog skulle kunna realiseras därför, sade han, att bondeförbundet, som nu medverkar i regeringen, förra året samverkade med de borgerliga. Han tyckte visserligen, att bondeförbundet svängt en smula, och han interPELLerade det om sakska-len för dess svängning, t. ex. i fråga om dyrtortstilläggen för folkpensionerna. Nu är det ju så, att bondeförbundet icke i allmänhet samverkat med de andra borgerliga partierna under den föregående riksdagen. Man får väl säga, att bondeförbundet under den föregående riksdagsperioden i väsentliga ting samverkat med arbetarpartiet. Men det är riktigt, att det på en punkt — och det var en ganska viktig punkt — samverkade med de övriga borgerliga partierna. Det är icke min sak att avgiva svar för bondeförbundet. Det må dess egna representanter göra. Jag vill bara konstatera ett politiskt faktum, som vem som helst kan hava rätt att argumentera med, nämligen det förhållandet, att bondeförbundets liksom de andra borgerliga politiska partiernas ställning i denna fråga, folkpensioneringen och dyrtortstilläggen, underkändes av väljarkårens flertal. Det kan väl då vara en demokratisk och rimlig fordran icke blott på bondeförbundet utan även på högern och folkpartiet, att de under sådana förhållanden uppgiva sitt förutvarande motstånd för en lösning av denna fråga efter de linjer, som den föregående socialdemokratiska regeringen företrädde, eller i huvudsak därefter.

Det fanns tidigare en högerledare i första kammaren, som hette Trygger. Han vann på sin tid — det är nu cirka 15 år sedan — en viss berömmelse med det politiska slagordet om den intelligentas anpassningens konst. Jag tror, att det skulle visa ett rätt stort prov på intelligens, om icke bara bondeförbundet utan även högern anpassade sig efter folkviljan i detta fall och icke försökte trotsa den. Då kunde den i varje fall uppträda här med anspråk på att vara ett demokratiskt parti, som tar hänsyn till valmansmajoritetens i val uttalade vilja. Då kunde den också tala om lojalitet för väljarnas utslag. Även detta är ett slagord, som nu förekommer i högerns mun. Lojalitet mot sådana makter som i detta fall folkviljan! Annars kanske det mest gäller lojalitet mot konungamakten och andra mäktiga institutioner i detta land. Men varför skola vi icke också kunna iakttaga lojalitet mot den i valet uttryckta folkviljan?

För resten, om man säger, att bondeförbundet ändrat sig, kunna vi säga det om säkerligen litet var; vi ha ändrat oss allesammans. Vi befinna oss i rörelse som enskilda betraktade och även som partier betraktade. Det socialdemokratiska partiet är icke det, som i allo vidhåller och intager samma orubbliga ståndpunkt i politiska frågor som för 10, 20 eller 30 år sedan. Det skulle vara onaturligt och omöjligt, eftersom själva politikens väsen förutsätter ständiga förändringar och ett politiskt parti ju också i sin tur måste taga hänsyn till de yttre förändringarna oavbrutet i samhället. Även herr Bagge är väl icke densamme nu som i valrörelsen. Det har jag för min del redan konstaterat. Högerpartiet har självt förklarat, att det vill nyorientera sig. Det vill skaffa sig en ny politik. Detta har det ännu icke mäktat med, men det befinner sig på upptäcktsfärd efter denna förändring uti dess politiska linjer, som skall giva det ökad styrka och slagkraft enligt dess mening.

Herr Domö i första kammaren hade ett liknande uttalande, nämligen att den socialdemokratiska regeringen givit prov på stor förmåga att frångå tidigare programlinjer. Jag tror dock icke, att ett sådant uttalande är riktigt. Vi hör-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

de tvärtom statsministern nyligen hänvisa till våra uttalanden i valrörelsen, vårt program då och ytterligare uttalanden senare, att det socialdemokratiska partiet ej ett ögonblick har tänkt att frångå sin programenliga uppfattning, som herr Domö här talade om, även om det såsom ett praktiskt politiskt parti tillämpar det närmaste stegets politik, för att tala med en utmärkt karakteristik, som min vän Arthur Engberg gjorde en gång i samband med en framställning av det socialdemokratiska partiets allmänna linje: Vi äro besjälade av ett fjärran liggande mål; dit taga vi städse det närmaste steget, som han sade med ett citat från Goethe. Om man alltså förfar efter en sådan taktisk linje, innebär detta icke på något sätt ett frångående av den principiella uppfattning, som ligger till grund för hela det socialdemokratiska allmänna tänkesättet.

Herr Bagge yttrade vidare litet skeptiskt, att man vet ju också icke, om man kan lita på bondeförbundet som garanti för de andra borgerliga partierna. Jag vet icke, om bondeförbundet har givit några garantiförbindelser åt de andra borgerliga partierna, att det skulle bevaka deras intressen eller deras uppfattning i regeringen. Jag tror knappast att så är förhållandet. Det vore egendomligt, allra helst som bondeförbundet från begynnelsen tillkommit just som en brytning med den gamla svenska högern och dess framför allt på det rent ekonomiska området reaktionära politik. Det fanns ju och finnes inom bondeförbundet utpräglade antikapitalistiska strömningar. Det var väl icke minst den inriktningen inom detsamma, i varje fall inom stora grupper av detsamma, som den gången medverkade till brytningen med det gamla högerpartiet. Jag har svårt att föreställa mig, att vare sig högern eller folkpartiet har rätt att ställa några som helst anspråk på bondeförbundets ställningstagande inom alliansregeringen.

Så skall jag ett ögonblick uppehålla mig vid finanspolitiken. Även herr Bagge dröjde en stund vid detta kapitel och försökte att giva ett bidrag till kritiken mot finansministerns och regeringens budgetpolitik. Jag måste säga, att icke heller detta gav något positivt att verkligen taga på, något som går att hålla i. Han snuddade som vanligt — det är rätt så karakteristiskt — bara i förbigående, liksom ett avdöende eko av valrörelsen, vid detta och sade, att han fruktade, att monopolen skulle komma på dagordningen. Det mest karakteristiska och kanske det intressantaste i denna framställning var, när herr Bagge erinrade om den marxistiska katastrofteorien, som han sade vara övergiven av socialdemokraterna. Om jag hörde rätt, skulle det vara en socialdemokrat, som utvecklade en ny katastrofteori, nämligen att demokratin skulle förmodligen genom missbruk av sin maktställning leda fram till en katastrof. Det är ungefär samma tankegång, som man återfann i en ledande högertidning i höstas, när den talade om, att högern visserligen för närvarande vore ganska maktlös och satt ur spelet. Men den dag, då en kris komme och krubban bleve tom, som det hette, vore högerns tid att träda fram. Det är rätt lustigt att höra, att när den gamla marxistiska katastrofteorien i sin vanliga form åtminstone befinnes övergiven av socialdemokratin, så är det högern, som anammar dessa förhoppningar på en kommande katastrof, därför att den icke kan göra sig gällande under normala förhållanden. Först när krubban blir tom hoppas den återigen få mera liv i sitt ganska visnade parti.

Vart skall det leda, frågade herr Bagge, med denna skattepolitik och med denna expansionspolitik i fråga om nya statsanslag för olika ändamål? Ja, så har högern alltid frågat, och livet har gått sin gilla gång. Samhället har utvecklats. Det har utvecklats framåt, icke bakåt, få vi säga, åtminstone i vårt land. Detta har väl skett icke minst tack vare de kraftiga statsingripanden, som skett undan för undan, i den mån demokratin fått något inflytande.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Man kan ju till herr Bagge ställa en motfråga — det gjorde också statsministern, jag vill understryka den. Var är det man vill spara på budgeten? Var god tala om för oss, var det ligger! Det är detta vi icke kunnat få klarhet i. Vill man spara på de stora centrala posterna, som finnas i det nu föreliggande förslaget, exempelvis militärutgifterna? Det vill man inte. På de sociala utgifterna, folkpensioneringen? Det uttalar man sig icke om, utan man svävar på målet. Vill man spara på den ifrågasatta stora löneförhöjningen? Det talade icke herr Bagge om heller. Vad är det då, som det gäller? Herr Bagge kringgick svaret genom att förklara, att han icke kunde svara. Han sade icke så uttryckligen utan han sade, att han kunde icke svara på rak arm. Han menade, att en enskild opponent, även om han har en så framskjuten post som högerns ledare och bör vara insatt i vad det nuvarande budgetförslaget innehåller och i de politiska förhållandena, icke kan peka på någon av dessa punkter, utan det måste först prövas i utskott. Eller också, som han sade, är det regeringen, som har ansvaret. Oppositionen kan icke draga upp ett sådant program, som skulle kunna praktiskt realiserast. Oppositionen är alltså vanmäktig. Men hur tänker sig då oppositionen att kunna få majoritet eller ökat förtroende inom väljarkåren, när den icke kan utveckla något program och visa på de centrala punkter, där den kritiserat regeringen och majoriteten, var man skall sätta in för att genomföra dessa besparingar, som skulle möjliggöra en skatte-sänkning eller på annat sätt förbättra läget?

Det är ganska intressant att höra, att herr Bagge, när han skulle kritisera och giva underbetyg åt den förutvarande socialdemokratiska regeringens krispolitik, endast nöjde sig med att säga, att det skulle vara av värde att få en opartisk granskning av nationalekonomer i denna sak. Nationalekonomer skulle nu bestämma, efter vilka linjer vår krispolitik skulle föras. Ja, vad är nationalekonomer för någonting? Det var en herre, som en gång frågade: vad är skillnaden mellan professor Cassel och professor Brisman? Och svaret var: båda äro nationalekonomer; däri ligger skillnaden. Skola de s. k. nationalekonomerna granska vår krispolitik, då finge vi nog lika många uppfattningar framförda om denna krispolitikens natur, verkningar och de möjliga linjerna för densamma, som det finns nationalekonomer. Jag vet ej, om herr Bagge syftar på en så framstående nationalekonom som professor Cassel. Vi behöva ej hänskjuta krispolitiken till hans granskning. Han har för blott några dagar sedan i Svenska Dagbladet granskat den nya budgeten. Där föreligger ej längre skillnaden mellan två nationalekonomer, utan där är det två ståndpunkter, som företrädas av en nationalekonom. På första spalten uttalar nämligen professor Cassel den uppfattningen, att statskassan är så överflödande rik och att vi ha ett sådant överskott nu, att vi böra kunna sänka eller taga bort de extra pålagorna i form av extra inkomst- och förmögenhetsskatter, men på den andra spalten i slutet av artikeln har han funnit, och han stöder sig på Wigforss' siffror och uppgifter, att läget är så mörkt, att budgeten kommer att uppvisa underskott de kommande åren och att det är nödvändigt att vidtaga avsevärda besparingar i densamma. Det är alltså ett prov på vad den nationalekonomiska expertisen, som professor Bagge påkallar, kan tänkas komma till för resultat i denna sak.

För att hålla oss till nationalekonomer, kan jag erinra om vad som skrivits i en mycket erkänd och vederhäftig engelsk tidskrift om den svenska arbetar-regeringens och den nuvarande regeringens allmänna skatte- och krispolitik. Jag har här ett citat ur det första häftet för i år av *New Statesman*, där denna tidskrift konstaterar, att »den socialistiska regeringen i Sverige åtnjuter mycket mindre uppmärksamhet i England, än vad dess framgångar förtjäna.» I trontalet kunde man meddela ett nytt program, vilket bär vältaligt vittnes-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

börd om den framgång, som följt de vidtagna åtgärderna, då det gällt att brottas med den ekonomiska krisen.» Tidskriften konstaterar i fortsättningen, att arbetslösheten sjunkit så att föga mer än säsongvariationer återstå, att de beräknade inkomsterna stigit med över 10 procent utan skatteökning, att vi icke längre låna för allmänna arbeten utan betala igen de gjorda lånen. Och så säges det: »Med den bästa ekonomiska sakkunskap till sitt förfogande — ty Sverige är avgjort ett land, där ekonomer med moderna åsikter ha spelat en viktig roll vid politikens utformning — ha krisskatterna bibehållits för amorteringar.» Vidare heter det, sedan man omnämmt den sociala lagstiftningen och de nya uppslagen i fråga om barnavård, mödrapensionering, löneregleringar etc.: »Naturligtvis är intet av detta socialism eller ens i närheten av socialism; men svenskarna ha givit Västeuropa en serie lektioner i hur man på rätt sätt skall handskas med en kris i ett kapitalistiskt samhälle, och att det går att förena en sund finanspolitik med ett progressivt program i fråga om sociala reformer. De svenska socialisterna ha i själva verket under några år gjort, vad Mr Keynes just nu anser, att den brittiska regeringen borde göra.»

Jag skall ej trötta med flera citat utan vill endast omnämna, att i den väl så och kanske ännu mer berömda tidskriften Economist, också den engelsk, föreligger ett uttalande i precis enahanda riktning. Jag tror således, att vi för närvarande kunna godtaga den finansplan, som föreligger, och dess allmänna grundlinjer utan att gå till den månghövdade nationalekonomiska expertisen för att få en dom, ett underkännande eller ett godkännande av denna politik.

Herr Bagges uttalande vittnar emellertid icke om det tvivel, man kan ha i fråga om majoritetens hållning här, utan om en osäkerhet i högerns egen ställning, då den anser sig böra skaffa sig råd av denna berömda expertis för att bilda sig ett omdöme om värdet av den förda politiken. Jag måste säga, att det föreligger här ej en expertfråga — detta är ej ett sådant problem — utan det föreligger en politisk fråga, där vi måste taga hänsyn till de spörsmål, som måste lösas. Det är ett folkets och nationens intresse det gäller. Det gäller ej några matematiska eller vetenskapliga problem i den meningen, att en samling experter kunna komma samman och genom teoretiska diskussioner finna det nödvändiga och riktiga.

Herr Bagge sade själv, att han ej ville rubba på avskrivningarna, men ändå skulle de extra skatterna bort. Hur det skulle gå till, fingo vi ej heller höra. Jag vet ej, om herr Bagge är anhängare av de något dunkla anvisningar, som professor Cassel framställde i en ledare i Svenska Dagbladet, att man helt enkelt skulle hänvisa skulderna till historien. Herrarna veta, att bolsjevikerna på sin tid hänvisade många sådana skulder till historien, men att den svenska riksdagen och den svenska regeringen utan vidare skulle avskriva skulderna så där enkelt, har jag ej hört talas om. Men det är möjligt, att man skulle kunna finna några dunkla tillgångar eller reserver, som kanske kunde möjliggöra sådana där trollkonster. Kvar står i alla fall den realiteten, att om man ej förser statskassan med dessa medel, så försvagar man statens finansiella ställning i ett kommande nytt krisläge.

Herr Bagge efterlyste en plan, hur man skulle kunna möta ett sådant uppkommande krisläge. Det är klart, att en sådan plan ej ännu föreligger fullt utvecklad, men den kanske kommer så småningom, om herr Bagge ger sig till tåls. Det första steget i en sådan plan negativt sett måste emellertid vara, att man ej försvagar statens nuvarande finansiella resurser till att kunna möta en sådan påfrestning, och när herr Bagge ej ens godkänner ett sådant första steg

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
till en effektiv finansplan, skulle jag vilja veta, vad för slags plan han efterlyser och vad han menar därmed.

Jag vill till sist endast yttra ett par ord om herr Bagges uttalande om den svenska utrikespolitiken och det försåtliga inblandande han därvid gjorde av den tidning, Social-Demokraten, som jag har äran att redigera. Herr Bagge anslöt sig helt och hållet till regeringens strikta freds- och neutralitetspolitik. Det gör ju också hela det socialdemokratiska partiet, och det gör väl hela kammaren, hela riksdagen och hela folket praktiskt taget, skulle jag tro. Men i brist på angreppspunkter mot regering eller mot den budget, som vi nu behandla, passade herr Bagge på att giva ett sidohugg åt tidningen Social-Demokraten för dess språk i utrikespolitiska frågor. Han påstod, att detta skulle kunna skada oss som folk och som nation utåt. Jag vill först och främst säga, att det hade varit önskvärt, att herr Bagge på denna punkt likaväl som i sitt övriga resonemang ej nöjt sig med blott allmänna talesätt och insinuationer. Jag förmodar, att det är ganska många här i denna kammare, som tyvärr ej regelbundet läsa Social-Demokraten, vilket herrarna borde göra. De flesta göra det kanske, och så småningom blir det flera, men de många, som ej följt med vad som där skrives, de skulle kunna få den uppfattningen av herr Bagges yttrande, som han ej belagt med något citat, att det måtte vara i hög grad komprometterande uttalanden, som fällts i denna tidning. Jag ber således närmast, att herr Bagge ville exemplifiera sina anklagelser, så att kammarens ledamöter finge tillfälle att bilda sig en uppfattning, vad det här rör sig om och så att även jag i konkreta fall kunde få tillfälle att avgiva en förklaring, som han visserligen saknar all rätt att avkräva mig i detta sammanhang men som jag i alla fall gärna vill stå till tjänst med.

När herr Bagge inblandade regeringen och utrikesministern i vad Social-Demokraten skriver och tyckte, att utrikesministern skulle giva oss en admonition, eller hur orden föllo — det var i alla fall tankegången — så vill jag betona för herr Bagge, att tidningen Social-Demokraten lyder varken under regeringen eller riksdagen utan att det är ett annat forum, där herr Bagge ej är ledamot, som skall diskutera innehållet i denna tidning. Om herr Bagge betraktar Social-Demokraten som ett statsorgan, så tar han fel. Jag har ingenting emot, att den förvandlas till ett statsorgan, eller i varje fall ingenting emot att regeringen skaffar sig ett statsorgan, som vår vän Fabian Månsson en gång motionerade om i denna kammare, då han ville, att vi skulle skaffa oss en statstidning, som officiellt och opartiskt återgav allt som hände och skedde i Sverige. Den skulle bli förfärligt tråkig, och den skulle ej få så värst många prenumeranter, men man kunde möjligen ge den medel ur statskassan och bestämma, att den skulle gratis tillhandahållas varje medborgare. En sådan tidning ha vi emellertid ej, och därför är det ej möjligt varken för herr Bagge eller de makter, han åberopade, att bestämma, vad tidningen Social-Demokraten skall innehålla. Social-Demokraten riktar sig emellertid i sin utrikespolitiska hållning ej mot något land eller något folk och kan ej förebrås någonting sådant. Varje folk har sin storhet, varje folk har sin mission, och varje folk har sin betydelse i det stora världssammanhanget. Det veta vi alltför väl, och det är en utgångspunkt för hela denna tidnings utrikespolitiska inställning. Vad vi kritisera, är vissa statssystem, vissa politiska metoder, som komma till användning i en del länder.

Jag vet ej, om herr Bagge speciellt syftar på den kritik mot Sovjetryssland, som ibland förekommer i Social-Demokraten i mycket skarp form och som man senast kan se i dagens nummer av Social-Demokraten, där det visserligen ej hunnits med att skriva någon kommentar, därför att meddelandet kom för sent, men där det slagits upp mycket tendentiösa rubriker, innebärande en skarp

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

kritik av de politiska metoder, som Sovjetryssland tillämpar i sitt inre liv. Det heter: »Lenins garde skall utrotas; kända kommunister i ny Moskvaprocess; terrorn fortsätter mot Radek, Pjatakov och andra.» Jag förmodar, att våra vänner kommunisterna ej äro vidare tilltalade av detta språk, kanske ej heller sovjetryssarna själva. Jag vet ej, om detta upprör herr Bagge, eftersom han just nu gripit till svärdet mot Social-Demokraten, men jag anser i varje fall, att det ej blott är fullt befogat utan även berättigat och hållet inom den ram, som rimligen kan uppställas för utrikespolitisk kritik eller kritik av de metoder och statssystem i andra länder, som man måste ogilla.

Jag skulle kunna tillägga i detta sammanhang, eftersom jag blivit interpellad från något håll om min ställning till diktaturerna, när det gäller försvaret, att enligt mitt förmenande är det självklart, att i och med att man omfattar tanken på ett positivt försvar, så gäller detta försvar mot faran och övergreppet från vilket håll det vara månne. Jag tror nu visserligen ej, att det föreligger någon som helst krigsfara ifrån den bolsjevikiska diktaturens sida i det nuvarande läget i världen, helt enkelt därför att Sovjetryssland på grund av de politiska förhållandena måste föra en fredlig politik och i sådant syfte också som bekant förenat sig med de demokratiska makter, vilkas centrala uppgift i detta nu är att värna om freden i världen.

Jag vet ej, om herr Bagge har åsyftat, vad som kan ha skrivits om Spanien. Det är klart, att hela den socialdemokratiska pressen och även andra tidningar givit uttryck åt sin avsky och fasa för de upprörande ogärningar i inbördeskriget, som arrangerats av rebellerna i Spanien och som kanske tagit sig det mest fruktansvärda uttrycket i det ohyggliga bombardemanget av Madrid, därvid kvinnor, barn och andra oskyldiga mördats i hundratal och tusental. Det är tydligt och klart, att vi ha rätt och plikt att kräva, att sådant med skärpa beivras. Och att en socialdemokratisk tidning tar parti på den demokratiska sidan, det är ju endast en konsekvens av hela den socialdemokratiska åskådningen och läggningen. Det är en kolossal skillnad mellan ett moraliskt ställningstagande från enskilda och enskilda tidningars sida samt ett ställningstagande från den regerings sida, som representerar hela landet, själva staten, själva folket som helhet.

Jag vet ej, om herr Bagge möjligen syftar på Tyskland. Jag skall då uttryckligen uttala, att vi aldrig kritiserat tyska folket eller den tyska nationen eller gjort angrepp på densamma. Däremot har det nazistiska statssystemet varit föremål för mycken kritik och många angrepp i tidningen Social-Demokraten liksom i hela den demokratiska pressen i vårt land, liksom ej minst dess ofta upprepade terroristiska metoder, senast mot fredspristagaren Ossietzky, ett förfarande som upprört hela världen, ej blott oss här i Sverige. Jag säger: gudskelov att vi ännu ha frihet i vårt land att kritisera ett sådant statssystem. Det är ej bara den socialdemokratiska pressen, herr Bagge, som tagit klar ställning på denna punkt. Jag behöver blott, herr Bagge, nämna en tidning som Dagens Nyheter, som i sitt söndagsnummer återgav en oerhört gripande artikel av Tysklands största författare i detta nu, Thomas Mann, landsförvist och berövad sitt medborgarskap som så många andra av Tysklands bästa söner. Ingen har skarpare och klarare än han uttalat domen över det statssystem, som, såvitt jag förstår herr Bagge rätt, man ej skulle kunna i skarpa ordalag få angripa. Jag ber att till kammarens protokoll i anledning av herr Bagges försök att förhindra en sådan befogad kritik i den svenska pressen få citera ett par uttalanden ur denna nu världsberömda artikel av Thomas Mann. Han säger bl. a.: »Det nationalsocialistiska statssystemets mening och ändamål är allenast och kan endast vara att under obevekligt utrensande, undertryckande och utplånande av varje störande motrörelse sätta det tyska folket i form för 'det

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

kommande kriget', att av det åstadkomma ett gränslöst fogligt, av kritiska tankar oanfäktat, till blind och fanatisk okunnighet förhäxat krigsinstrument. Någon annan mening, något annat ändamål, någon annan ursäkt kan detta system icke ha; alla offer i fråga om frihet, rätt, mänsklig lycka, däri inräknade de hemliga och öppna förbrytelser, som det utan betänkande belastat sig med, finna allenast sitt rättfärdigande i idén om ett ovillkorligt försättande i krigsberedskap.» Thomas Mann tillägger: »Intet folk på jorden är i dag så föga i stånd, så helt odugligt att bestå ett krig som det tyska. Först och främst kommer det icke att få någon bundsförvant, icke en enda i världen, men detta är icke det viktigaste. Tyskland skulle stå ensamt, visserligen fruktansvärt även i sin övergivenhet; men denna situation skulle vara så mycket mer fruktansvärd som det skulle stå övergivet även av sig självt.

Andligt utarmat och förnedrat, moraliskt undergrävt, sönderslitet inom sig självt, med djupt misstroende mot sina ledare och allt vad de under årtal företagit sig med landet, visserligen ovetande, men fullt av onda aningar, skulle det gå ut i detta krig — icke i 1914 års, utan, även rent fysiskt, i 1917 — 1918 års kondition. De tio procent, som direkt profitera av systemet, även de redan till hälften överlöpare, skulle ej räcka till för att vinna ett krig, i vilket flertalet av de övriga blott såge ett tillfälle att avskudda det skändliga ok, som så länge tyngt dem — ett krig alltså, som efter det första nederlaget skulle vändas i ett inbördeskrig.»

Jag skall nöja mig med dessa citat men tillägga, att ord så skarpa men samtidigt så sanna och så träffande torde aldrig ens i den yttersta vänsterpressen i vårt land hava publicerats gentemot det nuvarande tyska politiska systemet.

Det finns en annan tidning, som ju herr Bagge kunde erinra sig, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, redigerad av Sveriges friaste, självständigaste och förnämligaste publicist i detta nu, professor Segerstedt. Det gläder mig att konstatera, att i den svenska pressen, icke blott i den socialdemokratiska utan långt in i den borgerliga pressen, finns denna känsla för nationell frihets och självständighets djupaste kännemärke, nämligen att våga säga sanningen även till den allra starkaste maktägande. Jag bestrider visserligen icke — det kan jag ju tillfoga — att det kan förekomma onödiga och stingsliga ord i en tidning, där många skriva, och där icke alltid varje ord väges på guldväg eller kan kontrolleras. Naturligtvis kan sådant ha förekommit, som är onödigt, som kan vara överord, och som icke bör förekomma. Jag bestrider icke heller, att ett utrikesläge kan bli till den grad känsligt och svårt, att även vi, som hålla på det fria ordet i dess yttersta utsträckning, måste självvilligt av egen övertygelse ålägga oss en viss modifikation även i uttryckssätt. Men steget därifrån är långt till den politiska och andliga munkorg på pressen, som herr Bagge tydligen åsyftar. På ett sådant krav svara vi nej. Och jag tror, att herr Bagge, när han eftersträvar neutralitet i pressen, i första hand bör vända sig till tidningar, som stå honom närmare än tidningen Social-Demokraten. Vi i den socialdemokratiska pressen vilja med all kraft omfatta regeringens lösen »fred och neutralitet», men vi vilja icke underkastas någon andlig träl-dom under diktatoriska makter, som söka komma demokratien till livs.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Jag ber att få föra kammarens uppmärksamhet tillbaka till vissa inrepolitiska förhållanden, som ibland kunna synas obetydliga i jämförelse med vad som sker i världen och det, som vi erinrades om av den siste talaren. Men huru oroligt det än är och huru mycket vi än i sista hand äro beroende av vad som sker i världen

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

och huru hastigt förändringar därute kunna fullständigt kasta om förutsättningarna för vad vi besluta, så är det ändå nödvändigt att vid varje särskilt tillfälle handla så, som om det nuvarande läget icke skulle på detta väsentliga sätt förändras. När vi överväga våra egna åtgärder inom finanspolitiken, äro vi tvungna räkna med, att vi i fortsättningen — den fortsättning, som den nu framlagda budgeten omfattar — icke skola råka ut för en världskatastrof, som alldeles ändrar om förutsättningarna. Vi få betrakta frågorna om våra små skuldbetalningar, våra små skattesänkningar eller uteblivna skattesänkningar och våra enstaka miljoner till det ena eller andra ändamålet som viktiga ting, även om de synas oviktiga i jämförelse med annat. Det är i alla fall de ting, som vi ha någon makt att bestämma över.

Jag skall därför icke be om ursäkt för att jag här, som sagt, för oss tillbaka till enkla materiella ting, som under de senaste veckorna eller dagarna varit föremål för offentlig debatt, och som även i kamrarna, fastän jag får säga i relativt obetydlig omfattning, varit föremål för diskussion nu i denna remissdebatt. Jag tänker på frågan om våra stigande statsutgifter och våra skatter. Jag skall bara uppehålla mig vid dessa två väsentliga ting, därför att de uppenbarligen höra samman. Och jag skall försöka klargöra, huru den höjd på våra skatter, som man talar om, hänger samman med våra utgifter, och huru den icke hänger samman med den förda krispolitiken. Jag tror nämligen, att detta är den första punkt, som icke är alldeles klar för alla medborgare och kanske icke en gång för alla i denna kammare. När vi diskutera frågan varför skatterna äro så höga i detta ögonblick, varför vi ha bibehållit de s. k. krisskatterna, varför det även i denna överflödets budget icke har kunnat föreslås någon skattesänkning, så är det kanske många, som tänka: ja, det måste vara beroende på den under de förflutna åren förda krispolitiken. Den har nämligen ständigt kopplats samman med frågan om skatterna.

Nu är det icke på det sättet. Jag skulle vilja säga, att den krispolitik, som förts under de förflutna åren, sedan den socialdemokratiska regeringen 1932 trädde till, denna krispolitik skulle icke ett ögonblick hava hindrat, att vi i detta nu hade sänkt skatterna. Jag skulle t. o. m. vilja våga påståendet, att om endast krispolitiken hade förelegat, skulle vi nu ha varit i det läget, att vi hade betalt tillbaka alla de stora lån, som under de sista krisåren blivit gjorda, vi skulle ha täckt de förluster, som oavsiktligt uppstått under denna kris. Vi skulle dessutom ha kunnat täcka hela den förlust, som under de två första krisåren uppstått genom den föregående regeringens åtgärder för att finansiera budgeten. Vi skulle sålunda ha kunnat vara tillbaka precis på den punkt med stora reserver, där vi voro åren 1929 och 1930. Om jag icke missar mig — och om jag misstar mig, rör det sig endast om ett litet antal miljoner — skulle vi ändå just nu ha kunnat avskriva alla de under krisåren företagna skattehöjningarna, vi skulle ha kunnat betala alla de hundratals miljoner, som varit upplånade, vi skulle kunnat återföra fonderna till deras förra tillstånd, och vi skulle ha kunnat sänka inkomst- och förmögenhetsskatten från 170 ned till 145, vi skulle kunnat taga bort den särskilda förmögenhetsskatten, den extra inkomst- och förmögenhetsskatten och höjningen i arvsskatten, vi skulle kunnat taga tillbaka de 15 örena på kaffetullen, vi skulle kunnat taga bort de finanstullar, som genomförts, och — jag ber kammarens nykterhetsvänner om ursäkt, men det är ett *tänkt* exempel — vi skulle kunnat sänka den maltskatt, som höjdes under krisen, och vi skulle kunnat taga tillbaka höjningen på spritskatten.

Det första jag vill slå fast är sålunda, att det läge i fråga om skatter, som vi för närvarande ha, det hänger icke samman med den förda krispolitiken.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Den har tvärtom visat sig vara så framgångsrik, som man förstår av de sista fakta jag meddelat. Varpå beror det då, att vi ha de skatter vi ha, att vi icke i detta ögonblick ha kunnat tänka på att sänka dem, därför att ännu pengar äro nödvändiga för att betala av på de gamla skulderna? Ja, det är beroende på någonting, som ligger på sidan om krispolitiken, fastän det nu under dessa år vävts samman med krispolitiken och välfärdspolitiken till ett enda sammanhang. Men krispolitiken i den betydelsen, att vi velat göra stora utgifter under krisåren för att sätta i gång arbeten, för att öka köpkraften och för att hastigt komma ut ur krisen, den politiken har icke några efterverkningar i fråga om stegrade utgifter. De stegrade utgifterna äro beroende på att vi under dessa år ha beslutat höja vad man brukar kalla för vår sociala och kulturella och militära standard.

När man talar om att vi ha upplevt en återhämtning med väldigt stigande statsinkomster och omedelbart därpå frågar: huru är det möjligt, att detta kan ske och samtidigt skatterna skola behållas sådana de äro, så kan jag svara med det gamla ordstäv, som man känner från England, att man kan icke äta upp sin kaka och ändå har den kvar. Man kan icke använda stigande statsinkomster till stigande statsutgifter och ändå ha pengarna kvar för att sänka skatterna. Man får göra det ena eller det andra. Och vi befinna oss i Sverige i det intressanta läget, att vi kunna göra en jämförelse mellan de sist förflutna åren av återhämtning och en tidigare återhämtningsperiod, då vi gingo en annan väg. Alla komma ju ihåg, att vi för icke så länge sedan hade erfarenhet av en av de kriser, som det nuvarande ekonomiska systemet icke kan göra sig fritt ifrån, den kris, som började 1920, var värst 1921 och delvis 1922 men sedan övervanns för att under 1920-talets mellersta och senare år övergå till en god och slutligen till en högkonjunktur. Under dessa år på 1920-talet fanns det icke någon socialdemokratisk regering, som lyckades skapa sig en majoritet i riksdagen, det fanns icke någon majoritet av arbetare och bönder. Vi hade det ryktbara system, som kallades vågmästeriet, d. v. s. ett litet parti, som satt i mitten och vägrade att göra någonting, som socialdemokraterna ville, och vägrade göra något, som högern ville. Man skulle nog kunna säga, att det praktiska resultatet därav blev, att ingenting blev gjort, d. v. s. ingenting av det slag, som skett under de nu förflutna åren. Men det hade naturligtvis till följd, att när inkomsterna började stiga, pengarna kunde göras lediga för skattesänkningar.

Jag kan med några korta siffror göra klart, huru läget var under dessa år från 1923 till 1929. År 1923 kom den första någorlunda normala budgeten efter den kris, som då varit, herr Thorssons stora sparsamhetsbudget, där nedskärningarna rörde sig om hundratals miljoner kronor. Följande år, 1924, var det herr Beskows sparsamhetsbudget, som låg på ungefär samma nivå. Under de därpå följande åren stego inkomsterna, medan utgifterna stego mycket långsamt efter våra nuvarande begrepp. Man kan säga, att man under hela 1920-talet vidmakthöll den sociala och kulturella standard, som man under det föregående årtiondet hade uppnått. I fråga om den militära standarden vidtogs t. o. m. en minskning, som från 1923 till 1929 skar ned försvarsutgifterna med ungefär 17 miljoner kronor. Om jag jämför budgeten 1923/1924 med 1929/1930 års, då vi kommit upp i en högkonjunktur, så föreligger det bland verkliga utgifter, som det tycks, en ökning på icke mindre än 99 miljoner kronor. Men om man vet, att i 1923/1924 års budget bilskattemedlen icke funnos medtagna — de fördes in senare och uppgingo 1929/1930 till 42 miljoner kronor — så skola vi reducera denna ökning från 99 till 57 miljoner kronor. Det är i grund och botten hela omfattningen av den utgiftstegring, som praktiskt taget innebar, att man accepterade de automatiska

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

höjningarna men praktiskt taget sade nej till något nytt. Det var 30 miljoner, med vilka femte huvudtiteln steg. Därav gingo ungefär 15 miljoner till automatiska höjningar av pensionerna. Vi hade en höjning på ungefär 8 miljoner kronor till hälsovård och sjukvård, och det var 4 miljoner kronor till länsstyrelserna och polisväsendet. Detta var höjningarna på femte huvudtiteln. Den fjärde har jag redan nämnt om; den minskades. Åttonde huvudtiteln steg med ungefär 20 miljoner kronor. Det var 12 miljoner kronor till folkundervisningen, 3 miljoner till läroverken och 3 miljoner till universiteten. Av de 12 miljonerna till folkundervisningen var det 6 miljoner till tillfällig löneförbättring för lärarna.

Om jag räknar ihop allt detta, får var och en det intrycket, att visserligen fortsatte man att godtaga den förbättring, som följde av de automatiska stegringarna, men själva standarden inom dessa tre huvudtitlar, fjärde, femte och åttonde, endast vidmakthölls eller, såsom i fråga om den fjärde, sänktes. Under ett sådant, låt mig kalla det stillestånd i fråga om förbättring av den sociala omvårdnaden och de kulturella uppgifterna m. m. var det alldeles klart, att när inkomsterna stego, skulle pengar finnas över till skattesänkningar, vilka också vidtogos.

I detta sammanhang skulle jag emellertid vilja göra en liten erinran. När man under dessa år, särskilt sedan konjunkturerna blivit bättre, överallt i pressen har frågat: När i all världen kan en skattesänkning ske, om den icke sker under en högkonjunktur? — då går man ut ifrån såsom alldeles självklart, att i ett land vilket som helst skall det komma en period, då man sänker skatterna. Låt oss bara tänka oss förhållandena för en trettio till fyrtio år sedan, d. v. s. om man exempelvis 1910 skulle sagt: När i all världen skola vi få sänkta skatter, och så fick uppleva 1914—1920 med väldiga skatteökningar. Om vi icke gå tillbaka längre än till den tid, som vi någorlunda kunna överblicka, så finns det, såvitt jag förstår, i grund och botten bara ett litet antal år på 1920-talet, då man i det svenska statshushållet har genomfört en skattesänkning. Detta hänger naturligtvis samman med att hela utvecklingen har gått i sådan riktning, att sådana folkgrupper fått mer och mer inflytande, som anse, att statsmakten skall användas för att förbättra deras ekonomiska ställning. På den punkten vet jag, att det finns delade meningar. Jag hörde en talare i första kammaren, som betraktade det som själva den röta, som höll på att smyga sig in i samhällskroppen, att man över huvud kunde använda statsåtgärder för att flytta över inkomster från den ena klassen till den andra. Jag behöver väl icke i denna kammare erinra om att hela vår krispolitik, icke minst jordbrukspolitiken, just är ett uttryck för den idén, att man med statens hjälp kan försöka utjämna inkomstnivån. Jag har tyvärr icke haft tillfälle att i andra kammaren åhöra debatten om jordbruksfrågan, men i första kammaren sades det tydligt ifrån, att man från en hel del jordbrukarhåll anser, att tiden nu är kommen att göra sådana ändringar i jordbrukets prisläge, att man därigenom kan kompensera jordbrukarna för den förbättring i lantarbetarnas levnadsförhållanden, som man finner skälig, och som man nu är villig att i fortsättningen genomföra. Ja, detta är ju icke något annat än ett uttryck för att vi alla äro inne på den vägen att med statsmakternas hjälp flytta över inkomsterna från jordbrukets arbetsgivare till dess arbetare och från konsumenterna till jordbrukets arbetsgivare. Om detta skulle vara uttryck för en smitta, som fördärvar det svenska samhället, då tror jag icke, att denne talares eget parti, högern, kan svära sig fritt, då det gäller att på detta sätt förgifta samhället.

Jag tror, att man icke skall använda så starka uttryck. Jag tror, vi kunna komma överens om, att vi äro inne i en period, då alla samhällsgrupper och alla partier ha godkänt principen, att människorna icke äro ställda isolerade

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

för sig själva för att slå sig fram så gott de kunna, utan att samhället i växande utsträckning har sin del av ansvaret för huru människorna leva, huru inkomsterna äro fördelade. Det är denna utveckling på det socialpolitiska och kulturella och nu senast även på det militära området, som medfört, att de väldiga inkomstökningar, som vi kunnat iakttaga under den stigande konjunkturen, ha sugits upp av statsutgifterna och därför praktiskt taget icke lämnat något utrymme för en sänkning av beskattningen.

När jag nu säger de väldiga utgiftsökningar, som kommit, så vill jag icke lämna det intrycket, att de siffror, som stundom hava nämnts i pressen, skulle vara riktiga, såsom då man där talar om att statsutgifterna stigit bara på ett fåtal år med över 300 miljoner kronor. De hava stigit från 1932/1933 till 1937/1938 från ungefär 780 miljoner kronor till 1,080 miljoner kronor, d. v. s. med 300 miljoner kronor. Det är på papperet, men man får därifrån göra åtskilliga avdrag, som jag icke vill besvåra kammaren med, eftersom vi alla ha varit med under de förflutna åren att föra in både på utgifts- och inkomstsidan sådant som tidigare varit utom, och alltså formellt ökat budgeten. Jag skulle t. o. m. våga säga, att den stegring som ägt rum på sjätte huvudtiteln i bilskatten, som 1932 uppgick till 80 miljoner och 1937/1938 uppgår till 106 miljoner, eller således 26 miljoner, kunna vi också åtminstone från en viss synpunkt föra åt sidan. Den som tror, att denna bilskatt kan sänkas, bör gå till de sakkunniga på vägarnas område. Han skall då finna, att man där tvärtom är ytterligt bekymrad över att alla dessa miljoner, över 100 miljoner, ändock icke räcka till för allt det man i olika landsdelar vill ha till vägarna, och där man, då man skall säga sitt hjärtas mening, tycker att skall det vara av någon effekt, måste vi ytterligare öka skatten på bilarna för att skaffa medel, såvida man icke säger, att det kanske vore bättre att överväga ett bensinmonopol, så sluppe vi att höja bilskatten.

Räknar jag bort ökningsar av förut nämnd karaktär och däribland även avsättningarna för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område o. s. v., kan jag reducera dessa 300 miljoner ned till en summa på ungefär 160 miljoner. Lägg märke till, att dessa 160 miljoner äro en verklig ökning av statens utgifter. Den faller ytterligt ojämnt på de olika huvudtitlarna. Man kan säga, att ända från början av 20-talet ha icke endast första huvudtiteln utan även andra huvudtiteln och tredje huvudtiteln varit praktiskt taget oförändrade. Förändringarna ha i alla fall varit så små, att även om de procentuellt icke äro så obetydliga, gälla de i den stora budgeten mycket litet. Jag kan säga, att på sjätte huvudtiteln är det väsentligen bilskatten, som ökat. Sjunde huvudtiteln, finanshuvudtiteln, är praktiskt taget oförändrad, om jag bortser från att vi under de svåra krisåren höjt skatteutjämningsbidraget och även utjämningskatten för att hjälpa skattetyngda kommuner. I den föreliggande budgeten upptas 8 miljoner till en provisorisk avlöningsförbättring åt en viss del av statstjänare, annars är sjunde huvudtiteln också oförändrad sedan 1923. Nionde huvudtiteln har formellt sett stigit våldsamt. Den har stigit från 20 å 30 miljoner upp till 80, men däri ingå närmare 40 miljoner, som utgöra dessa avsättningar till prisregleringar o. s. v. Om jag räknar bort dessa, skulle jag nog kunna säga, att nionde huvudtiteln stigit med 10 miljoner, men det är också allt. Tionde huvudtiteln är praktiskt taget oförändrad, om jag bortser från de under sista året flödande tipsmedlen. Elfte huvudtiteln innefattar pensionerna; den är på papperet också oförändrad, men där ligger dold en verklig höjning på icke mindre än 10 miljoner, som emellertid döljes av att vi upphört med vissa fonderingar. Där har sålunda en utgiftsökning försiggått, därför att vi velat skaffa bättre pensioner åt statens gamla tjänare och på sista tiden även förbättrade familjepensioner. Vad återstår? Det återstår

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

fjärde, femte och åttonde huvudtitlarna. Om ni tillåta mig att lämna ur räkningen de 10 miljoner, som icke synas på papperet, under pensionerna och 10 miljoner på jordbrukets huvudtitel, och om jag likaså får lämna ur räkningen utjämningskatten för att hjälpa kommunerna, så äro i grund och botten fjärde, femte och åttonde huvudtitlarna de huvudtitlar, där ökningsar inträtt. Fjärde huvudtiteln har stigit med praktiskt taget 50 miljoner sedan 1932—33, då den var 120, nu är den 170 miljoner, alltså 50 miljoner mera. Femte huvudtiteln har formellt stigit från 133 miljoner till 277 miljoner. Det är 144 miljoner kronor, men som ni vet, finnas där införda många slags inkomster, som icke funnits där förut, 13 miljoner t. ex. från sinnessjukhusen o. s. v. Där är ett väldigt bidrag från pensionsfonden på icke mindre än 46 miljoner, som visserligen är en kostnad för svenska folket, men som icke har bidragit till att hålla upp beskattningen. Om jag ser efter vad det är på femte huvudtiteln som väsentligen bär upp kostnadsökningen, så är det naturligtvis i främsta rummet folkpensioneringen, dels den automatiska ökningen av kostnaderna, dels vad som följer av 1935 års riksdagsbeslut att höja folkpensionerna, dels med ungefär 5 miljoner enligt den nu framlagda propositionen om dyrortsguppering, dessutom låt oss säga 5 miljoner till änkor och barn och litet därtill. Den stora huvudsakliga ökningen i fråga om pensionerna är en automatisk ökning, som följer med 1935 års beslut. Sedan ha vi en ökning på sjukförsäkringen, som är ganska betydande, vidare icke mindre än 6½ miljoner till bostadsbyggande på landsbygden och även till barnrika familjer, varom vi i praktiken alla varit överens. Vi ha ökning av anslagen till länsstyrelser och polisväsen, som riksdagen praktiskt taget var enig om, vi ha någon miljons ökning här och där, t. ex. till sjukvård. Om de 50 miljonerna på fjärde huvudtiteln råder nu ingen strid; alla partier ha accepterat den ökningen. I fråga om femte huvudtiteln finns det icke många miljoner, om jag bortser från vad som nu framlagts i årets budget, som icke alla partier bära ansvar för. Och det förhåller sig på samma sätt, när jag går över till åttonde huvudtiteln, där ökningen är över 40 miljoner. Det som redan är beslutat, överskyttningen av folkskolekostnaderna till staten, de automatiska höjningarna i fråga om folkundervisningen, de frivilliga höjningarna till allmänna läroverken, de frivilliga höjningarna till universiteten o. s. v., de frivilliga höjningarna till yrkesskolorna — alltsammans är återigen sådant som det icke stått någon politisk strid om.

I det nu framlagda budgetförslaget föreligga poster, om vilka man icke vet, om de komma att framkalla strid. Det föreligger nämligen stora utgifter till en lönereglring åt lärare, men om jag icke missuppfattat opinionen från det som kallas oppositionen, d. v. s. från höger- och folkpartihåll, är man där icke missnöjd över att regeringen tagit upp för stora belopp till lönereglring, utan tycks snarare anse, att regeringens siffror äro för små.

Jag har velat säga detta, därför att det varit ett genomgående drag i den offentliga diskussionen och, såvitt jag förstår, även under debatten i dag, som om den uteblivna skattesänkningen och de väldiga stegringarna av utgifter, som vi alla kunnat konstatera, som om detta vore något, som endast den nuvarande regeringen och dess parti har ansvar för, och som man från andra sidan anklagar dem för eller i allt fall uttrycker sin oro över. Det är icke på det viset. Jag kan icke rannsaka hjärtan och njurar, jag vet icke, hur mycket av allt detta, som de nu så kallade oppositionspartierna skulle gått med på, om de själva haft ledningen och fått lägga fram förslag, men vad jag vet är, att när det gällt votering, ha de i allt väsentligt givit sin anslutning till dessa utgiftsökningar, som nu ha tagit utrymmet inom de stigande inkomsterna och sålunda bundit fast skattenivån, där den för närvarande ligger. Jag tror

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

icke, att det skadar, om vi på det viset bli medvetna om att vi alla ha ansvar och att alla därför utan någon slags förhåvelse gent emot varandra böra överväga, huruvida denna utveckling kan fortsättas, huruvida den standard, som vi nu nått, är för hög för våra ekonomiska förhållanden.

Där kommer jag fram till den andra frågan, nämligen den som här ställts av många människor och beträffande vilken jag till min överraskning funnit, att det enda svar som jag kunde ansluta mig till, givits av en kåsör i en av Stockholms aftontidningar, som tydligen ansåg, att han uttryckte en väldig orimlighet, då han sade, när vi icke fått skattesänkning under de goda åren, då är det naturligtvis uppenbart, att finansministern tänker sig, att vi skola få den, då det blir dåliga tider, — och därmed tröstar jag mig tills vidare. Det var ämnat som en bitande sarkasm. Hade han känt sammanhanget i den åskådning, som tagit sig uttryck i den kristidspolitik som förts, skulle han säkert funnit, att visserligen är kanske icke en skattesänkning ett nödvändigt led i en sådan krispolitik, men det är ett led som mycket väl kan övervägas. Ty om krispolitiken haft någon mening, har det varit den, att under de svåra tiderna, då man, delvis icke kunde och delvis icke ville, sänka utgifterna, utan då många människor i stället anse att utgifterna måste ökas, då har man bara två utvägar — antingen att höja skatterna eller att låna, och att höja skatterna under en krisperiod är från många synpunkter icke önskvärt. Det är icke önskvärt ur sociala synpunkter och, såvitt jag förstår, icke heller ur näringslivets synpunkt. Vad man vill är att hålla köpkraften uppe, att på den vägen och på andra vägar göra det lättare för företagsamheten att komma i gång, att hindra den att stoppa upp. Om man har den meningen, är det tydligt, att man icke bara, när det inträder en tillbakagång i det ekonomiska livet, kan tänka sig den utvägen att staten ökar sina utgifter genom att låna pengar, man kan naturligtvis också tänka sig, att staten säger så här: om medborgarna få behålla mera av sina inkomster i egen ficka, kanske de använda dem, och då verkar det på samma sätt som lån, som staten tar upp för att t. ex. sätta i gång arbeten. Jag säger icke, att det behöver inträffa, och däri ligger en tveksamhet, det kan mycket väl hända att de som på det viset få sin skatt sänkt komma, när det är dåliga tider, att säga: nu är det så farligt, nu skola vi icke använda pengarna utan spara dem, och då har man ingen nytta av att sänka skatten under kristiden. Men om man kan räkna med att människorna under en svår period, då de få skatterna sänkta, säga: vi kunna hålla oss på vår vanliga levnadsstandard, då är den vägen lika möjlig att tänka sig som den väg vi under krisåren följde, att med hjälp av lån öka statens utgifter.

Men jag har det intrycket, att om detta utsagts 1932—33, skulle förskräckelsen över den upp- och nedvändning av alla hittillsvarande begrepp, som den dåvarande regeringen ville genomföra, kanske blivit så stor, att vi icke lyckats skapa majoritet för den krispolitik som vi då lyckades med. Nu kanske tiden är inne att, utan att man behöver bli förskräckt, från vår sida uttala, att det icke är främmande för oss att, om det kommer ett bakslag, kan en första åtgärd just vara denna att vidtaga en skattesänkning för att därigenom lindra den inträdande krisen.

Jag har sagt detta om krispolitiken, därför att trots allt är det kanske ändå dock på den punkten, som de största svårigheterna att komma överens fortfarande föreligga. Herr Bagge lär här i kammaren ha sagt något om angelägenheten att lära av krisen, göra en undersökning av vad som skett. Det är jag gärna med om. Men jag skulle tro, att det vore ännu mera angeläget att skaffa oss en föreställning om huru det står till med den högkonjunktur, i vilken vi nu leva, och vilka åtgärder som möjligen kunna vidtagas för att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

hindra den från att få en sådan tillspetsning, att den med nödvändighet skall slå om i en kris. Man måste säga sig, att det fanns väl icke några stora tecken åren 1929—30 på att vi inom vårt eget land skulle få en kris, om den icke komme till oss utifrån. Vi få tyvärr säga på samma sätt nu, att även om vi kunde hejda en utveckling i vårt eget land, som av inre orsaker skulle leda till en kris, kunna vi ju icke förebygga på det viset att en kris kommer till oss utifrån. Däri ligger begränsningen av alla våra egna åtgärder. Men klart är, att det är önskvärt att inom det svenska näringslivet få en sådan utveckling, att icke varje liten stöt utifrån skall så att säga få hela byggnaden att vackla. Jag kan därför fullständigt uppriktigt säga, att jag delar den oro, som på många håll tagit sig uttryck över att den nuvarande högkonjunkturen kan få en sådan tillspetsning, att vårt näringsliv står sämre rustat att ta emot en stöt utifrån än det senast var eller i detta ögonblick borde vara. Samtidigt har jag dock i finansplanen uttryckt min tveksamhet om att omedelbart tillgripa sådana kraftigt verkande depressiva åtgärder, som skulle gälla hela området av näringslivet. Om man på den punkten sålunda kan ha delade meningar, är jag icke främmande för den tanken, att om en undersökning av vad som sker i vårt näringsliv, av de investeringar som ske, av de spekulativa inslag som möjligen börja komma fram, att om en sådan undersökning skulle ge vid handen, att ingripanden från det allmännas sida även av ganska långtgående natur äro nödvändiga, så är det uppenbart att icke är den nuvarande regeringen rädd för att tillgripa sådana åtgärder. Men denna regering är även utan det bondeförbundsinslag som den har av en mycket moderat karaktär, och därför äro vi icke mycket villiga att ögonblickligen på grund av en viss oro på något håll kasta oss över på en sådan radikal åtgärd som att omedelbart företaga en sänkning av den pundkurs som nu råder, när vi veta, att våra näringar under de gångna åren hunnit anpassa sig efter denna, när den har en sådan betydelse både för exporten och importen icke bara inom industrien utan även inom jordbruket.

Jag hoppas sålunda, att det skall vara möjligt, att komma till förnuftiga överläggningar om det sätt, på vilket man skall möta en kris. Jag skall icke ytterligare besvara herr Nylanders frågor annat än genom att säga, att vi äro beredda att försöka se efter, på vilka vägar man så snabbt som möjligt skall kunna gripa in för att hindra att ett eventuellt bakslag tar den form, som vi tidigare varit vana vid, när det tvingar hela näringslivet ner i botten av en kris, innan det börjar gå uppför igen.

Om vi sålunda på den punkten äro villiga till diskussion och hoppas att man möjligen skall kunna komma till en viss samstämmighet, så är jag å andra sidan icke säker på att det är lika lätt att komma till en gemensam ståndpunkt, när det gäller statens utgifter och hela den sociala och kulturella politik, som den nuvarande regeringen vill föra. Herr Nylander frågar, och jag förmodar, att han bara ger uttryck åt den oro, som rör sig i många sinnen: kunna vi bära de utgifter, som vi nu påtaga oss, huru kommer det att bli under en ny kris? Jag skulle vilja svara genom att hänvisa till allt det mycket som skrivits om vårt näringslivs styrka och storhet under dessa tider. Om det är så, att vårt näringsliv nått en sådan styrka, om vilken man talar, att detta fria näringsliv skapar sådana försörjningsmöjligheter, sådana stigande statsinkomster o. s. v., varför är man rädd för att icke detta näringsliv i fortsättningen skall kunna bära den socialpolitik, som vi nu kommit fram till? Lägg märke till att i detta sammanhang talar man icke om att det är beroende på det hot, som kommer från en socialdemokratisk regering om statsingripanden o. s. v., utan man talar härom, som om det skulle vara något som ligger i detta näringslivs egen natur som gör, att det icke kan bli perma-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nent. Ja, är man själv osäker på den punkten om huruvida en god konjunktur kan hålla sig i vårt nuvarande ekonomiska system, skulle man då icke kunna vara litet mera försiktig, när man talar stora ord om den levnadsstandard, som detta ekonomiska system har kunnat skapa? Skulle man inte kunna förstå, att vi socialdemokrater fullt ut erkänna det storverk, som det kapitalistiska systemet utfört genom att taga naturtillgångar, arbetskraft, uppfinningar o. s. v. i bruk, låt vara att vi samtidigt inse de svagheter, som vidlåda systemet och som alla ha i tankarna, när de säga: hur skall det gå om några år, när krisen kommer? Man betraktar tydligen denna kris som ett ofrånkomligt led i systemet. Är det under sådana förhållanden inte rimligt att detta system utsättes för kritik? Är det inte rimligt, att man anmodar alla människor att med gemensamma krafter se till, om inte denna fina mekanism skulle kunna hållas i gång på ett än bättre sätt, även om därför skulle krävas längre gående ingripanden från det allmännas sida än dem vi nu varit med om att besluta? Ty, säga vi, när ni komma tillbaka till frågan, om hur vi skola kunna bära upp den standard, landet nu kommit till: svaret kan bara bli ett. Om vi kunna vidmakthålla den effektivitet i produktionen i fortsättningen, som vi kommit fram till, är det inte heller någon svårighet att vidmakthålla denna levnadsstandard hos folket, att vidmakthålla de åtgärder från det allmännas sida, som gå ut på att höja de breda folklagens levnadsstandard. Där ligger kanske vår större optimism i jämförelse med deras, som tala om sin oro och som komma med sin kritik. Vi äro nämligen övertygade om, att det icke finns någon motsättning mellan en klok socialpolitik — även en radikal socialpolitik — och en klok näringspolitik, den motsättning nämligen, som säkerligen ligger till grund för den oro, som man inom oppositionspartierna talar om. Man lever kvar i den gamla föreställningen, att socialpolitiken, d. v. s. statens försök att på olika vägar höja de breda folklagens levnadsstandard, måste gå ut över näringslivet, att företagsamheten måste minska och produktiviteten likaså. Vi äro i det lyckliga läget att kunna uttala den tron, att en sådan motsättning inte existerar utan att tvärtom förutsättningarna för att detta ekonomiska system, den produktionsmekanism, som människorna skapat, fullt skall kunna utnyttjas, hänga samman med att den stora massan av människor få sin levnadsstandard höjd i minst samma takt som denna produktion utvecklas. Vi kunna förena vår tro på en dylik radikal socialpolitik med tron på en klok och förnuftig näringspolitik. Det är detta som utgör grundvalen för våra förhoppningar om framtiden.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! När en gammal politiker och frontkämpe som Z. Höglund börjar sitt inlägg med ett konstaterande att remissdebatten är alltför sedesam, är ju detta ett vittnesbörd om, att vi kommit ganska långt ut på det sluttande planet. Herr Höglunds anförande, eller den del därav som handlade om förhållandet mellan regering och opposition, vittnade emellertid om, att åtminstone herr Höglund inte har tappat bort sin melodi. Det har sagts och skrivits ganska mycket under de senaste veckorna om förhållandet mellan regering och opposition, och vi ha nu på nytt fått höra en del om den saken.

Om jag emellertid tolkar herr Z. Höglunds inlägg i den frågan rätt, så är väl hans mening egentligen den, att det är lyckligast, om han själv får sköta

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

oppositionen — något som han ju också har en viss vana vid. Jag har med dessa ord inte velat kasta någon skugga av hån över den senare delen av herr Höglunds anförande. Jag förstår så väl de känslor, som han där gav uttryck åt. Jag tror, att han är, åtminstone för att vara svensk, i rätt ovanligt hög grad besjälad av det patos, som här kom till uttryck. Men om han till äventyrs tror, att man på håll, där man har en motsatt uppfattning i politiska och socialpolitiska frågor, saknar ett sådant patos, misstar han sig. Vi kunna litet var känna en lika stark oro för vad som sker ute i världen och en lika stark avsky för vad som sker på olika håll. Vi kunna emellertid, i den mån vi äro företrädare för det s. k. fria ordet, ha en starkare känsla än han för att detta fria ord bör brukas på ett sådant sätt att det icke kommer vårt eget land till skada. Det är ju bara detta man velat inskräpa i denna debatt. Herr Höglund riktade sig med alldeles tydlig taktisk beräkning uteslutande mot herr Bagge, och han låtsade sig inte ha uppfattat den reprimand mot den åsiktsriktning eller de metoder, som han företräder, som låg i statsministerns anförande. Jag tror, att fastän ordalagen voro olika, meningen var densamma hos herr Bagge och hos herr statsministern, nämligen att inskräpa hos den svenska pressens män det ansvar, som i denna tid i alldeles särskilt hög grad vilar på just dem.

Jag tror, att ytterligare ett par ord skulle kunna sägas om herr Höglunds anförande. Det faller sig så lätt för oss tidningsmän, särskilt då vi föra över på det utrikespolitiska fältet vanorna från det inrikespolitiska, att uppträda som domare och mästra andra, att uttala vår oförgripliga mening om det och det landets politik och om den och den statsmannen. Vi äro ju så vana vid här i vårt inrikespolitiska umgänge att gå till väga på detta sätt. Men det är just detta som är så farligt, ett förfaringssätt som blir farligare och farligare i den mån det utrikespolitiska läget tillspetsas och uppmärksamheten i allt högre grad dras till de små neutrala ländernas press och allmänna opinion. Det är på den punkten som jag i detta fall såsom kollega skulle vilja rikta en vädjan till herr Höglund att dämpa det patos som, jag är övertygad därom, hos honom är fullt ärligt, och att han i sin tidning måtte förhindra ett alltför fritt härjande på kåsör- och tecknarspalten, där främmande länders ledare och förhållanden nu förlöjligas. Det är mot denna metod, som kritiken riktats, och den har icke på något sätt avtrubbats genom de harmfyllda protester, herr Höglund här fört till kammarens protokoll.

Herr talman! Det var icke alls min mening att ta upp tiden med att säga detta, men jag har icke kunnat undgå att något beröra denna del av herr Höglunds anförande. Min uppgift skulle i stället vara att med ytterligare några ord beröra den budget, som är huvudföremålet för dagens debatt. Det faller sig helt naturligt att jag här anknyter till herr finansministerns anförande. Jag har det intrycket att vi här under årens lopp alltmera nalkats den punkt, där man verkligen kan komma till tals med varandra på detta område. Detta var knappast möjligt för 3 à 4 år sedan. Då kunde man med fog säga, att vi på olika håll talade ett helt olika språk. Men jag tror icke, att man kan säga detta i dag. Jag tror för min del, att det numera vunnits så pass mycken erfarenhet på ömse sidor, att så pass mycken erfarenhet inhämtats, att en mer fruktbärande debatt kan föras angående dessa ting. Det fanns i finansministerns anförande ett par konkreta drag, ett par signaler, som jag knappast kan erinra mig ha hört motstycke till i hans föregående budgetanföranden i riksdagen. Jag tror, att man kan anknyta till dessa och därigenom komma fram till en, om icke i denna debatt så dock i fortsättningen och då icke minst under de överläggningar som man ställt i utsikt, relativ enhetlighet på den ekono-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

miska politikens område, detta åtminstone på vissa och kanske icke alltför begränsade områden. Jag blundar därför icke alls för de verkligt stora motsättningar som kvarstå och som äro en återspeglning av motsättningar i samhället, som man icke kommer ifrån med vackra ord, motsättningar, som man dock torde kunna långa stycken borteliminera genom att föra en praktisk och saklig politik. Vad som särskilt är anmärkningsvärt i dagens diskussion är detta att vi kommit ifrån talet om planhushållning, om statsingripanden, om statens förmåga att bättre än den enskilde leda och dirigera näringslivet. Vi som bekämpat denna planhushållningspolitik och som kritiserat dylika uttalanden ha naturligtvis aldrig bestritt — detta måste vi ännu en gång upprepa — att det behövs planmässighet och förutseende i den ekonomiska politiken. Det behövs säkerligen lika mycket av detta i dag som 1933, trots att man i dag hör så litet talas därom. Detta beror väl helt enkelt därpå att det både för staten och den enskilde gäller att all planläggning på längre sikt i så hög grad försvårats bland annat genom den snabba tekniska utvecklingen, ja, naturligtvis i ännu högre grad just nu genom den politiska oro, vilken vållar så tvära omkastningar även i de ekonomiska förhållandena. Hela tillvaron präglas för övrigt av en rastlöshet och oro som till synes utesluter möjligheten av en förnuftig planläggning på längre sikt. Man lever ur hand i mun, man låter varje dag ha nog av sin egen plåga. Detta är tyvärr en regel, som man tillämpar på allt flera områden. Det vore naturligtvis en ytterst farlig fatalism, om man härav skulle dra den slutsatsen att ingenting förnuftigt kan göras för att rusta oss för att mildra konjunkturväxlingarna o. s. v., att med andra ord rusta oss mot kommande sämre tider. Högerns politik har aldrig varit en låtgåpolitik. Vi anse tvärtom, att det är statens skyldighet att på det statsfinansiella området lika väl som på andra områden så långt möjligt är rusta för framtiden och att i god tid tänka på sämre tider, som kunna komma. Därför gilla vi — jag ansluter mig härvidlag utan vidare till de inlägg, som hållits från skilda håll — den konsolideringspolitik, som kommit till uttryck i det framlagda budgetförslaget.

På tal om denna konsolideringspolitik måste jag emellertid göra ett litet inpass med anledning av herr statsministerns anförande på förmiddagen. Det föreföll mig, som herr statsministern på den punkten överdrev de hittills uppnådda faktiska resultaten av denna konsolideringspolitik. Han yttrade nämligen, att statsfinanserna sanerats ända därhän, att vi nu stå bättre rustade att möta kommande svårigheter än vi stodo, när krisen 1931 på allvar grep in. Nu har ju emellertid finansministern själv i sin finansplan påpekat, att även med de avbetalningar, som äro föreslagna i år, så komma vi inte längre än till ett återställande av den förmögenhetsställning, som staten ägde vid början av budgetåret 1933/1934. En försämring i förmögenhetsställningen av den storleksordning som inträtt under de båda föregående budgetåren skulle sålunda alltså stå kvar. Det förhåller sig naturligtvis på detta sätt, vilket är värt att ytterligare understryka. Därmed är icke sagt, att om konsolideringspolitiken fortsätter — och det förefaller ju, som om man ännu hade rätt till en viss optimism beträffande möjligheterna i det avseendet — vi icke inom ett år skulle kunna befinna oss i det lyckliga läge, som herr statsministern utgick ifrån såsom redan existerande. Vi vända oss således icke alls emot tanken på att begagna det nuvarande läget för att på allt sätt konsolidera vår statsfinansiella ställning på sätt som kommit till uttryck i årets statförslag. Vi måste emellertid i sammanhang härmed göra några reflexioner. En konsolidering kan ske på olika sätt. Det viktigaste sättet att konsolidera statsfinanserna tror jag för min del under alla förhål-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

landen och under alla omständigheter måste vara, att man under goda tider icke drar för stora växlar på framtiden. Nu, när vi fått en stark regering, har man rätt att av denna begära en fastare hand över utgiftspolitik än vad man kanske haft rätt att begära av tidigare regeringar. Vi ha denna rätt så mycket mer som det av finansplanen framgår, att den nuvarande finansministern är fullt medveten om de risker för framtiden, som man även i den nuvarande situationen klart kan skönja. Om det nu förhåller sig så, måste man till regeringen ställa frågan, om den anser att all rättfärdighet är uppfylld med de deklarationer som gjorts i finansplanen och som i dag upprepats i riksdagen. Beträffande finansplanen vill jag upprepa vad jag sade i fjol, nämligen att vi ha anledning att vara tacksamma för att finansministern i finansplanen försökt se på budgetläget icke bara för ett utan för ett par budgetår framåt. Detta har givit oss alla en nyttig tankeställare, men det förefaller mig, som om finansministern själv icke dragit de riktiga slutsatserna av det material, som han där framlagt. När det gällt att ta ställning till de utgiftskrav som genom de automatiska utgiftsstegringarna påverka de framtida statsfinanserna i högre grad än de nuvarande, så har man icke enligt mitt förmenande tagit tillräcklig hänsyn till det läge, som man med siffror klart belyst i årets finansplan. Det vore naturligtvis icke så farligt med allt detta, om det uteslutande eller till övervägande del gällde engångsanslag och tillgodoseendet av tillfälliga behov, vilka under depressionsåren blivit eftersatta. Vad som nu sker har emellertid icke avseende på dylika saker. Nu binda vi oss för framtiden. Vi ta på oss utgifter, som ökas år från år och i ett hastigare tempo än inkomsterna öka. Det är riktigt som finansministern nyss påpekade, nämligen att de automatiska utgiftsstegringarna, vilka bero på tidigare och senast av fjolårets riksdag beslutade utgifter, icke äro större än att de skulle kunna täckas med hjälp av det stegrade inkomstflödet, detta dock under förutsättning att vi icke skjuta in vid sidan av de redan beslutade utgifterna nya utgifter av det slag, som fjolårets riksdag beslöt. Detta var väl i korthet hans mening. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra därom, att i årets statsverksproposition och i årets trontal behådats en hel rad utgifter, som ha den karaktären att de medföra automatiskt stegrade kostnader och sålunda innebära, att vi nu ikläda oss utgifter, vilka komma att vila på framtiden med en helt annan tyngd än de vila på den nuvarande generationen. Detta är den allvarliga innebörden av det nuvarande läget.

Till de siffror finansministern anförde skall jag be att få lägga ytterligare ett par. De hänföra sig uteslutande till det nuvarande läget. De verkliga statsutgifterna ha enligt föreliggande statsförslag ökat med 113 miljoner, upplystes det. Vi kunna här bortse från specialbudgeterna och uteslutande hålla oss till femte, sjunde och åttonde huvudtitlarna. Vi komma då till en nettoökning på 97.5 miljoner. Gå vi så till inkomstsidan finna vi där, att de verkliga inkomsterna ökat med 53 miljoner eller, frånräknat vissa specialbudgeter, 43 miljoner kronor. Om man jämför siffran 43 miljoner på inkomstsidan med siffran 97.5 miljoner på utgiftssidan, tycker jag, att man får en mycket talande bild av dagens läge. De verkliga utgifterna ökas sålunda på ett år med mer än det dubbla mot de verkliga inkomsterna och detta därtill under ett högkonjunkturår.

Nu har finansministern i afton framlagt några synpunkter som äro intressanta men som nog böra tagas med reservation. De gå ut på ungefär följande: På 1920-talet accepterades en viss utgiftsstandard. Man har stannat i växten, man har icke låtit samhället växa ut på sätt som varit naturligt och som mot-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

svarat folkets behov. Tack vare detta förhållande har man på det statsfinansiella området kunnat hålla sig tämligen flytande. Man har kunnat vidtaga skattesänkningar på både den direkta och den indirekta beskattningens område. Detta har skett på bekostnad av standarden, den sociala och kulturella och jag hörde honom t. o. m. säga den militära standarden. Ja, detta är riktigt, men behöver det då betyda, att folkets levnadsstandard pressats ned eller stått stilla? Utvecklingen under 1920-talet har varit en helt annan: en kontinuerlig stegring av folkets levnadsstandard. I denna standardökning måste också ligga betydande värdeförbättringar på det kulturella och det sociala området. Om statsmakterna under dessa år icke i samma takt som under de närmast följande åren genomfört stora sociala reformer, får detta icke tagas till intäkt för påståendet att utvecklingen hejdats, att vårt land icke sörjt för folket och att folket icke har fått det bättre. Verkliga förhållandet är ett helt annat. Men det är sant att vi, i det läge som vi då trodde skulle bli bestående, på försvarsväsendets område ansett oss kunna vidtaga betydande nedläggningar. Där ha vi hållit tillbaka, och vi ha naturligtvis också hållit tillbaka en hel del på det kulturella området. Vi ha gjort det i känsla av att det här i landet måste vara en viss jämvikt mellan folkhushållets årliga inkomstökning och de utgifter, vi taga på oss. Jag fruktar, att den balansen nu på allvar rubbats. Jag ser en bekräftelse på det berättigade i den farhågan i finansministerns eget resonemang. Finansministern påpekar, att inkomststegringen kan väntas bli 10 à 20 miljoner kronor, under det att den automatiska utgiftsstegringen för de närmaste två åren medför en ökning på utgiftsidan av respektive 30 miljoner kronor och 35 miljoner kronor. Vi tvista icke här om någonting. Vi bara konstatera det faktum, att utgifterna för närvarande ökas betydligt hastigare än inkomsterna. Det betyder, att vi i viss mån tära på kapitalet. Vi diskontera en framtida ökning av folkhushållets avkastningsförmåga, om vilken vi ingenting veta med säkerhet.

Jag noterade med glädje den optimism, som kom till uttryck i slutet av finansministerns anförande. Jag gjorde det framför allt därför, att denna optimism helt och hållet byggde på hans starka tilltro till det svenska näringslivets utvecklingsmöjligheter. Det låg kanske en liten biton av ironi i hans yttrande, när han talade om vårt näringslivs styrka och storhet. Jag tror icke, att statsministern talar därom med ironi. Statsministern har under det sista året vid ett par tillfällen trätt i nära personlig beröring med ett par företag, som just, kan man säga, äro exponenter för det svenska näringslivets styrka och storhet, och han har därvid uttalat sig i ordalag, som vittnade om hans alldeles oreserverade erkännande för vad som utträttats. Vi äro alla ense om att vad som skett inom det svenska näringslivet, har skett tack vare ett underbart samspel mellan alla de krafter, vårt land disponerar över: våra rika naturtillgångar, våra dugliga arbetare, våra skickliga företagare. Vi ha ingen anledning att ens med en biton av ironi tala om vårt näringsliv och dess resurser. När vi tala om de möjligheter, som näringslivet kan öppna för en framtida expansion, borde vi dock kunna kosta på oss en något större försiktighet inför så ovissa framtidsutsikter, som nu faktiskt äro rådande, alldeles oavsett om vi ha eller icke ha ett starkt och väl konsoliderat näringsliv. Vi veta ju alla i hur hög grad detta näringslivs möjligheter äro beroende av faktorer, över vilka vi själva, allra minst med politiska maktmedel, ingenting förmå. Jag syftar på läget på vår exportmarknad, varav möjligheten att bevara vår höga levnadsstandard främst är beroende.

Finansministern betonade, att vi alla äro medansvariga för utgiftspolitik, och det skall icke bestridas, men varje finansminister och således icke bara den nuvarande har ett alldeles särskilt ansvar, när det gäller utgifterna. Hans upp-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

gift är ju icke bara att peka på oroande framtidsmöjligheter utan också att göra något för att avvärja dem. Även detta är en uppgift för en planmässig politik. Det har icke talats så mycket om den saken, när vi tidigare diskuterat planhushållningen. Jag skulle nästan tro, att den uppgiften i längden blir viktigare än åtskilliga andra, som här diskuterats i samband med konjunkturpolitiken.

Det vore frestande att gå in på en del andra detaljer i finansplanen och budgetförslaget. Det finns en del inkonsekvenser, som redan åtminstone i förbigående påtalats av föregående talare. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på en: när finansministern å ena sidan framhöll, att en mycket liten minskning av de direkta skatterna skulle kunna medföra en icke önskvärd tillspetsning av högkonjunkturen, men å andra sidan utan minsta tvekan förordade fortsatt investering i den statliga affärsverksamheten av många tiotal miljoner låne- och skattemedel, kunde jag i detta icke se annat än en inkonsekvens. Jag vet, att det kan anföras skäl för en sådan investering. Man kan peka på behovet av ett utbyggande av telegrafväsendet o. s. v. Men när detta förslag till en långt driven investeringspolitik nu ligger på riksdagens bord, måste riksdagen, i full konsekvens med den åsikt, som icke minst den nuvarande finansministern tidigare hävdade, göra sig den frågan: är det klokt att i nuvarande läge under en ganska typisk högkonjunktur sätta in så mycket pengar i statliga företag? Är det icke möjligt att följa den regel, som herr Wigforss tidigare rekommenderat och som rekommenderats av professor Bagge i ett inlägg, som jag tror gjordes redan i början av 1920-talet, och spara dessa statliga investeringsmöjligheter för en kommande lågkonjunktur? Alldeles säkert finns det här en hel del att göra.

Det har också sagts, och jag vill upprepa det, att skattepolitiken även har sin betydelse, när det gäller att rusta mot en lågkonjunktur. Kan man verkligen på allvar påstå, att t. ex. en minskning med några miljoner av den extra inkomst- och förmögenhetsskatten, som nu onekligen blev mycket starkt tillspetsad i våras, skulle vara en åtgärd ägnad att främja en icke önskvärd tillspetsning av högkonjunkturen? Det är verkligen svårt att taga ett sådant tal på allvar, när man ett par sidor längre fram får läsa, att en fortsatt investering av flera tiotal miljoner kronor i den statliga byggnadsverksamheten för anskaffning av material o. s. v. icke skulle ha någon som helst liknande effekt.

Det är ingen här som väntar några stora skattelättnader. Det kan finansministern vara övertygad om. Vi äro fullt på det klara med hur läget är, men en närmare granskning av budgetförslaget visar dock, att det finns möjlighet att åstadkomma någon lindring av beskattningen och ändå fullfölja de konsolideringsåtgärder, som föreslagits. Finansministern har denna gång räknat mycket försiktigt, och det skall han ha erkännande för. Han har räknat ned en del anslag, som riksräkenskapsverket räknat högre. Han har överhuvud taget räknat i underkant. Han har ju från kassafonden icke alls tagit hela det belopp, som han själv anser vara möjligt att taga utan att kassafonden nedbringas under den gräns, som ansetts vara den önskvärda. Det måste under sådana förhållanden förefalla orimligt att låta kristidens skattesatser stå kvar i ett budgetförslag, som för övrigt bär alla spår av högkonjunktur. Det låter sig utan tvivel göra att genomföra någon minskning av den extra inkomst- och förmögenhetsskatten. Ett särskilt skäl för att ävågabringa denna lättnad är ju att just denna skatt i förening med övriga progressiva skatter — den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten och den kommunala progressivskatten — medför ett mycket starkt skattetryck på vissa ömtåliga mellanskikt. Det är, kan man säga, medelklassen, som i särskilt stor utsträckning

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
träffas härav. Jag skulle vilja ställa frågan om beskattningen av dessa samhällsmedlemmar i nära sammanhang med den löneregleringspolitik, som årets riksdag tydligen kommer att i hög grad sysselsätta sig med.

Man har tidigare haft det intrycket, att den skattepolitik, som förfäktas av den nuvarande finansministern, fullföljt andra syften än de rent fiskala, men jag skall villigt erkänna, att man i det resonemang, som förts av honom här i kväll, icke kan finna stöd för ett sådant antagande. Det gör, att jag tror, att vi även i den svåra skattefrågan skola kunna komma till tals med varandra på ett helt annat sätt än som varit möjligt tidigare.

Jag vill till vad jag nyss yttrade lägga, att man av budgetförslaget och de föreslagna konsolideringsåtgärderna får det intrycket, att dessa i främsta rummet skulle ha till syfte att göra det möjligt för de närmaste åren att täcka redan beslutade eller nära förestående utgifter genom att amorteringsutgifter bortfalla och ränteutgifterna nedbringas, men att på lång sikt ingen förstärkning av det statsfinansiella läget sker genom dessa konsolideringsåtgärder och detta just på grund av, som jag nyss antydde, den starka utgiftstegringen. Tvärtom kommer, även om konjunkturläget icke försämrats, ett allvarligt försvagande av vårt statsfinansiella läge att inträffa genom att utgifterna stegras så mycket fortare än inkomsterna.

Det var vad jag framför allt ville säga här i kväll. Detta är ju icke några nyheter för kammaren, men jag har velat ytterligare och kanske något utförligare understryka det.

Eftersom tiden är så långt framskriden, kan jag tyvärr icke närmare ingå på finansministerns resonemang om huruvida skattetrycket är en följd av krisåtgärderna eller icke. Jag tycker, att tvisten härom är en tvist om påvens skägg. Jag tycker det är en ganska underordnad fråga om orsaken till att skattetrycket är så högt är, att vi vid sidan av de av krisen föranledda utgifterna tagit på oss andra utgifter, eller om höjningen av skattetrycket direkt framkallats av krisutgifterna och vad därmed sammanhänger. Den frågan saknar för mig större intresse. Av betydligt större intresse vore att få reda på hur finansministern själv på längre sikt ser möjligheten att åstadkomma den balans av budgeten, som det är varje finansministers uppgift att söka åstadkomma. Jag kan icke dela hans optimism på den punkten, även om jag till fullo delar hans höga uppskattning av det svenska näringslivet. Jag befarar, att vi gå emot utomordentligt svåra tider på det statsfinansiella området. Det är möjligt, att vi klara oss över de närmaste åren, men sannolikt få de skattesänkningar, som finansministern var vänlig att ställa i utsikt för att mildra trycket av en kommande lågkonjunktur, krypa i skrinet, såvida man icke vill taga exempel av dåliga företag som låna pengar för att hålla utdelningarna uppe. Man får nog räkna med att en kommande lågkonjunktur eller åtminstone den starka utgiftstegringen kommer att framtinga skattehöjningar. Jag tror icke finansministern är främmande för att det är den utsikten, som ligger närmast till hands. Finansministern underströk för något år sedan i ett anförande, att skattetrycket är av en sådan höjd, att det icke finnes mycket mer att taga ut på den vägen. Vad återstår då? Såvitt jag kan se finns det endast två alternativ: det ena är nedskärning av utgifterna. En deflationspolitik är alltid farlig. Den har även andra verknningar än de statsfinansiella. Det andra alternativet är inflation, d. v. s. penningförsämring. Jag ber kammaren vara försäkrad om att jag icke på något vis vill överdriva. Jag vill icke alls vara någon skräckmålare, men jag vill betona, att värden om penningvärdet är den stora centrala uppgiften för statsmakterna. Klickar det på den punkten, då hjälpa inga deklamationer om demokrati. Då går vårt land samma väg till olycka som andra länder gjort.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Låt oss, medan tid är, enas i en strävan att föra en sund penningpolitik och bevara ett fast och stabilt penningvärde. Till detta hör åstadkommande av balans mellan utgifter och inkomster, icke bara för ett år utan för en lång tidsperiod.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Statsministern rörde sig i dag liksom så ofta förut med presseitat. Därmed löper man faran att debatten för ut i en diskussion mellan oss, som äro här, och andra, som äro frånvarande. Det är ju annars en god regel i riksdagen, att man icke polemiserar mot dem, som icke här ha tillfälle att försvara sig. Denna erinran är närmast föranledd av det föredragna citatet ur Karlstads-Tidningen. Vore det inte skäl i att vi var och en på sitt håll försökte hålla oss till den diskussion, som föres inom dessa väggar. Alla partier, icke minst statsministerns parti, förfoga över tillräckligt många pressorgan för att föra en pressdiskussion på den bas, på vilken en pressdiskussion skall föras. Debatten i kamrarna bör gälla uttalanden av dem, som äro här. Vi skulle utan ringaste tvivel å vår sida kunna leverera en hel del citat ur den regeringstroga pressen av minst lika chockerande innebörd, som statsministerns citat ur Karlstads-Tidningen.

Statsministern har i dag nedlagt stor möda på att draga paralleller mellan den nuvarande regeringskoalitionen och den regeringssamverkan, som 1918—1920 ägde rum mellan liberaler och socialdemokrater. Liknelsen haltar dock på avgörande punkter. Den samverkan, som ägde rum år 1918, var en konsekvens av den s. k. vänstersamverkan, vilken hade en mycket lång tradition bakom sig och hade försiggått icke allenast i riksdagen utan, åtminstone på vissa orter, även vid valen. Den kris, som föregick bildandet av den liberal-socialistiska regeringen, hade också föregåtts av en gemensam aktion från vänsterpartiernas sida mot de förut sittande högerregeringarna. Vid höstens val däremot var ju valsamverkan mellan de borgerliga partierna i det närmaste fullständig. I denna samverkan, som var riktad mot det socialdemokratiska partiet, d. v. s. det parti, som nu etablerat regeringssamverkan med bondeförbundet, deltog också bondeförbundet. Därtill kommer ju, jag vågar upprepa det, att den regeringskris, som ägde rum i våras och som alltså i hög grad grundlade valläget, föranletts av riksdagsbeslut, i vilka bondeförbundet på punkt efter punkt var en mycket intresserad medverkande. Det är under sådana förhållanden rätt svårt att finna någon annan likhet mellan den nuvarande situationen och läget åren 1918—1920 än att i båda fallen två partier stodo för regeringsansvaret. Jag konstaterar, att upprinnelsen till samverkan var helt annorlunda då än nu, trots de ansträngningar, som göras såväl av statsministern som av herr Närlinge att draga upp paralleller.

Jag nödgas också inlägga en gensaga mot ett annat slag av historieskrivning, som herr statsministern i dag givit sig in på. Det gäller frågan om hur det stod till här i Sverige, då den socialdemokratiska regeringen år 1932 trädde till styret. Därvidlag spelar statsministern på två strängar. Den ena är den att det var så gott som renskrapat i fråga om finansiella resurser för staten. Den andra strängen är den att allting fått gå på sin hals. Ingenting hade åtgjorts för att hejda den annalkande krisen och mildra dess verkningar. Jag tror, att statsministern själv vid närmare eftersinnande skall finna, att han i båda hänseendena förbisett viktiga omständigheter eller åtminstone att han i sin historieskrivning betydligt överdriver.

Vad beträffar frågan om statsfinanserna vågar jag påstå, att reserverna ingalunda voro så renskrapade som han vill göra troligt. År 1933 fanns det en hel rad undanstoppade resurser, varmed finansministern kunde lappa ihop hålen i budgeten, resurser av det slag, som jag berörde i mitt första anförande

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

och vilkas tillvaro hos oss riksdagsledamöter väckt en sådan överraskning. Från tobaksmonopolet togs 1933 en besparing på 10 miljoner kronor i anspråk. Av riksbanksvinsten togs 13 miljoner kronor extra. Från Vin- & spritcentralen en samlad vinstsumma av omkring 2 miljoner kronor, en utväg som förresten även anlidades följande år. Vid uppgörande av 1934 års budget kunde finansministern tillgodogöra sig bland annat en vinst från riksgäldskontoret på icke mindre än 12 miljoner kronor, uppkommen därigenom att vissa obligationer av 1923 års premieobligationslån, vilka utfallit med vinst, icke behövt inlösas. Det var alltså icke så där barskrapat och tomt i alla lador som herr statsministern nu vill göra troligt. Beträffande hushållningen under den föregående regimen kan det ju vara skäl erinra om att i den sista budget som framlades av den ekmanska regeringen föreslogos nya skatter på icke mindre än 74 miljoner kronor. Att på en gång göra ett så enormt ökat skatteuttag tyder ju inte på någon speciell benägenhet att skjuta bekymren på framtiden.

När det sedan gäller frågan huruvida några åtgärder voro vidtagna under den föregående regimens eller rättare sagt under de föregående regeringarnas tid för att möta den annalkande krisen, tillåter jag mig erinra om att de mest betydelsefulla statsingripanden för krisens bekämpande vidtogos under åren 1930—1931, när riksdagen och statsmakterna gingo in för stödåtgärderna åt jordbruket. Hur många gånger skall jag behöva erinra herr statsministern och hans kolleger om att dessa krisbekämpande åtgärder genomdrevos här i riksdagen under energiskt motstånd från det socialdemokratiska partiet. Nu vill man inom detta parti pretendera på att få all ära för att den begynnande lågkonjunkturen uppmärksammades och vill göra troligt att de andra bara sutto med armarna i kors.

Därtill kommer, att man under den ekmanska regeringens tid och även dess förinnan årligen beviljade stora anslag till arbetslöshetens lindrande. Det var således inte på det sättet, att den förra socialdemokratiska regeringen gick alldeles tomhänt till verket. Det var heller inte så att man hade försummat att göra något för att mildra den ekonomiska lågkonjunkturs verkningar. Men av vad som nu säges får man den föreställningen att det av den ekmanska regeringen begäres ett rent av profetiskt förutseende. Man begär att de, som då sutto vid styret och hade ansvar för statsledningen, skulle ha förmåga att blicka längre än människor i allmänhet kunna blicka. Läser man uttalandena i finansministerns inkomstberäkningar under åren 1931 och 1932, skall man dock finna att finansministern då hela tiden har blicken riktad på den annalkande faran och diskuterar den klart och öppet, utan svartmålningar men också utan några överdrivna förhoppningar. Att krisen sedan kom att räcka längre än någon kunnat ana och kanske slå djupare också än någon trott, kan väl rimligtvis inte läggas den politiska riktning till last, som då hade regeringsmakten om hand. Alla veta att den ekonomiska krisen i så gott som alla dess yttringar var en världsföreteelse, icke lokaliserad speciellt till vårt land eller de skandinaviska länderna, utan en olycka som svämmade in över våra gränser från annat håll.

När nu herr finansministern i dag talar om perspektiven framåt, förefaller det som om han utgår ifrån att vi bo på en planet alldeles för oss själva. Han låter göra troligt att de kriser, som alla frukta, bero på det ekonomiska systemet och att ett annat ekonomiskt system skulle kunna utfinnas som vore så förträffligt, att inga kriser skulle kunna drabba oss. Ja, den möjligheten skulle ju eventuellt kunna vara för handen om vi vore alldeles ensamma, men det äro vi inte. Vi äro i högsta grad beroende av vad som händer omkring oss, och den risk som herr Lundstedt här i dag i så allvarliga ordalag pekade på kan inte heller herr finansministern förneka. I händelse av krigsutbrott i Eu-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ropa är det ingen som vet vilken vändning de ekonomiska konjunkturerna taga. Man är i varje fall icke garaderad för risker och överraskningar av det slaget, vilket politiskt system man än hyllar.

Av statsministerns svar på mina frågor rörande arbetsfredsspörsmålets läge fick man ju klarhet; det gick ut på att ingenting var att vänta. Den nuvarande regeringen hade icke anledning att ta upp de vilande spörsmålen, men, tillägger statsministern, i händelse något särskilt skulle inträffa är naturligtvis denna regering liksom varje annan förpliktad att ingripa. Nu kan det ju råda delade meningar om *när* ett sådant ingripande erfordras. Det ligger då nära till hands att tänka på de konflikter som för närvarande pågå. Jag skulle nästan våga förmoda, att om konflikten vid Vin- & spritcentralen tar en sådan vändning, att landet blir utan brännvin, kanske också denna regering skulle finna att man kommit så långt, att ingripanden från statsmakternas sida i arbetskonflikter vore behövliga.

Herr statsministern senterade inte riktigt mitt bildspråk om regeringskoalitionen som ett äktenskap. Han förklarade att man inte fick lägga in några erotiska motiv i förhållandet. Ja, jag skall inte spela vidare på den strängen, jag förstår att jag jonglerar på randen av det tillåtna. Men är det så att man inte får använda den liknelsen, återstår närmast en jämförelse med bolagsformen, och då uppstår frågan: vem är det som äger preferensaktierna i bolaget och vem är det som i sinom tid får utdelningen?

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag förstår egentligen inte varför herr Andersson i Rasjön skall envisas att söka oriktiga beteckningar. Skulle han inte kunna använda den riktiga beteckningen, att här är det karlar ur två partier, som i en svår situation gjort det bästa för landet. Då slipper han söka alla de där sidoförklaringarna han så gärna vill ha för att få något misstänkt över det hela.

Herr Andersson i Rasjön tycks förresten ha litet svårt att fatta så här på kvällskvisten. Om han hade följt med vad jag hade att säga rörande samverkan mellan olika partier, skulle han funnit, att jag egentligen inte alls drog upp någon parallell mellan samarbete 1917—1920 och det samarbete som nu äger rum. Mitt yttrande därvidlag utgjorde en bevisning för hur socialdemokratien under hela sin verksamhet eftersträvat ett samarbete för att skapa ett majoritetsunderlag för regeringen. Sedan kan naturligtvis det samarbetet vara av olika karaktär, men den omständigheten, att samarbetet i regeringen 1917—1920 följde på ett samarbete i riksdagen och ute i landet för att störta högerregimen, ändrar ingenting i vad som faktiskt skedde. Om man nu vill göra en parallell med förhållandet i dag, så är kanske det samarbete som nu äger rum i regeringen mellan oss och bondeförbundet en ännu naturligare fortsättning på det tidigare samarbete som ägde rum under hela den föregående riksdagsperioden mellan oss och bondeförbundet här i riksdagen, varvid vi på ett helt annat sätt buro gemensamt ansvar för en politik än vi och liberalerna gjorde under samarbetet före 1917. Vill man gå längre i jämförelsen, skulle man kunna säga, att den omständigheten, att man en gång kommit på kant med varandra, inte behöver betyda att man inte kan träffas igen. Som herr Andersson i Rasjön säkerligen vet, stod det i början mycket svåra strider mellan socialdemokrater och liberaler inom fackföreningarna. Han har kanske hört talas om den stora striden om Eskilstuna som utkämpades mellan Thorsson och C. G. Ekman, varvid det kom till en mycket skarp brytning mellan de båda olika åskådningarna. Men detta hindrade oss icke att i kampen för erövrandet av demokratien mötas i ett samarbete, som till och med kunde fortsätta in i regeringen. Det kan också än en gång erinras om de förhandlingar,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

som fördes av oss med det liberala partiet 1929, trots det sätt varpå detta parti och dess ledare år 1926 uppträdde mot den socialdemokratiska regeringen.

Vi äro inga tanter, som bara tänka på vad som har varit. Vi äro, jag upprepar det, karlar, som söka att i varje situation föra våra strävanden så långt fram som möjligt. Samarbetet med bondeförbundet kunde ha influerats av detta partis valallians under höstens val. Men hur är det? Har icke herr Andersson i Rasjön tidigare varit mycket angelägen om att betona att de borgerligas valallians endast är av teknisk art. Herr Andersson i Rasjön har alltid velat fritaga folkpartiet från misstanken att en valallians med högern skulle betyda, att man kombinerade frisinnad politik med högerpolitik. Kan icke bondeförbundet få återropa sig på den ursäkten för sitt lilla snedsprång i höstas? Jag fattade — i synnerhet efter vad som hände under regeringskrisen — att valalliansen var av teknisk art. Jag hade så mycket större anledning att se saken så, som de uttalanden, som gjordes från bondeförbundets sida, tydde på, att vi fortfarande beträffande väsentliga delar av svensk politik alltjämt stodo på samma linje. Det är mycket lätt för mig att, om herr Andersson i Rasjön önskar det, skaffa fram referat av ett tal av bondeförbundets ledare, där detta klart kommer fram. Likaledes kan jag mycket lätt skaffa fram referat över vad jag själv har sagt, om det nu tillåtes att återropa referat i riksdagen. Ty det rör ju något, som skett utanför riksdagen, och man kan ju råka komma in i en tvist, om ett referat är riktigt eller icke, och då blir genast en tredjedel man indragen. — Då kommer man in på vanskliga saker, om vilka man enligt herr Anderssons i Rasjön uppfattning icke får tala här i riksdagen.

Själv förstår jag uppriktigt sagt icke den synpunkten, att man icke i riksdagen skulle få återropa vad som sagts utanför. Jag polemiserade icke mot Karlstadstidningen. Jag anförde endast citatet som ett typiskt uttryck för den skräckstämning som högern och folkpartiet sökte jaga upp för att förhindra en socialdemokratisk framgång. Jag ville visa, att t. o. m. en så försiktig man som herr Mauritz Hellberg i Karlstad blev så gripen av dessa skräckmålningar över faran av en socialdemokratisk framgång, att han förleddes att efter valet skriva sådana dumheter som naturligtvis högern och folkpartiet menade, att man skulle glömma bort, när valet var över, ty då hade talet om den röda diktaturen icke längre någon uppgift. De bekanta skrämselaffischer-na sutto dock kvar på planken långt efter det valet var över, till ogement nöje för många sedan man visste resultatet.

Den nya förebråelsen, som jag fick ifråga om arbetsfredslagstiftningen, hade en mycket överraskande formulering. Menar herr Andersson i Rasjön, att vi skulle genomföra ett förbud mot intressetvister mellan arbetsgivare och arbetare? På den punkten ha vi icke tidigare haft någon anledning att resonera. Vi ha menat att arbetsfredslagstiftningen icke skulle hindra parterna från kraftmätningar rörande arbetsvillkoren. Vi ha emellertid någon gång resonerat om förbud mot *samhällsfarliga* konflikter. Kanske herr Andersson i Rasjön räknar konflikten vid Vin- & spritcentralen till de samhällsfarliga konflikterna, eftersom en sådan konflikt, om den varar mycket länge, kan kosta statskassan en hel del i minskade inkomster!

Jag skall icke upptaga någon diskussion med herr Andersson i Rasjön rörande läget när den ekonomiska krisen kom över oss. Det var ju dock rätt lustigt att konstatera, att när herr Andersson skulle visa vilka besparingar och förberedelser herr Hamrin gjorde som finansminister, han måste vända sig åt sådana håll där finansministern icke haft inflytande på besparingarna. Herr Andersson måste till och med återropa, att det uppstod överskott i riksgäldskontoret, därför att 1923 års obligationsinnehavare icke hade tagit ut sina vin-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ster, något som man ju först 1933 kunde konstatera. Men icke var detta herr Hamrins förtjänst. Men det innebar icke att alls ingenting gjorts för att möta krisen. Herr Hamrin hade till och med skickat ut cirkulär till kommunerna för att få dem att inskränka på sina arbeten, en åtgärd som stred mot hela den politik, som riksdagen sedan förde för att vi skulle komma ut ur krisen. Att det också före 1933 lämnats anslag till de arbetslösa och betydande stöd åt jordbruket, skulle det icke falla mig in att bestrida, eftersom det vore att bestrida uppenbara fakta. Men att det icke gjordes några verkliga insatser för att skapa den beredskap, som skulle hindra att krisen gick för djupt, är jag beredd att upprepa här. Det som vi skola lära av detta är, att vi nu skola bereda oss bättre.

Herr **Andersson** i Rasjön, som härefter för kort genmäle erhöill ordet, anförde: Jag vill erinra herr statsministern om, att en av de riksdagsskrivelser, som ligga vilande rörande arbetsfredslagstiftningen, just avser tillskapandet av en beredskapslagstiftning att användas i kritiska lägen. Är jag icke illa underrättad, hade den förra socialdemokratiska regeringen ett förslag till sådan lag färdigt, vilket väl ligger i någon bordslåda i kanslihuset. Det var därför jag ansåg mig kunna alludera på en viss aktuell konflikt, ty en beredskapslagstiftning är ju avsedd att användas i särskilt kritiskt läge. Så vitt jag fattat innebörden i den s. k. samhällsutredningens förslag i detta ämne har man icke heller hesiterat för att genom en sådan beredskapslag ingripa i själva intressekonflikterna.

Härpå yttrade:

Hans excellens, herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det förefaller mig som om herr Andersson i Rasjön skulle kunna känna sig ganska trygg i medvetandet om, att det förslaget ligger i regeringens låda. Då är det ju lätt att taga fram det, om det behöves.

Herr **Senander**: Herr talman! Utöver vad min partikamrat Hagberg berört i sitt tal, skall jag här ta upp några frågor till speciell behandling.

Den första av dem gäller storfinansen och dess maktställning här i landet. Det ligger i sakens natur, att storfinansen utgör den främste motståndaren till en reformpolitik i det arbetande folkets intresse. Därest man vill skapa förutsättningarna för en verklig reformpolitik, är det därför enligt min mening absolut nödvändigt att söka beskära storfinansens makt och inflytande i samhället.

Man kan tryggt påstå, att hittills praktiskt taget ingenting gjorts i sådant avseende. Storfinansen har därför lyckats sträcka ut sina fångstarmar till nära nog alla grenar av det svenska näringslivet. Jag behöver inte här anföra några särskilda bevis för detta påstående. Den s. k. mammututredningen blottar tillräckligt mycket av storfinansens inflytande och makt, och att en liten grupp finansmagnater genom styrelseuppdrag i en mängd stora bolag kontrollerar väldiga kapital. Jag kan emellertid inte underlåta att med ett drastiskt exempel belysa vad jag här sagt. Exemplet utgöres av den storfinansielle mångsysslaren, förre utrikesministern, nuvarande justitierådet J. Hellner. Hans uppdrag för storfinansens räkning äro följande:

Styrelseledamot i A. B. Emissionsinstitutet, styrelseledamot i A. B. Forflex, ordförande i Grängesbergs Gruv A. B., ordförande i Trafik A. B. Grängesberg—Oxelösund, styrelseledamot i A. B. Gellivare Malmfält, styrelseledamot i Förlags-A. B. Iduna, ordf. i A. B. Hematit, styrelseledamot i A. B. Kontrak-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tor, styrelseledamot i Kopparberg-Hofors, ordförande i Luossavaara-Kiruna-vaara A. B., ordförande i Nordiska Kompaniet, ordförande i Livförsäkringsaktiebolaget Nordstjernan, ordförande i A. B. P. A. Norstedt & Söner, ordförande i Orrefors Bruks A. B., ordförande i Oxelösunds—Västmanlands—Flens järnväg, styrelseledamot i A. B. Nordsvenska Malmfält, styrelseledamot i Stortviks Sulfid A. B., styrelseledamot i Silverhöjdens—Mossgruvans järnväg, ordförande i Stråssa—Stora järnvägs A. B., ordförande i Tobaksmonopolet, styrelseledamot i Vifstavarvs A. B., styrelseledamot i A. B. Vin- och spritcentralen, styrelseledamot i Örebro—Köpings järnvägs A. B. samt styrelseledamot i Stockholms Enskilda Bank.

Herr Hellner är alltså den mäktige ordföranden eller styrelseledamoten i 24 bolag med ett sammanlagt aktiekapital av 368,528,000 kr. Hans uppdragsförteckning visar också något annat, nämligen att storfinansen lyckats sammankoppla det statliga och privata monopolkapitalet. Den kontrollerar därigenom i lika hög grad det statliga som det privata monopolkapitalet och blir därmed i det svenska näringslivet en dominerande makt. Det förhållandet, att herr Hellner är f. d. justitieråd, alltså en f. d. högste vårdare av rikets rättsangelägenheter, inbjuder också till reflexioner över storfinansens förmåga att sträcka ut sin makt.

Storfinansens ständigt växande inflytande och makt är enligt vår uppfattning, och jag tror ingen kan bestrida det, källan till reaktionens folkfientliga strävanden. Vi äro därför av den uppfattningen, att man måste träffa åtgärder för att beskära dess makt, därför att det har en oerhörd betydelse för demokratin, då det gäller bevarandet av freden och friheten och att öka förutsättningarna för en utbyggnad av de demokratiska fri- och rättigheterna.

Förhållandena här i landet visa riktigheten av en sådan slutsats. Trots en glänsande högkonjunktur, med väldiga vinster för banker och industriföretag och ett stort kapitalöverflöd, får man åse, att massor av människor leva i armod och att andra åter befinna sig i en ständig oro för morgondagen. Trots att vårt land är oerhört rikt och har väldiga resurser att åstadkomma en tryggad folkförsörjning, stå statsmakterna ofta handfallna inför i och för sig inte alltför märkliga folkförsörjningsproblem. Tag till exempel de s. k. arbetslöshetsöarna! De utgöra ju ett arbetslöshetsproblem vid sidan av den övriga arbetslösheten. I Bohuslän ha vi sedan flera år tillbaka en arbetslöshet, som fört till katastrofala följder för hela samhällen i länet. Genom provinsialläkar-rapporter och andra på noggranna undersökningar grundade uppgifter har det fastslagits, att större delen av barnen i Bohuslän lida av undernäring. Ett stort antal barn äro behäftade med tuberkulos. Det bör för övrigt i detta sammanhang anmärkas, att statsminister Per Albin Hansson i sina valtal uppgivit, att omkring en och en halv miljon människor här i landet ha en inkomst, som ligger under existensminimum. Alla i detta land känna till, att den hemska barnförlamningsepidemien härjat våldsammast i Bohuslän. Om barnförlamningens orsaker har rests en mängd hypoteser. Ena gången har man, som framgått av tidningarna, givit rättorna skulden, en annan gång ålen och en tredje gång grodorna. Men ingen av dem som sysslat med undersökningarna har vågat peka på den kanske viktigaste orsaken, nämligen undernäringen, som försvagar motståndskraften mot sjukdomar.

Det är ett bevis på ett ruttet tillstånd, att man i ett samhälle, som har överflöd på allt vad massorna behöva för en anständig försörjning, inte ens sörjer för barnens skydd mot undernäringen och dess följder. De ingripanden man hittills gjort för att lindra nöden i Bohuslän, är lindrigast sagt halvmesyryr. Att spränga sönder familjerna genom att skicka familjefadern till A. K:s

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

svältförläggningar eller att låta de arbetslösa stenhuggarna arbeta med statsbeställningar för en oförsynt underbetalning, visar bara hur litet detta rika land gör för att lindra den verkliga nöden. Det verkar också som rena hjälplösheten, när socialminister Möller uttalar, att enda sättet för att komma tillrätta med problemet är att avfolka Bohuslän, utan att samtidigt ange hur han tänkt sig att i sådant fall trygga befolkningens försörjning. Elaka människor skulle ju kunna utnyttja detta uttalade som ett bevis på »demokratiens svaghet». För vår del äro vi emellertid övertygade därom, att demokratin nu är så stark här i landet, att den förmår att skapa en väsentligt förbättrad ställning för Bohuslans och landets övriga offer för arbetslösheten. Vi anse oss också ha rätt att kräva, att regering och riksdag, utan hänsyn till kapitalets och storfinsansens intressen vidtaga åtgärder i sådan riktning.

Frågan om folkpensioneringen blir på nytt föremål för riksdagens behandling. Det gläder oss att bondeförbundet nu äntligen uppgivit sitt motstånd mot dyrortsgrupperingen och att regeringen framlagt nytt förslag. Men reformen blir även med denna komplettering bara halv. Ty reellt ger pensionen inte mer än vad fattigvården tvingas utbetala, och skillnaden blir därför närmast, att den förhatliga fattigvårdskaraktären försvinner. Riksstatens inkomsttaxering, som deklarerar mer än 1.000 kronors genomsnittlig årsinkomst per svensk invånare, talar ju för att vårt land borde kunna giva dem, som skänkt hela sitt liv åt samhället, en högre existensform än den fattigvården praktiserar. Därför kräva vi, att regeringen ägnar sin uppmärksamhet åt det sätt, varpå fattigvården och bolagen utnyttja den genomförda folkpensionsreformen.

Den socialdemokratiska valpropagandan nådde högst i en mycket lyckad bild av ett par gamlingar, som gjorts skinande glada genom pensionsreformen. Skulle man i dag fotografera dem, är det fara värt, att deras mungipor dragits åtskilligt nedåt. Ty när reformen uttryckts i reda pengar, har det visat sig, att vad staten givit, tagits igen av fattigvården eller bolagen. Vad staten givit mer, har fattigvården dragit av från tidigare understöd. Det har t. o. m. inträffat, att den sammanlagda inkomsten av fattigvård och folkpension *minskats* efter reformens ikraftträdande. I Örebro-Kurien för den 15 januari i år berättar en pensionstagare, att han före pensionsförhöjningen erhöll 18 kr. i månaden i pension och 39 kr. i understöd från fattigvården, eller sammanlagt 57 kr. Efter pensionsreformens ikraftträdande minskades fattigvårdsunderstödet, så att han sammanlagt erhöll 53 kr., således en minskning med 4 kr. En gammal arbetarkvinna i Göteborg fick före pensionsförhöjningen sammanlagt 32 kr. 60 öre i månaden, men efter ikraftträdandet endast 30 kr. 10 öre per månad. En ren förlust alltså på 2:50 i månaden.

Tyvärr kunna fattigvårdsmyndigheterna och bolagen åberopa sig på socialminister Möller själv till stöd för sitt handlingssätt. Han uttalade nämligen i regeringspropositionen i frågan: »Vid beräkningarna har tagits till utgångspunkt, att pensionsförhöjningen, då den överstiger beloppet av utgående fattigvård, bör medföra, att fattigvårdsbehovet bortfaller och i andra fall, att fattigvården minskas med samma belopp som det, varmed pensionen höjes.»

I detta sammanhang förklarade också herr Möller, att kommunerna enligt dessa grunder skulle kunna minska sina fattigvårdskostnader med 18 à 19 miljoner kronor. Vi hoppas att herr Möller skall ta ett initiativ för att göra slut på den skändliga behandlingen av de gamla.

Det är ganska brukligt, att man här i landet i såväl den in- som utländska pressen framhåller samhällets insatser i bostadsfrågan. De verkliga förhållandena på bostadsmarknaden vittna dock på ett kraftigt sätt emot dessa skön-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

målningar. Det ockrande fastighetsägarkapitalet huserar i dessa dagar värre än någonsin förr. Obenägenheten hos de statliga och kommunala myndigheterna att sörja för det arbetande folkets bostadsbehov i en omfattning, som kan vara ägnad att bryta fastighetskapitalets envælde har gjort att de hänsynslösaaste bland fastighetsägarna inte behöva känna sig besvärade i sin »lovliga näring.»

Händelserna i Göteborg under den senaste hyreskonflikten utgöra ett markant bevis för hänsynslösheten hos fastighetsägarkapitalet. Små hyresgäster i enrumslägenheter ha av samvetslösa dirigenter i fastighetsägarnas sammanlutning vräkts på gatan i flera hundratal endast därför att de begärt blygsamma förbättringar i deras dåliga bostäders utrustning i utbyte mot de ockerhyror som dessa hyresgäster tvingats betala. Mot detta tilltag ha hyresgästerna intet skydd. Vårt demokratiska land med hela sitt väldiga komplex av lagar saknar nämligen en lag, som kan betvinga hyresockrare. Tvärtom ha dessa ett utomordentligt stöd i vräkningsförfarandet, mot vilket ingen appell ges. I detta land, där borgarna ofta salvelsefullt tala om skydd för hem och familj mot s. k. samhällsupplösande tendenser och där man nu driver en propaganda av stora mått för att befrämja nativiteten genom ökat familjebildande, där finns intet skydd för de fattiga hemmen gentemot hyresockrarnas framfart.

Förrän vi fått en lag som effektivt stoppar de verkliga hemskövlarnas framfart, husjobbare och hyresockrare, jämte en statlig och kommunal byggnadsverksamhet, som avser att bryta fastighetsägarkapitalets envælde på bostadsmarknaden, kan man icke tala om hemskydd och höjd bostadsstandard.

Jag måste också säga några ord om behandlingen av de lägre statstjänarna. I ett demokratiskt land borde väl staten föregå med gott exempel i fråga om behandlingen av sina anställda. Statsmakterna ha emellertid behandlat sina lägre tjänstemän på ett oförsynt sätt. Historien om statstjänarnas lönefråga är historien om de upprepade löftessveken från statsmakternas sida.

I stället för utlovade löneförhöjningar ha statstjänarna fått vidkännas lönereduceringar. Vid varje tillfälle då statsfinanserna på grund av ett rikligt offerande åt storbanker, militarism och andra improduktiva inrättningar, befunnit sig i ett mindre gott läge, så har statstjänarnas dyrtidstillägg fått tjäna som regulator. Det är en skam för staten att massor av lägre tjänstemän inte komma upp till en avlönning av 200 kronor i månaden och att det stora flertalet, trots många tjänsteår, inte ha en inkomst som överstiger 250 kronor i månaden. Och nu, då man slutligen inte längre kan komma undan en förbättring av de lägre statstjänarnas löner, synes man söka klara sig ifrån det hela med att ge en spottstyver. De belopp som reserverats för detta ändamål i budgeten kunna enligt uppgift på sin höjd ge mellan 10 och 15 kr. i månaden i genomsnittlig förhöjning per befattningshavare. Då man förmodligen kommer att ge de högre tjänstemännen en ganska dryg andel av det reserverade beloppet, får troligen flertalet lägre tjänstemän räkna med en förhöjning som ligger under detta genomsnitt. Jag är övertygad att jag inte använder överord, om jag varnar statsmakterna för att allt för mycket ockra på statstjänarnas kända och erkända lojalitet. Förbittringen bland statstjänarna är i dag så stark, att det inte längre kan tänkas att de på samma sätt som tidigare böja sig för utmaningarna.

Så några ord om de demokratiska fri- och rättigheterna. Jag skall därvidlag inskränka mig till att påvisa vad byråkratien i detta land kan tillåta sig i fråga om dessa fri- och rättigheter, som arbetarklassen under många års hård kamp har avtvingat borgarna.

I socialdemokratiens barndom, närmare bestämt 1889, genomfördes här i

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

landet den första kraftigare begränsningen av yttrandefriheten. Jag åsyftar den s. k. socialistlagen. Denna dumma och skändliga lag har under senare tid endast vunnit tillämpning vid enstaka tillfällen. Tydligen har den av de förnuftigare borgarna ställts på ungefär samma plan som den ökända hädelseparagrafen. Det finns emellertid en åklagare här i landet som i sitt fanatiska hat mot arbetarklassen och dess förkämpar ansett sig ha bruk för både hädelseparagrafen och socialistlagen. För honom har praktiskt taget allt som yttrats av kommunistiska talare ansetts vara brottsligt. Åtalen ha därför haglat över de kommunistiska talarna. Då detta inte lett till önskat resultat, har han tillgripit en ny metod. Han har sålunda nyligen försökt att få en socialistisk redaktör sinnessjukförklarad. Det är en fara för arbetarklassen att en åklagarmyndighet skall få handha sitt uppdrag så att, när han inte kan komma åt arbetarnas talesmän på annat sätt, han då söker få dem inspärrade på sinnessjukhus. Denna händelse har väckt en våldsam förbittring bland arbetarna, som se faran i vad som i detta fall skett, och Ny Tid har skarpt gått till rätta med det oblyga tilltaget. Jag vågar här göra det påståendet, att denne åklagare inte handlat av omtanke om sin tjänsteplikt utan endast och allenast för att komma honom politiskt misshagliga personer till livs. Jag har så mycket större skäl för detta mitt påstående, som riksdagens justitieombudsman tvingats att tillrättavisa berörda åklagare för att han i sina med förlov sagt lindrigt intelligent inlagor till rätten blottat sin politiska hätskhet mot för politiska brott tilltalade personer.

Dessa och en mängd andra exempel motivera ett effektivt ingripande från de demokratiska statsmakternas sida för att rensa upp med den reaktionära byråkratiens element i administration och rättsväsende.

Innan jag slutar vill jag också något beröra försvarsfrågan. Denna fråga var förra riksdagens främsta stridsfråga. Vid årets riksdag är den tydligen inte ett stridsäpple i samma grad som förut. Regeringen anser sig ju förpliktad att genomföra förra riksdagens beslut, och därmed är väl segern för den svenska upprustningen säkrad.

Vi kommunister ha emellertid ingen anledning att acceptera militärbudgeten. Detta betyder inte, att vi skulle vara likgiltiga för ett försvar av landets nationella oavhängighet. Men vi anse oss inte kunna medverka till genomförandet av en militärbudget, som innebär, att vi anslå pengar till folkets fiender, till vapen, som med all säkerhet kunna komma att användas mot folket självt.

Den nuvarande militärapparaten är nämligen ingenting annat än ett vapen i händerna på kapitalismen och dess hitlerbitna officerskår. Det ges ingen som helst garanti för att militärapparaten är ett försvarsmedel mot demokratiens fiender inom och utom landet. Exemplet Spanien visar, att militärapparaten tvärtom i ett givet ögonblick kan vändas mot folket och landet utlämnas åt fascistiska makter. Gäller det att slå ned det egna folkets kamp för sin frihet, dra sig de reaktionäraste borgarna inte för att, såsom i Spanien, begå rena landsförräderiet.

Skall talet om att militärapparaten är ett försvar för demokratien få något värde, så måste man äntligen gripa sig an med en långt gående demokratisering av militärapparaten. Då måste folkets egna söner beredas väg till kommandoposterna inom armé och flotta. Då måste fascitelementen inom officerskåren ersättas med pålitliga anhängare av demokratin. Då måste militärapparaten i korthet sagt bli ett vapen, över vars användning folket självt är i stånd att öva en stark kontroll. Till dess att så skett, måste det arbetande folket på de vägar som stå öppna söka att självt organisera sitt försvar mot fascister och landsförrädare. Det måste bli en allvarlig uppgift för arbetar-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nas representanter i regering och riksdag till med alla medel understödja en sådan strävan. Genom framför allt den frivilliga skytterörelsen måste arbetarna ges möjligheter att skapa sig de erforderliga förutsättningarna för en segerrik kamp mot de fascister och landsförrädare, som likt deras meningsfränder i Spanien planera överfall på de svenska arbetarna. Vi komma att senare framlägga en motion, som tar sikte på ett utnyttjande av skytterörelsen i sådant syfte.

Jag har med vad jag nu sagt visat, att förhållandena här i landet äro långt ifrån berömvärda, de vackra lovsångerna till trots. Vi kommunister äro inte ensamma i detta vårt omdöme. Inom allt vidare kretsar av socialdemokratien gör sig samma mening gällande. Men även inom det borgerliga lägret höjas numera röster emot försöken att maskera nöden här i landet genom att resa granna kulisser. Fredrik Böök har sålunda i sin senaste bok med den betecknande titeln »Det rika och fattiga Sverige» uttalat följande sanningsord: »Vi ha ingen rätt till självbelåtenhet eller högfärd, inte ens när utländska bedömare komma hit, falla i beundran och höja oss till skyarna. Ty om alla andra glömma det eller hövligt blunda, så veta vi själva, att det inte saknas skönhetsfläckar i det svenska folkets ansikte och inte heller kräftskador i vårt skenbart blomstrande samhällsliv. Lantarbetarna leva en tillvaro i fattigdom och trångmål, ofta på gränsen till det människovärdiga; även om de nya avtalen medfört stora förbättringar, så har ännu ingenting kunnat ske för de än hårdare pressade skogsarbetarna, för dem, som med sin knappaste bärgning uträtta det tyngsta arbetet i Sverige, som verkligen frysa och fara illa, medan deras kvinnor och barn räkna brödbitarna.» — »Det är så mycket annat, som vi inte ha rätt att förgäta: det finns många fallfärdiga hus, och ohyran vimlar i städerna och på landsbygden. Det finns dragiga drängkammare, som äro sämre bostäder än djurens stall, och även där de äro utdömda av nämnden äro de ofta fortfarande i bruk, för grannsämjans skull. Man behöver inte söka upp de avlägsnaste obygderna för att finna ställen, där drängar och pigor inte ens få äta sig mätta på det grova brödet — man hittar dem mitt i det rika Skåne. Ännu är det stora grupper av svenska barn som äro undernärda. Allt är inte mönstergillt bakom vår prydliga fasad, det återstår mycket att göra.»

Professor Böök har rätt. Vi kommunister vänta, att det gynnsamma parlamentariska läge, som skapats genom de senaste valen, utnyttjas till att råda bot på dessa missförhållanden. Det betyder att vi vänta en radikal förbättring av förhållandena för de små och betryckta i landet. Det betyder, att arbetar- och bondeungdomen måste ges ett annat perspektiv än arbetslöshet och krig. Det betyder, att de arbetslösa och deras familjer beredas en anständig försörjning. Det betyder, att våra fattiga gamla få en folkpension, som tryggar dem på ålderns dagar. Det betyder, att vårt land skall bedriva en utrikespolitik i fredens och demokratiens intresse.

För att verka i sådan riktning ha vi valts till riksdagen av arbetarna, och vi komma därför att kämpa för och understödja alla förslag, som tjäna till att främja sådana syften.

Herr Skoglund: Herr talman! Remissdebatten är ju ett sådant tillfälle, då man har rätt att inför regeringen framföra en hel del synpunkter, som man kan anlägga på skilda avsnitt av samhällslivet. Även om man inte tillåter sig sådana utflykter som den föregående talaren gjorde, finns det åtskilligt att påtala.

Vid remissdebatten ha vi blivit vana vid att statsministern håller sitt årliga stora tal om folkförsörjning, trygghet och demokratiska seder och sedan vi riksdagsmän framföra till regeringen vår tacksamhet och vår vördnad. Vi

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

få tacka för vad regeringen gjort och i andra fall för vad den lovat att göra. Den som inte vill göra detta, har gudskelov ännu den rätten att tala om vad han inte är belåten med.

Det finns också en tredje orsak till att kammarens ledamöter bruka gå upp i remissdebatten, och det är att vederbörande vilja till regeringen och tills riksdagen framföra några synpunkter på utvecklingen ute i landet. Det är, herr talman, av sistnämnda orsak jag vågat mig på att taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Det är ingen nyhet jag besvärar kammaren med. Det är intet uppseendeväckande, som skett på några få dagar eller några få månader, men det är ändå någonting, som är så allvarligt, att jag tror vi alla ha anledning att begrunda det. Det är förskjutningen i befolkningshänseende från landsbygden till städerna. Landsbygdens avfolkning fortskrider nu i sådan takt, att den måste framkalla mycket starka betänkligheter. Vad som framför allt är påtagligt är, att kvinnorna i så stor utsträckning hota att övergiva den svenska landsbygden. Jag tror, herr talman, att om kvinnorna äro i uppbrottsstämning och vi män bli ensamma, komma inte vi heller att trivas på landsbygden så förfärligt länge. Jag skall inte trötta vid denna tidpunkt av dagen med några siffror — sådana finnas ju tillgängliga i mängd både i befolkningskommissionens betänkande och på en hel del andra håll. Jag ber endast att få göra kammaren uppmärksam på årsrapporterna från de olika kommunerna. I dem kan man tillräckligt tydligt utläsa, i vilken riktning strömningen går.

Orsakerna till utvandringen från landsbygden äro många, och det skulle taga mycket lång tid att ingående försöka analysera dem. Jag skall endast erinra om några få. Landsbygden bjuder på en sämre levnadsstandard än städerna. Jordbruket och skogsbruket förmå inte betala samma penninglöner som industrien och köpenskapen i städerna. Kommunikationerna äro mindre goda. Tillfällen till nöjen och förströelser kanske heller inte stå till buds i samma utsträckning som i städer och stadsliknande samhällen. Jag skulle kunna fortsätta denna uppräknig, men jag tror, att ni förstå mig alla, och jag behöver det därför inte. Landsbygden bjuder i sin tur på fördelar, som vi nog inte alltid tillräckligt uppskatta.

Riskerna av en dylik förskjutning till städerna anser jag stora. Låt mig nämna endast ett par. Befolkningskommissionens betänkande har visat, hur fruktansvärt det egentligen är, om vi skola räkna med, att det är de som bo i städerna, som skola trygga svenska folkets framtid. Om man vidare ser saken ur försvarspolitisk synpunkt, måste man säga, att staden har sina stora nackdelar vid en modern krigföring. Därtill skulle jag vilja erinra om att enligt min uppfattning städernas befolkning vid en ekonomisk kris blir betydligt hårdare pressad och har mindre möjligheter att reda sig utan ingripande från det allmännas sida än landsbygdsbefolkningen.

Ja, det är, herr talman, inte svårt att peka på synpunkter sådana som dem jag nu framdragit. Svårare är det ju att säga, vad man skall göra för att hindra en dylik utveckling. Jag vill inte på något sätt komma med förslag om drastiska åtgärder, såsom t. ex. att vi skulle förbjuda inflyttningen till städerna, men jag tillåter mig göra regeringen uppmärksam på att det är möjligt att bättre samordna statens olika sociala välfärdsåtgärder och stödåtgärder på olika områden, så att de inte påskynda utan förhindra avfolkning av den svenska landsbygden. Att trygga jordbrukets lönsamhet är utan tvivel den allra förnämsta åtgärden, när det gäller att hålla människorna kvar på landsbygden. Jag skall villigt erkänna, att mycket är gjort från statsmakternas sida, när det varit frågan om att hålla jordbrukets prisnivå uppe. I annat fall hade här skett en fullständig katastrof. Det skulle ha blivit en ännu större

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

utvandrning från landsbygden till industrisamhällena. Men vi få inte nu slå oss till ro och tro, att allt är väl beställt och att jordbruket har det så bra ordnat, att vi inte för närvarande — och kanske under den närmaste tiden — behöva i särskilt hög grad intressera oss för det ekonomiska läget på landsbygden. Jag vågar hysa en annan uppfattning. Jag tror, att årets på många håll klena tröskningsresultat och därtill kommande högre omkostnader för jordbruket komma att visa sig på ett rent ut sagt överraskande sätt i många jordbrukares bokslut. Arbetslönerna ha ökats — av vilket skäl har tidigare berörts i debatten. Det hänger samman med arbetstidslagen, o. s. v. Jag skall inte orda om den saken i detta sammanhang. Men en sida, som kanske inte alltid uppmärksamats tillräckligt, är de hastigt stigande kostnaderna för byggnadsverksamheten. Den som kan ha intresse av saken råder jag att läsa den punkt i statsverkspropositionen, där regeringen begär anslag till fortsatt byggnad av arrendeeegnahem. Man kan där både på och mellan raderna läsa, i vilken riktning byggnadskostnaderna gått.

Jag passar på att i detta sammanhang tacka en medlem av regeringspartierna, herr Närlinge, för det uttalande han gjorde i dag. Vi sätta värde på vad han sade om att de utgifter, som komma med ökade omkostnader genom arbetstidslagen och genom en del andra åtgärder, skola täckas genom bättre priser på jordbrukets produkter. Jag tror, att detta var ett uttalande, som alla Sveriges jordbrukare skola sätta värde på.

Statsmakterna ha ju många andra sätt att hjälpa människorna till en bättre livsföring än genom rent prisförhöjande åtgärder, såsom t. ex. bostadsförbättringar på landsbygden, åtgärder i olika avseenden till hälsovårdens främjande, undervisning och yrkesutbildning, egnahemsbyggande o. s. v. Allt detta är ju gott och bra. Men låt oss överväga, om vi inte kunna inrikta och samordna all denna verksamhet på ett sådant sätt, att vi i högre grad än hittills taga hänsyn till husmödrarna och då framför allt till landsbygdens och lanthemmens husmödrar.

Och nu gör jag, herr talman, ett uttalande, som kanske kan synas en och annan, som inte känner till förhållandena, överdrivet, men som jag försäkrar är absolut med verkligheten överensstämmande. *Lanthemmens och kanske framför allt jordbrukarhemmens husmödrar utgöra den grupp i samhället, som minst ha fått del av alla de fördelar, som kommit olika befolkningsgrupper till godo.* När vi sökt höja livsföringen och levnadsstandarden för olika befolkningsklasser, har det många gånger verkat i den riktningen, att kanske framför allt jordbrukets husmödrar fått en ännu hårdare lott, fått svårare att anlita hjälp i hemmet och på många andra sätt fått sitta emellan. Det är ändock den grupp i samhället, som kanske är den allra värdefullaste. Den fostrar en stor del av det unga Sverige, den fostrar ungdomen i en omgivning, där denna nog i regel får lära sig både arbete och ordning. Jag gör ingen alls jämförelse mellan husmödrarna i staden och på landet när det gäller deras förmåga att fostra barnen, men jag säger, att det är bättre att barnen få växa upp i en lantlig omgivning än i stadens hyreskaserner. Jag vet alltför väl, att det är ytterst svårt att åstadkomma någon djupare förändring på detta område, och jag tror, att det kanske tar lång tid. Men hjälpas vi åt allesammans ifrån hans excellens statsministern, regering och riksdag och till alla goda medborgare i vårt land, skola vi säkerligen få en bättre förståelse just för vad jag här omnämnt och för landsbygdens speciella krav.

Efter att ha gjort denna lilla framställning över hur jag ser på våra landsbygdsproblem, skall jag be att få säga några ord om bebyggelsen i städerna och hur jag ser på utvecklingen där. Det är icke likgiltigt hur människorna ordna för sig, när de bosätta sig i städerna. Det pågår en livlig byggnads-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

verksamhet i de flesta. Stora och moderna bostadskomplex byggas och utrustas med alla tänkbara moderna bekvämligheter. Det är kylskåp, sopnedkast och allt sådant, som kan lindra människors arbete, men det är en sak, som jag befarar, att man håller på att glömma, när man ordnar det så där bra, och det är utrymmet för människorna, som skola bo i lägenheterna.

Jag fäste mig för en tid sedan vid en artikel i en Stockholms-tidning, som på vårsidan gärna återopades ifrån regeringshåll. Den var skriven av en ingenjör, som föreföll mycket väl känna till, vad som försiggick just beträffande byggnadsbranschen. Han skildrade hur han iakttagit stora bebyggelser i Stockholm, huskomplex, där det rörde sig om 2,500 människor och mera, som bodde där. Han beskrev först de byggnadstekniska anordningarna, allt sådana facksaker, som jag inte vågar på något sätt diskutera. Han talade också om, hur moderna och bekväma i alla avseenden dessa lägenheter voro, men slutomdömet, när han skulle tala om, hur han funnit bebyggelsen, var följande: Trots alla bekvämligheter är bostadsstandarden sänkt, det kan inte förbigås. Detta anhopande av trångt boende människor nära intill varandra är väl dock ett storstadselände.

Jag tror för min del, att han har rätt. Det kan inte alltid vara roligt att bo allt för nära sina medmänniskor och höra var gång de nysa. En sak, som på mig gjorde ett mycket starkt intryck var, när jag läste en artikel, som fru Cassel-Wohlin skrivit om barnens uppfostran. Hon skildrade där besvärigheterna för modern att försöka hålla barnen på gott humör, låta dem leka och vara på ett normalt sätt i dessa trånga bostäder. Jag vet inte, om hon har rätt, men jag kände omedelbart, att jag trodde hon hade rätt.

Med detta, herr talman, har jag kanske framfört det väsentliga i min argumentering angående förhållandena i städerna, och jag kommer fram till en slutreflexion. Jag skulle i detta fall framför allt vilja vända mig till socialminister Möller. Herr Möller skrev någon gång i valrörelsen, att det var förfärligt farligt att stora kapital stodo till de s. k. kapitalisternas förfogande. De kunde lätt felbedöma läget och göra en felinvestering till förfång för flera tusentals människor. Det är, herr talman, på det sättet, att jag befarar, att vi här hålla på att göra den verkligt stora felinvesteringen av det svenska folkets sparkapital. Vi ha för närvarande god tillgång på kapital här i landet. Det användes i mycket stor utsträckning till bostadsbyggande, och jag tror det är klokt. Men bygga vi för så mycket pengar bostäder, som i längden inte bli tillfredsställande, som om något tiotal år av människorna här i landet komma att anses olämpliga, ha vi gjort en felinvestering om inte endast några tiotal miljoner utan om miljarden. Jag påstår inte utan vidare, att det sker en sådan felinvestering nu, men jag ber herr socialministern noggrant följa vad som sker på detta område, så att han inte genom bostadssubvention eller på annat sätt gör statsmakterna medansvariga i en sådan felinvestering.

Efter att ha framfört dessa synpunkter, som jag känt ett visst behov av att göra vid detta tillfälle, skall jag till slut bara säga några få ord till herr Höglund. Han vände sig visserligen inte till mig utan till någon annan i kammaren och får väl svar därifrån, men jag kände mig träffad, när han sade, att högern inte hade något program. Han efterlyste högerns program. Jag vågar påstå, att vi ha ett program, som i hårda tider har visat sig hållbarare än herr Höglunds. Ty vad har skett, herr talman? Jo, jordbrukspolitiken här i landet t. ex., den föres nu betydligt närmare högerns linje än den, som herr Z. Höglund förut understödde. Med andra ord, det är herr Höglund, som fått gå närmare högerns program. Och gå vi över till försvarspolitiken, som han var rätt mycket inne på, finna vi, att den gamle antimilitaristen Z. Höglund har i det väsentliga fått anamma högerns program om ett starkt natio-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

nellt försvar. Det vågar jag, herr talman, påstå är det starkaste beviset för att vi ha ett program och ett verklighetsbetonat sådant.

Vidare säger herr Höglund, att det *kan* finnas en möjlighet till att försöka fullfölja ett program, även om det inte sker så där förfärligt tydligt. Ty, sade han, även om man förfar efter en taktisk linje, kommer man fram till programenliga mål. Det är ungefär detsamma, som jag tillät mig vid förra årets remissdebatt framhålla, när jag citerade herr Höglunds själsfrände herr Georg Branting, som för några år sedan skrev om den socialdemokratiska taktiken. Han säger: Man når fram till målet på olika vägar. Man kan söka erövra majoriteten och utan vidare ta makten. Men det finns en annan väg, som kanske är litet långsammare, men som med samma logiska konsekvens leder fram till resultatet, och det är att man går steg för steg och allierar sig med någon borgerlig grupp, samtidigt som man ser till att man inte skrämmer bort denna grupp, som skall vara med och bära bördan. Men, herr talman, han gjorde då ett litet tillägg. Han säger att det medför, att man får försöka förändra sin politiska fysionomi. Man får avhålla sig från störande gester, man får inte tala om storstrejk, proletariat o. s. v. Jag förmodar, som jag yttrade förra året, att herr Höglund och hans parti alltjämt fullföljer den sista linjen.

När jag hörde herr Höglund och herr Närlinge, som båda uppträdde som något slags skyddsvakter för den nuvarande regeringen, gjorde jag den reflexionen: Om Sveriges bönder inte skola finna den nuvarande situationen allt för underlig, tror jag, att det är klokt, att herr Höglund avsevärt förändrar sin politiska fysionomi, då han står utanför konsellsalen och håller herr Närlinge i handen och de båda äro regeringens änglavakt.

Det är möjligt att vad herr statsministern tidigare talade om i dag beträffande samarbete låter sig göra. För min personliga del vill jag utan tvekan erkänna, att jag betraktar det som en plikt både som medborgare och riksdagsman att söka medverka till att skapa de bästa möjliga förhållanden för vårt folk. Det kan hända, att det sker, om man biträder de förslag, som komma ifrån regeringsbanken, men det kan också hända att det är i minst lika hög grad till svenska folkets välfärd, om vi en och annan gång stå litet kritiska och göra hans excellens statsministern uppmärksam på, när regeringen är bra nära eller i full färd med att falla för frestelser från vissa håll, när kanske stora och mäktiga fackorganisationer, som ha en betydelsefull uppgift i samhället men också en oerhört stor makt, söka att driva sin mening igenom och både regeringen och Ers excellens äro i fara att förväxla dessa intressen med det svenska folkets och det svenska landets intressen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag hade bara tänkt att lämna några upplysningar i anledning av herr Skoglunds anförande, men då jag nu fått ordet, vilket jag förut inte tänkte begära i denna kammare, skall jag också beröra vissa punkter, som enligt anteckningar varit på tal i tidigare anföranden i dag.

Herr Bagge liksom herr Domö i första kammaren hade insinuerat, att bondeförbundet ändrat ställningstagande i vissa frågor. Herr Bagge skulle ha sagt, att bondeförbundet samarbetade under sista riksdagen med de borgerliga partierna. Ja, det är alldeles riktigt, det är bekant för envar, att bondeförbundet samarbetade med dem då det gällde försvarsfrågan och dyrortsgrupperingen. Och sedan frågade herr Bagge i likhet med herr Domö, hur bondeförbundet då kunde intaga en så förändrad ståndpunkt. Jag vill i detta sammanhang erinra om att redan 1935 framhöll bondeförbundet i sin motion rörande dyrortsgrupperingen det berättigade i vissa fall av en sådan. Men vi sade samtidigt, att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

det från vår utgångspunkt sett syntes riktigt, att de kommuner, vilkas pensionärer skulle få del av dyrortsgrupperingen, borde betala större bidrag till pensioneringen. Nåväl, det är riktigt, att dessa synpunkter beaktats under föregående riksdag, då propositionen framlades. Men, som jag erinrade i första kammaren, ärendet förelåg till behandling i samband med ett annat ärende, och detta var en av orsakerna till att bondeförbundet inte anslöt sig till förslaget.

Det har från olika håll uttalats en viss förvåning över att det kunnat bli en samverkan efteråt. Det var någon ärad ledamot av första kammaren — jag tror det var herr Hamrin — som, gentemot herr Andersson i Rasjön, var fullt på det klara med i vilken riktning utvecklingen skulle gå, och det skulle ha berott på ett intervjuuttalande av mig, som återgivits i en engelsk tidning. Jag skulle ha sagt, att det var självklart, att ett samarbete i fortsättningen komme att ske, även om bondeförbundet skulle bilda regering. Jag uttalade, att bondeförbundet komme, även om det skulle bli regeringsskifte och om bondeförbundet skulle deltaga i eller taga ledningen i regeringen, att föra en konstruktiv politik med stöd av det parti, som ville stödja en sådan konstruktiv politik. Herr Hamrin nämnde, att min tideräkning begränsade sig till tiden från 1933. Ja, från den tidpunkten har det blivit en avspänning i den svenska politiken, och alltsedan dess har det inte varit möjligt att föra en konstruktiv politik genom samverkan olika partier emellan på annat sätt än genom ett samarbete mellan bondeförbundet och det dåvarande regeringspartiet, socialdemokraterna.

Om alltså vår ståndpunkt i vissa frågor vid 1935 års riksdag var en annan än den ståndpunkt det parti intog, som vi samarbeta med i regeringsställning, så är det en sak, som av statsministern tidigare berörts. Det borde inte förvåna vare sig herr Bagge eller herr Andersson i Rasjön, att vi kunna samarbeta, då vi gjort upp ett gemensamt program, vilket regeringsförklaringen innehåller, ett program, efter vilket vi skola arbeta i den koalition, som nu existerar. Jag vill erinra om vad som skett under de år, som föregingo 1936. Det har inte saknats uttalanden om att bondeförbundet glidit så långt åt vänster, att man från högerhåll och från andra partiernas sida betraktat det som farligare ur samhällssynpunkt än socialdemokraterna. Men ändå var det så vid 1936 års riksdag, då den föregående regeringen gjorde sig beredd att avgå, och underhandlingar pågingo om en regeringssamverkan, som jag förmodar skulle, om den kommit till stånd, ha mötts av förtroende från de olika hållen, att oaktat de skarpa meningsskiljaktigheter, som existerat under de gångna åren, och de starka tvivelsmålen om bondeförbundets borgerliga ståndpunkt, herrarna voro beredda att förordna inför sina partier en regeringssamverkan mellan de tre borgerliga partierna. Det är ingenting annat som har skett här. Vi kommo visserligen inte överens om regeringssamverkan sommaren 1936, men de partier, som nu samverka i regeringen, ha överenskommit om en regeringssamverkan efter ett uppgjort program, som kom fram i regeringsförklaringen.

Om jag sedan går till herr Anderson i Norrköping skulle jag vilja säga, som jag många gånger tidigare sagt, att den sakliga debatten kan man taga upp med herr Anderson i Norrköping. När han slutade sitt anförande tyckte jag mig nästan kunna konstatera, att steget inte var så långt till att utvidga koalitionen, ty det föreföll, som om beträffande samhörigheten med den föreliggande statsverkspropositionen det inte var mycket som skilde, utan att samhörigheten var mycket god. Men, herr Anderson i Norrköping, den kritiska inställning, som herr Anderson anlade och som vem som helst kan ha, nämligen att man ifrågasätter: kunna vi, om utgifterna automatiskt stiga på detta sätt, i alla fall täcka dessa utgifter med inkomster av skattemedel på ena eller andra sättet — har också diskuterats inom den nuvarande regeringskoalitionen. När det gäller den

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

stegring av utgifterna, som beröra statsskatterna, måste vi dock utöver vad finansministern på ett utmärkt sätt framlade i sitt anförande också taga med i beräkningen den lättnad i kommunal-, landstings- och vägskatte, som ett överflyttande till staten av vissa uppgifter medför. Man kan således inte lägga de förutvarande nämnda skatterna till statsskatten och därigenom få fram det samlade skattetryck, som existerar.

Vad jag saknar i herr Andersons i Norrköping anförande, då det gäller omtanken om framtiden och den finansiella ställningen, är precis detsamma som man saknar i alla framställningar i frågan: Var skall man pruta? Vi få alla bära ansvaret gemensamt. Ingen vill fränkänna sig delaktigheten i 1935 års beslut i pensionsfrågan. Det medförde en väsentlig utgiftsökning. Det världspolitiska läget påkallade det beslut i försvarsfrågan, som fattades 1936. Ingen vill undandraga sig ansvaret för att ha voterat för dessa högre anslag. Då det gäller lönereglerna på ena eller andra området, har det parti, som jag har äran att representera, många gånger varnat och sagt, att vi få väl akta oss så att vi inte höja utgifterna för mycket. Den inställning, som bondeförbundet hade tidigare, har till stor del varit dikterad av omtanken om den paritet, som man ville försöka uppnå mellan olika samhällsgrupper, särskilt med tanke på landsbygdsbefolkningen, som herr Skoglund nyss omnämnde. Kunna statsmakterna bli eniga om att den i många fall betryckta landsbygdsbefolkningens intressen kunna tillgodoses på ett annat sätt än de varit av tidigare regeringskoalitioner och tidigare regeringar, kommer bondeförbundets ståndpunkt i de andra frågorna givetvis att bli en helt annan än vad den blir, om en stor grupp av landets befolkning inte får sin skäliga del av landets naturtillgångar och skälig ersättning för den del av den produktiva verksamheten, som de utföra.

Jag saknar alltså positiva besparingsförslag från herr Andersons i Norrköping sida. Jag kritiserar inte denna brist, men jag skulle vilja säga, att vad som bebådats i den föreliggande statsverkspropositionen rörande vissa lönereglerna har — kanske inte från herr Anderson i Norrköping, men från honom liktänkande då det gäller politiskt tänkesätt — föranlett uttalanden, att det förslag, som regeringen förbereder i detta avseende, icke varit tillräckligt tillmätt. Nåja, mina herrar, var skall det då sluta? Vem bär då ansvaret för de ökade utgifterna? Vi få väl gemensamt taga ansvaret och se till, att de olika grupperna i vårt land få skälig ersättning för det arbete de utföra, en ersättning som egentligen bör tillkomma dem. Men då skall man inte försöka lägga det på det sättet, att den omständigheten, att budgeten nu är så ansträngd, och skatterna inte kunna lättas, skulle vara ett uttryck särskilt för den politik som förts av denna koalitionsregering.

Till herr Andersson i Rasjön vill jag säga, att jag fick nästan det intrycket, att herr Andersson i Rasjön inte hade så mycket emot det som föreslås i statsverkspropositionen, utan att det som närmast bekymrade honom var att koalitionen icke bestod av de partier han önskade. Och han sade rent ut, att en samverkan vid den tiden, då sådan ägde rum mellan liberaler och socialdemokrater, var naturlig, därför att det skett en vänstersamverkan tidigare. Hur denna samverkan skedde kan jag icke säga, men den samverkan, som förts nu sedan 1933, den har inte dikterats av annat än att de samverkande partierna ha i känsla av ansvar inför landets befolkning i dess helhet sökt åstadkomma avspänning i den svenska politiken för att nå positiva resultat och hjälpa de grupper i samhället, som behöva hjälp, det må vara jordbrukarbefolkningen eller några andra av landets i övrigt arbetande befolkning. Vi hade den uppfattningen, att ju mer förändringar uppstodo inom det handelspolitiska området, desto viktigare vore det att se till, att köpkraften inom det

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

egna landet skulle uppehållas i största möjliga utsträckning. Av denna anledning vågar jag påstå, att det var ett förtroendefullt samarbete, som inte varit dikterat — som enligt referat högerledaren yttrade, då högergruppen samlades vid riksdagens början — av klassegoistiska synpunkter utan av omtanke om folket i dess helhet och omtanke om vårt lands ekonomiska framåtskridande. Det är denna samverkan, som vi fortsätta i regeringsställning. Om denna samverkan behöver jag inte ytterligare yttra något. Det är tillräckligt yttrat därom. Herr Andersson i Räsjön insinuerade, att man beträffande denna samverkan undrar, hur den skall fortgå och vem som skall få den största utdelningen. Jag skulle vilja göra den frågan: Fingo liberalerna i den föregående samverkan så liten utdelning, att det därför var nödvändigt, att de skulle smälta ihop så mycket som skett? Då är det beklagligt, om bondeförbundet skulle vara så litet »egoistiskt», att det skulle ske på samma sätt för bondeförbundet i denna samverkan.

Herr Skoglund talade om svårigheterna på landsbygden. Som om det skulle vara något nytt! Den frågan ha vi diskuterat förut. Svårigheterna förelågo i väsentligt större utsträckning, då riksdagen ansåg nödvändigt att angripa de olika problemen oavsett förut fattade partiprogram och principprogram. År 1933 sades gent emot oss, att herrarna hade det och det programmet år 1932. Hur i fridens namn kunna herrarna vara med om att fatta ett beslut, som går i den riktning, vari detta beslut nu går? Nåväl, det gällde att gripa in för att vidtaga åtgärder, för att, som jag sagt tidigare, åstadkomma möjligheter för inte minst den svenska landsbygdens befolkning att existera och därmed få större möjlighet att bli kvar på den svenska landsbygden. Det problemet var alltså aktuellt den gången. Det vore tacknämligt, om de herrar, som observerat de förhållanden vilka nu existera på landsbygden, hade observerat detta redan den gången. Då hade kanske koalitionen varit större och praktiskt taget omfattat alla partier, åtminstone de till numerären största. Vi ha sett det på det sättet, och denna vår politik kombinerades — det kallades ju klassegoistiskt — år 1933 med krav på åtgärder för höjning av produktpriserna för jordbruket. Det är klart att, som det sades av en talare i första kammaren, vi inte vilja göra gällande, att den jordbruksminister som satt före år 1933 inte varit med om att vidtaga åtgärder för jordbruket. Alldeles självklart är, att det vidtogs åtgärder förut. Men vi veta alla, att dessa inte räckte till för att åstadkomma en prisnivå, som var erforderlig för att det skulle vara möjligt att få ett tillfredsställande ekonomiskt resultat för jordbruket. Följaktligen fick man gå in efter väsentligt andra linjer vid 1933 års riksdagsbeslut. Men alldeles självfallet skall man samtidigt, om det skall vara möjligt att få arbetsfolk vid detta jordbruk, se till att göra förhållandena för dem så drägliga som överhuvud taget är möjligt. Det är den synpunkten vi också anlagt. Det har varnats från vissa håll, då man från Skåne och andra provinser, där man odlar sockerbeter, sagt, att om sockerbeterna skola betalas med så och så mycket, skola betskötarna ha det och det priset. Vi ansågo det nödvändigt, om vi överhuvud taget skulle driva näringen, sedan konjunkturerna förbättrats i viss utsträckning. Och vi ansågo nödvändigt, innan konjunkturerna förbättrats, att de skulle få en sådan ersättning, som man ansåg nödvändig för att de skulle få igen köpkraften. Följaktligen enades man om att vidtaga den åtgärden.

Sedan är det självklart, som herr Skoglund sade, att det är hustrurna, som få bära tungan och hettan många gånger i jordbruket liksom i arbetarhemmen.

När det gällde ytterligare reglering av arbetstiden, trodde jag, att jag inte behövde upplysa om att utredning pågår om den fördyring, som en sådan reglering skulle medföra. Följaktligen få vi avvakta resultatet av denna utred-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)
ning. Självfallet är det avsikten att giva kompensation, då det gäller att taga ståndpunkt till den prisnivå, som bör vara gällande för jordbruket. Men jag kan i detta sammanhang inte underlåta att säga en sak i fråga om regleringen av jordbruksprodukternas priser. Vi skola naturligtvis, när vi resonera om priserna, tänka på de utgifter som föreligga och icke minst ränteutgifterna för jordbruket. I det sammanhanget skola vi naturligtvis gottskriva den minskade utgift den lägre räntan utgör, samtidigt som vi räkna med ökade inkomster för produkterna. Men en sak, som jag har sagt offentligt och har sagt även då det varit uteslutande jordbrukare närvarande, är: måtte inte detta resultera i att egendomspriserna stiga till sådan nivå, att de yngre, som träda till när de äldre sluta, skola sitta illa däran, om en aldrig så liten kris skulle inträda. Det är ett problem som i viss utsträckning regleras därest arbetarna under god konjunktur få skäligen lön för sitt arbete vid sådana jordbruk som hava lejd arbetskraft. Om våra mindre jordbrukare kunde höja sina anspråk på vad livet kräver, göra anspråk på bättre standard, skulle de inte i känsla av att vissa nominella inkomster komma från jordbruket betala fastighetspriser, som enligt mitt sätt att se i vissa fall äro för höga. Nu är det kanske endast vissa enstaka gårdar som betinga för höga priser. På vissa orter förekommer sådant kanske i större utsträckning än på andra. Men det är självfallet, att en hög utgift under högkonjunktur räknar man med att få förminskad under lågkonjunktur, om det nu skall gå ner till lågkonjunktur. Men ränteutgiften för inteckningsskuld minskas inte förrän skulden är amorterad. Detta är ett problem som i sammanhang med hela jordbruksregleringen bör beaktas.

Beträffande arrendegnahemmen, som herr Skoglund omnämnde, utgöra byggnadskostnaderna ett allvarligt problem. Jag har beaktat detta spörsmål och har beträffande arrendegnahemmen samma uppfattning som från statens jordnämnd anförts. Jag anser det därför önskvärt, att problemet om byggnadskostnaderna på landet skola lösas, så att man inte kommer till byggnadskostnader som äro alltför stora för lantegendomar med därav följande skuldbörda och höjda arrenden.

En annan fråga, som också hör under nionde huvudtiteln, är frågan om arbetarsmåbruk. Det är en glädjande utveckling, att dessa människor, som såsångvis kanske ha goda inkomster men under viss del av året kanske ringa inkomst, ha dessa arbetarsmåbruk att lita till i viss utsträckning. Jag uttryckte en bestämd uppfattning, då det gällde sammandrag av nionde huvudtiteln, att det är angeläget enligt min mening, i enlighet med vad direktiven redan från början varit, att kommunerna se till, att icke dessa arbetarsmåbruk komma till bara för deras egen skull, utan att de komma till på sådana orter, där det finnes arbetsmöjligheter och förutsättningar för arbete åtminstone under normala förhållanden för de människor, som få dessa arbetarsmåbruk. Är inte så förhållandet, kan det hända, att det blir en missriktad företagsamhet, om kommunerna inrikta sig på dessa arbetarsmåbruk.

Herr talman, jag skall inte fortsätta längre. Det steg, som togs, då dessa två samverkande partier enades om ett visst arbetsprogram, var ett steg, som inte borde irritera andra politiska partier, särskilt om dessas verkliga intresse är ett lyckligt ekonomiskt framåtskridande för vårt land. För hela vår ekonomiska företagsamhet, för hela vår industriella verksamhet, för vår produktion i dess helhet är det därför ett önskemål, att det blir en avspänning i den svenska politiken, så att näringslivet ungefär vet vad det kan räkna med av statliga åtgärder på det ena eller andra sättet. Av den anledningen menar jag, att det ur landets synpunkt är lyckligt, om en sådan politik i fortsättningen kan föras. Och av vad som framkommit från vissa talareshörsal är det

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

att hälsa med tillfredsställelse, att kanske koalitionen kan utvidgas, då det råder rätt stor belåtenhet med den proposition som nu föreligger.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Flyg: Herr talman! Jag nödgas börja mitt anförande i denna remissdebatt med en, visserligen mild, men dock protest mot min forna mästare, herr Höglund, på grund av att han i sitt anförande för någon timma sedan upptog en hel del av de synpunkter, som jag för mitt vidkommande hade tänkt framföra här och som jag också anser var av rätt stor vikt och betydelse. Emellertid är det på det läge, vilket råder här i landet, som jag skulle vilja inledningsvis rikta uppmärksamheten. Det har skildrats av olika talare från såväl de borgerliga oppositionspartierna som även från regeringsbänken såsom ett läge med ekonomiska, sociala och politiska förhållanden av nära nog idyllens karaktär. Ja, högerledaren av i dag, professor Bagge, gick så långt, att han mot bakgrunden av detta ljusa, vackra läge, som vi ha i Sverige, för minst tusende gången slog ihjäl ännu en gång Marx' katastrofteori. Jag har ingen anledning att öppna någon diskussion med professor Bagge om det temat och har heller ingen anledning att framträda som någon ortodox Marxteolog. Jag skulle vilja ställa en fråga till professor Bagge — besvarandet kan ju ske någon gång längre fram, då vi väl åter komma till något lämpligt tema — om han tänkt sig denna av honom och andra professorer så ofta utdömda teori mot bakgrunden av den värld, som den svenska högern för detta lands vidkommande närmast politiskt representerar. Ett ögonblick bara och vi skola finna, att en av de väsentligaste orsakerna till tidens oro, till vandan, till motsättningarna mellan de stora makterna, till krigsfaran, som är ett av de svarta molnen över denna debatt, är ju det inre läget i de stora staterna. Italiens övernfall på Abessinien, som vi så mycket diskuterat i denna kammare, framkallades delvis — kanske till väsentlig del — av att man hade behov att få en avveckling av arbetslöshetsproblemet, som man inte kunde lösa inom landet. Gå sedan till de olika makterna, som man i dag med all rätt betecknar såsom krigsaktivistiska, och ni skola finna att en av grundorsakerna till deras krav på kolonier, till deras permanenta expansionspolitik är det inre läget, en massarbetslöshet, en ekonomisk nöd, som sträcker sig långt in i intellektuella grupper och som man vill avhjälpa genom att skaffa nya rikedomar, slå under sig nya områden av världen. Vad är det som framträder i dessa länder, herr professor Bagge? Med all respekt för er lärdom — jag gör inte anspråk på att kunna mäta mig med er i det avseendet — skulle jag tro, att Marx' katastrofteori passar ganska bra, om man vill förklara det tillstånd, som råder i dessa länder. Och flytta nu uppmärksamheten hit hem en stund och till vad jag i det avseendet inledningsvis hade att säga om tillståndet här. Nu säger hans excellens statsministern, att socialdemokratien genom dagens allians med bondeförbundet har nått fram till ett regelrätt förverkligande — jag citerar orda-grant — av en principiell och praktisk linje, som partiet följt sedan år 1889. Det är ett rätt märkligt yttrande. Jag förmodar, att jag inte får tolka herr Hanssons yttrande, även om det skulle kunna ske utan förvrängning, som ett uttryck för, att han och hans parti nått slutmålet i fråga om samhällelig utveckling och gestaltning. Jag är övertygad om, att han inte menar det, men jag är också övertygad om, att vad herr Hansson menar är att nu skall man på basis av vad som nu är ett faktum i politiskt avseende i små etapper fortsätta marschen vidare och i samverkan med bondeförbundet men givetvis också i samverkan med övriga borgerliga partier, åt vilka herr Hansson i dag åter-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

igen sträckt ut sin hand, komma vidare fram till ett slutmål, som väl fortfarande får betecknas som ett socialistiskt, ty dit strävar ju socialdemokratien. Jag kan säga detta med stöd av ett annat yttrande av herr Hansson i dag. Han säger till professor Bagge, att förskräckelsen för socialismen skall man släppa, när man tvingas resonera socialistiskt, fast man kallar det borgerligt. Professor Bagge har följaktligen i dag, år 1937, i riksdagens remissdebatt enligt herr Hanssons uppfattning resonerat socialistiskt. Jag vet inte, om det är herr Hanssons öron som förändrat sig eller om förändringen befinner sig hos herr Bagge eller om de två herrarna nalkats varandra från ömse håll. Ett annat yttrande av herr Hansson: »Ett tal av professor Bagge läste jag nyligen med intresse, därför att det var lagt ungefär som jag brukar lägga mina anföranden.» Återigen frågar jag: Beror förändringen på herr Bagge, på att han numera börjat lägga sina anföranden socialdemokratiskt, eller på att herr Hansson ändrat sina krav i motsvarande avseende? Och går jag till den man, vilken jag nämnde inledningsvis som representerande regeringens offentliga röst i landet främst av alla, nämligen herr Höglund, konstaterade han i sitt anförande, att »vi ändras alla, socialdemokratien är ej densamma som förr».

Av detta, som jag här anför, drar jag, herr talman, den slutsatsen, att förändringen, som vi här berört och som jag här riktat uppmärksamheten på, är en förändring som ger mig rätt då jag säger, att herr Hanssons linje i dag är allians med bondeförbundet och övriga borgerliga partier, om dessa vilja nalkas bondeförbundet och ställa sig sida vid sida med det. Och bondeförbundets ledare, regeringschefen nr 2 — man kanske kan säga nr 1 — sade, att herr Andersons i Norrköping tal var ett bevis på, att skillnaden mellan högern, i den mån den representeras av herr Anderson i Norrköping, och bondeförbundet är minimal. Man avser alltså att, utgående från en sådan politik, komma vidare här i landet, och på den vägen skall idyllen demokratin räddas. Jag påstår — och det är detta jag vill komma till — att denna regeringens och socialdemokratiens linje är falsk. Den har varit framkomlig till den tidpunkt vi nu äro framme vid, men den är det inte längre. Och det problem, som vi stå inför här i landet — trots allt ert tal om idyll och trots den skillnad, som jag erkänner finns mellan läget i Sverige och läget ute i världen — är samma problem, som föreligger därute: brytningen mellan något gammalt, förbrukat, färdigt och någonting nytt. Det är frågeställningen även för Sveriges vidkommande, och detta gamla, förbrukade, som är passerat — det vill jag av en särskild anledning säga med adress till Västernorrlandsbänken — det är kapitalismen såsom produktions- och samhällsordning, och detta som den nya tiden brottas med och som föds under all den vända och smärta vi genomleva, det är socialismen.

Om vi emellertid stanna inför det läge, som råder i Sverige i dag, och ställa frågan konkret: Vilja vi byta de förhållanden, som här äro, mot förhållandena exempelvis i vårt södra grannland Tyskland? blir svaret även för det socialistiska partiets vidkommande ett bestämt och ett klart nej. Vi hävda, att mot alla försök av borgerligt reaktionär karaktär — parlamentariska eller utomparlamentariska — måste alla de krafter, vilka kunna mobiliseras inom arbetarklassens läger, bland bondebefolkningen, inom de intellektuellas kretsar o. s. v., mobiliseras till motstånd. Och då komma vi fram till frågan om medlen, verktygen, i denna försvarskamp för demokratin. Här anför man — det har skett även i dag — militärväsendet såsom ett av de medel, kanske det väsentligaste, med vilket den svenska demokratin skall skyddas mot fiender inifrån men också mot anfallande fiender utifrån. Jag frågar: Vem i denna kammare vill avgiva en bestämd deklaration om att vi i det ögonblick den svenska demokratin i dess bemärkelse av i dag — men också i dess inre,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

djupare och reella bemärkelse — hotas av reaktionär fara inifrån, kunna lita till den svenska värnpliktsarmén, det militärväsende, som man just nu är i färd med att i nationellt samförstånd — från regeringsbanken och till herr Bagge — utbygga, förstärka? Vem vill avgiva den deklarationen? Vi ha väl ändå anledning att lära av vad som varit verklighet ute i världen under de år som ligga bakom oss. Se vi på Tyskland t. ex. — vad fyllde riksvärnet och övriga militära formationer eller polisen för uppgift i det ögonblick Weimarrepubliken bröts ned och reaktionen grep statsmakten? De kämpade på de reaktionära krafternas sida. Jag bara pekar på Österrike — förhållandet är det samma. Eller Spanien? Ni må påstå, att Spanien har en annan karaktär än vårt land med en helt annan utveckling i olika avseenden, att det ligger oss flera, flera mil fjärran. Frågeställningen är dock: Mot vem är det den spanska demokratin, den på parlamentarisk-laglig väg uppbyggda ordningen i dag kämpar för sin existens? Det är mot landets eget militärväsende, mot landets egna officerare, vilka infriat förtroendet att kommendera landets armé till skydd för demokratin utåt och inåt genom att överfalla den egna lagliga ordningen. Det är Spanien, det har inte med oss att skaffa, säger man, och jag har t. o. m. hört och sett skrivet, att i Sverige ha vi ingen Franco. Jag skall gärna medgiva, att jag har en mycket bristande närmare kännedom om den svenska officerskåren. Jag vill inte smäda den, jag vill inte föra falskt tal mot den — det har jag ingen anledning att göra — men låt oss följa med litet vad som sägs och vad som sker i dessa kretsar, och låt oss se saken från deras utgångspunkter. Jag försäkrar er, att det inte alls är otroligt, att det finns både en och två Francotyper, som inte minst på grund av den borgerliga pressen och även folkpartipressens ställningstagande vid upprorets utbrott till förmån för dessa landsförrädiska generaler där nere kanske stärkts i att det ögonblick »fosterlandet» och »ordningen» så kräva, de skola vara villiga att göra sin plikt. Jag skall inte trötta med att anföra exempel på uttalanden eller hänvisa till hur den svenska officerskåren är organiserad politiskt. Men jag vill ha sagt det rent ut, att den som i dag hävdar, att det svenska militärväsendet skall vara ett säkert värn för den demokratiska ordningens upprätthållande inåt, bör också i så fall se till att man vet, var man har dem som kommendera detta militärväsende, vet, att där inte finnas några svenska Francotyper, vet, med andra ord, att man har folk som man — om det nu är möjligt — kan lita på när man kommer fram till en dylik situation. — I det sammanhang, herr talman, skulle jag vilja säga, att en åtgärd, som den nu förändrade riksdagen borde vidtaga just i demokratiens vackra namn, vore att giva möjlighet åt arbetarpojken eller bondepojken, som intresserar sig för militäryrket, att utan studentexamen och andra sådana hinder avancera likaväl som någon annan till officers grad.

När det gäller demokratiens skydd utåt, blir frågan nästan ännu allvarligare. Professor Bagge, högerns ledare, signalerade nyligen, att han skulle komma med ytterligare några önskningsar. Jag förstår professor Bagge. Vem skulle komma med ytterligare önskningsar på det militära området om inte representanterna för det parti, som står rustningskapitalet och de högre militärerna närmast? Det är självklart. Han säger alltså, att han vill ha mera än vad som är. Låt oss tänka oss, att vi med hänsyn till det spända läge, som råder i världen, och inför den allmänna försvars- och militärentusiasmen av i dag gå även högerns önskemål av 1937 till mötes — om inte i år så kanske nästa år. Låt oss tänka oss, att högern får ett militärväsende här i Sverige efter de dimensioner den önskar. Vad duger det till? Hur länge räcker det? Jag kan åberopa socialdemokratiska auktoriteter, exempelvis herr Vougt, som satt fyra år i försvarskommissionen och vars förmåga och sakkunskap ingen

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

av hans partivänner i varje fall vill bestrida. Han säger i en polemik mot en högerkollega i Malmö, där hans egen tidning kommer ut, att om vi också anslöge 200 miljoner kronor om året, finge vi ändå inte en försvarsordning, som dugde någonting till när den skulle användas. Hans meningsfrände — partivän i varje fall — herr Lindberg i Umeå i samma kommission yttrade i ett offentligt föredrag, att om Sverige skulle kunna offra 500 miljoner kronor om året till försvarsändamål, skulle vi ändå inte kunna skapa en militärorganisation, som skulle ha någon betydelse i det ögonblick det vore allvarligt. Varför? Därför att det som detta försvar skall användas till gäller inte något av våra små grannländer, Norge, Danmark, Finland, utan det blir en stormakt, som »sitter för trångt» och behöver ökat utrymme och som en vacker dag anser ögonblicket inne att slå sina klor i vårt lands kropp. Jag anser, att denna fråga är synnerligen viktig, och jag skulle vilja be de herrar, som äro så belåtna över de åtgärder vi nu kommit fram till, att avgiva en bestämd deklaration, att det vi nu ha räcker. Ty om det är så som herr Vougt säger, att det är av intet värde, kan jag inte begripa, vad det är för glädjande i att gå och anslå dessa ökade summor, att slå in på sådana vägar. Av vilken anledning glädjens I då, herrar försvarsvänner, denna dag över det beslut, som fattats?

Jag har med detta velat visa upp att det är falskt, då man säger, att demokratin skyddas genom militärväsendet mot fiender inifrån, och att det är falskt, när man säger, att den svenska demokratin skyddas genom militärväsendet mot fiender utifrån. Hur skall då den demokratiska ordningen skapa sitt skydd? Där kommer jag tillbaka till mitt påstående, att den socialdemokratiska regeringens och dess partis politiska linje är falsk. Den svenska demokratin kan skyddas endast genom att den förvandlas från den formaldemokrati den i dag är till en levande demokrati, präglad av gärningar, handlingar och en ständig praktisk strävan i enlighet med det arbetande folkets egna intressen, en politisk strävan och en politisk formation, riktad *mot* de borgerliga partierna och icke i samverkan med dem. Den kan räddas genom att man med de resurser och utgångspunkter man har — och mer begära vi inte av socialdemokratien — går ut för att successivt och på de vägar ni själva tidigare anvisat söka förvandla dagens borgerliga demokrati till en socialistisk demokrati, d. v. s. att man slår in på de vägar, som man inte kommer ifrån, om man ser dagens frågeproblem sådant det är.

Går jag till det spørsmålet och frågar: vill regeringen detta? måste jag återigen hänvisa till statsministerns anförande i dag beträffande den fråga, som blivit påtalad av andra talare från borgerligt håll, spørsmålet om arbetsfreden. Vad ligger bakom detta vackra begrepp: arbetsfredens värnande? Vad rymms det i flaskan med denna sköna etikett? Där rymmas strävandena, begripliga och naturliga från borgerligt håll, att med lagens hjälp klavbinda den svenska fackföreningsrörelsen, att i det avgörande ögonblick, då denna rörelse mer än annars är i behov av sin rörelsefrihet, sin obeskurta slagkraft, hålla den inkapslad, instängd i ett nät av lagparagrafer. Under denna vackra rubrik syftar man till att beskära den del av den svenska demokratiens fri- och rättigheter, som heter organisationsfriheten och som arbetarrörelsen fått kämpa sig till här i landet under de första genombrottsåren. Vad säger då socialdemokratiens ledare, statsministern, här i dag? Vi erkänna samhällets rätt till kontroll även över fackföreningsrörelsen, men för dagen vilja vi inte störa det frivilliga överlägningsarbete, som pågår. I år har riksdagen alltså intet förslag att vänta, men om det visar sig nödvändigt, skola vi ingripa. Och han sade i en replik alldeles nyss till någon av de borgerliga talarna, att den där beredskapslagen, som ligger i lådan, kan lätt tagas fram, ifall det

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

skulle visa sig nödvändigt. Det är inte vägar, herr Hansson, som leda till att vidga och värna de demokratiska fri- och rättigheterna, det är en åtgärd, som i stället går dem till mötes, vilka här i landet äro inne på den väg, som mynnar ut i ett beskärande av de demokratiska fri- och rättigheterna, och ett successivt förvandlande av demokratin till en formaldemokrati i ordets egentliga bemärkelse, en övergång till förhållanden likartade med dem man har i de länder, där de borgerliga herrarnas sympatier — givetvis och självklart, höll jag på att säga — höra hemma.

Och härmed kommer jag in på det sista avsnittet i mitt anförande. Tidigare har det sagts — exempelvis av den expert, som jag tidigare nämnt, nämligen herr Vougt, att utöver de försvarsanstalter vi själva kunna åstadkomma ha vi att lita till den kollektiva säkerhet, som är en följd av medlemskapet i Nationernas förbund. Återigen ställer jag frågan: vem av herrarna på den kanten — högern, folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokratien — vill gå upp och hålla ett lovtal för den kollektiva säkerhet, som hör samman med Nationernas förbund? Skola vi diskutera realistiskt, borde vi egentligen avkräva vederbörande en sådan deklaration. Men ingen vill det. Och professor Bagge stiger fram i dag och säger: Hur rätt har högern inte fått beträffande sin ståndpunkt till Nationernas förbund? Jag förmodar, att han avser den ståndpunkt, som högern intog någon gång i tidernas början, då Nationernas förbund föddes, och inte den ståndpunkt herrarna intagit i praktisk handling år efter år, då ni röstat för fortsatt medlemskap. Professor Bagge fortsätter och säger, att vi naturligtvis inte skola utträda, men att utvecklingen visat, att Nationernas förbund var just så uselt, som högern förutsagt. »Men naturligtvis skola vi inte utträda» — riskerna av detta påtalades. Folkpartiledaren, herr Andersson i Rasjön, den andre väldige oppositionsmannen i denna debatt, hävdade en ungefär liknande ståndpunkt. Samtidigt som man alltså säger detta — professor Bagge med försöket att inkassera hur rätt högerns kritiker från gången tid nu fått — samtidigt som man säger, att vi skola vara kvar i förbundet, framhålla båda herrarna och övriga talare, att de ge regeringen en honnör för dess utrikespolitik och för den neutralitetspolitik, som regeringen i dag företräder. Ja, jag som är en av angriparna från tidigare år av den Sänderska politiken kan ju också kosta på mig ett erkännande ord på grund av att herr Sandler nu slutat med sina utsvävningar på utrikespolitikens område, slutat med sina försök att föra aktiv svensk utrikespolitik. Det kan jag kosta på mig. Man är alltså glad över neutralitetspolitiken, och samtidigt säger man: vi skola vara kvar i Nationernas förbund. Syftar professor Bagge på den där Brasklappen, som Sverige avgav, då det inträdde i organisationen ifråga, om att vi förbehålla oss rätten att när det blir krig handla som vi tycka? Syftar han på den Brasklappen, måste jag säga, att han inte bör göra det, ty var och en som har gott minne erinrar sig från i fjol — och den som inte har gott minne kan kontrollera vad jag säger i riksdagstrycket — att utrikesministern — samma man som bekläder samma post i år — här förkunnade, att artikel 16, en av de mera avgörande punkterna i förbundsakten, är liktydig med en traktatsenlig förpliktelse. Kom inte med några försök till Brasklappar, när man från utrikesministerns sida fått bekräftelse, att den vitalaste och farligaste delen av akten är liktydig med en traktatsenlig förpliktelse. Jag hänvisar vidare till det reformförslag rörande Nationernas förbund, som visserligen inte den nuvarande regeringen men dess semestervikarie avgav med den nuvarande justitieministern, herr Westman, som utrikesexcellens, det reformförslag, där man yrkade på en reformering av förbundet i den riktningen, att förpliktelserna skulle bli strängare och att de anslutna medlemmarna därför skulle ha svårare att komma undan sina åligganden enligt förpliktelserna. Man skall inte

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

komma och påstå, att man kan vara med i Nationernas förbund och samtidigt föra en sträng neutralitetspolitik. Det är omöjligt. Medlemskapet i Nationernas förbund innebär, att i det ögonblick neutraliteten skall omsättas i praktiken, i det ögonblick då det gäller allvar, äro vi bundna av detta medlemskap, och bryta vi mot förpliktelserna, äro vi redan därigenom indragna kanhända i den konflikt, som hotar.

Vidare har man, herr talman, talat om samverkan mellan de små staterna, och det är mycket bra. Det borde dock göras någonting mer av denna samverkan än bara det paradnummer, som den hittills har varit. När man från visst håll här talar om särskild samverkan mellan de skandinaviska staterna, så bör man nog inte, när man gör upp ett handelsfördrag med England, låta detta land diktera, att Sverige inte får avsluta något särskilt handelsfördrag med något av de skandinaviska länderna. Här tala ni vackra fraser, mina herrar, men realiteterna på detta område säga något annat. Även här måste man komma från det som nu är praxis fram till något nytt, någonting annat.

I samband med neutraliteten skall jag be att få säga några ord om herrar Bagges och Anderssons i Rasjön klagomål över den svenska pressen. Jag kan helt och fullt instämma i vad herr Höglund i det avseendet hade att säga. Gentemot herrar Bagge och Andersson i Rasjön skall jag be att få uttrycka ett beklagande av att den fria pressen här i landet inte mer och bestämdare reagerar såsom en fri press till värn för demokratiens fri- och rättigheter, som nu i dag förtrampas i olika länder på mer eller mindre brottsligt sätt. Dessutom vill jag säga till herr Bagge, att högerens ledare borde vara den siste, som uppmärksammar vad som står i de olika tidningarna här i landet. Jag kan stå till tjänst vid något tillfälle, herr Bagge, — det kunna vi göra litet privat — med några passande klipp ur olika av högerens tidningar i Stockholm om olika länder, ledande artiklar med de mest fräna och förolämpande uttalanden gentemot främmande makt, med vilken Sverige har vänskapliga förbindelser. Jag menar därför, att när man här i dag stiger upp och höjer ett moraliserande pekfinger, skall man se till att man först pekar på sitt eget parti och inte riktar sig mot annat håll. Det verkar bättre, om man gör på det sättet. Mellan statens neutralitet och medborgarnas inställning till den demokratiska ordningen måste finnas en skillnad. Friheten att tänka och säga ut och skriva vad vi tänka kan inte ha något sammanhang med statens neutralitet. Tag Tyskland! Herr Höglund nämnde Ossietzky. Här finns en professor Einstein. Här finns Max Reinhardt. Eller den mycket uppmärksammade filmartisten Bergner i London. Allihop äro utdrivna ur Tyskland på grund av radikal inställning i kulturella frågor eller på grund av att de fötts till världen med krokig näsa och krulligt hår. Skulle vi inte få reagera mot sådant? Skulle man tyst och stilla på grund av att Sverige har vänskapliga förbindelser med ifrågavarande länder, på grund av att vi äro inställda på neutralitetslinjen, ingenting få säga om dylikt? Borde det inte från demokratiens mönsterland, idyllens Sverige, spontant komma ett indignationens uttalande mot behandlingen av en sådan man som Ossietzky. Jag förstår, att herrarna kunna ha en annan uppfattning än han har, men bara denna människas personlighet vore värd att uppmärksammas mer än vad som här skett. Inför vad som har skett i Spanien, inför detta öppna förtrampande av en på parlamentarisk väg tillkommen demokratisk regering skulle vi inte få säga någonting, därför att man skall vara neutral. Det är någonting mer, herr Bagge, bakom det där rådet. Jag skulle tro, att det är så där indirekt ett uttryck för en stilla, kanske till och med varm sympati för dem, som nu bli utsatta för angrepp från min sida. Eller i öster! Skulle vi inte, då vi se, hur olika gestalter, som arbetarrörelsen har lärt känna under de senare åren, nu ställas inför en parodi på domstol och efter ett par veckors s. k. process ställas mot väggen och skjutas,

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

skulle vi inte, säger jag, därför att vårt land har vänskapliga förbindelser med Ryssland och bedriver neutralitetspolitik, få protestera mot någonting sådant, allra helst när det sker i ett land, som gör anspråk på att kallas socialistiskt. Anledningen för arbetarklassen att säga ifrån här är så mycket större på grund av sistnämnda förhållande.

Jag har, herr talman, med det sagda visat upp, hurusom man leker blindbock i denna församling. Man talar måhända litet om, att det kan komma en kris, men man bortser från lägets ofrånkomliga sammanhang med läget i stort. Man bortser från de tendenser till en motsvarande reaktionär strömning, som gått fram över andra länder, som framträda här. Jag har redan visat på strävandena från borgerligt håll till lagstiftning mot fackföreningsrörelsen. Jag kan peka på önskemålet av en skärpt tryckfrihetsförordning. En mängd sådana där tecken finnas, som visa, hur man arbetar och propagerar för att ideologiskt förbereda införandet på parlamentarisk väg av åtgärder, vilka innebära ett beskärande av demokratin i etapper, dess förvandlande från demokrati till en maskerad form av diktatur. Herr Hansson bygger på den uppfattningen, att från denna form kunna vi gå vidare. Den är utvecklingsduglig, menar han. Jag hävdar återigen, att detta icke är riktigt, och att vi här i landet liksom i andra länder, där kapitalismen ännu består, stå inför samma frågekomplex. Förr eller senare bryter det fram. Det är ett antingen—eller för oss här i riksdagen och för Sveriges folk i sin helhet: antingen reaktion för att i den ena eller andra formen söka rädda ett av utvecklingen passerat dödsdömt system eller en socialistisk hushållning. Vi ha att välja. För att undvika det första alternativet, som redan gjort bankrutt i de länder, där det praktiserats, Italien och Tyskland, och för att nå det andra, vilket med eller mot vår vilja förr eller senare kommer att segra och för vilket system utvecklingen är mogen, fordras en politik, som knyter an till en så bred och djup front som möjligt i det arbetande folket, en front mot de borgerliga partierna, som äro naturliga politiska formationer för den kapitalistiska ordningen, och som därför också äro de naturliga motståndarna till en sådan politisk inriktning. Om vi skola rätt tolka valutslaget den 20 september förra året, var det utgångspunkten för en sådan omvandling av den svenska politiken kring ett starkt och, jag skall gärna medge det, av socialdemokratien utformat intresseprogram. Att så ej skedde, utan att man i stället slog in på de vägar, som i dag äro verklighet, och som ha fått sin formation i den regering, som vi nu ha, med de två jovialiska herrarna Hansson och Bramstorp som de symboliska figurerna utåt, det var herr Hanssons misstag. Han må tvivla i dag. Verkligheten skall förr eller senare visa, att det var ett misstag och att i stället den väg, som jag här velat peka på, är den enda naturliga, om man vill rädda demokratin genom att fördjupa densamma, vidga densamma och föra den vidare fram till en socialistisk demokrati.

Herr Lundqvist: Herr talman! Eftersom jag har glädjen se kommunikationsministern närvarande, skall jag be att få framföra min tacksamhet över trontalets förebadande av en förhandlingsordning för statens befattningshavare. Jag var ju själv motionär i frågan 1934 och känner därför också tillfredsställelse över att ett resultat nu kan förväntas. Med tillfredsställelse har jag också tagit del av trontalets och statsverkspropositionens meddelande om att i avvaktan på den definitiva löneregleringen en provisorisk avlöningsförbättring skulle vara att vänta vid innevarande års riksdag. Det är naturligtvis beklagligt, att den definitiva löneregleringen inte har kunnat framläggas vid denna riksdag. Det har varit lång väntan. Det har varit dåliga och det har varit goda tider. De ha omväxlat. Regeringar av olika färg ha också avlöst varandra. Som herr statsrådet också torde erinra sig, ha alla erkänt

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

det berättigade i en lönereglering. Men därvid har det också stannat. Längre har inte statsmakternas intresse sträckt sig. Med god vilja borde det givetvis ha varit möjligt för den nuvarande finansministern att igångsätta det nu pågående utredningsarbetet så tidigt, att en definitiv lönereglering kunnat ske i år. Jag beklagar, att så inte har skett, och vill nu endast till detta beklagande lägga en vädjan till herr finansministern och regeringen överhuvud taget att åtminstone göra sitt yttersta för att denna länge väntade fråga kan läggas fram vid nästa års riksdag.

Bland de förslag, som jag och säkerligen mången med mig hade väntat att få se i trontal och statsverksproposition till denna riksdag, skulle jag vilja erinra om riksdagens hemställan i fjol i anslutning främst till högerns stora motion angående lag om enskilda arbetsavtal. Jag erinrar om att förslaget till den lagstiftningen lades fram av de sakkunniga redan på våren 1935. Jag erinrar också om att, enligt uppgifter av de anställdas egen representant bland de sakkunniga, detta lagförslag skulle med ens ha berett en förbättrad ställning för över 100,000 anställda i detta land. Det borde väl därför enligt mitt förmenande ha varit angeläget för regeringen att söka utan dröjsmål få denna vitala fråga löst. Nu fingo vi här under förmiddagens debatt höra, huru som hans excellens statsministern omnämnde vissa brottstycken ur denna lagstiftning, som redan vore föremål för regeringens uppmärksamhet. Det är klart, att dessa brottstycken ej kunna innebära någon som helst lösning av det stora komplex av frågor, som det här är fråga om. Jag beklagar, att den nu sittande regeringen inte synes ha stort större intresse för denna viktiga fråga än vad den förra socialdemokratiska regeringen lade i dagen, då den lät frågan vila.

Statsmakterna böra enligt mitt förmenande finna det angeläget att skänka fullt ut samma intresse och stöd åt berättigade krav, från vilka befolkningsgrupper de än komma. Illa fyller nog eljest demokratiens sin uppgift.

Om demokratiens välsignelse och om vår demokratiska frihet talas det ju eljest mycket och gärna i dessa dagar och kanske alldeles särskilt ifrån socialdemokraterna och partierna till vänster om detta. Och visst skatta vi alla högt både vår nationella och medborgerliga frihet. Hur är det emellertid, herr talman, i grund och botten med denna senare frihet? Är den verkligen i praktiken så allmän och så okränk, som man skulle kunna tro av det myckna talet? Visserligen fingo vi här för några timmar sedan från representanter för kommunistiska partiet höra, att även detta parti ville vara en kämpe, för att inte säga den främste kämpen, för demokratiens sak. Jag vet emellertid inte, om det var någon i kammaren, som kände sig vidare glad och tacksam över detta tal från kommunistiskt håll. Jag tror, att rekommendationen från det hållet för demokratiens snarare verkade i motsatt riktning. Det är nog inte så värst många här i landet, som anse, att den ryska demokratiens håller måttet.

Om man emellertid skulle få tro herr Höglund i Stockholm, så skulle ju i varje fall det socialdemokratiska partiet vara frihetspartiet framför andra. Inom intet annat parti skulle nämligen, enligt ett uttalande av honom i Social-Demokraten för några dagar sedan, »ett rent sakligt bedömande» — jag citerar nu hans uttalande — »med rätt för den enskilde representanten att divergera från den officiella ståndpunkten vara vanligare» än inom det partiet. Jag medger gärna, att jag log litet, när jag läste detta uttalande. Det var nämligen åtskilligt, som passerade revy för min inre blick, som jag tyckte inte riktigt passade ihop med denna karakteristik. Under de sista dagarna har jag emellertid, herr talman, sett en notis gå genom pressen, mälade om den formliga bojkott, som man nu är i färd med att även på socialdemokratiskt håll organisera och till det yttersta upprätthålla mot andra än partiets

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

egna tidningar. Det synes till och med ha blivit en av det socialdemokratiska ungdomsförbundets viktigaste uppgifter för den närmaste tiden att förhindra dagens socialdemokratiska ungdom att läsa annan press än partiets egen. »Ut med borgarpressen ur arbetarhemmen!» är parollen. Jag frågar endast, hur är det då med respekten för friheten? Att hindra medborgarna att läsa den tidning, de vilja läsa, att ta del av olika meningar och att själva verkligen pröva och söka bilda sig en egen uppfattning om vad som kan vara sakligt rätt i en fråga, att söka hindra någonting sådant, det kan väl ändå knappast sägas vara demokrati, såvitt jag förstår? Det förefaller i stället de facto vara diktatur och knappast ens en upplyst sådan.

Det vore frestande i detta sammanhang att litet närmare i sömmarna syna friheten inom det socialdemokratiska lägret. Jag skall emellertid inte i denna sena timme göra det. Men påkallat synes det mig i alla fall vara att vid detta tillfälle efterlysa, vad regeringen tilläventyrs gjort i anledning av riksdagens skrivelse 1934 om förbud mot tvångsanslutning till visst politiskt parti. Det är ju en fråga, som gäller den medborgerliga friheten i allra högsta grad. I den skrivelsen, vilken tillkom på grund av motioner av bland andra herr Hagberg i Malmö och mig, underströk riksdagen, att det inte kunde anses stå i god överensstämmelse med den politiska självbestänningsrätt, som bör tillkomma varje medborgare i ett fritt land, att någon utan eget samtycke inregistreras i visst politiskt parti. Det utskottsutlåtande, som låg till grund för denna riksdagsskrivelse, var undertecknat av den nuvarande justitieministern. Jag förmodar, att herr statsrådet Westman alltjämt har samma uppfattning som då om det olämpliga i denna tvångsanslutning, och om det nu är så, som herr Höglund i Stockholm alldeles särskilt har understrukit, att den sanna respekten för medborgarnas frihet verkligen är tillfinnandes i det socialdemokratiska lägret i den grad, som han och många med honom älska att påstå, så förvånar det mig, att vi inte fått se något förslag i denna riktning från regeringens sida. Ty här, herr talman, hade det ju inte ens behövt komma i fråga för någon att pruta av i någon mån på den egna uppfattningen, som ju, enligt vad herr statsministern framhöll, eljest var behövligt i vissa fall med den sammansättning regeringen hade.

Här skulle jag vilja, om det tillåtes mig, göra en liten avvikelse, ett litet inpass i anledning av herr statsministerns uttalande på den punkten. Herr statsministern var angelägen att betona, att det tarvades ömsesidigt tillmötesgående och ömsesidiga offer, när regeringen var sammansatt som den var. Och det är det alldeles givet. Nog kan man också se, om man tar del av trontal och statsverksproposition, att den ena parten har gjort eftergifter och ganska väsentliga sådana. Men det förefaller mig vara betydligt svårare att upptäcka eftergifterna av den andra parten, den socialdemokratiska, i synnerhet efter statsministerns uttalande i dag om socialdemokraternas ställning i försvarsfrågan, då statsministern förklarade, att socialdemokratiska partiet inte i den frågan ändrat uppfattning på något sätt utan står i dag precis på samma standpunkt, som partiet intog i riksdagen i fjol.

En liten uppoffring har jag möjligen trots mig kunna upptäcka i statsverkspropositionen från socialdemokraternas sida. Dessa synas nämligen gått med på att låta skytteanslaget stå på fjärde huvudtiteln. Jag vet ju icke, hur pass mycket det krävt av ansträngning från herr försvarsministerns sida att åstadkomma detta men i varje fall kan man väl ej tala om tillräcklig kompensation för de eftergifter, som äro gjorda från den andra partens sida.

Jag vill därefter, herr talman, erinra också om den motion, som jag med flera likaledes väckte år 1934 om förbud för sammanslutningar att i politiskt eller därmed jämförligt syfte företaga aktioner, riktade mot utländsk stat. Även denna motion ledde ju till en hemställan från riksdagens sida till Kungl.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Maj:t om utredning och övervägande, som det hette, vilka åtgärder kunde vara erforderliga och lämpliga för att förebygga att från enskilt håll vidtoges handelspolitiska handlingar, såsom bojkott mot varor från visst land, av beskaffenhet att motverka den svenska regeringens handelspolitik.

Motionen föranleddes ju, såsom alla veta, av landsorganisationens bojkottaktion mot Tyskland. I den skrivelse, som riksdagen i denna fråga avlät — även detta utskottsutlåtande var undertecknat av nuvarande justitieministern — framhöll riksdagen, att genom denna aktion från landsorganisationens sida hade inträng skett på områden, vilka enligt riksdagens mening borde vara förbehållna statsmakterna och närmast landets regering.

Vid upprepade tillfällen har sedan dess den nuvarande utrikesministern varnat för åtgärder av den art, det här gäller, och för offentligt partitagande överhuvud taget gentemot främmande makter. Jag tror också, att en allmän opinion i landet delar utrikesministerns uppfattning härutinnan. Landsorganisationens handelsblockad gentemot Tyskland fortsätter emellertid, som om ingenting hade hänt. Men det är ej nog med detta. Även i övrigt ha vi ju under den senaste tiden sett, hurusom man från socialdemokratiska kretsar haft svårt att riktigt lojalt följa utrikesministerns maning om återhållsamhet och försiktighet, när det gällt förhållandet till utländska makter. Jag beklagar därför för min del, att regeringen icke har funnit anledning att visa något större intresse för det initiativ, som riksdagen tog år 1934 i syfte just att underlätta för regeringen att i ömtåliga utrikespolitiska situationer tillvarata Sveriges intressen gentemot andra länder. Jag tillåter mig därför i all min ringhet att vädja till den sittande regeringen att taga under förnyat övervägande, om det ändå icke kunde vara välbetänkt att ägna denna fråga särskild uppmärksamhet och fullfölja riksdagens uppslag på detta område. Det är ju så, som bland annat herr Bagge i det första anförandet på förmiddagen framhöll, att det är angeläget, att ingen tvekan utåt kan råda om vårt folks fulla anslutning till den freds- och neutralitetspolitik, som officiellt proklamerats.

I anledning av det anförande, som herr Höglund nyss höll, skulle det ha varit roligt att taga upp en ingående diskussion med honom. Jag vågar emellertid ej med hänsyn till den långt framskridna tiden göra det. Det må dock tillåtas mig att på en enda punkt knyta en reflexion till vad han sade. Herr Höglund reagerade ju mycket starkt emot den kritik, för vilken viss socialdemokratisk press utsatts i fråga om dess hållning i utrikespolitiskt avseende. Han sade bland annat, att »vi förbehålla oss denna rätt att kritisera», men han understök samtidigt, att denna kritik icke riktade sig emot något som helst folk — ingen inom det socialdemokratiska partiet ville på något sätt skada ett enda folk, sade han — utan det var endast vissa politiska meningar och system, som man ville reagera emot. Jag tillåter mig i anledning härav att endast peka just på landsorganisationens handelsblockad mot tyska riket. Riktar icke denna blockad sin udd gentemot hela det tyska folket och verkar icke denna till skada för hela samma folk? Såvitt jag förstår måste väl den frågan besvaras jakande. Därmed har också herr Höglund med sitt anförande själv uttalat den starkaste förkastelsedom över denna aktion från landsorganisationens sida. Jag hoppas därför också, att han i en mycket snar framtid kommer att sälla sig till alla dem, som i likhet med utrikesministern mena, att denna aktion har varit olycklig och därför med det snaraste bör hävas.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Jag skall icke följa de föregående talarnas exempel och bli lika långrandig vid denna sena timme, utan jag skall endast säga några få ord. Egentligen hade jag icke tänkt begära ordet i denna debatt. Såsom vi hörde av herr statsministerns uttalande gentemot herr Andersson i Rasjön, kan det medföra viss risk att uttala sig, därför att

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

man icke riktigt förstår vad som sägs från regeringsbänken. Jag skall därför icke gå in på någon vidare polemik med herrarna på regeringsbänken. Jag ämnar icke heller ge mig in på statsverkspropositionen eller finansplanen. Jag nödgades emellertid begära ordet i anledning av herr Närlinges anförande.

Herr Närlinge betonade ett par gånger med viss tillfredsställelse eller kanske man skall säga viss förundran, att kritiken från oppositionens sida hade varit så särskilt mild här i dag. Det föreföll nästan, som om han var missräknad över att man icke från oppositionen kunde åstadkomma något mera. Jag skulle emellertid vilja säga till herr Närlinge, om han nu vore här, att det är ju icke så synnerligen trevligt att sätta i gång en starkare opposition i nuvarande situation. Man har ju på känn, att regeringspartierna, trots vad herr statsministern yttrat om att han vill ha en stark opposition, äro rätt känsliga för en dylik.

Vidare är det ju på det sättet — jag talar härvid endast för min egen del — att eftersom statsministern i dag på förmiddagen förklarat, att vi allesammans, t. o. m. herr Bagge, äro socialdemokrater i våra gärningar, så är det icke så gott att veta var man är hemma, då det gäller skiljelinjerna i svensk politik. För min del håller jag emellertid allt fortfarande fast vid att det borde finnas en skiljelinje mellan å ena sidan socialdemokratisk eller socialistisk grundåskådning och å andra sidan vad vi kalla borgerlig. Jag tror också, att bondeförbundet självt i vissa ögonblick håller ganska styvt på den saken. För närvarande är emellertid förhållandet sådant, att om man siktar på socialdemokraterna, så råkar man också bondeförbundet, och då blir det strax gny om att man är ogin och vill åstadkomma irritation. Det kan ju icke vara något intresse för oss, som på den borgerliga sidan borde försvara samma ställning, att gå till storms mot regeringen, när vi nu märka, att bondeförbundet är så känsligt.

Herr statsministern yttrade på förmiddagen, att oppositionen tycks finna sig väl med vad som har skett. Det är nog också sant, att oppositionen efter vad jag kan förstå har varit ganska sansad hela hösten efter valet och även här i dag, och det är ju bara bra, att man kan behålla lugnet och icke visar sig nervös. Men när herr Närlinge påstår, att ingen svensk medborgare som vill sätta sig in i förhållandena, då det gäller denna samverkan i regeringen, är »ledsen» över detta, så kan det sätillvida vara sant, att jag icke sett någon »gråta» här i kammaren i dag, men det är icke fördenskull sagt att alla äro *glada*. Om jag för min del skulle tillåta mig avlyssna stämningen på icke socialdemokratiskt håll här i landet, långt in i bondeförbundet, så är det nog så, att man hyser en sund oro för vad som skall komma att ske för framtiden.

Herr Närlinge fann det, liksom förut herr statsministern, lämpligt att erinra om våra liberala föregångare och om att de också varit i regeringssamverkan med socialdemokraterna. Det kan ju vara skönt att det finns något att räkna också *oss* till godo, och att vi ha gjort *något*, som kan godkännas från socialdemokratiskt håll, men hur uppfattades då denna samverkan av herr Närlinges parti?

(Herr Jonsson i Eskilstuna inföll här, att på den tiden fanns det icke några bondeförbundare.)

Jo, det fanns bondeförbundare också på den tiden. Vi hade tolv stycken här i andra kammaren år 1918, och denna samverkan ägde rum detta år och ett par år därefter.

Nu säger man, att när våra föregångare kunde samverka, är det väl icke värre, att också bondeförbundare och socialdemokrater samverka. Nej, för all del, jag har icke heller riktat mig emot denna samverkan som sådan, utan det är *motiven* till densamma, som jag ibland finner en liten smula egen-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

domliga. Liberalerna hade dock, såsom vår partiledare redan har erinrat om, under årtionden kämpat tillsammans med socialdemokraterna på samma linje i de frågor, för vilkas lösning denna samverkan sedan etablerades under år 1917 och följande år, men hur har det nu varit med bondeförbundarna? Erinrar man sig vad som skett under de senaste åren, så finner man, att både då det gällt folkpensionerna, försvaret, lärarlönerna och lantarbetstidslagen, ha de herrar, som nu sitta tillsammans i regeringen, varit mycket oense och detta så pass nyligen, att det måste ske ett regeringsskifte förra våren.

Nu invände herr jordbruksministern nyss, att skiljaktigheterna i fråga om exempelvis folkpensionerna kommo sig därav, att frågan härom hade sammankopplats med en annan fråga förra året, och att det därför var litet otrevligt att gå med på regeringens förslag på den punkten. Men herr jordbruksminister, hur var det år 1935 i det särskilda utskottet, när folkpensionerna behandlades? Vem var det då, som tog första steget för att vi icke skulle gå med på dyrortsgrupperade folkpensioner? I den kommitté, som utredde frågan och som även jag hade äran tillhöra under någon tid, voro ju samtliga partier överens om en viss dyrortsgruppering, även herr Nilsson i Gränebo, som representerade bondeförbundet. Emellertid ändrade bondeförbundet sedan mening, därför att man trodde, att det skulle räknas partiet till förtjänst, om man icke gick med på att städerna skulle få några förmåner på landsbygdens bekostnad. Man gick därför emot dyrortsgrupperingen. De andra borgerliga partierna vågade då icke på grund av de ekonomiska konsekvenserna taga en dyrortsgruppering. Man kunde icke tro, att vi skulle få så gott om pengar, som vi nu ha, att det skulle vara möjligt att gå den vägen. Jag menar, att när man inom bondeförbundet gjort bot och bättring så hastigt och lustigt och kanske utan att förut ha tänkt sig att kunna göra det, så verkar det en smula egendomligt, att man sedan berömmar sig av att man sedan lång tid tillbaka har varit så »överens» med socialdemokraterna.

Jag skall vidare be att få säga bara ett par ord med anledning av vad herr jordbruksministern yttrade om jordbrukets besvärligheter, då det gäller småbruket, och om de stigande priserna på jordbruksfastigheter. Det är givetvis en ganska viktig sak, att icke de förbättrade priserna på jordbrukets produkter få leda till orimligt höga priser på fastigheter, så att jordbrukarna vid nästa kris igen äro skuldsatta över hövan. Herr statsministern var inne på samma fråga för något år sedan vid ett möte i Skåne och beklagade också, att det förhöll sig på detta sätt. Han menade då, att skall man med statsingripande hjälpa bönderna att bli av med sina skulder, är det klart, att man också genom statsingripandena får ordna det så, att man icke låter dem begå samma dumhet om igen att sätta sig i skuld. Det är möjligt, att herr jordbruksministern är inne på samma tankegång, att man bör tillgripa några åtgärder, som kunna hindra jordbrukarna att under en eventuell högkonjunktur förfoga över fastigheterna som de vilja. Det är möjligt, att man kommer fram till något sådant, men jag trodde för min del knappast, att herr jordbruksministern skulle vara så intresserad av något dylikt.

Jordbrukets problem äro verkligen ganska besvärliga allt fortfarande, trots att jag gärna medger, att väsentliga förbättringar skett under de senaste åren genom statsingripandena. Det är emellertid icke så som inom andra yrken, att man får, jag höll på att säga viss kompensation för de höjda levnadskostnaderna, och jordbruket är därför snart åter på färd att bli efter igen. Det värsta är givetvis, att åtminstone de jordbrukare, som äro hänvisade till att söka skaffa sig arbetskraft i husbondens kost, som det heter, knappast längre kunna uppbringa en pojke eller flicka, som vill hjälpa till i jordbruket. Detta är, menar jag, nog det mest förskräckande perspektivet för framtiden, då det gäller jordbrukets arbetskraft. Hur man skall kunna lösa det problemet är

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

sannerligen icke lätt att säga. För närvarande kommer man ju fram med olika krav på sådana löneförhöjningar exempelvis på byggnadsmarknaden, att det blir betydligt dyrare än hittills att uppföra byggnader vid jordbruken. Samtidigt vilja icke de bondpojkar, som möjligtvis skulle kunna hjälpa andra jordbrukare, stanna kvar vid jordbruket, när de exempelvis som hantlangare vid byggnadsarbeten kunna tjäna 8 eller 10 kronor om dagen.

Jag har velat göra dessa erinringar i detta sammanhang.

När det gäller den opposition, som herr statsministern väntar och som han önskar skall föras med all den skicklighet, som kan presteras, så vill jag säga, att vi längta icke efter att angripa regeringen utan skäl. Vad som gör att jag för min del hyser en viss fruktan för den blivande utvecklingen är, att den politiska sikten är *oklar* och att det därför är svårt att veta vart vägen bär.

Herr Bagge: Herr talman! Det var några uttalanden av hans excellens statsministern som jag icke kan låta stå alldeles obesvarade, oaktat vi nu kommit så långt in på småtimmarna. Det var visserligen en talare, herr Höglund, som här hade ett helt anförande riktat mot mig, men det bestod väsentligen i någon slags betygssättning av det anförande, som jag tidigare hade hållit. Jag känner icke till vanorna i denna kammare, men jag får säga, att den sortens meningslösa överläggningar bryr jag mig överhuvud taget icke om att deltaga uti; jag fäster mig icke så mycket vid sådana saker. Jag känner herr Höglund sedan gammalt, och jag vet, att under alla hans skiftande politiska odysseyer har alltid hans polemiska metod varit ungefär densamma. Jag känner således väl till den.

I sitt anförande talade herr Höglund också i mycket upprörd ton om mina reflexioner rörande pressens ansvar i utrikespolitiska ting. Jag tror det var onödigt av honom att bli så upprörd, ty jag har aldrig någonsin förnekat honom eller någon annan vare sig juridisk eller moralisk eller någon annan rätt att yttra sig beträffande dessa olika politiska system och samhällsåskådningar ute i världen. Det finner jag mycket naturligt, att han gör, och kan det intressera, kan jag ju säga, att jag för min del sannerligen icke har någon som helst svaghet vare sig för den södra eller den östra variationen av den samhällsåskådning, som han har angripit. Vad jag emellertid har riktat mig emot har helt enkelt varit det språk, som förts i en god del av pressen och även i Social-Demokraten. Hela tonen har varit sådan, att jag icke kan förstå, att det kan vara rimligt och riktigt. Jag syftar som sagt på hela den ton, som utmärker dessa tidningar och som tager sig uttryck i rubriker, karikatyrer och ordalag, när de skola yttra sig om länder, till vilka vi ju i alla fall stå och önska stå i ett fredligt förhållande. Vad kan det t. ex. ligga för mening i att skriva »tyskt rekord i fräckhet» eller att föreslå, att den tyska flaggan skall utbytas mot en sjörövarflagga eller att kalla tyskarna för sjörövare m. m. i den stilen? Jag är en daglig läsare av Social-Demokraten — f. ö. sedan jag tror 37 år tillbaka — och jag har följt noga med den även på senare tid. Jag tror därför, att jag kan stå för vad jag här säger.

Hans excellens statsministern refererade till ett anförande, som jag hållit under valrörelsen, och påpekade, att jag där följt alldeles samma tankegångar, som han själv gjort många gånger tidigare. Han drog därav den slutsatsen, att vi kanske, när allt kommer omkring, ha likartade utgångspunkter och att det inte tjänar så mycket till att tala om de principiella skillnader, som kunna förefinnas mellan socialistisk och borgerlig åskådning. Ja, jag börjar nästan på att undra, om han inte vill sluta mig i samma breda famn, vari socialdemokratien en gång slutit de gamla liberalerna och som nu mottagit bondeförbundet. Han har kommit att uppträda som någon slags jätte Gluff-Gluff, som slukar det ena partiet efter det andra. Nu har turen kommit till bondeför-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

bundet. Sedan vill han kanske ta itu med högern på samma vänliga och trevliga sätt. Jag tror emellertid, att de slutsatser, herr statsministern ville draga av mitt tal, äro litet förhastade. Han ifrågasatte ju även, om jag överhuvud taget menat något med vad jag sade i detta föredrag. Ja, jag åsyftade nog någonting med att följa tankegångarna hos herr statsministern och hans meningsfränder så gott jag kunde. Det skedde just i syfte att visa, i vad mån det fanns några skiljaktigheter mellan oss. Jag kom då fram till den slutsatsen, att dessa skiljaktigheter voro grundläggande och stora. Om herr statsministern haft tillfälle att studera detta tal litet närmare — det kan man ju knappast begära — skulle han funnit ett slags avslutning på dessa resonemang, där jag hävdar, att den största skiljaktigheten mellan våra åskådningar hänför sig till själva målet för samhällshushållningen och samhällsutvecklingen, huruvida detta mål skall vara monopolisering och socialisering eller näringarnas och den enskildes frihet. Socialdemokratiens slutmål är enligt partiprogrammets allmänna grundsatser, att den privatkapitalistiska, d. v. s. den enskilda, äganderätten till produktionsmedlen, d. v. s. naturtillgångar, fabriker, maskiner, fartyg, o. s. v., skall upphävas och läggas under statens kontroll och uppsikt. Det är detta mål, som vi anse skadligt och till vars uppnående vi icke vilja medverka ens i de övergångsformer, i vilka det för närvarande skymtar i den socialistiska politiken. Detta hindrar naturligtvis icke alls, att man kan syssla med ett förnuftigt meningsutbyte om olika åtgärder och undersöka, hur mycket man kan närma sig varandra från sina olika utgångspunkter. Dunklet beror nog närmast därpå, att socialdemokraterna icke ha velat kännas vid sitt program och att man därför icke har kunnat få den klarhet i dessa viktiga frågor, som man skulle ha önskat, i synnerhet vid det senaste valet.

I övrigt framförde statsministern allehanda anmärkningar både mot mitt uppträdande, vad jag sagt och vad andra inom oppositionen ha sagt. Jag tycker, att dessa uttalanden i hög grad bära vittne om hans ömtalighet för kritik. Jag hoppas innerligt, att det inte är ett börjande tecken till någon slags diktatorsmentalitet. Denna brukar som vi veta visa sig på det sättet. Det skulle sålunda icke vara tillåtet — såvitt jag har förstått honom rätt — att varna socialdemokraterna i regeringen för ett handhavande av makten, där godtycke och maktfullkomlighet finge utrymme. Det skulle vara — jag tyckte hans excellens sade »skadegörelse av demokratin» — att hävda, att vissa tendenser i denna riktning framkommit. Jag anser mig ha full rättighet att påstå detta, och det var inte alls några insinuationer, jag därvidlag kom med. Jag syftade på en sak, som är allmänt bekant, nämligen att det har förekommit, icke minst i vissa utnämningsfrågor, tendenser, som alldeles tydligt pekat i denna riktning. Konstitutionsutskottets protokoll från föregående år innehålla otvetydiga bevis härför, och jag undrar, om icke konstitutionsutskottet även vid denna riksdag kan få anledning att granska en och annan utnämning under senaste tid från denna synpunkt. Jag erinrar också om att dispositioner av anslagen under socialdepartementet ha givit anledning till liknande anmärkningar. Den antydning, jag gjorde, byggde därför på så pass allmänt kända och offentligt diskuterade förhållanden, att det icke finns minsta anledning att reagera på det sätt som herr statsministern här gjorde. Hans excellens får nog trots sin höga maktställning finna sig i att då och då höra också litet obehagliga sanningar från oppositionen. Statsministern kallade oppositionen prinsessan på ärten. Jag vet inte, men när jag hörde honom, började jag nästan undra, om inte den där lilla prinsessan på ärten sitter på statsminister-tabureten för närvarande.

Samma ömtalighet visade statsministern även i valrörelsen. Det är ju rätt underligt, men det ser ut att vara så, att de äro mest ömtaliga, som genera sig minst själva. Beträffande diktaturtendenserna ha ju herr statsministern och

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

jag förut haft tillfälle att diskutera denna sak på sin tid i radiodebatten under valrörelsen. Jag trodde då, att jag för min del hade klarlagt denna sak. Jag fann åtminstone efteråt i ett tal av statsministern ett uttalande, att han ansåg, att så var fallet. Jag har i denna fråga yttrat följande: »Genom den maktkoncentration, som oundgängligen följer med ökat statligt inflytande över näringslivet, öppnas en väg, som leder bort ifrån det folkliga självstyret och vars slutmål ligger innanför diktarens ramar. Kanske de, som beträda den vägen, icke alltid själva tänka på det.» Detta förefaller mig vara ett i och för sig synnerligen rimligt och hovsamt resonemang, ett resonemang, som jag alltså vidhåller. För min del är jag övertygad om att det förhåller sig på det sättet.

Slutligen anmärkte herr statsministern på att »svensk partiledare deltagit i våldsam demonstration mot utländsk regerings politik». Det låter nästan som en rafflande tidningsrubrik. Själva saken var inte alls rafflande på något sätt. Det var ett mycket vanligt skandinaviskt möte mellan representanter för de olika högerpartierna i de tre skandinaviska länderna, där man redogjorde för förhållandena i de olika länderna, sedda ur högerns synpunkt, och där man gjorde en del uttalanden. De enda yttranden av politisk innebörd, som jag kunnat upptäcka i det anförande, jag då höll, rörde valutacentralen och försvarspolitiken. Jag har med mig en artikel ur Berlingske Tidende, som innehåller ett mycket utförligt referat av mitt anförande. Om valutacentralen sade jag, att »den i näringslivet djupt ingripande danska valutaregleringen är sålunda ett av de väsentligaste hindren för ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna». Det var ju inte att på något sätt ingripa i dansk politik eller anfälla den danska regeringen. Det var helt enkelt ett konstaterande ur synpunkten av det ämne, som diskuterades, nämligen frågan om det nordiska samarbetet. Beträffande försvaret yttrade jag: »För att det nordiska fredsblocket skall bli en realitet kräves först och främst, att de nordiska länderna vart för sig skaffa sig ett tillfredsställande, effektivt försvar.» »Vi ha i Sverige fått en i många avseenden tillfredsställande nyordning av vårt försvarsväsen. Nu kommer turen till Danmark och Norge.» Detta var vad som sades. De båda yttrandena berörde skandinaviska och icke enbart danska frågor. Att dessa uttalanden skulle kunna på något sätt störa det goda förhållandet till främmande makter, förefaller mig en liten smula överdrivet. Något som helst missnöje kom inte heller till synes i den danska pressen. Danska Socialdemokraten hade ingenting om hela saken, Politiken hade ett i vänlig ton hållet referat, och högertidningarna innehöllo de referat och kommentarer, som äro brukliga vid dylika möten. Den ende, som var missnöjd å Danmarks vägnar, var herr Vougt, och han hade väl sina randiga skäl och rutiga orsaker. Jag förmodar därför, att herr statsministern har blivit vilseledd av herr Vougt. Socialdemokraterna hålla ju för övrigt dylika skandinaviska möten jämt och ständigt utan att några anmärkningar av allvarigare slag resas mot dem. Det är ju rätt lustigt, att det slumpade sig på det sättet, att just under dessa dagar de tre socialdemokratiska statsministrarna och en del andra statsråd samlats till ett möte i Köpenhamn. Detta gav anledning till kritik, icke från danskt håll, men i form av ett yttrande av stortingspresident Hambro: »Vi se, hur de nordiska socialdemokratierna ha samlats efter segern. Hade vi segrat, skulle vi också ha mötts, men under andra former. Statsministrarna skola representera *landet*, men icke partierna.» Detta visar, att man även på andra håll kan företaga sig saker, som icke alltid gillas av personer, som ha en annan uppfattning. Om icke herr statsministern hade gjort ett så stort nummer av denna sak, skulle jag inte brytt mig om att så utförligt beröra den. Nu har jag emellertid ansett mig vara skyldig att till kammarens protokoll anteckna en redogörelse för vad som förevarit. Såvitt jag kan förstå har jag ett särdeles gott samvete i denna fråga.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Statsministern har ganska stora fordringar på oppositionen att döma av hans uttalande. En opposition, som »propsar», sade han, kan inte vara säker på välvilja från regeringens sida. Det är ju mycket tråkigt, men jag misstänker, att oppositionen är till för att »propsa», för att nu använda detta uttryck. Då får man väl i stället avstå från välviljan, om nu detta skall vara ett nödvändigt villkor.

I fråga om dyrortsgrupperingen för folkpensionerna menade herr statsministern, att oppositionen — minoritetspartierna — skulle vara skyldiga att medverka till att genomföra folkviljans, således majoritetens, önskingar. För min del kan jag inte alls se saken på detta sätt. För det första vill jag framhålla, att folkviljan i denna fråga har sina sidor. I synnerhet finner man detta, om man något litet känner till den agitation, som bedrevs i dessa frågor och vilka former den tog sig. Då får man kanske inte så stor respekt för folkviljan. Men alldeles fränsett detta skulle jag vilja säga: inte kan man väl göra gällande, att minoriteten har någon skyldighet att på något sätt uppgiva sin uppfattning i en fråga, därför att det har uppstått en annan majoritet vid valen. Minoriteten har en klar skyldighet att böja sig för ett i konstitutionell ordning fattat beslut, men den har sannerligen ingen skyldighet och jag skulle vilja säga rättighet att uppgiva en uppfattning, som den anser vara sakligt grundad, på grund av ett valresultat. Vad skulle minoriteten då ha för uppgift? Skulle den bara säga ja och amen till vad majoriteten kommer med? Under sådana förhållanden får minoriteten ingen uppgift överhuvud taget. Nej, jag kan inte förstå, att man bör taga förnuftet under trons lydnad, icke ens när det gäller den moderna demokratin och dess utslag. Man får väl i stället försöka att så gott man kan lägga fram sina synpunkter och värva anhängare i den mån man förmår för sina meningar. Jag håller ganska styvt på vad statsministern yttrade i ett anförande, jag tror det var i december förra året: »Majoriteten är inte det bästa skälet.» På högerhåll böra vi alltså alltjämt förbehålla oss rätten att lägga fram våra skäl och göra dem så goda som möjligt. Herr statsministern får nog finna sig i att vi själva bestämma, vilka uppgifter vi inom högern anse oss ha i oppositionsställning. Om han inte gillar det, kan det inte hjälpas. Det är tråkigt. Men tiderna kunna ju ändras igen, och då kanske han återfår sin gamla uppfattning om ett oppositionspartis ställning.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Det är inte utan en viss fruktan jag tager till orda. Jag hade verkligen inte väntat mig, att vad jag sade på förmiddagen skulle ha bibringat herr Bagge den föreställningen, att jag kände mig på något sätt illa berörd. Jag skall därför nu försöka tala så saktmodigt, att inte liknande föreställningar ytterligare kunna uppstå.

Jag sade på förmiddagen ingenting om att inte oppositionen skulle ha rätt att på det sätt den önskar framföra sin kritik. Men jag menade, att om man anmärker på särskilda förhållanden, skall man inte yttra sig mera allmänt och säga, att det finns tendenser i den eller den riktningen utan i stället säga klart ut, vad det är man anmärker mot. Det var dessa dunkla antydningar, som jag ansåg vara skadliga för demokratin. De kunna skapa misstankar, att man inte alltid på håll, där man sysslar med politik, handlar av ärliga motiv. Vad herr Bagge kan anse vara ett maktövergrepp, kan ur min synpunkt vara någonting helt annat, eftersom vi ju bedöma saker ur olika synpunkter.

Beträffande yttrandena i Köpenhamn skall jag icke göra något annat tillägg än att påpeka, att det fanns en viss skillnad mellan mitt tal och herr Baggens. Jag talade i Köpenhamn om svensk politik och lade mig icke i den danska. Om sedan herr Bagge anser, att man kan göra som han med gott samvete, så visar det bara, att herr Bagge har den uppfattningen, att man har

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

rätt till kritik av vad som sker i andra länder. De anmärkningar, som gjorts från vissa håll i dag, ha faktiskt gått ut på att man skulle tysta en viss kritik av förhållandena i andra länder. Gäller kravet endast att all kritik skall föras i hovsam form, ha vi icke längre någon tvist oss emellan. Jag anser nämligen, att man i ett land bör ha rätt att uttala sig om andra länders förhållanden. Jag gillar inte en sådan tillstrypning av friheten, som skulle betyda, att vår press och våra medborgare skulle vara tvingade till tystnad i fråga om förhållandena i ett annat land.

När jag talade om att oppositionen inte bör propa, så skedde det i sammanhang med att jag påpekade, att förutsättningen för allt vårt samarbete var, att vi från båda sidor vore villiga att gå varandra tillmötes. En minoritet, som bara propa på tillmötesgående från majoriteten men icke vill göra några medgivanden för egen del, kan icke ha några anspråk på att röna tillmötesgående från majoritetens sida. Denna synpunkt måste ju vara riktig, ty har man å ena sidan det kravet, att blott den andra sidan skall ge efter, är det inte längre fråga om samarbete.

Därmed äro vi också inne på frågan, hur stor skyldighet en minoritet har att taga hänsyn till den uttalade folkviljan. Jag vill icke framställa det anspråket, att minoriteten skall uppge sina ståndpunkter och upphöra att hävda sin mening. Jag kom in på denna fråga samtidigt med att jag påpekade, att folket i val uttalat sig för en viss politik men att de partier, som vid detta val kommo i minoritet, sitta med en faktisk majoritet i första kammaren. Den frågan måste uppkomma: Skall man till det yttersta utnyttja den möjlighet man har att trotsa en folkvilja, därför att man händelsevis sitter med en sådan övervikt där inne, eller skall man taga hänsyn till det faktum, att folket i val uttalat sig för en viss politik, och i känslan av behovet att samarbeta om de åtgärder, som skola vidtagas, också visa den hänsynen, att man icke tjurhåller på sina meningar utan att bry sig om vad som skett i valet? Jag kan för min del icke få ut ur herr Bagges resonemang någon som helst verklig demokratisk känsla för att vad majoriteten vill i detta land också betyder något vid våra avgöranden.

I fråga om målet för samhällsutvecklingen är det för sent att börja om den diskussionen. För mig är icke målet socialisering. För mig är målet att bereda alla medborgare i vårt land en tryggad och god utkomst. Jag kan anse, att för att vinna det målet och för att bevaka de samhällsintressen, som för det målets nående måste bevakas, kan en ändring i vår produktionsordning vara nödvändig. Men det är för mig ett medel. Om herr Bagge har den utgångspunkten, att det samhälleliga intresset skall gå före allt annat, men anser, att det kan vinnas med andra medel, då tvistar man icke om målet utan om vägarna att komma dit. Det är icke första gången jag i denna kammare uttalat, att det kan finnas vissa beröringspunkter mellan en socialistisk och en konservativ åskådning. Redan när jag satt på oppositionsbänken gjorde jag i en remissdebatt det uttalandet, att just därför att den gamla konservatismen satte hela samhällets intresse framför allt annat, fanns det mellan den och socialismen beröringspunkter, som gjorde, att det för mig var tänkbart med ett samarbete mellan dessa åskådningar.

Detta till herr Bagge. Till herr Carlström ett par ord. Han kom in på frågan om vårt samarbete med liberalerna och menade, att detta skulle ändå representera något helt annat än det samarbete, som nu sker med bondeförbundet. Om han menade, att det var liberalerna, som bestämde uteslutande om detta samarbete, så har han alldeles fel. Det var till och med så, att under detta samarbete fördes programmet mycket längre än från början var tänkt, därför att förhållandena i världen ändrades så, att även liberalerna ansågo det vara

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

på tiden att justera sin mening både i rösträttsfrågan och beträffande arbetstidslagen. Men om man nu vill tvista med bondeförbundet från folkfrisinnat håll om samarbetet med oss, gör jag närmast den reflexionen, att det är liberalerna, som bära det stora ansvaret, ty det var de, som togo oss med i regeringen och därmed lärde svenska folket, att socialdemokraterna äro regeringsfäbåga och kunna regera. Det är möjligt, att det mäktigt bidragit till att vi sedan vunnit sådan anslutning i folket, att vi nu äro det största partiet i regeringen.

Herr Olsson i Staxäng: Herr talman! Som en av representanterna för Bohuslän, ett län som ännu måste kämpa med en depression inom sitt näringsliv, så kan det knappast anses förmåtet, att jag i remissdebatten framför några påpekanden och önskemål rörande vissa speciella förhållanden i detta län. Jag har med avsikt undvikit att begära ordet tills de storpolitiska duellerna voro undanstökade, men det har medfört, att jag först vid denna sena timme tar till orda. Då detta län flera gånger framfört sina spörmål och de också blivit föremål för berättigad uppmärksamhet, har jag dock dristat mig att framföra några ord om dessa förhållanden. Depressionen inom länets huvudindustri, stenindustrien, har i hög grad fått kronisk karaktär. Den ljusning, som förra året inträdde på dess exportmarknad, kan man nog knappast räkna på i längden. De tillfälliga arbetslöshetsåtgärder, som kommit länet till del, har man all anledning att vara tacksam för, och det skall icke falla mig in att förneka det intresse, som såväl Kungl. Maj:t som riksdagen lagt i dagen, när det gällt Bohusläns brydsamma läge. Men ju mer depressionen dragit ut och ej velat släppa, har det mer och mer blivit klart, att en sanerande arbetslöshetspolitik måste efterträda de tillfälliga åtgärder, som hittills kommit länet till del. Kungl. Maj:ts uttalande i trontalet synes ju också röja en dylik uppfattning.

Jag har dock den föreställningen, att till en sanerande arbetslöshetspolitik icke hör enbart ett framarbetande av nya arbetsföretag utan även en sak, som icke är mindre viktig, undvikande av åtgärder, som kunna äventyra företagsverksamhet, som redan finnes.

Det är ju helt naturligt, att man i Bohuslän, när det gäller arbetslösheten, mer och mer börjar på att fråga sig, om man i framtiden kan bygga på stenindustrien som givare av arbetstillfällen. När riksdagen förra året enhälligt skrev till Kungl. Maj:t om utredning rörande erforderliga åtgärder i anledning av den svenska stenindustriens nuvarande svårigheter med särskilt beaktande av möjligheterna att främja såväl exporten av sten som den ökade användningen av gatsten inom landet, så tror jag, att man hade den uppfattningen, att en dylik utredning skulle just bliva en sådan där axel, som en sanerande arbetslöshetspolitik skulle kretsa kring. Jag vill vädja till regeringen, att en dylik utredning måtte igångsättas. Här saknas tillräcklig klarhet över orsakerna till exportens nedgång, om de äro att söka i förhållanden i våra exportländer, eller om man i vårt land lägger för mycken hämsko på våra exportförhållanden. Här ha från stenindustriidkare flera gånger begärts licenser för dylik export, vilka av regeringen ej bifallits. För en tid sedan inlämnades en dylik licensansökan, varvid leveranskontrakt förelåg för omkring 1,000—2,000 ton gatsten per månad, vilket ju betyder arbete månatligen för upp till cirka 150 man. Jag har starka skäl att förmoda, att vid ett avslag på denna begäran — den har kanske redan avslagits — denna stenorder kommer att placeras i utlandet. Jag vill icke avgiva något omdöme om denna sak, men jag tror, att på denna liksom på andra punkter en utredning är nödvändig rörande stenindustriens förhållanden.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

När jag nyss framhöll, att i en sanerande arbetslöshetspolitik även ingår undvikande av åtgärder, som kunna äventyra företagarkerksamhet, som redan finnes, så kan ju detta fattas i vidare bemärkelse. Men jag vill stanna vid ett enda fall. Att jag gör det beror på, att jag i samband med en relation av detta fall vill göra en hänvändelse till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Den företagargrupp jag här syftar på är de så kallade motorseglarna. Den befälsförordning, som Kungl. Maj:t i juni förra året utfärdade, väckte en ganska berättigad oro bland denna företagargrupp. Skulle denna förordning genomföras strikt och så omedelbart som den avsåg, kunde man i hög grad äventyrat dessa företagares existens, vilka redan förut arbeta under svåra förhållanden. Denna företagargrupp är icke så oväsentlig ur arbetslöshetssynpunkt, ty per transporterat ton lastad vara per båt ger den arbete åt flera personer än vår ångbåtstrafik. Jag vill tillägga, att denna företagargrupp är till största delen också bosatt i Bohuslän.

Men jag skulle vilja — för att göra ett sammanställt exempel — fråga: Vad tjänar det till t. ex., att staten föranstaltar om yrkeskurser — något som dock är en utmärkt arbetslöshetsåtgärd — för arbetslösa ynglingar för att ge dem möjligheter att komma in på andra områden, om staten samtidigt företager vissa åtgärder, som ställa andra arbetsföretagare i svårigheter? Det hela blir ju då hugget som stucket.

Jag vill uttala ett tack till statsrådet för det uppskov i fråga om vissa bestämmelser i denna förordning, som redan beretts, men jag vill samtidigt framhålla, att det finnes flera punkter, särskilt i fråga om maskinpersonalen på dessa båtar, där det knappast räcker med uppskov, utan där förändringar måste vidtagas i förordningen.

Ett framarbetande av nya arbetsföretag och därmed följande nya arbetstillfällen blir mer och mer den aktuella saneringsåtgärden, när det gäller norra Bohusläns arbetslöshetsförhållanden. När man vet, vilken viktig faktor förbättrade kommunikationer äro i fråga om framskapandet av nya företag och när elektrifiering av bohusbanan planeras, vill jag framhålla, att förslaget om ett avklippande av denna järnvägs elektrifiering vid Uddevalla synes visa, att man i denna sak alltför mycket fäst sig vid de trafiktekniska synpunkterna. Ty det är först norr om Uddevalla, som man kommer till trakter, där kommunikationernas främjande av nuvarande och ny företagsamhet nu är särskilt behövt. Det är också efter ett dylikt bedömande som Svinesundsbroprojektet, som nu synes gå mot ett förverkligande, hälsas med uppriktigt tillfredsställelse i Bohuslän.

Det är av utomordentligt värde, att all företagsverksamhet, som nu finnes i Bohuslän, beredes allt möjligt skydd. Jag vill erinra om, att då nu fiskets näringsförhållanden äro föremål för utredning, det säkert skulle vara av stort värde, om denna utredning under denna riksdag blir färdig med sina förslag, om regeringen då är möjligt redan i år kan framlägga dessa förslag till riksdagens prövning.

Jag har dristat mig peka på några avsnitt i Bohusläns näringsliv och erinra om vissa åtgärder, som jag tror, att man har rättighet att inränga under beteckningen sanerande arbetslöshetspolitik. Att en sådan politik är aktuell framgår även av en sak, som säkert iakttagits av regeringen, nämligen av de krampaktiga försök, som orterna där själva göra för att få fram nya arbetsföretag. Men dessa strävanden komma säkert att bli slagna till slant, om de icke få tillräckligt stöd. Jag skulle vilja peka på ett enda fall, som är ganska upprörande. Det är nämligen staden Lysekil. Depressionen lägger sin förlamande hand över dess tillvaro. Det ena krampaktiga försöket göres efter det andra från stadens sida att rycka upp näringslivet där. Man

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

försöker få fram en ny trafikled för att giva affärsverksamheten där nytt tillflöde. Ärendet växer fast i ämbetsverken. Man planerar en ny industris förläggning dit för att giva ersättning för minskat arbete inom stenindustrin. Man söker stimulera sjöfarten genom en förbättring av hamnförhållandena. Man söker på flera sätt giva staden nya inlandsområden i stället för de områden, som genom vissa åtgärder dragas till andra städer. Alla framställningar synas stelna till, och det hela företer en beklämmande bild av en ensam ords hårda försök att rycka upp sitt näringsliv. Utan att glömma andra orter vill jag vädja till regeringen att följa denna sak med uppmärksamhet.

Här har ofta diskuterats och kanske även i någon mån i denna debatt i dag om de statliga arbetslöshetsåtgärdernas konjunkturstimulerande inverkan. Men detta problem är så svårlöst att det borde mana till försiktighet mera än till de nakna påståenden man ofta fått till livs i dessa saker från regeringsbänken. Det är icke bara Kungl. Maj:ts utan även riksdagens skyldighet att känna sitt ansvar, icke bara inför de hjälpåtgärder, som använts under den senaste depressionen, utan också inför dem, som kunna krävas i en kommande sådan. Jag föreställer mig, att vad som skulle behövas är en grundlig undersökning om de senaste årens arbetslöshetsåtgärders hjälpeffekt parat med en undersökning om övriga faktorerers inverkan, icke minst om det fria näringslivets egen prestation härvidlag. Jag tror, att en sådan sak skulle vara en mera fullödig beredskapsåtgärd än de utplockade avsnitt av arbetslöshets-hjälpen, som under senare tid blivit föremål för utredningar. Jag behöver väl knappast säga, att en dylik utredning ej får förstöras genom att den får sjunka ned till ett sökande efter stölpunkter för partipolitiska positioner.

Jag vill till slut nämna om en annan fråga, som icke direkt hör till arbetslöshetsfrågorna men som dock inom Bohuslän följes med ganska stort intresse, nämligen avskaffandet av den s. k. landskylden eller landgillet, som det heter i andra län. I många fall är denna skatt av ganska ringa beskaffenhet, i andra fall däremot kan den uppgå till avsevärda belopp. För vissa jordbrukare har den, enligt vad som meddelats mig, uppgått till 6 kronor per skattekrona. Det är alltså en ganska betungande sak. En utredning i frågan, föranledd av en motion för några år sedan av herr Karlsson i Munkedal, är klar. Om jag icke är fel underrättad, är den remissbehandlad. Då alltså förutsättningar finnas för att denna fråga i år bör kunna avgöras, vill jag framhålla som ett önskemål, att regeringen framlägger proposition i denna fråga. Det är ett rättvist krav från jordbrukarehåll, och den gjorda utredningen visar, att saken kan ordnas utan att kyrkan går förlustig denna sin inkomst.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har begärt ordet allenast för att göra ett par tillrättaläggningar med anledning av den siste talarens yttrande. Ett par sakuppgifter, han här lämnat, skulle kunna leda till missförstånd, om de ej kompletterades.

Först vill jag påpeka, att samtidigt med att regeringen beviljade uppskov med ikraftträdandet av den del av befälsförordningen, som rör segelfartyg med hjälpmotor, uppdrog regeringen åt kommerskollegium att inkomma med förslag till de ytterligare övergångsbestämmelser, som kunde erfordras för att befälsförordningen skulle kunna tillämpas utan alltför stora friktioner. Önskemålet på denna punkt är alltså i förväg tillgodosett.

Vidare antydde herr Olsson, att en licensansökan om export av gatsten, som nyligen blivit av regeringen avslagen, skulle hava lett till, att leveransen av vissa stenpartier till Belgien i detta fall skulle, med anledning av regeringens ståndpunktstagande, komma att placeras på annat håll än i Sverige. Det-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

ta är icke riktigt. Licensen gällde icke gatsten till vissa vägar eller arbetsföretag, utan licensen gällde export till ett spekulationsföretag, som tillsammans med andra firmor skulle konkurrera om stensättning av de vägar, som händelsevis av de belgiska myndigheterna kunde bliva avsedda för stensättning. Denna licens byggde på priser, som voro åtskilligt lägre än de, som svenska företag för närvarande få i Belgien. Det är vidare så, att det företag, till vilket stenen skulle levereras, under åtskilliga år drivit en veritabel dumpingpolitik i Belgien med påföljd, att det varit upprepade yrkanden från den belgiska stenindustriens sida i syfte att försöka hejda den svenska gatstensimporten. Det ligger därför i sakens natur, att ett beviljande av denna licens snarare skulle komma att störa våra normala förbindelser i fråga om försäljning av gatsten till Belgien än att det skulle komma att befördra en ökad export.

Jag vill dessutom bestämt hävda — och jag kan väl göra det så mycket kraftigare som icke jag bör tillskriva mig någon del i äran därför — att så vitt jag kan finna, nedlägga Sveriges diplomatiska och konsulära myndigheter i utlandet all den kraft, som över huvud kan nedläggas för att öka vår stenexport. Och att det icke lyckats i större omfattning, än som skett — det har ju dock skett en ganska kraftig ökning under sista året — beror icke på bristande energi från svensk sida utan på förhållanden utom landet, som vi icke kunna rå på.

Herr Höglund: Herr talman! Endast ett par ord i anledning av herr Bagges yttrande. Herr Bagge vägrade att ingå i fortsatt diskussion med mig på grund av karaktären av mitt yttrande, och det är naturligtvis hans ensak att underlåta att svara, om han så vill. Han skyllde på att jag skulle tillåtit mig en betygsättning av hans anförande, som frasen löd, som tydligen har sårat honom. Detta är bara en förevändning. Jag har icke givit någon personlig betygsättning åt herr Bagge för hans anförande, men jag har givit en så att säga politisk karakteristik av innehållet och icke-innehållet i herr Bagges tal, ett försök att påvisa, att där fanns ingenting av den nyorientering, som han hade ställt i utsikt, att den kritik, som han riktat mot regeringens förslag, var svag och icke bärande, och att även på andra punkter hans anförande icke innehöll något av mera positivt värde. Herr Bagge tycker naturligtvis, att detta är en oriktig karakteristik, och det kan ju hända, att det är. Men det borde då vara i herr Bagges intresse att inför kammaren påvisa, att jag tagit fel, och framför allt att svara på de sakliga frågor, som jag framställde i mitt anförande i anslutning till vad statsministern yttrade.

Om herr Bagge är så känslig för en kritik, låt vara i rätt skarp form, sådan som den jag presterade, då tror jag, att han saknar en ganska väsentlig egenskap för en partiledare, nämligen att icke alltför hårt taga vid sig kritik från en motståndare, även om den skulle vara — vilket jag naturligtvis icke vidgår, att den var — oberättigat skarp. Vi ha här i kammaren vant oss vid en viss kamratlighet och gemytlighet och att även taga skarpa hugg, som kunna kännas orättvisa, med ett visst överseende. Och icke brukar det föranleda, att man underlåter ge den replik, som i övrigt skulle vara berättigad. Jag tror, att det var just det goda lynne och den humor i framträdandet, som utmärkte herr Bagges aktade företrädare som ledare för andrakammarhögern, att det var icke minst dessa egenskaper, som skänkte honom en alldeles särskild ställning och popularitet och kanske även i viss mån inflytande i denna kammare. Om herr Bagge är så överkänslig, som han tycks vara, måste jag säga, att hans inställning bra mycket påminner

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

om den där prinsessan på ärten, som spökat åtskilligt vid dagens remissdebatt. Och om herr Bagge med anledning av en sådan överkänslighet icke vill ingå i debatt med mig, så vill jag meddela, att detta i varje fall icke skall avhålla mig från att även i fortsättningen ingå i debatt med honom om hans anföranden, då jag anser dem förtjäna kritik ur socialdemokratisk synpunkt.

Herr Bagge kunde emellertid icke underlåta att på en punkt försöka bemöta mitt yttrande eller rättfärdiga den kritik, som han fört fram emot den tidning jag redigerar, för utrikespolitiskt olämpliga uttalanden, som skulle hava skadat vårt land i utlandet, som orden föllo. När jag nu efterlyste vad detta var och bad att få konkreta exempel därpå för att från en sådan utgångspunkt gärna erkänna, om någon överdrift eller något olämpligt uttryck förekommit, så svarade herr Bagge med att draga fram två fall. Han talade om en olämplig rubrik och en karikatyr. Vi fingo veta, att en artikel i Socialdemokraten burit rubriken »Tyskt rekord i fräckhet», och att en satirisk teckning — av Ivar Starkenberg vill jag minnas — förekommit, där artisten anspelat på att tyskarna efter kaparbragden i Spanien gärna kunde utbyta sin flagga mot en sjörövarflagga. Naturligtvis kan man diskutera om gränsen för satir och för skarpa protester i tidningsrubrikerna, men nog får väl kammaren ändå erkänna, att det var en bra liten fjäder att komma med och prestera som förevändning för denna stora aktion i fråga om utrikespolitiken mot Socialdemokraten och, märk väl, icke blott mot Socialdemokraten utan, såväl i detta anförande som i ett föregående, emot en hel del av pressen, som herr Bagge sade, som nu skall dömas och kåkstrykas här i kammaren, därför att Socialdemokraten haft en väl skarp satirisk teckning och en rubrik till en artikel i något ämne — jag minns icke vad det rörde sig om — som talade om rekord i fräckhet. Jag undrar, om herr Bagge från något officiellt håll fått påstötning om att detta har skadat Sverige, som frasen löd; jag har åtminstone icke fått någon admonition från det svenska utrikesdepartementet och icke heller från annat håll om att dessa ting skulle ha skadat Sverige. Men om det är så, att herr Bagge vet det och kan visa det, så skulle det vara önskvärt, att han upplyste oss därom. Så mycket vet jag, att i den övriga skandinaviska pressen, både i den norska och den danska, förekomma mycket skarpare kritiska ting. Det gäller icke bara Tyskland; jag vet icke, varför herr Bagge särskilt intresserar sig för Tyskland. Om man t. ex. tänker på vad som skrives om Sovjetryssland i Aftonbladet och Allehanda och andra tidningar, som stå herr Bagge nära, och om vi jämföra den kritik, som den svenska pressen utövar mot vissa utländska företeelser, med de, jag vill icke kalla dem kritiska, men våldsamma, nästan patologiska angrepp, som förekomma i vissa tyska tidningar emot utländska makter och utländska förhållanden, så är det milda västanfläktar vad vi prestera i våra tidningar.

Jag tror icke, att herr Bagge har gjort saken eller yttrandefriheten eller den svenska utrikespolitiken någon tjänst med detta småfuttiga kalfatrande av låt vara ett eller annat överord. Det är dock icke det avgörande. Det verkligt viktiga är den sakliga uppfattning, som ligger bakom denna kritik, nämligen kampen mot fascismen och nazismen, och huru vi skola värna vårt land som en demokratisk stat. Men därom hade herr Bagge ganska litet att säga i sitt anförande. Detta vore emellertid en central fråga mera värd uppmärksamhet av en partiledare än den omständigheten, att ett eller annat överord råkar falla i en eller annan tidning. Jag tror icke, att vare sig det ena eller det andra landets regering känner sig så djupt kränkt, som herr Bagge tycktes göra här i kammaren å deras vägnar.

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag har ingen anledning att bestrida och ej heller betvivla riktigheten av de upplysningar angående förhållandena inom stenindustrin i Bohuslän, som chefen för handelsdepartementet nyss har lämnat. Jag vill bara meddela, att det dock råder, och det vet för visso den nuvarande chefen för handelsdepartementet, missnöje nere i Bohuslän med nuvarande förhållanden, och jag tror att det vore mycket klokt om regeringen toge denna sak under förnyad omprövning. Jag erhöll här om dagen ett brev i den omtalade frågan, som jag icke kan underlåta att uppläsa till kammarens protokoll. »... i oktober månad 1936 ingick man med en ansökan om licens av gatsten, varigenom enligt bifogat kontrakt, upprättat med en belgisk firma, c:a 150 stenhuggare skulle beredas arbete under minst 1 år med förlängning år för år, ävensom andra bifogade intyg samt avtal upprättat med Sv. Stenindustriarb.förb. avd. nr 30 Näset samt 26 Håle, vari exportören förbundit sig betala högre löner än de organiserade arbetsgivarna i exportföreningen betala. Denna ansökan har nu legat hos regeringen i 3 månader, och efter infordrade yttranden från kommerskollegium och Sveriges granitindustris exportförening har visst regeringen vid fredagens konselj avslagit licensansökan. I anledning härav tillåter jag mig göra en hemställan till riksdagsman Kilbom att undersöka denna fråga. Varför har denna licens blivit avslagen? Är det meningen att rätten att exportera svensk sten endast skall vara förbehållen exportföreningen, samt att alla andra som ej äro medlemmar i all framtid skola vara stängda för export av sten? Det skulle varit synnerligen önskvärt att få ett klart besked av regeringen i dessa saker, enär det toligen är många som annars i framtiden komma att begära licens. Av samtliga de motioner beträffande stenindustriens problem, som vid fjolårets riksdag blev beslutat utredning på, har ännu ingen utredning verkställts eller ens påbörjats. När skall denna utredning ske? Frågan är nu om saken kan påpekas i remissdebatten? Om regeringen kunde interPELLERAS i frågan? Eller om motion om att licens skall beviljas inlämnades? Eller om anmärkning gjordes till konstitutionsutskottet, att regeringen handlat i strid med Sveriges grundlagar, då den lämnat Sveriges granitindustris exportförening ensamrätt på export av svensk sten.»

Jag läser upp detta brev som är skrivet den 18 januari, herr talman, därför att det är skrivet och undertecknat av en stenhuggare på orten. Jag har läst upp det för att kammarens ledamöter och också regeringen skola få klart för sig, att denna fråga icke är så enspårig, som man måhända hade anledning tro vid upprättandet av och senare försvarandet av exportföreningen, och som man framför allt har anledning tro att medlemmarna av denna exportförening, detta monopolföretag på svensk gat- och annan sten, hävda inför regering, kommerskollegium och andra myndigheter. Jag har varit i Bohuslän ett par gånger på föredragsresor och vid bägge tillfällena blivit uppvaktad av stenhuggare, en av dem var för övrigt också småbrukare i närheten av den kanal, som ju byggdes och invigdes för ett par år sedan. Alla ha med en mun framhållit, att olidliga förhållanden råda, och att det icke kan få fortsätta på detta vis. Jag har sagt dem, att vi förfrågat oss hos regeringen — det var handelsministern i den förra socialdemokratiska regeringen som jag talat med om denna sak — därvid det svarats, att det är dock en mycket stark opinion framför allt i trakten av Lysekil bakom de nuvarande anordningarna, samt att det givetvis vore svårt för den som icke är närmare inne i detaljerna att avgöra, om det nuvarande tillståndet är det enda riktiga eller om det system ni förorda vore bättre. Jag må dock säga till den kraft och verkan det hava kan, att jag tror, att regeringen gjorde klokt i att, vid sidan av de intressen

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

som äro förankrade i detta monopolföretag, vid sidan av kommerskollegium och de diplomatiska tjänstemännen i avnämareländerna, arrangera en undersökning av hela problemet. Jag tror, att det skulle vara till gagn för stenhuggarna i Bohuslän och att det skulle medföra ökat uppsving. Jag tror, att det skulle vara till stort gagn för hela denna landsända som det här är fråga om.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag skall icke ingå på något bemötande av herr Kilboms anförande, men när han talar om att det finns ett utbrett missnöje i Bohuslän, och att många ifrågasätta riktigheten av den nuvarande regleringen och mena att jag icke bara skall ta hänsyn till exportföreningen, så vill jag endast nämna, att under hösten hölls ett sammanträde med stenhuggerifirmor i Lysekilstrakten, där 27 ombud voro närvarande. Av dessa 27 ombud tillstyrkte 25, att den nuvarande ordningen borde fortsätta och att den licens, som nu är avslagen, icke skulle bifallas. De två, som hade annan mening, representerade just den kommun som licensen avsåg. Detta uttalande visar mer än något annat, att man även bland de organiserade arbetarna har den uppfattningen, att om denna licens beviljats så hade följden bara blivit att beställningar flyttas över från en ort till en annan, och när man då dessutom kunde befara, att vår ställning till den belgiska marknaden skulle försvåras genom arrangemanget, är det ganska naturligt att regeringen intog den ståndpunkt som den intog.

Om herr Kilbom misstror mina uppgifter om, att när det gäller avsättning till utlandet det göres vad göras kan och att orsaken ligger utanför vårt lands gränser, skall jag be att få anföra ett enda exempel. En svensk stad behövde vattenledningsrör, som icke kunde tillverkas i Sverige. Det gjordes försök att placera beställningen i Tyskland oaktat det tyska anbudet var högre än ett konkurrensanbud från annat land. Men från tysk sida avböjde man affären, när från svensk sida ställdes det villkoret, att tyskarna skulle kompensationsvis köpa svensk sten. Beställningen gick då till det andra landet.

Jag har bara velat anföra exemplet för att visa, att det icke underlåtitits några åtgärder från statens sida för att skapa ökad marknad utomlands för svensk gatsten.

Herr **Olsson** i Staxäng: Herr talman! Det sista uttalandet från herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet lämnade upplysning om en sak, som motionären förra året ville ha utredd. Han avsåg nämligen en undersökning om varför man i utlandet upphört att köpa vår gatsten, om det beror på att man icke längre använder gatsten utan övergått till andra vägbeläggningsämnen, eller om man på annat sätt lägger hinder i vägen härför. Det är icke minst på denna punkt man behöver en utredning. Jag vill även framhålla beträffande det möte som statsrådet omnämnde, där man alltså i viss mån hade ställt sig på exportföreningens sida, att jag åtminstone för min del vägrar att godtaga detta möte som något uttryck för länets uppfattning i sin helhet, när det gäller denna fråga. Det råder ett ganska starkt missnöje. Då jag i mitt förra anförande relaterade den licensansökan som var på tal, garderade jag mig genom att ej ge något särskilt omdöme i saken, utan då jag ansåg saken vara oklar vore en utredning av behovet även där.

Beträffande befälsförordningen är det möjligt, att jag kan utsträcka min tacksamhet till herr statsrådet ännu längre än jag gjorde, då jag sist yttrade mig. Ty har ett tillrättaläggande skett även när det gäller maskinpersonalen för motorseglare, ligger saken något bättre till. Saken förhåller sig på det sätt

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tet, att i förordningen bestämmes, att man skall ha en särskild motorskötare på dessa mindre båtar, d. v. s. en man som icke skulle göra något annat än sköta motorn. Nu har man från dessa företagares sida begärt, att de i stället skulle få förete motorskötarebevis för två personer som skulle ha att sköta motorn, men även få rättighet att utföra annat arbete; därmed skulle väl säkerhetskravet vara tillgodosett. Det var särskilt på den punkten man ville ha en förändring av förordningen, och har statsrådets åtgärd gått i denna riktning, har jag anledning utsträcka den tacksamhet, som jag gav uttryck åt för en stund sedan.

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande proposition hänvisades till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den anginge pensionsväsendet samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet, samt, såvitt den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 45 och 46 av herr *Andersson* i Rajsjön *m. fl.*; samt

till statsutskottet motionerna:

nr 47 av herrar *Sandberg* och *Bäckström*;

nr 48 av herr *Bergquist*;

nr 49 av herr *Jonsson* i Eskilstuna; och

nr 50 av herr *Lindskog m. fl.*

Vid härpå skedd föredragning av herr *Lindskogs m. fl.* motion, nr 51, om höjda avlöningsförmåner för justitiekanslern, justitieombudsmannen och militieombudsmannen erhöles på begäran ordet av

Herr **Lindskog**, som yttrade: Herr talman! Jag anhåller, att motionen nr 51 måtte få uppdelas på två motioner, den ena likalydande med den ursprungliga motionen, endast med den ändring att i klämman ordet »justitiekansler» utelämnas, samt den andra med följande lydelse:

Under återopande av motiveringen i motionen nr 51 om förhöjd avlöning till justitieombudsmannen och militieombudsmannen tillåta vi oss hemställa, att avlöningsförmåner för justitiekansler fastställas att utgå i överensstämmelse med de avlöningsförmåner, som nu gälla för justitieråd.

Denna hemställan bifölles.

I enlighet härmed blev förevarande motion uppdelad i tvenne motioner, nr 51, om höjda avlöningsförmåner för justitieombudsmannen och militieombudsmannen, samt nr 109, om höjda avlöningsförmåner för justitiekanslern; och överlämnades den förra motionen till bankoutskottet och den senare till statsutskottet.

Slutligen föredrogos övriga på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 52 av fru *Rönn-Christiansson m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 53 av herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 54 av herrar *Bäckström* och *Sandberg*; och

nr 55 och 56 av herr *Holmbäck*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 57 av herr *Sandberg m. fl.*;

nr 58—61 av herr *Hansson* i Vännäsby;

nr 62 av herr *Lindqvist m. fl.*;

nr 63 av herr *Andersson* i Höör *m. fl.*;

nr 64 av herr *Gustafson* i Kasenberg *m. fl.*; och

nr 65 av herr *Jacobson*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 66 av fru *Nordgren* och fru *Gustafson*; och

nr 67 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*

§ 3.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Erlander m. fl.*, nr 110, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i hygien;

herr *Lövgren m. fl.*, nr 111, angående åtgärder mot uteblivet eller försenat erläggande av lagfartsstämpel;

herrar *Frankenberg* och *Tengström*, nr 112, angående ändring i visst syfte i lagen om servitut;

herr *Frankenberg m. fl.*, nr 113, om vissa ändringar i lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete;

herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.*, nr 114, angående omarbetning av nuvarande bestämmelser för samhällets hjälpverksamhet;

herr *De Geer* i Hanaskog *m. fl.*;

nr 115, angående ett användande av jämförelsevis billiga vägtyper vid ombyggnad av bygdevägar och övriga mindre vägar; och

nr 116, om tillsättande av en statlig nämnd för övervakande och reglering av handeln med frukt m. m.;

herrar *De Geer* i Hanaskog och *Hammarlund*, nr 117, angående åtgärder för utveckling och stabilisering av potatisodlingen; samt

herr *De Geer* i Lesjöfors *m. fl.*, nr 118, angående åtgärder till skydd i visst avseende för egnahemsbyggare.

Dessa motioner bordlades.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nilsson</i> i Landskrona	under	8	dagar fr. o. m. den	25	jan.,
› <i>Törnkvist</i>	›	3	›	›	21 ›
fru <i>Rönn-Christiansson</i>	›	4	›	›	21 ›
herr <i>Nilsson</i> i Kristinehamn	›	5	›	›	22 ›
› <i>Hallén</i>	›	8	›	›	21 ›
› <i>Frankenberg</i>	›	6	›	›	21 ›

herr <i>Olsson</i> i Mellerud	under	3	dagar	fr. o. m.	den	24	jan.,	
» <i>Gardell</i>	»	3	»	»	»	24	»	
» <i>Hagberg</i> i Malmö	»	5	»	»	»	21	»	
» <i>Lundberg</i>	»	5	»	»	»	21	»	
» <i>Bergström</i>	»	5	»	»	»	21	»	
» <i>Hoppe</i>	»	8	»	»	»	21	»	
» <i>Lovén</i>	»	5	»	»	»	21	»	
» <i>Norling</i>	»	5	»	»	»	22	»	
» <i>Lindberg</i> i Umeå	»	3	»	»	»	22	»	
» <i>Holmgren</i>	»	4	»	»	»	27	»	
» <i>Johnsson</i> i Kalmar	»	6	»	»	»	23	»	
» <i>Lövgren</i>	»	5	»	»	»	21	»	och
» <i>Lindahl</i>	»	4	»	»	»	23	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.14 på natten.

In fidem
Per Cronvall.